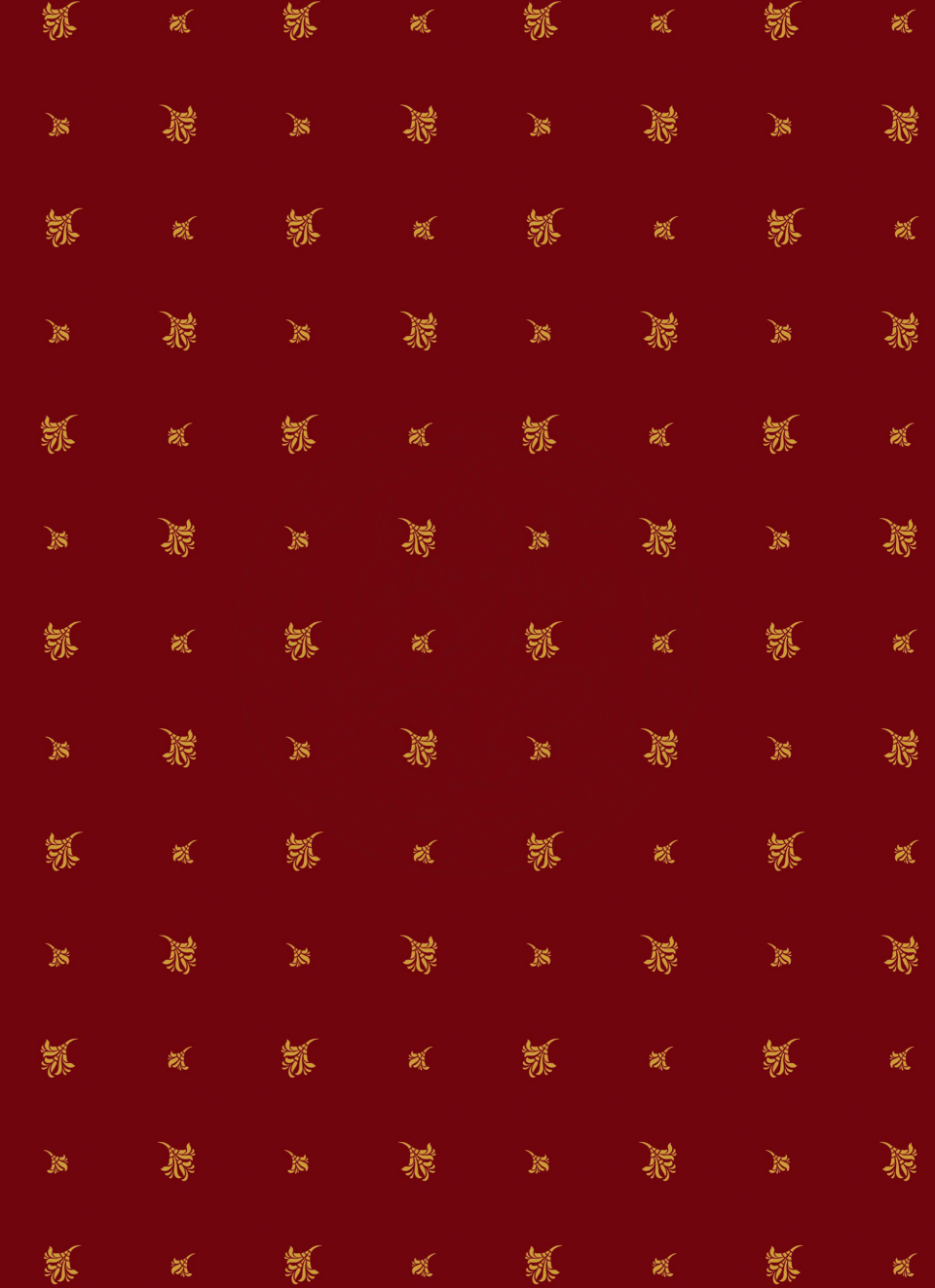

เรื่องตั้งพระบาทคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒

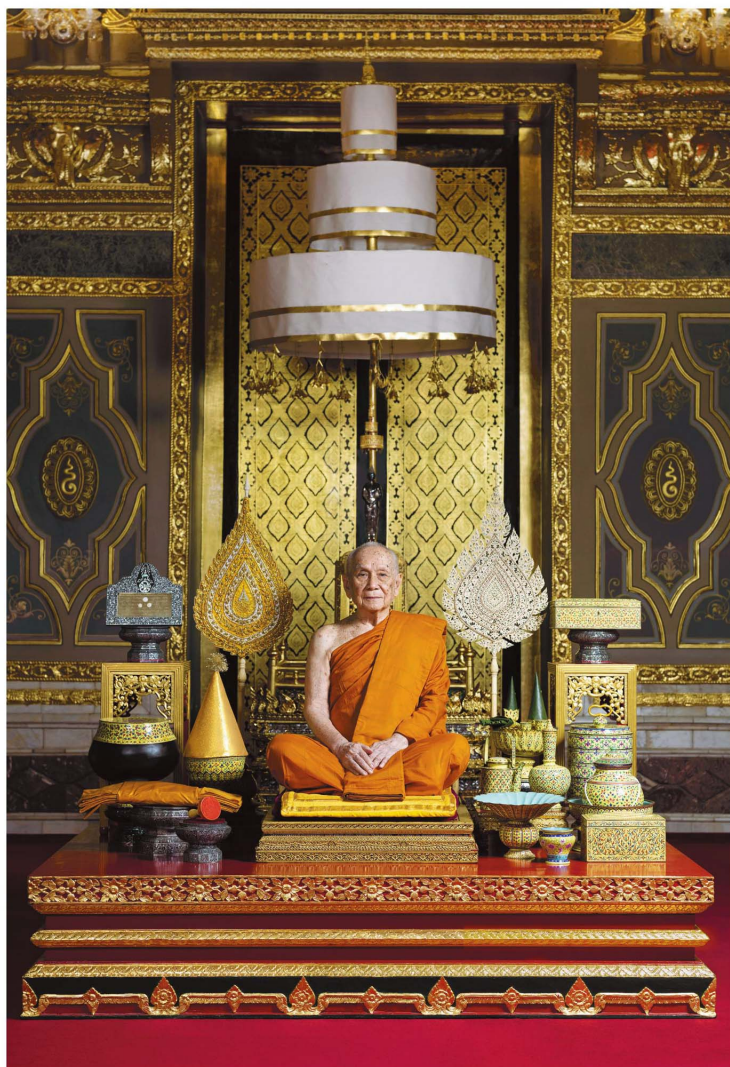
คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๖๖

เรื่องตั้งพระบาทคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๖๖

ความหมายของตราสัญลักษณ์

งานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๖

อักษรพระนาม อ.อ.ป. ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ภายใต้เศวตฉัตร ๓ ชั้น ห้อยอุบะจำปาทองตามพระอิสริยยศ ประดิษฐาน ในกรอบ ลักษณะอย่างเสาศิลาหัตถ์มหาสีมา สื่อความหมายว่า ทรงเป็นหลักชัยแห่งพุทธจักรไทย และทรงเป็นเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พื้นสีแดง หมายถึง วันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันประสูติ มีเลข ๙๖ แสดงพระชนมายุ ผูกผ้านเป็นลวดลายแฉดล้อมด้วยดอกปทุมขาว ๘ ดอก หมายถึง พระจริยวัตรอันงามบริสุทธิตลอด ๘ รอบพระนักษัตร รองรับด้วยแพรแถบสีชมพูซึ่งเป็นสีแดง แห่งพระชนมวาร และแสดงถึงพระฐานะเจ้าอาวาสพระอารามประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังผืนแพรเป็นสีเหลือง หมายถึง ตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก และเป็นสีอายุแห่งพระชนมวาร มีข้อความ “ฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๖” อยู่ด้านล่างภายในแพรแถบสีชมพู

คำปรารภ

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี

เนื่องในโอกาสการจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

พุทธศักราช ๒๕๖๖

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระประมุขแห่งพุทธจักรของราชอาณาจักรไทย ทรงเพียบพร้อมด้วยพระกิตติประวัติอันงามพิสุทธ์ ทรงดำรงพระองค์มั่นในพระธรรมวินัย ทรงเผยแผ่ พระพุทธธรรมพร้อมทั้งประทานพระคติธรรมให้พุทธบริษัทได้น้อมนำเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ทรงบริหารกิจการพระศาสนาด้วยพระวิจารณปัญญารอบคอบ อีกทั้งเอาพระทัยใส่บำรุงกิจการกุศล สาธารณสงเคราะห์เป็นเนืองนิตย์ พระองค์จึงเป็นที่ทรงพระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ตลอดจนเป็นที่เลื่อมใสบูชาของมหาชนชาวไทยและนานาชาติที่เคารพศรัทธาในบรรพบุรุษพุทธศาสนา

เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชนมายุ ๘ รอบ ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๖ นี้ นับเป็นศุภมงคลวาระของพุทธบริษัททั้งปวง รัฐบาล พร้อมด้วยคณะสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนชาวไทย ทั้งหลายจึงได้ร่วมกันจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ตลอดพุทธศักราช ๒๕๖๖ นี้

รัฐบาลขอเชิญชวนพุทธบริษัททุกฝ่ายพร้อมใจกันตั้งจิตอธิษฐานถวายพระกุศล และ น้อมกราบวันทา ถวายพระพรแด่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน ทรงพระพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง ทรงเป็นหลักชัยและดวงประทีปธรรมแก่คณะสงฆ์และเหล่าพุทธศาสนิกชนตราบจิรัฏฐิติกาล

พลเอก

(ประยุทธ์ จันทร์โอชา)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สาร

รัฐบาลน้อมสำนึกในพระเมตตาคุณแห่งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งทรงดำรงพระองค์มั่นในพระธรรมวินัยและปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างที่ดีงาม ทรงเอาพระทัยใส่และบำรุงการพระศาสนา อีกทั้งทรงเผยแผ่พระพุทธธรรมให้ดำรงอยู่ในใจของพุทธบริษัท พุทธศาสนิกชน โดยการประทานพระธรรมเทศนา พระคำรัส พระโอวาท และพระคติธรรมให้น้อมนำไปอบรมบ่มกายใจอยู่เนืองนิตย์ พระเกียรติคุณของพระองค์จึงแผ่จรจายไปทั้งในประเทศและนานาประเทศ

วันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๖ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชนมายุ ๘ รอบ รัฐบาลจึงมอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธานคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พิจารณาคัดสรรหนังสือดี เพื่อจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกและเผยแพร่พระเกียรติคุณให้เป็นที่ปรากฏยั่งยืนชั่วกาลนาน

ด้วยพลังแห่งความจงรักภักดีอย่างหาที่สุดมิได้ ประชาชนชาวไทยจะได้รับประโยชน์จากหนังสืออันทรงคุณค่าในการศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชาติ ตลอดจนเผยแพร่น้ำพระทัยอันเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้เป็นที่ประจักษ์แก่อนุชน

ขอมหิธานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย ความจงรักภักดี ความกตัญญูกตเวทิตา ที่รัฐบาลและปวงพุทธศาสนิกชนมีต่อสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จงเป็นปัจจัยลดบันดาลให้ฝ่าพระบาททรงเจริญพระชนมายุยิ่งยวน เล็ดเป็นธงชัยและประทีปธรรมแห่งพุทธศาสนิกชนสืบไป

(นายอิทธิพล คุณปลื้ม)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประธานกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึก

งานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

คำนำ

เนื่องในโอกาสมงคลสมัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชนมายุ ๘ รอบ ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๖ รัฐบาล และประชาชนชาวไทยต่างมีความปลื้มปิติและสำนึกในพระคุณูปการที่ทรงมีต่อการพระพุทธศาสนาและประเทศชาติอย่างเนืองนิตย์ รัฐบาลในนามคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จึงได้มอบหมายให้คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พิจารณาคัดสรรและดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นสิ่งอนุสรณ์รำลึกถึงพระเมตตาคุณ และเชิดชูพระเกียรติคุณให้ปรากฏสืบไป

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้พิจารณาดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกที่มีความสำคัญอันเนื่องด้วยการพระศาสนา ทั้งยังเป็นบันทึกสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ จำนวน ๓ รายการ ประกอบด้วย

หนังสือจดหมายเหตุ ๑ รายการ ได้แก่

จดหมายเหตุงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

หนังสือที่ระลึก ๒ รายการ ได้แก่

๑. เรื่องตั้งพระราชอาคะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์

๒. อัมพโรวาท: ประมวลพระธรรมเทศนา พระคำรัส พระโอวาท พระสัมโมทนียกถา พระสังเขปนิยธรรม และพระปราชญ์ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

นอกจากนี้ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ได้ร่วมจัดพิมพ์หนังสือบรรณานุกรม เพื่อมอบเป็นธรรมทาน หนังสือต่าง ๆ ที่จัดพิมพ์ในโอกาสนี้จะได้เผยแพร่ไปสู่สถาบันการศึกษา ห้องสมุด หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อันจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วประเทศ นับเป็นการร่วมสร้างทรัพยากรทางปัญญาไว้เป็นมรดกของแผ่นดินและเพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน

การที่ทุกภาคส่วนสมานฉันท์ร่วมกันสร้างอนุสรณ์อันทรงคุณค่าออกสู่สาธารณชนครั้งนี้ นับเป็นเครื่องแสดงออกถึงความศรัทธาเลื่อมใส เป็นการแสดงกตเวทิตาสนองพระกรุณาถวายเป็นเครื่องสักการะ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีส่วนช่วยธำรงเผยแพร่วรรสารพระประวัติ พระศาสนกิจ และพระเกียรติคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้แผ่ไพศาลไปชั่วกาลนาน

(นางยุพา ทวีวัฒนะกิจบวร)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

รองประธานกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึก

งานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

คำชี้แจง

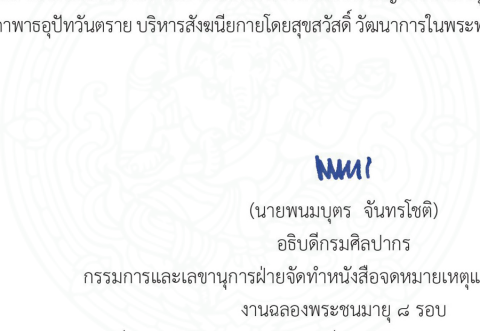
เนื่องในโอกาสมงคลสมัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เจริญพระชนมายุ ๘ รอบ พุทธศักราช ๒๕๖๖ คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มอบหมายให้กรมศิลปากร โดยสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์จัดทำหนังสือ “เรื่องตั้งพระราชอาคะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์” เป็นที่ระลึกและเผยแพร่พระเกียรติคุณของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้เป็นที่ปรากฏยั่งยืนชั่วกาลนาน อีกทั้งยังเป็นการสืบทอดธำรงรักษาเอกสารอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์แก่อนุชนสืบไป

หนังสือ “เรื่องตั้งพระราชอาคะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์” เป็นหนังสือที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงเรียบเรียงเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกรมการทหารเรือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๕๘ ซึ่งทรงเรียบเรียงตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ มาสิ้นสุดเพียงรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ จึงทรงเรียบเรียงเพิ่มเติมจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๒ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า โปรดให้พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงทรงเรียบเรียงเพิ่มเติมจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ ครั้น พ.ศ. ๒๕๔๓ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร คณะจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุพระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุเท่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงได้ค้นคว้าเรียบเรียงเรื่องตั้งพระราชอาคะผู้ใหญ่ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๙ และจัดพิมพ์เผยแพร่ประกอบด้วย เล่ม ๑ และ เล่ม ๒

การจัดพิมพ์หนังสือ “เรื่องตั้งพระราชอาคะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์” ครั้งนี้ ประกอบด้วยหนังสือ ๓ เล่ม ได้แก่ เล่ม ๑ เป็นการถ่ายสำเนาจากฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๖๖ เล่ม ๒ เป็นการถ่ายสำเนาจากหนังสือเรื่องตั้งพระราชอาคะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕ และ เล่ม ๓ เป็นการรวบรวมรายชื่อพระราชอาคะจากราชกิจจานุเบกษาที่ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จนถึงรัชกาลปัจจุบัน

การรวบรวมรายชื่อพระราชคณะนั้น เรียงลำดับตามปีที่ได้รับการสถาปนา โดยรายนามพระราชคณะ รายชื่อวัดและสถานที่ตั้ง ยังคงรักษาอักษรวิธิตามราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ ได้เพิ่มเติมเนื้อความในเครื่องหมาย [] เพื่อให้มีความสมบูรณ์เป็นการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อ่านยิ่งขึ้น

กรมศิลปากรขอน้อมเกล้าถวายหนังสือ “เรื่องตั้งพระราชคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์” เป็นเครื่องสักการบูชาพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกด้วยเศียรเกล้า และขอถวายพระพรให้ทรงเจริญพระชนมายุยืนนาน ทรงเกษมสำราญนิราศโรคาพาธอุปถวันตราย บริหารสังฆนิยกายโดยสุขสวัสดิ์ วัฒนาการในพระพุทธศาสนาเป็นนิตย์ นิรันดร์ เทอญ

มมค

(นายพนมบุตร จันทรโชติ)

อธิบดีกรมศิลปากร

กรรมการและเลขานุการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึก

งานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

พระประวัติ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

พระชาติภูมิ

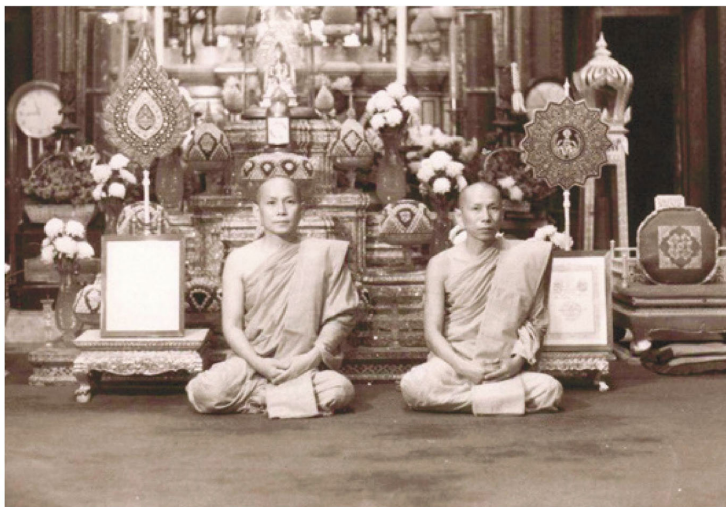
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีพระนามว่า อัมพร นามสกุล ประสัถพงศ์ ประสูติที่ตำบลบางป่า อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี เมื่อวันอาทิตย์ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีเถาะ ตรงกับวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๐ เวลา ๕ นาฬิกาเศษ พระชนกชื่อ นายนับ ประสัถพงศ์ พระชนนีชื่อ นางตาล ประสัถพงศ์ ทรงเป็นบุตรคนที่ ๒ ในจำนวนพี่น้อง ๙ คน ครอบครัวเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ประกอบอาชีพค้าขาย

นายนับ ประสัถพงศ์ พระชนก

นางตาล ประสัถพงศ์ พระชนนี

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และพระอนุชา พระพรหมมงคลวิจิตรจารย์ (ไสว วฑฺฒโน) ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี ธรรมยุต เจ้าอาวาสวัดศรีสุริยวงศาราม พระอารามหลวง ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

ทรงพระอักษรเบื้องต้น

เมื่อครั้งพระเยาว์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงพระอักษรชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนเทวานุเคราะห์ กองบินน้อยที่ ๔ ตำบลโคกกระเทียม อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ และไปศึกษาต่อที่โรงเรียนประชาบาลวัดพนมพิบูล ตำบลบางป่า อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี จนสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๐ เด็กชายอัมพรหรือสมเด็จพระสังฆราช ในพระปฐมวัยนั้น ทรงฉายแววฉลาดเฉลียวและเอาใจใส่ในการเล่าเรียนอย่างยิ่ง ทรงสามารถสอบไล่ได้คะแนนสูงสุดในชั้นเรียนไม่เคยต่ำกว่าอันดับที่ ๓ ของช่วงชั้นเป็นประจำทุกปี

โรงเรียนประชาบาลวัดพนมทูล หรือโรงเรียนวัดพนมทูลในปัจจุบัน

ทรงบรรพชาอุปสมบท

เมื่อทรงพระเยาว์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระอนามัยไม่สู้ดี ประชวรด้วยโรคเกี่ยวกับลำไส้ พระบุพการีจึงอธิษฐานบนบานให้บรรพชาเป็นสามเณรเพื่อให้หายจากอาการประชวร เมื่อพระชนษา ๑๓ ปี ทรงบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสัตตนารถปริวัตร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี มี **พระธรรมเสนานี (เงิน นนโท)** เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ แต่เดิมทรงตั้งพระทัยจะบรรพชาชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งแล้วจึงลาสิกขา แต่พระบุพการีขอร้องให้ดำรงสมณเพศต่อไป จึงเป็นเหตุให้ทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมีสืบมา เมื่อทรงเป็นสามเณร สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้เสด็จไปทรงเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักของ**พระอธิการโสทธิ์ สุมิตโต** ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานเป็นพระราชาคณะที่ **พระศรีธรรมานุศาสน์** เจ้าคณะอำเภอเมือง-บางแพ (ธรรมยุต) ณ วัดตรีญาติ ตำบลลงสวาย อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ทรงสอบได้ประโยคนักธรรมและบาลีชั้นต่าง ๆ ในสำนักเรียนวัดตรีญาติ ดังนี้

พุทธศักราช ๒๔๘๓	สอบได้นักธรรมชั้นตรี
พุทธศักราช ๒๔๘๔	สอบได้นักธรรมชั้นโท
พุทธศักราช ๒๔๘๖	สอบได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม ๓ ประโยค เป็นสามเณรเปรียญ
พุทธศักราช ๒๔๘๘	สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค

พระอุโบสถ วัดสัตตนารถปริวัตร
จังหวัดราชบุรี ในปัจจุบัน

พระธรรมเสนานี (เงิน นนโท) พระอุปัชฌาย์
เมื่อครั้งทรงเป็นสามเณร ณ วัดสัตตนารถปริวัตร
จังหวัดราชบุรี

อุโบสถ วัดตรีญาติ
จังหวัดราชบุรี ในปัจจุบัน

พระศรีธรรมานุศาสน์ (โสทธิ์ สุมิตโต)
พระอาจารย์ ขณะทรงเป็นสามเณร ณ วัดตรีญาติ
จังหวัดราชบุรี

พุทธศักราช ๒๔๙๐ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงพบกับ**พระจินดากรมณี (ทองเจือ จินดาโร)** ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานสถาปนาเป็น**สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี** ซึ่งได้รับกนิมนต์ไปพำนัก ณ วัดตรีญาติ มีโอกาสได้ตระหนักเห็นกิริยามารยาทและคุณสมบัติอันดีของสามเณรอัมพร จึงชักชวนมาพำนักเพื่อศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักเรียนวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร พามาถวายไว้ได้พระบารมีของ **สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ (วาสน์ วาสโน)** ขณะนั้นทรงสมณศักดิ์ที่พระราชกวี

พุทธศักราช ๒๔๙๑ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ มหาพัทธสีมาวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม แขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๑ ทรงได้พระฉายาว่า “อมฺพโร” มี **สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ (วาสน์ วาสโน)** ขณะทรงสมณศักดิ์ที่พระเทพโมลี เป็นพระอุปัชฌาย์ **สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (ทองเจือ จินดาโร)** ขณะมีสมณศักดิ์ที่พระจินดากรมณี เป็นพระกรรมวาจาจารย์

หลังจากสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงอุปสมบทแล้ว ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสำนักเรียนวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม โรงเรียนวัดราชบพิธ จนสำเร็จการศึกษาอีก ๒ ประโยค ดังนี้

พุทธศักราช ๒๔๙๑

ทรงสอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค

พุทธศักราช ๒๔๙๓

ทรงสอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงชินวราลงกรณ
(วาสน์ วาสโน) พระอุปัชฌาย์
เมื่อครั้งอุปสมบท
ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
กรุงเทพมหานคร

สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี
(ทองเจือ จินดาโร)
พระกรรมวาจาจารย์
เมื่อครั้งอุปสมบท
ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
กรุงเทพมหานคร

ทรงศึกษาพระปริยัติธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และภาษาต่างประเทศ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระอัจฉริยภาพทางการศึกษาเล่าเรียนทั้งทางธรรมคดีและโลกคดีรอบด้าน ได้ทรงสมัครเข้าศึกษา ณ สถานการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยหมามกุฏราชวิทยาลัยในปัจจุบัน) ทรงเป็นนักเรียนรุ่นที่ ๕ กระทั่งสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาสาขาศาสนศาสตรบัณฑิต เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๐ นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์แรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ทรงสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตามรูปแบบการจัดการศึกษาสมัยใหม่

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (แถวยืนลำดับที่ ๒ จากด้านซ้าย) ขณะทรงศึกษา ณ สถานศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (แถวยืนลำดับที่ ๓ จากซ้ายมาขวา) ทรงสำเร็จหลักสูตรการอบรมพระธรรมทูต

พุทธศักราช ๒๕๐๙ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเข้าอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ เป็นพระธรรมทูตรุ่นแรก นับได้ว่า ทรงวางพระองค์เป็นพระภิกษุที่ใฝ่รู้ทรงศึกษาเล่าเรียนตามจารีตเดิมคือ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี และทรงศึกษาความรู้สมัยใหม่คือ การเข้าศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัย และเปิดโลกทัศน์การเผยแผ่ธรรมะสู่สากล ทรงเป็นพระธรรมทูตไปเผยแผ่ศาสนายังประเทศต่าง ๆ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระทัย ใฝ่ศึกษาด้านภาษาศาสตร์ ทรงเรียนพิเศษการสื่อสารภาษาอังกฤษกับอาจารย์ชาวต่างชาติเพิ่มเติม ทำให้ทรงสามารถตรัสภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่ว เป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่ธรรมะไปสู่ ประชาชนทุกหมู่เหล่า

พุทธศักราช ๒๕๑๐ หลังจากสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงสำเร็จหลักสูตรการอบรมพระธรรมทูตแล้ว พระองค์เสด็จ ไปทรงศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ณ มหาวิทยาลัยพาราณสี สาธารณรัฐอินเดีย จนทรงสำเร็จ การศึกษามหาบัณฑิต ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๒ นับได้ว่าเป็น พระภิกษุไทยรุ่นแรก ๆ ที่เดินทางไปเล่าเรียนวิชาการชั้นสูงตามหลักสูตรระดับมหาบัณฑิตจาก มหาวิทยาลัยในต่างประเทศ และทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์แรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ทรงสำเร็จการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจากต่างประเทศ

ด้วยพระปรีชาสามารถ พระกรณียกิจ และพระคุณูปการต่อภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ต่อมา มหาวิทยาลัยต่างๆ ได้ขอประทานถวายปริญญาคุณูปกิตติมศักดิ์ เพื่อเชิดชูพระเกียรติยศ ให้ปรากฏในวงวิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยถวายปริญญาศาสนศาสตรดุษฎี บัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีมติถวาย ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาธรรมนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถวาย ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถวายปริญญาปรัชญาดุษฎี บัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาการการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศิลปากรถวายปริญญาปรัชญาดุษฎี บัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยมหิดลถวายปริญญาปรัชญาดุษฎี บัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยาถวายปริญญาการศึกษาคุณูปกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวรถวายปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาวิชาพัฒนสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามถวายปริญญาคณาจารย์คุณูปกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

สภามหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยถวายปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
สาขาวิชาธรรมนิเทศ แด่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๓

นอกจากนี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงพระปรีชาสามารถในสรรพศิลปวิทยาหลากหลายสาขา โดยเฉพาะด้านอักษรศาสตร์ ทรงสนพระทัยศึกษาภาษาต่าง ๆ เช่น ทรงสนพระทัยศึกษาภาษามคธ เพื่อประโยชน์ในการทรงพระไตรปิฎก เป็นการรักษาเชิดชูพระปริยัติศาสนา ทรงพระปรีชาในการตรัสภาษาจีนสำเนียงต่าง ๆ ซึ่งทรงมีทักษะจากการสื่อสารกับครอบครัว ด้านภาษาอังกฤษและภาษาฮินดี ได้เสด็จไปทรงศึกษาที่สาธารณรัฐอินเดีย ทรงเข้าพระทัยและสามารถสื่อสารได้อย่างคล่องแคล่ว นอกจากนี้ยังสามารถสื่อสารภาษาท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคอาเซียน ยังประโยชน์แก่การเผยแผ่ธรรมะให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

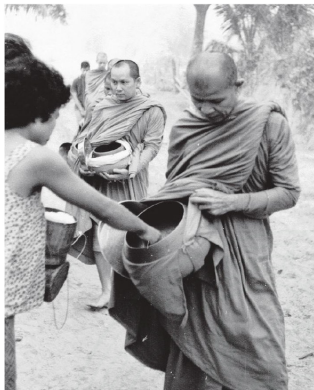
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
เฝ้ารับประทานพระพุทธรูปจากสมเด็จพระอุปัชฌายะหลังจากทรงสำเร็จการศึกษา
จากสาธารณรัฐอินเดีย

ทรงเอาพระทัยใส่ในวิปัสสนาธุระ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงมีวัตรปฏิบัติทางวิปัสสนาธุระและโปรดการเจริญพระกรรมฐาน โปรดเสด็จไปทรงบำเพ็ญสมณธรรมร่วมกับพระภิกษุฝ่ายอรัญวาสีในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่เสมอ โดยเฉพาะพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ขณะพำนัก ณ วัดถ้ำขาม จังหวัดสกลนคร ซึ่งทรงเคารพนับถือเป็นพระอาจารย์ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ทำให้ทรงสนิทสนมคุ้นเคยกับพระวิปัสสนาจารย์และพระภิกษุผู้บำเพ็ญสมณธรรมสายพระกรรมฐานสืบมา อาทิ พระราชวุฒาจารย์ (ดูลย์ อดุลโ) อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพาราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ หลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู พระราชนิธินิธิ์รังสีคัมภีร์ปัญญาวิชัย (เทสก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย และพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ฯลฯ

ถึงแม้พระอาจารย์ฝั้นได้มรณภาพไปนานแล้ว แต่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ก็ยังเสด็จไปทรงร่วมในศาสนกิจต่าง ๆ ในหมู่สงฆ์สายพระกรรมฐาน พร้อมทั้งทรงรับเป็นประธานมูลนิธิพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ด้วย

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ขณะทรงเป็นพระมหาอัมพร อมฺพโร
ออกบิณฑบาตพร้อมกับพระธรรมวิสุทธิมงคล
(บัว ญาณสมฺปนฺโน)
ที่บ้านดาด จังหวัดอุดรธานี
เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๘

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ขณะทรงเป็นพระมหาอัมพร อมฺพโร
(ลำดับที่ ๓ ถัดจากพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร และสมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (ทองเจือ จินตภาโร))
เสวยภัตตาหารในบาตรตามธุดงค์วัตร

พระปฏิปทาสัมมาปฏิบัติ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงครองเนกขัมมปฏิปาทาจรพรหมจริยาภิระติอย่างบริบูรณ์ ปราศจากข้อสงสัยเคลือบแคลง พระองค์มีพระอุปนิสัยเรียบร้อย อ่อนโยน มีความสมถะ สันโดษ เรียบง่ายเป็นอย่างยิ่ง ทรงมัธยัสถ์ และโปรดใช้วัตถุปัจจัยสิ่งของต่าง ๆ อย่างคุ้มค่า หากไม่ชำรุดสิ้นสภาพจริง ๆ ก็จะไม่ทรงทิ้ง ในขณะที่ การอันใดที่เกี่ยวข้องกับความประณีตงดงามของพระอารามและการถวายพุทธบูชาในพระบวร พุทธศาสนา จะทรงเอาพระทัยใส่ในรายละเอียด ประทานพระเมตตาแนะนำการตั้งแต่งอย่างรอบคอบ และเหมาะสม ให้สมกับเป็นของบูชาในพระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

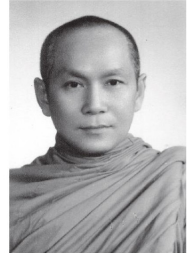
นอกจากนี้ ยังทรงถือข้อวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ทรงเอาพระทัยใส่ กวดขันพระภิกษุสามเณรได้ปกครองให้วางตนภายในกรอบของพระธรรมวินัย แม้จะทรงเข้มงวด กวดขันในพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร แต่ก็เป็นไปด้วยน้ำพระทัยเปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม พระองค์มักทรงกำชับและเป็นเนติแบบอย่างให้บรรพชิตมีจรรยา มารยาททางกายและวาจา ให้เรียบร้อยตามพระวินัยบัญญัติแบบอย่างสมบัติของผู้ดี อันเป็นแนวทางที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระ ราชูปัชฌาย์ทรงวางแบบไว้

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงมีคุณลักษณะเด่นอีกประการ คือ ทรงมีจริยาการสดใสเบิกบาน ทรงแยมพระสรวลละไม เป็นนิตย์ โปรดมีพระปฏิสันถารโอภาปราศรัยกับผู้คนทั่วไปทุกชั้นทุกวัย ไม่ทรงถือพระองค์ แม้เป็น สมเด็จพระราชาคณะแล้ว ก็มักมีรับสั่งให้ผู้เข้ามากราบถวายสักการะหรือขอประทานพระกรุณา ในโอกาสต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตนต่อพระองค์เหมือนพระสงฆ์สามัญธรรมดาเท่านั้น ผู้ที่มีโอกาสได้เฝ้า ต่างซาบซึ้งใจและสัมผัสถึงพระเมตตาคุณ

สมณศักดิ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงได้รับพระราชทานพระมหากรุณาจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานแต่งตั้ง เลื่อนและสถาปนาสมณศักดิ์ ตามลำดับ ดังนี้

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่พระปริยัติกิจ

พุทธศักราช ๒๕๑๔	ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระปริยัติกิจ
พุทธศักราช ๒๕๒๔	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชสารสุธี
พุทธศักราช ๒๕๓๓	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพเมธาภรณ์
พุทธศักราช ๒๕๓๘	ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมเมธาภรณ์
พุทธศักราช ๒๕๔๓	ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนา ขึ้นเป็นพระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรองที่ พระศาสนโสภณ
พุทธศักราช ๒๕๕๒	ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนา ขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์
พุทธศักราช ๒๕๖๐	พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานสถาปนาเป็น สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ลำดับที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

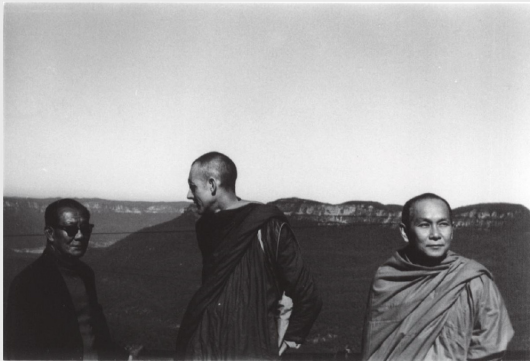
พระกรณียกิจ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระวิริยอุตสาหะ ทรงประกอบพุทธศาสนกิจนานัปการ เพื่อเชิดชูพระพุทธศาสนาให้เจริญวัฒนาในหลายด้าน ดังนี้

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระปรีชาสามารถในการแสดงธรรมะ ทรงเป็นธรรมกถึกแสดงธรรมเทศนาประจำวันธรรมสวนะ แก่อุบาสกอุบาสิกาผู้มารักษาศีลปฏิบัติธรรม ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นประจำ

อีกทั้งได้ทรงวางรากฐานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่าง ๆ ทรงเอาพระทัยใส่รับพระธุระกิจการพระธรรมทูต เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๖ ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่พระปริยัติกวี ทรงบุกเบิกกิจการพระธรรมทูตในยุคเริ่มแรก ทรงเป็นหัวหน้าพระธรรมทูตนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ ณ วัดพุทธรังษีสนัดนมอร์ นครซินี๋ย รัฐนิวเซาท์เวลส์ เครือรัฐออสเตรเลีย เพื่อทรงปฏิบัติศาสนกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นพระธรรมทูตของคณะสงฆ์ธรรมยุตรุ่นแรกที่ได้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างประเทศ ทรงวางรากฐานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทอย่างมีรูปแบบ ทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น มีวัดและพระสงฆ์ไทยอยู่ประจำที่ เครือรัฐออสเตรเลียหลายแห่ง และได้ขยายไปยังเมืองใหญ่ ๆ อีกหลายเมือง เช่น กรุงแคนเบอร์รา นครเมลเบิร์น และเมืองดาร์วิน เป็นต้น นอกจากนี้ทรงเป็นที่ปรึกษาสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต) คอยให้คำแนะนำแก่พระธรรมทูตของคณะสงฆ์ไทยที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศ และทรงเป็นผู้แทนมหาเถรสมาคมในครั้งที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดงานวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก ณ สำนักงานใหญ่ องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ระหว่างเสด็จไปทรงปฏิบัติพระศาสนกิจในฐานะพระธรรมทูต

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ขณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ วัดพุทธรังษีสแตนมอร์ นครซิดนีย์ รัฐนิวเซาท์เวลส์ เครือรัฐออสเตรเลีย

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต
เป็นประธานในพิธีปิดการฝึกอบรมพระธรรมทูต รุ่นที่ ๕๒

ด้านการศาสนาศึกษา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงรับเป็นอาจารย์สอนพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณรในสำนักเรียนวัดราชพิพิธสถิตมหาสีมารามมาตั้งแต่แรกอุปสมบทตราบจนปัจจุบัน อีกทั้งทรงเป็นกรรมการสนามหลวงแผนกธรรม และแผนกบาลี ทรงเป็นประธานกรรมการจัดการสอบนักธรรมและธรรมศึกษาสนามหลวง ทรงเป็นประธานศูนย์ธรรมศึกษาในสำนักเรียนวัดราชพิพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ โรงเรียนวัดราชพิพิธ ทรงเป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และทรงเป็นนายกสมาคมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในปัจจุบัน

พระองค์ได้โปรดให้ไวยารักรจัดกับปิยภณฺฑสํวณพระองค์ ประทานเป็นทุนประเดิม ก่อตั้งทุนการศึกษาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า (วาสนมหาเถร) ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อประทานแก่พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาเล่าเรียนชั้นอุดมศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย และทุนการศึกษา สมเด็จพระสังฆราช (อมฺพรมหาเถร) เพื่อประทานแก่พระภิกษุสามเณร ซึ่งสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้มีศักยภาพสูง ให้ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ในด้านพระพุทธศาสนาตลอดจนศาสตร์อันเป็นปัจจัยเกื้อกูลแก่การพัฒนาการพระศาสนา เพื่อพัฒนาศาสนาทายาทและศาสนบุคคลของคณะสงฆ์ไทย

นอกจากนี้ ยังทรงอุปถัมภ์สำนักศาสนศึกษาที่อยู่ในสังกัดอารักขาของสำนักเรียน วัดราชพิพิธสถิตมหาสีมารามอย่างต่อเนื่อง เช่น สำนักศาสนศึกษาวัดอาษาสงคราม อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ สำนักศาสนศึกษาวัดผ่องพลอยวิริยาราม เขตบางนา กรุงเทพมหานคร สำนักศาสนศึกษาวัดพระยาหยั่ง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร สำนักศาสนศึกษา วัดสัมมาชัญญาวาส เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ฯลฯ กับทั้งโปรดประทานทุนการศึกษา จากมูลนิธิสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ซึ่งทรงเป็นองค์อุปถัมภ์แก่สำนักเรียน พระปริยัติธรรม และมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง รวมถึงวิทยาเขตต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เป็นประจำทุกปี

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ขณะทรงดำรงพระสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ นายสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ อาคารเรียนเฉลิมพระเกียรติ
ณ วิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
ณ วัดป่าทรงคุณ ตำบลคงพระราม อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ด้านการศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระอริยาคัยโปรดการบำเพ็ญพระกรณียกิจด้านสังคมสงเคราะห์ เช่น ทรงดำรงตำแหน่งนายก กรรมการมูลนิธิมหาภูฏาฐาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงอุปถัมภ์กิจการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อมหาชนเป็นอันมาก เช่น โรงเรียนวัดราชบพิตร โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช (วาสนมหาเถระ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุวาสนะเวศม์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มูลนิธิพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ และมูลนิธิอาจารย์ฝั้น อาจาโร

ทั้งนี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเอาพระทัยใส่บริหารกิจการต่าง ๆ ให้เจริญก้าวหน้าตามวัตถุประสงค์ ทรงอุทิศพระองค์เพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมมาโดยตลอด

นอกจากนี้ ทรงเป็นกรรมการฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม สนับสนุนการศึกษาด้วยการมอบทุนสนับสนุนและส่งเสริมแก่นักเรียนที่มีผลการเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ทั้งด้านสามัญศึกษาและปริยัติศึกษา เพื่อให้ศิษยานุศิษย์มีโอกาสได้รับการศึกษามากยิ่งขึ้น ทรงรับเป็นประธานมูลนิธิพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ทรงมีพระเมตตาแก่พุทธศาสนิกชนที่ได้รับเดือดร้อนในฐานะทรงเป็นรองประธานกองทุน “วัดช่วยวัด” ของมหาเถรสมาคมเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติและอุบัติเหตุ

ครั้นเกิดภัยพิบัติหรือเหตุสะเทือนขวัญขึ้น ก็ทรงพระกรุณาประทานพระอนุเคราะห์ อย่างทันทั่วถึง โปรดให้ไวยาวัจกรจัดกับปิยภณห์ส่วนที่เป็นนิคมวัดของพระองค์ประทานอย่างเต็มที่ และโปรดประทานพระนโยบายให้คณะสงฆ์ ร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น เช่น โปรดให้คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรจัดพื้นที่วัดเป็น โรงทาน โรงพยาบาลสนาม และสถานที่กักตัว ในช่วงระยะเวลาที่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ระบาดอย่างรุนแรง ประทานพระอนุเคราะห์ค่าใช้จ่ายแก่วัดต่างๆ ที่ช่วยจัดการปลงศพผู้เสียชีวิต จากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ประทานพระอนุเคราะห์แก่ผู้ประสบเหตุ และผู้สูญเสียจากการที่คนร้ายประทุษร้ายประชาชนด้วยอาวุธร้ายแรงที่จังหวัดนครราชสีมา และที่จังหวัดหนองบัวลำภู ประทานถุงยังชีพ ข้าวสาร อาหารแห้ง และสิ่งของที่จำเป็นในยามเกิดสาธารณภัยต่าง ๆ ทั่วประเทศ และยังทรงพระกรุณาประทานพระอนุเคราะห์เพื่อแผ้วไปถึงคราวเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้วยเหตุที่เขื่อนเซเปียน - เซน่านอยแตกอีกด้วย

นอกจากนั้น ยังโปรดมีพระบัญชาให้คณะสงฆ์ และทรงเชิญชวนให้ประชาชนร่วมกัน สวดมนต์ เจริญจิตภาวนา และแผ่เมตตาจิต ในยามที่สถานการณ์ของบ้านเมืองไม่อยู่ในภาวะปกติ อีกทั้งประทานพระคติธรรม และรับสั่งประทานขวัญและกำลังใจ ปลอบประโลมให้ประชาชน ผู้ประสบความหวาดหวั่นพรั่นพรึงต่อภัยอันตรายต่าง ๆ ได้มีสติ คลายความหดหู่เศร้าหมอง ด้วยอานุภาพแห่งพระการุณยธรรมเป็นพื้นพระอริยาไยประจําพระองค์

ด้านสาธารณูปการ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประธานอำนวยการฝ่ายบรรพชิต พระมหาธาตุเจดีย์ และเขตพุทธาวาสเฉลิมพระเกียรติ ในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และโอกาสฉลองมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ ณ วัดอัมมวโร กรุงแคนเบอร์รา เครือรัฐออสเตรเลีย ทรงเป็นประธานสร้างวัดแหล่งทองแดง พรหมसरาราม อำเภอคอนตูม จังหวัดนครปฐม

ทรงเป็นประธานกรรมการควบคุมดูแลการปฏิสังขรณ์เสนาสนะวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ตลอดจนงานพระชนมโยบายในการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ และบริหารจัดการวัดที่อยู่ใน พระอุปถัมภ์และอุปถัมภ์ของบูรพาจารย์วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และบูรพาจารย์ของพระองค์ เช่น วัดเขากโกลาต อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ วัดชินวราราม อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี วัดแสงธรรมสุทธาราม อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ วัดโพธิ์ทอง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดถ้ำสุขเกษมสวรรค์ อำเภอเนิน จังหวัดลำปาง วัดตรีญาติ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ฯลฯ อีกทั้งยังโปรดประทานพระอุปถัมภ์การซ่อมแซม จัดสร้าง วัดถุ และเสนาสนะอื่น ๆ ประทานแก่วัดต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศอีกเป็นจำนวนมาก

ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีพระนโยบายในเรื่องการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ โปรดให้วัดเป็นรมณีสถานที่สัปปายะเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรมของบรรพชิต และเป็นที่ร่มรณย์ของคฤหัสถ์ ตลอดจนสรรพสัตว์ที่ได้พึงพาอาศัย เช่น ทรงรับโครงการคืนธรรมชาติสู่ธรรม ณ วัดถ้ำสุโขเกษมสวรรค์ จังหวัดลำปาง ไว้ในพระสังฆราชูปถัมภ์ โปรดประทานพระนโยบายให้มีการปลูกต้นไม้ยืนต้นและพรรณไม้หอมในอาณาบริเวณวัดเขาไกรลาศ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อเป็นแหล่งรมณีย์และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของหัวหิน โปรดให้สร้างสถานปฏิบัติธรรม สมเด็จพระสังฆราช (อมพรมหาเถร) บนที่ธรณีสงฆ์ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ณ อำเภอถ้ำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยให้จัดการปลูกต้นไม้และปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นรมณีสถานอันสัปปายะสำหรับการปฏิบัติธรรม และเพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดตั้งเป็นสถาบันกรรมฐานศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้านการปกครอง

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบริหารและปกครองคณะสงฆ์ และทรงอบรมพระภิกษุและสามเณรให้ปฏิบัติสมณวัตรและบำเพ็ญตนโดยเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอ ทรงเคยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๑๔ - ๑๕ (ธรรมยุต) ทรงเป็นเจ้าอาวาสลำดับที่ ๖ ของวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม อีกทั้งได้ทรงอนุเคราะห์เผื่อแผ่ไปยังพระภิกษุและสามเณรทั่วสังฆมณฑลด้วยพระเมตตา ทรงดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน อีกทั้งทรงเป็นแม่กองงานพระธรรมทูตตามที่ทรงเป็นผู้วางรากฐานกิจการนี้มาตั้งแต่ต้น และในพุทธศักราช ๒๕๖๐ ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จึงทรงเป็นผู้ปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต และประธานกรรมการมหาเถรสมาคม นับแต่พุทธศักราช ๒๕๖๐ จวบจนปัจจุบัน

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

หลังจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร สิ้นพระชนม์เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเพลิงพระศพเมื่อวันพุธที่ ๑๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๕๘ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งเป็นประมุขแห่งคณะสงฆ์ได้ว่างลง จึงเป็นเวลาอันสมควรที่จะมีการสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช เพื่อเป็นประมุขแห่งพุทธจักรไทยสืบไป

ในการนี้ นายกรัฐมนตรีจึงได้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานให้ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตราที่ ๗ บัญญัติว่า พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาพระสังฆราชองค์หนึ่ง และให้นายกรัฐมนตรีลงนามสนองพระบรมราชโองการ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงพระปรมาภิไธยที่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระบรมราชโองการโปรดสถาปนาสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีประกาศสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๓ ตอนที่ ๕ ข ลงวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดสถาปนาสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ ขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ประกาศไว้ ณ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับสนองพระราชโองการ

ทั้งนี้ รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องได้สนองและดำเนินการเพื่อให้พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ใหม่เป็นไปโดยความเรียบร้อยตามราชประเพณี

นับแต่นั้น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงพระเจริญภาพเพื่อบำเพ็ญพระกรณียกิจซึ่งเพิ่มพูนทวีขึ้นเป็นอันมากอย่างมิทรงเห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากพระวรกาย ทรงพระอุตสาหะเสด็จไปทรงปฏิบัติพระกรณียกิจต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคแม้ขณะพระชนมายุกว่า ๙๐ พรรษา ทั้งยังโปรดเสด็จออกประทานพระวโรกาสให้คณะบุคคลต่าง ๆ เฝ้ารับประทานพระกรุณาโดยประการต่าง ๆ เป็นเนืองนิตย์ มีพระอัธยาศัยแจ่มชื่นเบิกบานด้วยพระเมตตาธรรมสม่ำเสมอ เป็นที่ซาบซึ้งแก่ผู้ได้สัมผัสชื่นชมพระบารมีธรรม

เมื่อถึงวาระนักขัตฤกษ์หรือโอกาสสำคัญ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันเฉลิมพระชนมพรรษา ก็โปรดเสด็จออกประทานพระโอวาท พระคติธรรม และพระดำรัส เผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อสังคมออนไลน์ อีกทั้งยังโปรดประทานพระธรรมเทศนา พระคติธรรม พระสัมโมทนียกถา พระสังเขปนิยธรรม พระปรารภ และพระดำรัสในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ และเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นคติสอนใจ และชี้แนะแนวทางประพฤติปฏิบัติให้บุคคลตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมจรรยาอย่างต่อเนื่องและเป็นจำนวนมาก ในช่วงระยะเวลา นับแต่เสด็จสถิตในที่สมเด็จพะสังฆราชจวบจนปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๖๖) นับเป็นจำนวนหนากะดากได้กว่าพันหน้า

นอกจากนี้ ยังทรงปฏิบัติพระกรณียกิจในการพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีสำคัญต่างๆ ของบ้านเมืองเป็นประจำสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถวายพระธรรมเทศนาในพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาใน “ศราทธพรตเทศนา” ณ พระที่นั่งทรงธรรม พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐ พระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาใน “เทศพิธีราชธรรมจริยาภิเษก” ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ และทรงรับพระราชทานถวาย “มงคลวิเสสกถา” หรือพระธรรมเทศนามงคลวิเศษ กัมภีร์แรกแห่งรัชกาลที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จออกทรงรับบุคคลสำคัญต่าง ๆ ระดับนานาชาติ เผยแผ่เกียรติภูมิแห่งราชอาณาจักรและคณะสงฆ์ไทยให้ขจรขยายไปในสากล เช่น ทรงรับสมเด็จพระสันตะปาปาฟรานซิส ประมุขแห่งศาสนจักรโรมันคาทอลิกและนครรัฐวาติกัน ซึ่งเสด็จมาเฝ้า ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๒ ทรงรับนางมกลา แฮร์ริส รองประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ซึ่งมาเฝ้าถวายสักการะ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เนื่องในโอกาสที่เดินทางเข้าประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๕ อีกทั้งยังประทานพระวโรกาสให้บรรดาทูตานุทูต พระสังฆราช และพระสังฆนายกจากต่างประเทศ รวมทั้งผู้นำชาวพุทธ ผู้นำชาวคริสต์ ผู้นำชาวมุสลิม ผู้นำชาวยิว และนักบวชพราหมณ์ฮินดู ทั้งชาวไทยและจากนานาประเทศเข้าเฝ้าตามที่ขอประทานพระวโรกาสเป็นประจำ ทุกครั้งที่บุคคลสำคัญเหล่านี้ได้มีโอกาสเฝ้า พระองค์จะมีพระปฏิสันถารด้วยพระดำรัสสอนไพเราะทั้งอรรถและพยัญชนะ มีความสุขุมลุ่มลึกในเนื้อหาและถ้อยคำ เป็นที่ประทับใจและกล่าวขวัญสรรเสริญ

ถึงพระปรีชาญาณในด้านมธฺรปฏิสันถารเป็นปียวจา สามารถสมานสัมพันธ์ไมตรีในหมู่ผู้มีความ
แตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา หรือวัฒนธรรมประเพณี เพื่อโน้มนำให้บังเกิดสันติภาพขึ้นในโลก

พระเกียรติยศพิเศษ

เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๐ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดี
ศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จ
พระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในการบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระชนมายุ ๙๐ พรรษา สมเด็จพระ
พระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ณ พระอุโบสถ
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ณ มงคลสมัยดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ
พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานถวาย “พัดฉกฉกพิเศษประดับพลอย”
เป็นพระเกียรติยศพิเศษแด่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก

พัดเล่มนี้ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (บุญศรี) ต้นสกุล บุณยศิริ สร้างขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย
แด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสยามเทวมหามกุฏวิทยมหาราช เพื่อพระราชทาน
ถวายแด่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร ครั้นรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานถวายพัดยศพิเศษ
เล่มนี้แด่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร ครั้งเป็นเจ้าคณะใหญ่
คณะธรรมยุต ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาพระเจ้า
วรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทาน
ถวายพัดยศฉกฉกเล่มนี้แด่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานถวายแด่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (หม่อม
ราชวงศ์ชื่น สุกวิธเติ) วัดบวรนิเวศวิหาร และต่อมาได้พระราชทานถวายแด่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงชินวรราชกรณ (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงวชิรญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ตามลำดับ

ดังนั้น พัดฉกฉกประดับพลอยเล่มนี้เป็นพัดยศที่พระราชทานถวายเฉพาะแด่สกลมหา
สังฆปริณายกบางพระองค์ในคณะธรรมยุต ที่ทรงเคารพนับถือเป็นพิเศษยิ่งเท่านั้น

นอกจากพระเกียรติยศพิเศษที่ทรงได้รับพระราชทานแล้ว บรรดานานาประเทศยังได้ออ
ประทานถวายเครื่องอิสริยาภรณ์ และตำแหน่งสำคัญต่างๆ เป็นการเฉลิมพระเกียรติในระดับสากล
อีกด้วย เช่น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๖๑ รัฐบาลแห่งสาธารณรัฐอินเดียได้ถวาย “เครื่องอิสริยาภรณ์
ปัทมศรี” ซึ่งเป็นหนึ่งในเครื่องอิสริยาภรณ์ที่สูงสุด เป็นลำดับที่ ๔ ของสาธารณรัฐอินเดีย ในฐานะที่
ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจเป็นอนเอนอนันต์ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และทรงทำคุณประโยชน์
ต่อพระพุทธศาสนาเป็นที่ประจักษ์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ อีกทั้งยังทรงเป็นมหาบัณฑิต
ผู้ทรงสำเร็จการศึกษาจากสาธารณรัฐอินเดียอีกด้วย

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๖๕ รัฐบาลสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาถวายสมณศักดิ์และ
เครื่องประกอบสมณศักดิ์ชั้นสูงสุด “อภิชมหารัฏฐคุรุ” ซึ่งเป็นสมณศักดิ์ชั้นสูงสุดของคณะสงฆ์มา
โดยจะถวายแด่สมเด็จพระสังฆราช หรือสมเด็จพระราชาคณะ ผู้ทรงคุณูปการยิ่งใหญ่ต่อกิจการ
พระพุทธศาสนาและมีพระชนมายุหรือมีอายุ ๘๐ ปีขึ้นไปเท่านั้น ทั้งนี้ รัฐบาลสาธารณรัฐแห่งสหภาพ
เมียนมาเคยถวายสมณศักดิ์อภิชมหารัฏฐคุรุ แด่สมเด็จพระสังฆราชแห่งราชอาณาจักรไทยมาแล้ว
๒ พระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สกลมหาสังฆปริณายกพระองค์
ที่ ๑๓ และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร สกลมหาสังฆปริณายกพระองค์ที่ ๑๔
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระเกียรติยศพิเศษอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินท
รมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดอาราธนาให้ สมเด็จพระอริยวงศาคต
ญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประธานสงฆ์ในทุกช่วง
พระราชพิธี เช่น การจุดเทียนชัย การเจริญพระพุทธมนต์ การถวายอดิเรกครั้งปฐมฤกษ์แด่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นอาทิ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขั้นตอนสำคัญในการสร
งพระมูรธาภิเษก กล่าวคือ ภายหลังจากสรงสหสธาราแล้ว สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระ
สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จขึ้นมณฑปพระกระยาसन ถวายน้ำพระพุทธ
มนต์ด้วยพระครอบพระกรัฏฐกาลที่ ๔ ที่พระปฤษฎางค์ และถวายน้ำพระพุทธมนต์ด้วยพระ
ครอบยันต์เดิมรัชกาลที่ ๔ ที่พระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินท
รมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ทรงเป็นอภิปูชนียะและคุรุฐานียะผู้ประเสริฐ เป็นที่ทรงพระราชศรัทธาและทรงพระศรัทธา
ของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเป็นที่เคารพเลื่อมใสของพุทธบริษัททุกหมู่เหล่า
ทรงเป็นหลักชัยแห่งพุทธจักรไทย ทรงเป็นบูรณพร้อมด้วยพระศีลาจารวัตร เปี่ยมด้วยพระคุณธรรม

สัมมาปฏิบัติ ทรงพระปรีชาญาณทั้งด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระ ทรงพรหมวิหารธรรมสม่ำเสมอ ทรงครองเนกขัมมปฏิบัติพาอจลพรหมจริยาภีรตโดยสมบูรณ์ ทรงแผ่พระบารมีธรรมเกื้อกูลกิจการพระบวรพุทธศาสนา ประเทศชาติ และประชาชน เป็นพระคุณูปการอันยิ่งใหญ่ มีจำกัดเฉพาะในราชอาณาจักร หากยังแผ่ขจรขยายไปแม้ในระดับสากล

ครั้นบรรลุมงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๘ รอบ ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๖ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๖ จัดงานฉลองพระชนมายุฯ ประกอบด้วยพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธี ตลอดจนกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์เพื่อถวายพระกุศลโดยประการต่างๆ อย่างสมพระเกียรติ เป็นการฉลองพระกรุณาคุณและร่วมถวายสักการบูชาพระเดชพระคุณของพระองค์ผู้ทรงเป็นประมุขแห่งพุทธจักรไทย

สารบัญ

	หน้า
คำปรารภ	๖
สาร	๗
คำนำ	๘
คำชี้แจง	๑๐
พระประวัติสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)	
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก	๑๓
เรื่องตั้งพระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๗ - รัชกาลที่ ๙	
คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุพระราชพิธีสมมงคล	
พระชนมายุเท่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช	
จัดพิมพ์พุทธศักราช ๒๕๔๕	๔๑
ภาคผนวก	๓๒๒
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการฯ และคณะอนุกรรมการฯ	

เรื่องตั้งพระราชอาณัติผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๗ - รัชกาลที่ ๙

คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ
พระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุเท่า
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
จัดพิมพ์พุทธศักราช ๒๕๔๕

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

องค์ที่ ๑๒ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (แพ ติสฺสเทโว)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดสุทัศนเทพวราราม

องค์ที่ ๑๓ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว. ชื่น นพวงศ์ ณ กรุงเทพ)
วัดบวรนิเวศวิหาร

สมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระสังฆราช^๑

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (แพ ติสฺสเทโว)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (แพ ติสฺสเทโว) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดสุทัศน์เทพวราราม มีพระนามเดิมว่า แพ นามสกุล พงษ์ปาละ ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๙๙ ตรงกับวันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๑๘ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่บ้านบางลำพูล่าง อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี บิดาชื่อ นุตร มารดาชื่อ อัน พงษ์ปาละ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๗ คน

เนื่องด้วยบิดาของพระองค์เลื่อมใสศรัทธาในสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดทองนพคุณ จึงพาไปฝากให้ศึกษาเล่าเรียนอักษรสมัยที่วัดทองนพคุณตั้งแต่พระองค์มีอายุได้ ๗ พรรษา ครั้นสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) ซึ่งขณะนั้น ดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมวโรดม ย้ายมาอยู่วัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ บิดาก็ได้พาไปฝากเพื่อศึกษาเล่าเรียนอีก

พระองค์ได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ สมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระธรรมวโรดม เป็นพระอุปัชฌาย์ และเมื่อบรรพชาแล้วก็กลับไปศึกษาที่วัดทองนพคุณตามเดิม ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักของอาจารย์โพธิ์วัดเศวตฉัตร ต่อมาเมื่อสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) ย้ายมาครองวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จึงให้ไปรับพระองค์ซึ่งขณะนั้นอายุได้ ๑๖ พรรษา มาอยู่ด้วยกันที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เมื่อมาอยู่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระองค์ก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมส่วนมากพระองค์ได้ศึกษากับสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) นอกจากนั้นยังได้ศึกษาจากเสมียนตราสุขบ้าง พระโหราธิบดี (ชุ่ม) บ้าง อาจารย์โพธิ์บ้าง ครั้น พ.ศ. ๒๔๑๙ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นครั้งแรก ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แต่ไม่สามารถสอบผ่านเป็นเปรียญได้

พ.ศ. ๒๔๑๙ พระองค์มีขนมายุครบอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ แต่สมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) อาพาธ ทำให้พระองค์ต้องอยู่ปรนนิบัติรักษาพยาบาลสมเด็จพระอุปัชฌาย์ ครั้นสมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) ใกล้จะมรณภาพจึงได้แนะนำให้พระองค์ไปถวายตัวเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัต (แดง) วัดสุทัศน์เทพวราราม ซึ่งขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์ ที่พระเทพกระวี ครั้นถึงวันอาทิตย์ แรม ๒ ค่ำ

^๑ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่มีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช เนื่องจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชินวราลงกรณ ทรงดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า มาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

เดือนอ้าย ปีชวด พ.ศ. ๒๔๑๙ สมเด็จพระวันรัต (สมบุรณ์) ได้มรณภาพ จากนั้นพระองค์จึงไปถวายตัวเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัต (แดง) มีพระนามฉายาว่า ดิสุสเทโว แล้วมาอยู่จำพรรษาที่วัดสุทัศน์เทพวราราม ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อจากเมื่อครั้งบรรพชาเป็นสามเณร ได้ศึกษากับสมเด็จพระวันรัต (แดง) บ้าง สมเด็จพระสังฆราช (สา) วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามบ้าง ครั้งสมเด็จพระวันรัต (แดง) ซึ่งขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์ ที่พระเทพกระวี ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรมวโรดม และได้แต่งตั้งพระองค์ให้เป็นพระครูใบฎีกา ในฐานานุกรมของท่าน ต่อมาเลื่อนจากชั้นพระครูใบฎีกามาเป็นพระครูมงคลวิลาส และพระครูวินัยธร ตามลำดับ

พ.ศ. ๒๔๒๕ ขณะที่พระองค์เป็นพระครูวินัยธร ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นครั้งที่ ๒ ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ การเข้าแปลครั้งนี้สามารถสอบได้เป็นเปรียญธรรม ๔ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๒๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้งซึ่งเป็นครั้งที่ ๓ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้อีก ๑ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๓๒ พระองค์มีพระชนมายุ ๓๓ พรรษา ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีสมโพธิ

พ.ศ. ๒๔๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสรีรราชสมบัติมาครบหนึ่งหมื่นวัน จึงได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสมโภชพระราชลัญจกรพร้อมกันนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์พระสงฆ์หลายรูป ในการนี้พระศรีสมโพธิ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอชั้นเทพ ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๔๔๑ พระองค์มีพระชนมายุ ๔๒ พรรษา ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโมลี ดังสำเนาประกาศดังนี้

ให้เลื่อน พระศรีสมโพธิ เป็น พระเทพโมลี ตริปิฎกธรา มหา
ธรรมกถึกคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย ณ วัดสุทัศน์เทพวร
าราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราค่าเดือนละ ๔
ตำลึงกึ่ง มีฐานานุกาศที่ตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ

พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวิจิตร ๑ พระครูสมุทร ๑ พระครู
ใบฎีกา ๑

พ.ศ. ๒๔๔๓ พระองค์มีพระชนมายุ ๔๔ พรรษา ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมโกษาจารย์ ดังสำเนาประกาศดังนี้

อนึ่งพระราชอาณัติที่มีความรอบรู้พระปริยัติธรรม ปรากฏใน
สังฆมณฑลสมควรจะเลื่อนอิสริยยศในสมณศักดิ์ และพระสงฆ์ซึ่งทรง
สมณคุณสมควรจะเป็นพระครูอีกหลายรูป

จึงทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็น พระธรรม
โกษาจารย์ สุนทรญาณนายก ตรีปิฎกมุนี มหาคณาธิบดีสมณิศร บวร
สังฆาราม คามวาสี มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๕ ตำลึงมีฐานานุกาต
ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๖ รูป คือ พระครูปลัด มีนิตยภัตรราคาเดือนละ
หนึ่งตำลึง ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆพันย ๑
พระครูสมุทร ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

และในปีเดียวกันนี้ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามหลังจากสมเด็จพระวันรัต
(แดง) มรณภาพ เมื่อได้เป็นเจ้าอาวาสแล้ว พระองค์ก็ได้ทำนุบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมภายในวัด
ให้เจริญก้าวหน้า เมื่อมีการจัดการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็นมณฑลต่างๆ พระองค์ได้รับเลือกให้
เป็นเจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี ครั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรง
จัดการปกครองคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพฯ พระองค์ได้รับการพระราชให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวงลำพียง

พ.ศ. ๒๔๕๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
สถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพรหมมุนี มีสำเนาประกาศทรงตั้ง ดังนี้

คุณมัสสุฯ ฯลฯ (ลงวันอาทิตย์ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีชวด
วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๓๑)

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ ฯลฯ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมโกษาจารย์ เจ้าคณะมณฑล
นครไชยศรี เป็นเปรียญทรงพระปริยัติมีวัตรปฏิบัติอันงาม นำให้เกิดความ
เลื่อมใสของพุทธบริษัททั่วไป ได้เป็นการรื้อแกะพระศาสนาเป็นผู้ช่วย
เจ้าอาวาสและเป็นเจ้าอาวาส ทำนุบำรุงวัดสุทัศนเทพวรารามให้เจริญโดย
ลำดับมา บริหารรักษาพระสงฆ์เรียบร้อยดีในฝ่ายปริยัติ ได้เป็นผู้จัดการ
เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักวัดสุทัศนเทพวราราม อันเป็นศึกษา
สถานใหญ่ตำบลหนึ่ง เมื่อถึงคราวสอบพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ได้
เป็นกรรมการสอบด้วยรูป ๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้ทรงหยั่งทราบคุณสมบัติของพระธรรมโกษาจารย์มาแต่เดิม จึงได้ทรง
ยกย่องในตำแหน่งพิเศษ พระราชทานตาลปัตรเอกประดับพลอยให้ถือ

มีเกียรติยศเสมอพระราชอาณัติขึ้นเทพแต่ครั้งยังเป็นพระศรีสมโพธิ เมื่อคราวจัดคณะสงฆ์ในมณฑลหัวเมือง ได้ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี ก็มีน้ำใจเห็นแก่พระพุทธศาสนา บริหารคณะมณฑลมาโดยเรียบร้อยจนทุกวันนี้ ครั้นถึงแผ่นดินปัตยุบัน ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเป็นสมเด็จพระมหาสมณะเป็นประธานแห่งสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักร พระธรรมโกษาจารย์ได้เป็นกำลังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอด้วยรูปหนึ่งในการบริหารคณะสงฆ์ เมื่อคราวจัดคณะกลางในกรุงเทพฯ พระธรรมโกษาจารย์ก็ได้รับหน้าที่เป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะแขวงสำเร็จจัดการปกครองให้ชำระเรียบร้อยดี พระธรรมโกศาจารย์มีอัธยาศัยเห็นแก่พระพุทธศาสนา เป็นภาระธุระในกรณีเช่นนั้นๆ โดยลำดับมาฉะนั้น ในเวลานี้มีพระราชาบาลจัดว่าเป็นผู้ใหญ่และเป็นหลักอยู่รูปหนึ่งในสงฆ์ สมควรจะสถาปนายกย่องให้ดำรงสมณศักดิ์สูงขึ้นไป จักได้เป็นศรีแก่พระพุทธศาสนาจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาพระธรรมโกศาจารย์เป็นพระราชอาณัติผู้ใหญ่ขึ้นเจ้าคณะรอง มีนามจารึกในหิรัญญบัตรว่า พระพรหมมุนี ศรีวิสุทธิญาณนายก ตริปิฎกธรรมาลังการณฐิต มัชฌิมคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสีสังฆราชนายก เจ้าคณะรองคณะกลาง สถิตยวิถสุทัศน์เทพวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราค่าเดือนละ ๓๒ บาท มีถาหรณาคัดดีควรตั้งฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ สมบุรณสมาจารวัตร มัชฌิมสังฆนายก อรรถวาหะ มีนิตยภัตตราค่าเดือนละ ๘ บาท ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูพุทธพากย์ประกาศ ๑ พระครูธรรมสาสน์อุโฆษ ๑ พระครูสังฆบริหาร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

พ.ศ. ๒๔๖๖ เมื่อพระองค์มีพระชนมายุ ๖๗ พรรษา ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธมหาราช มีลำนามประกาศ ดังนี้

สำเนาประกาศสถาปนา

อนึ่ง ทรงพระราชดำริว่า พระพรหมมุนีเป็นพระมหาเถระ ทรงพระไตรปิฎกธรรมและเป็นพหูสูตรรัตตัญญูตาทีคุณ กอปรด้วยอุตสาหวิริยะในสมณปฏิบัติ มีศีลาจารวัตรเป็นอันงาม นำความศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป เป็นปูชนียศุภฐานียสุตพุทธมุนีอยู่ในสังฆมณฑลรูป ๑ ซึ่งมีความพิศดารในประกาศสถาปนาตำแหน่งพระพรหมมุนีนั้นแล้ว บัดนี้เจริญด้วยพระอายุกาล และมั่นคงสม่ำเสมอในสัมมาจรรย์เป็นนิจนิรันดร์ หมั่นเลือกเฟ้นสอสวนหาสิ่งซึ่งเป็นแก่นสารแท้จริงในพระพุทธศาสนาด้วยวิจารณ์ญาณมิได้จักจาง เมื่อเห็นว่าเป็นทางถูกทางชอบก็ถือเอาเป็นสมมติปฏิบัติอัจฉริยพรหมจรรย์ ควรสักการบูชาและยกย่องฐานันดรศักดิ์ ให้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะเฉลิมพระราชศรัทธา

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สถาปนาพระพรหมมุนีไว้ในตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอริยวาส มีราชทินนามตามที่จารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ อเนกสถานปรีชา สัปตวิสุทธิจริยาสมบัติ นิพัทธอุตคุณ สิริสุนทรพรตจาริก อริยญิกคณฤศร สมณนิกรมหาปรีชาญาณ ตรีปิฎกโกศล วิมลศีลขันธ์ สรรพสมณคุณ วิบุลยประสิทธิ์ บวรสังฆาราม คามวาสี อริยวาสี มหาสังฆนายก สถิตยณ วัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่มีฐานานุศักดิ์ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๑๐ รูป

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์สมณจารย์ ปรีชาญาณจาริก อริยญิกมัชฌิมสังฆนายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูคัพพสุนทร ๑ พระครูอมรโฆสิต ๑ พระครูวิจิตรสังฆการ ๑ พระครูวิจารณ์โกศล ๑ พระครูธรรมรักขิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๑๐ รูป

พ.ศ. ๒๔๗๒ เมื่อพระองค์มีพระชนมายุ ๗๓ พรรษา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระวันรัตมีสำเนาประกาศ ดังนี้

สำเนาประกาศ

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนากาลเป็นอดีตกาล ๒๔๗๒ พรรษา
ปัจจุบันสมัย สรรพสมพัตสร กุมาภันธมาส จตุรวงศ์สุรทิน จันทรวาร
โดยกาลบริจเจท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกฯ พระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริว่า รุานันดรศักดิ์เจ้าคณะใหญ่หนใต้ อันเป็น
ตำแหน่งสำคัญในมหาเถรสมาคมยังว่างอยู่ สมควรจะยกพระมหาเถรเจ้า
ผู้ถึงพร้อมด้วยสมณคุณชั้นสถิตยในสมณศักดิ์ และสถาปนาสมณ
รุานันดรเจ้าคณะสงฆ์แทนที่สืบต่อไป บัดนี้จวบกาลจักรมงคลอุดมสมัย
ควรจะผดุงอิสรียศพระมหาเถรไว้ให้บริบูรณ์โดยอนุกรมตามตำแหน่ง เพื่อ
จะได้แบ่งภาระช่วยกันประกอบศาสนกิจ ให้สำเร็จประโยชน์แก่บรรพชิต
และคฤหัสถ์ตามสามารถ

ทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ เจ้าคณะใหญ่ฝ่าย
อรัญวาสี ประกอบด้วยคุณธรรมอนันตโกศล วัฒนปฏิภาณญาณปรีชา
ดำเนินให้สัมมาปฏิบัติทรงสมณคุณพหุลกิจปรินิฉจรยาแจ้งอยู่ใน
ประกาศสถาปนาเป็นเจ้าคณะใหญ่ ฝ่ายอรัญวาสี เมื่อพระพุทธศาสนา
กาล ๒๔๖๖ พรรษานั้นแล้ว บัดนี้ก็เจริญด้วยชนมายุกาลรัตตัญญภาพ
เป็นผู้ทราบประจักษ์แจ้งในธรรมเนียมประเพณีพิธีสังฆทั้งปวงแต่กาลนั้น
มีอภัยภัยหนักน้อมไปในพระพุทธศาสนา ยังยืนอยู่ในจาริตสมณวงศ์เป็น
หลักเป็นประธานพระสงฆ์คณะมหานิกายในปัจจุบันนี้ ยากที่จะมีผู้เสมอ
เหมือน ทั้งตั้งอยู่ในตำแหน่งพระราชคณะมานานถึง ๔๐ ปี สถิตในมหา
เถรธรรมาสี เป็นครูภวนิยสถานแห่งสงฆ์อันพิเศษ เป็นเหตุให้ถึงอุปรีหา
ณียธรรมสมควรเป็นทักษิณมหาคณิศรวรอาจารย์ ราชาคณะผู้ใหญ่
มีอิสรียศยิ่งกว่าสมณนิกรคามวาสีและอรัญวาสีหนใต้ทั้งปวงได้

จึงมีพระราชโองการมาณพระบันชูลุสูลิงหนาท ดำรัสสั่งให้
สถาปนาสมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นสมเด็จพระราชาคณะทักษิณมหาคณิศ
วรวิปัสสี มีราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระวันรัต ปรียัติ
พัฒนพงศ์ วิสุทธิสงฆปริณายก ตรีปิฎกโกศล วัฒนคัมภีรญาณสุนทร
มहाทักษิณคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี สถิตย ณ
วัดสุทัศน์เทพวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่หน
ใต้มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒนสุตาจารย์ ญาณโกศล สกลคณินทร์
 ทักษิณสังฆนายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร
 ๑ พระครูพรหมศร พระครูคู่สวด ๑ พระครูอมรคัพพี พระครูคู่สวด
 ๑ พระครูธรรมมุต ๑ พระครูพุทธบาล ๑ พระครูสังฆกิจจารักษ์ ๑
 พระครูสมุทร ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๑๐ รูป

เมื่อพระองค์ดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระวันรัตประมาณ ๑๐ ปีนั้น ได้บำเพ็ญศาสนกิจ
 ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ สนองงานการคณะสงฆ์เป็นอเนกประการ พระครูมหาคุณานุสิธินทร์ (บุญ)
 ฐานานุกรมของพระองค์ ได้สรุปไว้ดังนี้

หลังจากที่ได้รับสุพรรณบัฏเป็นสมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่
 คณะใต้แต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ มา ได้ปกครองคณะสงฆ์ให้เจริญเรียบร้อย
 ก้าวหน้ามาเป็นลำดับโดยมิได้ระส่ำระสาย เป็นไปในทางวิวัฒนาการ ผู้อยู่
 ในอำนาจก็ได้รับผาสุกสำราญชื่นชมยินดีการขลุกลักแม้จะมีก็ระงับได้
 ด้วยสุขุมบริพา เป็นที่นารถือรักษาของเจ้าคณะซึ่งเกิดข้อข้องใจในการบริหาร
 ที่แน่นอนนโยบายการบริหารคณะสงฆ์โดยสันติวิธี เป็นที่นิยมยินดีของพุทธ
 ศาสนิกชนถ้วนทั่วไป

การปกครองส่วนรวมในจังหวัดพระนครนั้นเล่า ตั้งแต่แรกเริ่มจัด
 ระเบียบเข้าสู่ระบบใหม่ทำนองการคณะแขวง ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้า
 คณะแขวงดำรงตำแหน่งแต่เดิมมา ครึ่งก่อนเรียกว่าแขวงลำเพ็ง ครั้นยุค
 ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นคณะแขวงนอก จังหวัดพระนคร ในคราวที่ทาง
 ราชการฝ่ายอาณาจักรย้ายอำเภอพระโขนงมาขึ้นจังหวัดพระนครก็ดี ใน
 คราวที่ทางราชการยุบสถานะจังหวัดมีนบุรี อำเภอต่างๆ ในจังหวัดนั้น
 คือ อำเภอมีนบุรี อำเภอบางกะปิ อำเภอลาดกระบัง อำเภอหนองจอก
 ก็โอนมาขึ้นในพระนคร การคณะสงฆ์ในอำเภอนั้นๆ ทั้งหมดก็โอนมาขึ้น
 กับคณะแขวงนอก จังหวัดพระนคร ก็ต้องเพิ่มภาระในการปกครองขึ้น
 อีกมาก กระนั้นก็สู้บันบากควบคุมการคณะสงฆ์ให้เรียบร้อยเจริญดีเป็น
 ลำดับมา การศึกษาในส่วนปริยัติก็ได้เพาะปลูกกสิณุสามเณรให้เกิดปสาท
 นิยม โดยแนะนำให้เกิดความอุตสาหในการเรียนการสอน เมื่อการศึกษา
 แพร่หลายดีจึงได้ขอให้ทางการเปิดสถานที่ทำการสอบความรู้กันกรมขึ้น
 เป็นประจำในอำเภอนั้นๆ จนเป็นปึกแผ่นแน่นหนาถาวรมาจนยุคนี้

ใน พ.ศ. ๒๔๗๙ เมื่อตำแหน่งปลัดคณะแขวงในพระนครว่างลง สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ณ วัดราชบพิธ ซะรอยพระองค์จักทรงเห็นว่าท่านต้องตรากตรำในภาระกิจมาก จึงได้ย้ายท่านเข้ามาเป็นปลัดคณะแขวงในพระนคร เท่ากับจะทรงตัดทอนภาระของท่านให้แบ่งเบา จึงได้ย้ายท่านให้เข้ามาปกครองในส่วนร่วมในแต่นั้นมา

ในส่วนพระปริยัติธรรม ท่านได้รับหน้าที่เป็นแม่กองสนามหลวง ฝ่ายบาลี ทำการสอบความรู้พระปริยัติธรรมฝ่ายบาลีพระภิกษุสามเณรในพระราชอาณาจักร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๗๔ รวม ๔ ปี การปฏิบัติหน้าที่ในส่วนแม่กองนี้ ก็ดำเนินไปโดยเรียบร้อยเจริญดีเป็นลำดับมามิได้บกพร่อง

ในส่วนมหาเถรสมาคม ก็ได้ดำรงตำแหน่งที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการด้วยรูปหนึ่ง ตั้งแต่เดิมมา ก็ได้ปฏิบัติภาระให้เป็นไปตามหน้าที่ในฐานะแห่งกรรมการเป็นอันดีมีบทบาท อุดมคติก็เป็นไปในทำนองเยี่ยงยลิกวาท ในเบื้องต้นจะวิปัสสนาด้วยสติที่ผัดแมกแยกกันไปก็มิได้ยึดถือ ข้อที่มุ่งหมายเป็นสำคัญก็คือถืออดมคติส่วนรวมโดยเสมอกัน มิไจมน้อยด้วยสามัคคี เพราะยึดอุดมคติเช่นนี้ จึงทำให้ท่านเป็นที่เคารพในคณะมหาเถรสมาคมด้วยกัน กอปรทั้งที่ท่านสมบูรณ์ด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิเป็นที่สุดในมหาเถรสมาคม จึงเป็นที่นิยมชมชื่นในฐานะเป็นประมุขคณะมหานิกาย และในสวนคณะมหานิกายนั้นไซ้ เมื่อเกิดมีอุปสรรคอันใดเข้ามาเกิดขวาง ก็ได้อาศัยท่านเป็นที่ปรึกษาหาทางที่จะผลัดเปลี่ยนสัณตวิธิ ประเพณีแบบแผน เป็นเจ้าตำรับเจ้าพิธีในการสร้างพระกริ่งพระชัยวัฒน์แบบวัดสุทัศน์ฯ ซึ่งเป็นที่นิยมกันอยู่อย่างแพร่หลายในปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ก็ได้โปรดให้ออกแบบโต๊ะหมู่บูชาต่างๆ อาทิ โต๊ะขัด โต๊ะปีกก็เรียก โต๊ะหมู่ ๔ ในขณะนี้นิยมใช้กัน และโต๊ะหมู่ ๑๑ ลายดอกวิจิตรสวยงามมาก เดียวนี้โต๊ะหมู่ที่อยู่ที่พระอุโบสถวัดสุทัศน์ฯ โต๊ะหมู่ที่ทรงออกแบบไม่นิยมให้ปิดกระฉาก โปรดให้ปิดทองที่บั้งนั้น ท่านได้สะสมเครื่องแก้วเจียรไน เครื่องลายคราม และตะลุ่มมุก ไว้เป็นสมบัติของสงฆ์วัดสุทัศน์ฯ เป็นจำนวนมาก เจียรไนที่สวยงามชิ้นเอกที่โปรดให้ออกแบบ คือ เจียรไนหนามขุ่นปากกลับ เครื่องลายครามมีนาลาสี นับว่าเป็นของหายากในสมัยนี้ อันพระจริยาวัตรที่ทรงทำเป็นประจำ คือ ถวายผ้าไตรแด่พระภิกษุสดพระปาฏิโมกข์ มิได้ขาดทั้งทรงมีวาจาไพเราะ พูดคำยาบไม่เป็น และ

ทรงมีปฏิภาณเฉียบแหลมสามารถได้ตอบและแก้ปัญหาข้อขัดข้องได้เป็น
เลิศ จนเป็นที่ยกย่องสรรเสริญกันทั่วไป

พ.ศ. ๒๔๔๑ พระองค์มีพระชนมายุ ๔๓ พรรษา ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้
ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีสำเนา
ประกาศสถาปนา ดังนี้

**สำเนาประกาศสถาปนา
สมเด็จพระวันรัต ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช**

โดยที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระ
สังฆราชเจ้า ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายก ประณามอธิบดีสงฆ์
สิ้นพระชนม์ล่วงลับไปแล้ว เป็นการสมควรที่จะสถาปนาสมเด็จพระ
สังฆราชขึ้นสนองพระองค์ต่อไป

และโดยที่สมเด็จพระวันรัต วัดสุทัศนเทพวราราม เจ้าคณะใหญ่
หนใต้ มีคุณูปการในทางศาสนกิจ สมควรจะดำรงตำแหน่งสมเด็จพระ
สังฆราชได้

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว จึงให้ประกาศสถาปนาสมเด็จพระวันรัต ขึ้นเป็นสมเด็จพระ
สังฆราช ดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายก ประณามอธิบดีสงฆ์หมดเขตทั่ว
พระราชอาณาจักรสืบไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๑

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พ.อ.พลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์ มีสำเนา
คำประกาศสถาปนาสมณศักดิ์ ดังนี้

ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๕)

อาทิตยทิพอาภา

พล.อ.เจ้าพระยาพิชัยเนตรโยธิน

โดยที่เห็นว่า สมเด็จพระสังฆราช ทรงสมบูรณด้วยคุณธรรม
อเนกประการ อาทิจริยพรพรายกาลรัตติยญมนาเถรธรรม สุขุมคัมภีร-
ญาณปฏิภาณปรีชาสามารถถึงพร้อมด้วยสมณคุณ พรหมจริยวัตร ศิล-
สมาจารบริสุทธิ ประกอบพุทธศาสนกิจเป็นหินาคานิตประโยชน์ไพศาล แก่
พุทธบริษัทมีคุณสมบัติเป็นอเนกนัย ดังปรากฏเกียรติคุณตามประกาศ
สถาปนาเป็นสมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่หนใต้ เมื่อพุทธศักราช
๒๔๗๒ แล้วนั้น ครั้นต่อมาก็ยังเจริญด้วยอุตสาหะวิริยาคิคุณสามารถ
ประกอบการศาสนกิจให้เจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับมา ได้รับภาระปกครอง
คณะสงฆ์ โดยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวงนอกจังหวัดพระนครฯ และ
ปลัดคณะแขวงในจังหวัดพระนครฯ บริหารคณะสงฆ์ในปกครองโดย
เรียบร้อยวิวัฒนาการ ทั้งในการศึกษาพระปริยัติธรรม ก็ได้จัดให้เจริญเป็น
ปึกแผ่นถาวรด้วยสุขุมปรีชาญาณ มีนโยบายการบริหารด้วยสันติวิธี เป็น
ที่นิยมยินดีของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการในมหาเถร
สมาคมก็ปฏิบัติกรณหน้าที่ลุล่วงไปด้วยดี มีบทบาทโดยอุดมคติเป็นไป
ในทำนองเยี่ยงยลิกา เป็นที่เคารพในมหาเถรสมาคม จึงเป็นที่นิยมชมชื่น
ทั้งในฐานะที่เป็นมหาเถร และเป็นประมุขสงฆ์คณะมหานิกายด้วยคุณ
ประการในทางศาสนกิจยิ่งใหญ่นี้ จึงได้ประกาศสถาปนาขึ้นเป็น
สมเด็จพระสังฆราช ดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายกประธานาธิบดีสงฆ์
มณฑลทั่วราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช
๒๔๘๑

ในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อประกอบพระราชพิธีถวายพระองค์เป็น
พุทธมามกะ ก็ได้ทรงเป็นพุทธมามกาจารย์ และถวายโอวาทเป็นเครื่อง

เจริญพระราชศรัทธาปสาทะเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนา ส่วนภารกิจทางคณะสงฆ์ เมื่อได้ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกประธานาธิบดีสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักร ก็ได้ทรงดำเนินนโยบายการปกครองให้เจริญรุ่งเรืองเรียบร้อยด้วยดีตามกาลเทศะ บัดนี้จวบมงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา สมควรสถาปนาสมณฐานันดรศักดิ์ให้เต็มตามราชประเพณี เป็นศรีปรากฏเกียรติคุณสืบไป

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงให้เฉลิมพระนามสมเด็จพระสังฆราชตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สุขุมวิธานธำรง สกลสงฆปริณายก ตรีปิฎกกลากุสโลภาส อานันทมหาราชพุทธมามกาจารย์ ดิสสเทวภิธานสังฆวิสุต ปาวจนุตตมโคธโร วิมลศีลสมาจารวัตร พุทธศาสนิกบริษัทคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลคัมภีรญาณสุนทร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญญวาสี เสด็จสถิตย์ ณ วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง จันทวงเจริญพระชนมายุ วรรม สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติวิรุฬหิไพบูลย์ ในพระพุทธศาสนา เทอญ

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๒
เป็นปีที่ ๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป.พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (แพ ดิสสเทโว) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นเวลา ๖ ปี จนกระทั่งวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๗ เวลา ๐๓.๐๐ น. ได้สิ้นพระชนม์อย่างสงบ ณ ตำหนัก วัดสุทัศน์เทพวราราม มีพระชนมายุ ๘๙ ปี พรรษา ๖๗ ต่อมาได้มีการพระราชทานเพลิงพระศพ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๘

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์

(ม.ร.ว. ชื่น นพวงศ์ ณ กรุงเทพ)

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ มีพระนามเดิมว่า ม.ร.ว.ชื่น นพวงศ์ ณ กรุงเทพ ทรงเป็นโอรสของ หม่อมเจ้าถนอมกับหม่อมเอม นพวงศ์ ทรงประสูติเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๑๕ ตรงกับวันศุกร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีวอก จุลศักราช ๑๒๓๔ ทรงเป็นพระนัดดาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ (ชื่น) กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส (พระองค์เจ้าณพวงศ์ วรรค์เอกธรรมหามาภู ปฐมตมราไชย) และทรงเป็นพระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเยาว์วัยทรงศึกษากับครูหมื่นที่วังของพระชนก มีพระนิสัยนิยมเอียงในทางพระศาสนาแล้วคือ ได้ตามเสด็จกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ไปวัดอยู่เสมอจึงทำให้ต่อมาได้บรรพชาเป็นสามเณร ม.ร.ว.ชื่น ทรงบรรพชาเป็นสามเณร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ ขณะพระชนม์ได้ ๑๓ ปี ณ วัดบวรนิเวศวิหาร โดยพระพรหมมุนี (เหมือน สมิตโต) วัดบวรนิเวศ เป็นพระอุปัชฌาย์ สาเหตุที่ต้องนิมนต์พระอุปัชฌาย์มาจากวัดอื่น เนื่องจากเวลานั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ที่ทรงเป็นอธิบดีสงฆ์วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงเจริญพระชนม์แล้ว ทรงดัดเป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ครั้งดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นพระอาจารย์ปกครองและอบรม เมื่อทรงบรรพชาแล้ว ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมจากพระอาจารย์หลาย ท่าน หม่อมเจ้าพระประภากร พระสุทธสิลสังวร แต่ส่วนมากแล้วจะทรงศึกษาจาก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นส่วนใหญ่ ทรงเข้าสอบไล่พระปริยัติธรรม ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ขณะพระชนษาได้ ๑๘ ปี ในการสอบปริยัติธรรมสนามหลวงครั้งนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงเป็นประธาน สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) เป็นผู้สอบ สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริ) เป็นผู้ช่วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาประทับทรงสดับด้วยทรงสอบไล่ได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค

ต่อมา เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๕ สามเณร ม.ร.ว.ชื่น ทรงผนวช ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม โดยพระพรหมมุนี (แพ่ง กิตติสาโร) วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ครั้งทรงดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นพระกรรมวาจาจารย์ มีพระนามฉายาว่า สุจิตโต เมื่อทรงอุปสมบทแล้ว ก็ทรงศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงเข้าสอบไล่เป็นครั้งที่ ๒ ทรงสอบไล่ได้เพิ่มอีก ๒ ประโยค รวมเป็นสอบไล่เปรียญธรรม ๗ ประโยค ตั้งแต่นั้นมาก็ยุติไม่ได้เข้าสอบไล่อีก นอกจากจะทรงศึกษาพระปริยัติธรรมแล้วยังทรงศึกษาภาษาอังกฤษควบคู่ไปด้วย ทรงมีความรู้พอกับความจำเป็นในสมัยนั้น ในการสอบไล่พระปริยัติธรรมนั้น พระองค์เคยรับสั่งว่า ประสงค์จะสอบไล่เพียง ๕ ประโยคเท่านั้น จะไม่สอบต่อตามอย่างสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส แต่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ โปรดให้สอบต่อและได้ทรงคัดเลือกส่งเข้าสอบ จึงทำให้สามารถสอบเพิ่มได้อีก ๒ ประโยค

อนึ่งในการบรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุของพระองค์นั้น สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงจัดพระราชทานและพระราชทานพระอุปถัมภ์ตลอดมา

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงได้รับพระราชทานแต่งตั้งเลื่อนสมณศักดิ์ และสถาปนาสมณศักดิ์เป็นลำดับ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระสุคุณคนาภรณ์

พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เสมอพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระญาณวราภรณ์ ได้รับพระราชทานตาลปัตรพื้นแพรปักทองเป็นพระเกียรติยศ มีสำเนาประกาศแต่งตั้ง ดังนี้

ให้เลื่อนยศพระสุคุณคนาภรณ์ มีสมณศักดิ์เสมอตำแหน่งเทพพิเศษ มีนามว่า พระญาณวราภรณ์ สุนทรศีลวิสุทธินายก ไตรปิฎกเมธามหาคนฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย ณ วัดบวรนิเวศราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มินิตยภัตตราคาเดือนละ ๖ ตำลึงกึ่ง มีถานานาคักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสุเมห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

พ.ศ. ๒๔๕๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระญาณวราภรณ์ ได้ถวายพระพรลาออกจากสมณศักดิ์ด้วยมีประสงค์จะลาสิกขา แต่ด้วยความอาลัยในสมณเพศ จึงได้ยับยั้งตั้งพระทัยบำเพ็ญสมณธรรมต่อไป

พ.ศ. ๒๔๕๔ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระญาณวราภรณ์ ดังเดิม

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เสมอพระราชาคณะชั้นธรรมในราชทินนามเดิม มีสำเนาประกาศแต่งตั้ง ดังนี้

อนึ่ง ทรงพระราชมารว่าพระราชาคณะผู้ทรงคุณธรรมปรากฏในสาวกมณฑล ซึ่งสมควรจะเลื่อนตำแหน่งขึ้นตามคุณวุฒิ ยังมีอีกหลายรูป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เลื่อนพระญาณวราภรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร มีสมณศักดิ์พิเศษเสมอตำแหน่งธรรมมินิตยภัตตราคาเดือนละ ๒๔ บาท มีถานานาคักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดญาณวัฒน์ มินิตยภัตตราคาเดือนละ ๖ บาท ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสุเมห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เสมอพระราชอาคัน
ชั้นธรรมพิเศษ ดังสำเนาการประกาศ ดังนี้

อนึ่งทรงพระราชดำริว่า พระญาณวราภรณ์ ก็เป็นเชื้อพระวงศ์
มีความรอบรู้พระปริยัติธรรมโดยแตกฉาน ได้บรรพชาเป็นสามเณรแต่
ยังเยาว์ มีความอุตสาหะศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระมหา
สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สอบไล่ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค
ตั้งแต่ยังเป็นสามเณร ครั้นเมื่ออุปสมบทแล้ว จึงเข้าสอบไล่อีกครั้งหนึ่ง
ได้เป็นเปรียญ ๗ ประโยค เป็นผู้มั่นคงในสมณปฏิบัติ พระบาทสมเด็จพระ
พระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
พระกรุณาโปรดฯ ให้เป็นพระราชอาคัน และโปรดให้เป็นเจ้าคณะมณฑล
อำนวยการศึกษาและการพระศาสนาในมณฑลจันทบุรี พระญาณวราภรณ์
ก็ได้ปฏิบัติ จัดการตามตำแหน่งหน้าที่โดยเรียบร้อย นับว่าได้กระทำคุณ
ประโยชน์ในทางบำรุงพระศาสนาและการศึกษาให้เจริญ ได้รับตำแหน่ง
เลื่อนขึ้นเป็นชั้นเทพและชั้นธรรมตามลำดับ และเป็นผู้ชำนาญในทางเทศนา
ปริชาในเชิงประพันธ์อันไพเราะตลอดกาลอันไพเราะ เพราะชำนาญในอักษร
วิธานชั้นทุกตติวิธ มีศัลยาจรมั่นคงในธรรม ปฏิบัติเป็นต้นนิยมนับถือแห่ง
พุทธศาสนิกบริษัท ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิตเป็นอันมาก อนึ่ง พระญาณวราภรณ์
ได้เป็นผู้ที่พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ ทรงคุ้นเคย
มาแต่ยังทรงพระเยาว์ และเมื่อทรงผนวชก็ได้ทรงวิสาสะคุ้นเคยยิ่งขึ้น อันที่
เป็นเพื่อนสหธรรมิกร่วมสำนัก อีกประการหนึ่งพระญาณวราภรณ์เป็น
พระราชวงศ์ ผู้ดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระราชอาคันผู้ใหญ่มิใช่น้อยหาได้โดย
ยาก สมควรที่จะเพิ่มสมณศักดิ์ให้สูงขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ให้สถาปนาเลื่อนพระญาณ
วราภรณ์เป็นพระราชอาคัน มีสมณศักดิ์เสมอตำแหน่งธรรมพิเศษ มี
ราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า พระญาณวราภรณ์ สุนทรธรรม
ปาโมกข์ ฯลฯ

พ.ศ. ๒๔๗๑ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา
ให้เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีพระราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์
ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต (หาหลักฐานประกาศไม่ได้)

พ.ศ. ๒๔๘๘ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวอานันทมหิดล ประกาศสถาปนาสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหา
สังฆปริณายก ในราชทินนามเดิม (หาหลักฐานประกาศไม่ได้)

พ.ศ. ๒๔๙๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน โปรดเกล้าฯ ประกาศเฉลิมพระนามสมเด็จพระสังฆราชเจ้าให้เต็มพระเกียรติยศตามราชประเพณี เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์ และฐานันดรศักดิ์เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ มีสำเนาประกาศ ดังนี้

**สำเนาประกาศสถาปนาสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์
สมเด็จพระสังฆราช
เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์**

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลธิเบศร์
รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ ทรงมีคุณูปการอย่างยิ่งแก่พระองค์ เมื่อคราวทรงผนวช ได้ถวายโอวาทานุศาสน์ ให้ทรงเข้าพระราชนุท้ยในหลักพระพุทธศาสนาอย่างซาบซึ้ง นับว่าทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคลแห่งองค์พระมหากษัตริย์ และประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชองค์นี้ มีศักดิ์เป็นหม่อมราชวงศ์ราชปนัดดา ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับว่าทรงดำรงอยู่ในสถานะเป็นเชื้อสาย ในราชตระกูลแห่งพระบรมราชจักรี ทรงยินดีในเนกขัมมปฏิบัติ เป็นพระพรหมจริยาภิวัตย์ยังยืมนานมา ถึง ๖๔ พรรษา ดำรงมั่นอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา มิได้เสื่อมถอย มีพระจริยาวัตรเรียบร้อยบริสุทธิบริบูรณ์ มิได้หวั่นไหวต่อโลกาภิวัตน์ ทั้งพระฉันทจริยกิจเพียบพร้อมด้วยสมณคุณธรรม ยากที่จะหาผู้ใดเสมอได้ ทรงพระปรีชาญาณแจ่มใสรอบรู้พระไตรปิฎกสัทธรรม ซึ่งนับว่าเป็นพหุศาสตร์ บัณฑิตอย่างยอดเยี่ยมพระองค์หนึ่ง ทรงพระสุตญาณอย่างลึกซึ้ง สามารถในธรรมวิจารณ์วินิจฉัยได้อย่างถูกต้องเด็ดขาดในโอกาสทุกเมื่อ ส่วนในการพระศาสนา สมเด็จพระสังฆราชทรงรับหน้าที่บริหารจัดการทะนุบำรุงให้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ ตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก เป็นเวลานานถึง ๑๖ ปี ได้ทรงบำเพ็ญกรณียกิจเป็นหินาณูทิศประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักรอย่างไพศาล ดังความพิสดารปรากฏอยู่ในประกาศสถาปนาเฉลิมพระนามเป็นสมเด็จพระสังฆราชสกลมหา

สังฆปริณายก เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ นั้นแล้ว และบัดนี้ ก็เป็นที่ประจักษ์ว่า สมเด็จพระสังฆราชทรงเจริญยิ่งด้วยคุณวุฒิ วิทยุมิ รัตตัญญู มหาเถรธรรมเป็นที่เจริญศรัทธาปสาทะและเป็นถาวรสถาน ปุชนิยมเจดีย์แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุ วงศ์ ตลอดถึงมวลพุทธบริษัทและอาณาประชาราษฎร์ทั่วสกลราช อาณาจักร สมควรจะสถาปนาพระเกียรติยศฐานันดรศักดิ์เป็นสมเด็จพระ สังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เพื่อเป็นศรีศุภมงคล แต่พระ บวรพุทธศาสนาและเป็นที่เฉลิมพระราชมณเฑียรสถานสืบไป

จึงมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทรง สถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวง มี พระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวง วชิรญาณวงศ์ วิสุทธิสงฆ์คุณาสังการ อริยวงศาตตญาณวิมล สกล มหาสังฆปริณายก ตรีปิฎกกลาภุสโลกาส ภูมิพลมหาราชนิไตบิณฑาจารย์ สัจจิตตาภิธานสังฆวิสุต มหามกุฏราชประณัตดา นาภวงศ์ราชกุลาภิวรรณ สุนุมธรรพธรรมวิจารณ์ ปาพยรจนาดันตพาทกยปฏิภาณ ปาวจนุตตม- ญาณวราภรณ์ สุนทรวชิรวิกรมจรรย์ วิมลศีลขันธสมาจารวัตร พุทธ ศาสนิกบริษัทคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลคัมภีรญาณบัณฑิต สรรพคุณิสสร มหาปธานาธิบดี ศรีสมณุตตมบรมบพิตร คชนาม เสด็จ สถิต ณ วัดบวรนิเวศ ราชวรวิหาร พระอารามหลวง ทรงศักดินา ๑,๑๐๐๐ ตามกำหนดอย่างพระองค์เจ้าต่างกรมทั้งปวง และดำรงพระอิสริยยศยิ่ง ใหญ่ฝ่ายพุทธจักร สมณศักดิ์ที่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า เป็นประธานใน สมณมณฑลทั่วราชอาณาจักร ขออาราธนาให้ทรงรับธุระพระพุทธานุศาสน์ เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณร ทั่วไป โดยสมควรแก่พระอิสริยยศสมณศักดิ์ จงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิทิพพัฒนามงคลวิบูลย์คุณล จิรวัฏฏิตกาล ในพระพุทธานุศาสน์เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นปีที่ ๑๑
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๕๐๐ ประเทศไทยมีงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ และในโอกาสนี้รัฐบาลแห่งสหภาพพม่า ได้ถวายสมณศักดิ์สูงสุดในตำแหน่ง อภิธมมหารัฐครู ซึ่งเป็นสมเด็จพระสังฆราชแห่งสหภาพพม่า เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๐ และจารึกพระนามว่า สมเด็จพระวชิรญาณวชิราภิธมมหารัฐครู

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงปฏิบัติศาสนกิจเพื่อการพระศาสนา เป็นอนเนกอนันต์ในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

ด้านการปกครอง

หลังจากที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงสิ้นพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงเป็นอธิบดีสงฆ์วัดบวรนิเวศสืบต่อ ซึ่งขณะนั้นทรงมีสมณศักดิ์ ที่พระญาณวราภรณ์ ครั้นต่อมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส มรณภาพสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ได้ทรงรับเป็นเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาสปกครองวัดชั่วคราวก่อน

อนึ่ง ในขณะที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงปกครองวัดบวรนิเวศวิหารอยู่นั้น สมเด็จพระสังฆราชเจ้าได้ทรงช่วยงานมาโดยตลอด ครั้งที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จประทับในต่างจังหวัดเพื่อดูกิจการคณะสงฆ์ก็ดี เพื่อพักรักษาพระองค์ก็ดี พระองค์จะทรงมอบหมายให้สมเด็จพระสังฆราชเจ้าทรงเป็นผู้รักษาการวัดและทรงตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์แทนพระองค์

พ.ศ. ๒๔๔๕ เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าทรงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะมณฑลจันทบุรี

พ.ศ. ๒๔๖๗ ทรงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะมณฑลอยุธยา (ซึ่งพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งนี้ตลอดมาจนได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ จึงทรงลาออก)

พ.ศ. ๒๔๗๖ ทรงเป็นประธานมหาเถรสมาคมบัญชาการคณะสงฆ์แทนสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงคินทร์

พ.ศ. ๒๔๗๗ ทรงปฏิบัติกรในหน้าที่เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุตแทนสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงคินทร์

พ.ศ. ๒๔๘๐ ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

พ.ศ. ๒๔๘๕ ทรงดำรงตำแหน่งประธานคณะวินัยธร

พ.ศ. ๒๔๘๘ ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก

ด้านการศึกษา

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ได้ทรงช่วยงานสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มาโดยตลอด กล่าวคือ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดตั้งมหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูงและเป็นที่ประชุมแปลสอบไล่ความรู้ของ พระสงฆ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ซึ่งขณะนั้นยังเป็นเปรียญ ได้ทรงเป็นครูรุ่นแรกของโรงเรียนวัด บวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นสาขาที่ ๑ ของมหาวิทยาลัย ครั้นต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๑ สมเด็จพระ มหาสมณเจ้า ทรงเป็นผู้อำนวยการศึกษาตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ที่จะทรงบำรุงการศึกษามณฑลหัวเมือง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทรงเลือกสมเด็จพระ สังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ให้เป็นผู้อำนวยการศึกษามณฑลจันทบุรี

เมื่อครั้งที่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ได้ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆ ปรินายก สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ได้ทรงรับเลือกให้เป็นแม่กองสอบไล่ ความรู้พระสงฆ์ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี เช่น เป็นแม่กองสอบไล่ความรู้มณฑลปัตตานี เป็น แม่กองสอบไล่ความรู้มณฑลอยุธยา นอกจากนั้น ยังได้ทรงดำรงตำแหน่งแม่กองธรรมสนามหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ แม่กองบาลีสนามหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗

ด้านกาณ์บูรณปฏิสังขรณ์

เมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร ได้ทรงทำกาณ์บูรณปฏิสังขรณ์ วัดและมีการก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ ขึ้นหลายครั้งและหลายสิ่ง เช่น สร้างหอสมุดของวัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ สร้างตึกสถานศึกษาของสภาการศึกษามหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ สร้างตึกอุทิศนภวงศ์ด้วยทุนไวยาวัจกรส่วนพระองค์ สร้างตึกสามัคคีธรรมทาน ซึ่งเป็นโรงเรียน พระปริยัติธรรมของวัดด้วยทุนที่เหลือจากการบำเพ็ญกุศลฉลองขึ้นมาอยู่ ๖๐ ปี

ด้านกาณ์ประพันธ์

พระองค์ได้ทรงประพันธ์หนังสือไว้มากมาย เช่น ศาสนาโดยประสงค์ พระโอภาสธรรม บรรยาย ดาญเกิดตายสุญ ทศพิธราชธรรม พุทธศาสนคติ ทรงชำระพระไตรปิฎกสยามรัฐ ฉบับพิมพ์ ๒๔๗๐ เล่ม ๒๕ - ๒๖ ทรงชำระอรรถกถาชาดกที่สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสา อัยยิกาเจ้าโปรดให้ชำระ พิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗

สมเด็จพระสังฆราชเจ้าได้ทรงรับหน้าที่บริหารจัดการมหาวิทยาลัย (ปัจจุบันเป็น มหาวิทยาลัยที่รัฐบาลมีพระราชบัญญัติรับรอง) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงตั้งขึ้น เพื่อเป็นสถาบันเผยแผ่พระพุทธ ศาสนา และอำนวยการศึกษาพระปริยัติธรรมตลอดถึงการจัดพิมพ์ตำราเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงเป็นกรรมการมณฑลภูษาศาสตร์วิทยาลัย ต่อมาทรงเป็นอุปนายกกรรมการฯ ในสมัยที่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ทรงเป็นนายกกรรมการ

พ.ศ. ๒๔๗๖ ทรงได้รับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งนายกกรรมการ ต่อมาเมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ สิ้นพระชนม์ทรงได้รับเลื่อนเป็นนายกกรรมการ และทรงดำรงตำแหน่งนี้จนสิ้นพระชนม์

นอกจากนี้ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ทรงปฏิบัติศาสนกิจที่เป็นประโยชน์อย่างมากมายหาศาลต่อศาสนจักร ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๙ ถวายศาลในวาทและเบญจศีล ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พ.ศ. ๒๔๙๓ ทรงเป็นประธานพระสงฆ์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในพระราชพิธีนี้ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ได้ถวายพระครอบพระกริ่งกับพระครอบยันตรนพคุณ และได้ถวายพระธรรมเทศนาทศพิธราชธรรม

พ.ศ. ๒๔๙๕ ถวายพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ครั้งทรงผนวช ในพระพุทธศาสนาตามพระราชประเพณี แต่ในขณะนั้นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงประชวร มีพระอาการเป็นที่วิตกยิ่งนัก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมพระอาการหลายครั้ง และทรงมีพระดำริว่า ถ้าผนวชสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์แล้ว จะเป็นที่สุดพระประสงค์อย่างยิ่ง อาการประชวรของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงหายได้อย่างน่าประหลาด สามารถเป็นอุปัชฌาย์ผนวชพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๑ พระชนมายุ ๘๖ พรรษา ทรงผนวช ๖๖ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระเมรุสำหรับถวายพระเพลิง ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส และต่อมาได้มีพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ เมื่อวันที่ ๒๖ พ.ศ. ๒๕๐๓

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

องค์ที่ ๑๔ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปลด กิตฺติโสภโณ)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

องค์ที่ ๑๕ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อยู่ ญาณโทโย)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดสระเกศ

องค์ที่ ๑๖ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฺฐายี)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดมกุฏกษัตริยาราม

องค์ที่ ๑๗ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

องค์ที่ ๑๘ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

องค์ที่ ๑๙ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดบวรนิเวศวิหาร

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปลด กิตฺติโสภโณ)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปลด กิตฺติโสภโณ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม มีพระนามเดิมว่า ปลด เกตุทัต ประสูติเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ ตรงกับวันจันทร์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลู เอกศก จุลศักราช ๑๒๕๑ เวลา ๐๔.๐๐ น. บ้านในตรอกหลังตลาดพาหุรัด ติดกับวัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) บิดาชื่อขุนพิษณุโลกประชานาถ (ล้ำ) มารดาชื่อปลั่ง บิดาของพระองค์เป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เป็นเจ้ากรมคนแรกในสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ในขณะที่สมเด็จพระเจ้าฟ้า พระองค์นี้ทรงกรมเป็นกรมขุนพิษณุโลกประชานาถ แต่ได้กราบทูลลาออกเสียก่อนที่จะสมเด็จเจ้าฟ้าฯ จะทรงกรมเป็นกรมหลวงฯ เนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์ และถึงแก่กรรมในเวลาต่อมา มารดาจึงพากลับไปอยู่กับคุณตาคุณยายที่บ้านในตรอกหลังพระราชวังเดิมฝั่งธนบุรี

เมื่อถึงวัยที่จะศึกษาเล่าเรียน ได้เริ่มเรียนภาษาบาลีตั้งแต่พระชนมได้ ๔ ปี โดยได้เรียนมูลกัจจายณะกับอาจารย์พัก วัดประยูรวงศาวาส จนจบการเรียนแปลธัมมปัทมฎีกาหลักสูตรเปรียญธรรมกับพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (เปี้ย) วัดกัลยาณมิตร เมื่อครั้งที่ดำรงสมณศักดิ์ที่พระเทพมุนีเรียนกับพระราชโมลี (บัว) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เมื่อครั้งที่ยังเป็นเปรียญและเป็นพระราชอาชณะชั้นสามัญที่พระสาธุศีลสังวร เรียนกับพระยารธรรมปริชา (บุญ) อาจารย์หลวงผู้สอนพระปริยัติธรรม ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม ซึ่งขณะนั้นมีบรรดาศักดิ์เป็นพระวิจิตรธรรมปริวัตร

ขณะที่เรียนภาษาบาลีนั้น พระองค์เรียนแบบเข้าไปเฝ้ากับ เรียนได้ประมาณ ๔ ปี เมื่อพระชนมได้ ๑๒ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ศึกษาพระปริยัติธรรมกับพระสาธุศีลสังวร ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พ.ศ. ๒๔๔๓

เมื่อบรรพชาได้ ๓ เดือนก็ทรงเข้าสอบบาลีโดยวิธีการแปลปากเปล่า ตามระบบการสอบสมัยนั้น ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นประธานในการสอบ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงฟังการแปลในวันนั้นด้วย เมื่อทอดพระเนตรสามเณรปลดอายุ ๑๒ ปี แปลได้ ๑ ประโยค ก็ทรงพอพระราชหฤทัย ถึงกับรับสั่งในเชิงอุทานว่า เณรเล็ก ๆ ก็แปลได้ หลังจากนั้นทรงรับสั่งถามถึงอาจารย์และสำนัก และเมื่อทรงทราบว่าเป็นบุตรของขุนพิษณุโลกประชานาถ ก็ทรงพระกรุณามากยิ่งขึ้น โปรดให้ย้ายมาอยู่ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ตั้งแต่วันที่เขาสอบครั้งแรกนั้น คือวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๓

พระองค์ทรงศึกษาเล่าเรียน สามารถสอบไล่ได้เป็นเปรียญธรรมตามลำดับ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๔๓ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๔ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๕ สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๖ สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๗ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๕๐ สอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๕๑ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

ในการเรียนแปลภาษาบาลีชั้นประโยค ๔ - ๕ - ๖ ทรงเรียนกับอาจารย์หลายท่าน เช่น สมเด็จพระวันรัต (จ่าย) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม สมเด็จพระวันรัต (ทิต) เจ้าอาวาส วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และผู้กำกับการวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม พระยาปริยัติธรรมธาดา ในชั้นประโยค ๗ - ๘ - ๙ ทรงเรียนกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็น ประจำ และไปเรียนกับสมเด็จพระวันรัต (ทิต) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นครั้งคราว

พระองค์ทรงสอบได้เปรียญ ๙ ประโยค ในขณะที่มีอายุย่างปีที่ ๒๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปิดโสมนัสเป็นอย่างดี โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตฯ ให้เป็นกรณีพิเศษ โปรดเกล้าฯ ให้อุปสมบท ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ สมเด็จพระวันรัต (ทิต) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระวันรัต (จ่าย) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่พระธรรมวโรดม เป็น พระกรรมวาจาจารย์ สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เข้ม) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เมื่อครั้งดำรง สมณศักดิ์ ที่พระธรรมเจดีย์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ มีพระนามฉายาว่า กิตติโสภโณ รายละเอียด ในการอุปสมบท มีปรากฏตามรายการพระราชกุศลในการสถาปนาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ภาคที่ ๑๗ ร.ศ. ๑๒๘ ดังนี้

ด้วยตามแผนรปลด วัดเบญจมบพิตร สอบไล่พระปริยัติธรรมใน ที่ประชุมพระเถรานุเถระ ณ สนามวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็น เปรียญสามัญแต่ยังยอมเยาว์ เมื่อต้นศก ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ต่อมา ปลาตศก ได้เป็นเปรียญตรี ครั้นศก ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ได้เป็นเปรียญโท เมื่อศก ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ได้เป็นเปรียญเอก ๙ ประโยค ด้วยกำลัง ขันทวีริยะและปรีชาสามารถเป็นเหตุ จึงกระทำให้เป็นผู้มีความรู้แตกฉาน ในพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ ๙ ประโยค แต่เมื่ออายุไม่ถึง ๒๐ ปี ศก ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) บัดนี้ อายุครบบริบูรณ์ควรจะอุปสมบทได้แล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหฤทัยยินดีในความ
 ปรียาสมาถของสามเณรปลด เปรียญ ซึ่งสอบไล่ได้เป็นเปรียญ ๙
 ประโยค แต่เมื่อยังเป็นสามเณรหาได้โดยยาก เป็นเหตุให้ทรงพระกรุณา
 จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการที่จะอุปสมบทมีทำขวัญด้วย เจ้าพนักงานจัดการ
 ที่จะทำขวัญที่พระที่นั่งทรงธรรม ตกแต่งประดับประดาธรรมาสน์ประดับ
 มุกอันเป็นบัลลังก์เรือ ด้วยใบไม้ ดอกไม้ ณ เบื้องบน เหมือนธรรมาสน์
 เทคนิมหาชาติ ด้านตะวันออกตั้งเก้าอี้สำหรับพระสงฆ์หนึ่ง ด้านตะวันตก
 ตั้งพระราชอาสน์และตั้งเก้าอี้พระบรมวงศานุวงศ์ต่อออกมา ในพระฉาก
 ตั้งเก้าอี้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน หว่าง
 กลางตั้งเครื่องอัฐบริขารและของถวายในการอุปสมบท และตั้งบายศรี
 เครื่องทำขวัญ มีบายศรีทองเงินขนาดเล็กคู่หนึ่ง บายศรีตองคู่หนึ่ง แต่ง
 ดอกไม้แทนของคาวหวาน ส่วนที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น ก็ได้เตรียม
 การที่จะอุปสมบทตามธรรมเนียม

วันที่ ๓ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๔ เวลาบ่าย ๕ โมง
 ๑๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินแต่
 พระราชวังสวนดุสิตโดยรถม้าพระที่นั่ง ถึงวัดเบญจมบพิตร เสด็จ
 พระราชดำเนินทางประตูหน้าพระอุโบสถ เลี้ยวข้ามสะพานพระรูป ประทับ
 บนพระที่นั่งทรงธรรม มีพระราชดำรัสด้วยสมเด็จพระวันรัต (อุทัยมา
 เถระ จิต) ตามสมควรแล้วเสด็จกลับมาประทับพระราชอาสน์ โปรดให้
 สามเณรปลด เปรียญ ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์
 เบิกแว่นเทียนทำขวัญ พระสงฆ์ในพระอารามนี้ (วัดเบญจมบพิตร) ซึ่งนั่ง
 เก้าอยู่ณั้นกับสมเด็จพระวันรัตซึ่งเป็นประธาน สวดชัยมงคลคาถา เวียน
 เทียนรอบหนึ่ง สวดจบหนึ่งทุกรอบ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลี
 พระบาทเวียนเทียน พราหมณ์เป่าสังข์ แกว่งบัณเฑาะว์ ชาวประโคม
 ประโคมแตرسั่งร้องชัยพินพาทย์ ครั้นถ้วนเบญจมาวารแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่สามเณร
 ปลด เปรียญ แล้วสมเด็จพระวันรัตถวายอดิเรก พระสงฆ์รับ ภาวตุ
 ลีพมั่งคั่งแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับมุขศาลา
 บัณเฑาะฏาทอดพระเนตรกระเปาะบองซึ่งมีในการทำขวัญ และ
 พระราชทานรางวัลตามสมควรทุกๆ คู่แล้ว เวลาบ่าย ๓๕ นาที เสด็จ
 พระราชดำเนินกลับพระราชวังสวนดุสิต

วันที่ ๔ กรกฎาคม เวลาบ่ายกระบวนรถมอเตอร์คาร์ของหลวงและรถที่ขอแรงมาเข้ากระบวน^๑ ได้มาเทียบอยู่ที่ถนนนอก แล้วอ้อมพระอารามมาตามถนนดวงตะวัน ห้ายกระบวนจอดถนนเบญจมาศ แตรรถซึ่งรับสามเณรปลด เปรี๊ญ เทียบอยู่ตรงประตูข้างพระอารามด้านเหนือตรงสะพานด้วย รถหลวงและรถที่ขอแรงมาเข้ากระบวน รับบรรทุกเครื่องสักการะรูปเทียนอุปัชฌาย์ เครื่องบริขาร และของถวายพระที่นั่งหัตถบาส ครั้นเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ สามเณรปลด เปรี๊ญ ขึ้นรถเสร็จแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาวัดเบญจมบพิตร แต่พระราชวังสวนกุหลาบโดยรถพระที่นั่งมอเตอรคาร์ ทอดพระเนตรกระบวนจนตลอดแล้ว เสด็จพระราชดำเนินล่วงหน้าตามทางที่กระบวนจะเดินนั้น หยุดประทับรถพระที่นั่งคอยทอดพระเนตรอยู่หน้าประตูสวัสดิโสภณ

ครั้นเวลาบ่าย ๔ โมง ๓๐ นาที กระบวนรถเคลื่อนจากวัดเบญจมบพิตรเป็นลำดับกันไปตามถนนนอก ข้ามสะพานโกลาป ไปถึงถนนคอเสื้อเลี้ยวข้ามสะพานขมัยมรุเชฐ ตรงไปเลี้ยวถนนตลาด ข้ามสะพานเทวกรรมรังรักษ์ เลี้ยวไปตามถนนกรุงเกษม ข้ามสะพานร้อยปีตรงไปเลี้ยวถนนบำรุงเมือง ข้ามสะพานแมนศรี ข้ามสะพานสมมตอมรมารุค ตรงไปผ่านเสาชิงช้า ข้ามสะพานข้างโรงสีตรงไปเลี้ยวถนนสนามไชย ผ่านรถพระที่นั่งซึ่งประทับคอยทอดพระเนตรอยู่หน้าประตูสวัสดิโสภณนั้น พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ลงจากรถคอยตามเสด็จพระราชดำเนิน แล้วปล่อยรถลงไปในทางป้อมเผด็จศิขร เมื่อใกล้จะถึงรถสามเณรปลด เปรี๊ญ โปรดเกล้าฯ ให้รถเข้าประตูสวัสดิโสภณ ไป ๓ หลัง คือ รถบรรทุกเครื่องสักการะ ๑ รถบรรทุกเครื่องอุปัชฌาย์ ๑ รถสามเณรปลด เปรี๊ญ ๑ รถพระที่นั่งตามเข้าประตูสวัสดิโสภณไป หยุดรถ

^๑ รถพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท รวมทั้งรถหลวงด้วย จำนวน ๕๔ คัน มีชื่อเรียกตามลำดับว่า รถกระบะ รถพระขรรค์เพชร รถเครื่องฟ้า รถเค็นิค รถคันนิวาต รถลอยเมฆ รถกลก่าบั้ง รถฟองฟ้า รถรามประพาศ รถอุปราชนา รถอากาศประกาย รถจำปาห้อยหนู รถประทุมรัตน์ รถอจลศรัทธา รถเมขลา รถราชสีห์ รถกระบะ รถอาทิจมนฑล รถจันทร์พนฑล รถกลวายุ รถเกษตรราชวิ รถกระบวนช้าง รถสมิงทอง รถสีนทุบฐร รถจรดจักกรวาท รถขาวพระนคร รถราชหัตถิ รถอาศน์พระยม รถสุรางค์สำเร็จ รถอมเรือสธ รถสินคณเรินทร์ รถอศิวาพาน รถกระบะ รถใบบริรักษ์ รถภูเขิตเชื้อ รถกฤษณจักร รถอินทรรณู รถเลื่อนโพยม รถจขทวีป รถกณณมาลา รถโดมเวหน รถนิรยุรยว รถยนต์มรรคา รถพลโกสัย รถลิขษประทุม รถลิขษเมฆเคลื่อน รถวณนาต รถกรัภัย รถย่างกระมล รถทมนะสารดี รถสละสลวย รถโอยราพท รถราชยานุบัติ์ รถกระบะ

พระที่นั่งที่ประดิษฐานพระเบญจรัตนศาสดารามแล้ว เสด็จพระราชดำเนินทรงพาสามเณรปลดเปรียญ เข้าประสูติพระระเบียงตรงหน้าพระพุทธปราสาท ตามทางลาดพระบาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว สามเณรปลดเปรียญ จุดเทียนบูชาพระมหามณิรัตน์ปฏิมากรแล้ว พระราชทานไตรสามเณรปลดเปรียญ ครองผ้าเสร็จแล้วนำเครื่องสักการะเข้าไปขอนิสัยต่อสมเด็จพระวันรัต^๑ เมื่อสมเด็จพระวันรัตรับเป็นอุปัชฌาย์และบอกบาตรจีวรแล้ว ขั้บสามเณรปลดเปรียญ ออกไปนอกหัตถบาตสงฆ์ พระธรรมวโรดม^๒ และพระธรรมเจดีย์^๓ สวดสมมติตบตบสงฆ์แล้วออกมาถามอันตรายิทธิกรรม แก่สามเณรปลดเปรียญ แล้ว กลับเข้าไปประกาศแก่พระสงฆ์ และเรียกสามเณรปลดเปรียญ เข้าไปถามอันตรายิทธิกรรมต่อหน้าสงฆ์อีกวาระหนึ่งแล้ว สามเณรปลดเปรียญ ขออุปสมบทต่อสงฆ์ พระธรรมวโรดมและพระธรรมเจดีย์สวดญัตติจุดตบกรรมวาจา ให้สามเณรปลดเปรียญ สำเร็จอุปสมบทเป็นอุปัชฌาย์ขึ้นในพระพุทธศาสนา มีนามตามฉายาว่า กิตติโสภโณ เมื่อเสร็จอุปสมบทแล้ว โปรดให้เปลี่ยนพระธรรมไตรโลกาจารย์^๔ ออกมาบอกอนุสาสน์ กรณียการนิยยะ พระมหาปลัด รั้ว อาม กันตะ ๔ คนแล้ว โปรดให้พระมหาปลัดถวายของแก่สมเด็จพระวันรัต พระธรรมวโรดม พระธรรมเจดีย์ และพระธรรมไตรโลกาจารย์ และพระสงฆ์นั่งหัตถบาต ๒๑ รูป แล้วพระราชทานบริวารของหลวงแล้ว โปรดให้พระมหาปลัดไปรับของที่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงปวารณาในศกนี้ที่พระจากด้านใต้แล้ว ออกมารับของพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการฝ่ายหน้า เสร็จแล้วสมเด็จพระวันรัต ยถา พระมหาปลัด กรวดน้ำ พระสงฆ์อนุโมทนาต่อ โส อัดถลัทธิ จบแล้ว สมเด็จพระวันรัต ถวายอดิเรก พระสงฆ์รับ ภวตุ สัพพมังคละ จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระ

^๑ สมเด็จพระวันรัต (ทิต อุทโย) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

^๒ สมเด็จพระวันรัต (จ่าย ปญฺณหฺมโต) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

^๓ สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เขม ธมฺมสโร) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

^๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว.เจริญ อิศรางกูร) วัดระฆังโฆสิตาราม

พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินจากพระอุโบสถตามทางเดินขึ้น
ประทับรถพระที่นั่ง เสด็จกลับทางถนนสนามไชย ถนนราชดำเนินใน ข้าม
สะพานผ่านพิภพลีลา ถนนราชดำเนินกลาง ข้ามสะพานผ่านฟ้าลีลาศ
ถนนราชดำเนินนอก ข้ามสะพานมัชฌิมาวันรังสรรค์ ตรงไปถนนเบญจมาศ
ถึงหน้าพระลานประทับรถพระที่นั่งคอยทอดพระเนตรกระบวนกลับ พระ
มหาปลัด โดยเสด็จพระราชดำเนินออกมาขึ้นรถที่พระระเบียงแล้ว เลื่อน
รถออกมาคอยกระบวนอยู่ที่ประตูสวัสดิโสภณ เมื่อหมดกระบวนหน้าแล้ว
ออกรถเข้ากระบวนไปตามทางเสด็จพระราชดำเนิน ผ่านรถพระที่นั่งที่
หน้าพระลานแล้ว เลี้ยวถนนดวงตะวันไปเลี้ยวถนนอก ส่งพระมหาปลัด
กลับเข้าวัดเบญจมบพิตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน
กลับพระราชวังสวงดุสิตเป็นเสร็จการ

เมื่อพระองค์อุปสมบทแล้วและมีพระราชอาณัติที่จะได้รับสมณศักดิ์ พระองค์ได้รับ
พระราชทานสมณศักดิ์ตามลำดับขั้นดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๖๙ พระชนม์ ๓๘ ปี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพมุนี มีสำเนาสัญญาบัตร ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๗๒ พระชนม์ ๔๒ ปี ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้น
ธรรม ที่พระธรรมโกศาจารย์ มีสำเนาสัญญาบัตร ดังนี้

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๒ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา
เป็นพระราชอาณัติเจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพรหมมณี มีสำเนาพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ดังนี้

ให้เลื่อนพระธรรมโกศาจารย์ เป็นพระราชอาณัติเจ้าคณะรอง
หนกลาง มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏ มีฐานานุศักดิ์ควรตั้งฐานานุ
กรมได้ ๘ รูป คือพระครูปลัดสุวัตตนพรหมจริยคุณ สมบูรณ์
คณาธิปไตยขนิมสังฆานายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร ๑
พระครูธรรมธร ๑ พระครูพุทธพิกายประกาศ พระครูคู่สวด ๑ พระครู
ธรรมศาสนอุโฆษ พระครูคู่สวด ๑ พระครูสังฆวิจิตร ๑ พระครูสมุห์
๑ พระครูใบฎีกา ๑ ขออาราธนาพระคุณจงรับธุระพระพุทธานุสา เป็น
ภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์และสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะ
และในพระอารามตามสมควรแก่กำลังและอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้ และ
จงเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์จักริภูจิตวิรุฬหิ
ไพบูลย์ในพระพุทธานุสาเทอญ

ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๒

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลคณะ
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎรลงวันที่ ๔ สิงหาคม
พุทธศักราช ๒๔๘๐)

พล.อ. เจ้าพระยาพิชัยนาครโยธิน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พิบูลสงคราม ป.

นายกรัฐมนตรี

(สำเนา)

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐)

อาทิติยทิพอาภา อากาการ

พล. อ. เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน

โดยที่ดำริเห็นว่า พระธรรมโกศาจารย์ ได้ศึกษาชำนาญในมคธปริวัตตนวธี มีปรีชาญาณแตกฉานรอบรู้ในพระปริยัติธรรมไตรปิฎก สุตาคม อุดมปัญญา สามารถสอบไล่ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ในสนามหลวงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อเป็นสามเณรมีอายุเพียง ๑๒ ปี และได้ศึกษาสอบไล่ได้มาโดยลำดับจนสำเร็จมีเปรียญธรรม ๙ ประโยค แต่ครั้งยังเป็นสามเณร นับเป็นอัจฉริยบุรุษหาได้โดยยาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตาเป็นบรมราชูปถัมภ์ยกย่องเชิดชูให้เกียรติยศพิเศษนานาประการ เช่นเมื่อมีอายุครบอุปสมบท ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นนาคหลวง มีเวียนเทียนสมโภชและขบวนแห่จากวัดเบญจมบพิตรถึงวัดพระศรีรัตนศาสดารามทั้งไปและกลับ และได้เสด็จพระราชดำเนินด้วยทั้ง ๒ วัน ปรากฏเกียรติยศมโหฬารบรรลือชานกิตติศัพท์ทรงจำกันสืบมา ครั้นในรัชกาลต่อๆ มา ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชอาคันตุกะแห่งพระศรีวิสุทธิวงศ์ พระราชเวที พระเทพมุนี และพระธรรมโกศาจารย์ เป็นลำดับมา ก็สังวรรักษาสมณคุณสมบัติและขนบธรรมเนียมประเพณีราชการมาเรียบร้อยด้วยดี มีพรหมจริยวัตรศีลสมาธิสมบุรณ์บริสุทธิ ประกอบพุทธศาสนกิจเป็นอึดติตปรีติขจรยาไพศาล มีอุตสาหะทำการสั่งสอนภิกษุสามเณรในวัตรปฏิบัติ และทางเล่าเรียนพระปริยัติธรรม จัดการศึกษาภาษาบาลีและธรรมวินัยให้เจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับมา เป็นผู้ฉลาดในวิधिพุทธสมัย ตั้งอยู่ในวิสัยพุทธุตมบัณฑิต ได้รับเกียรตินิยมโดยทรงพระกรุณาโปรดยกเป็นพระคณาจารย์ในทางคันถธุระ และเป็นกรรมการสอบไล่พระปริยัติธรรมในสนามหลวงมาตั้งแต่อุปสมบทพรรษาแรก เป็นแม่กองสอบธรรมสนามมณฑลราชบุรี มณฑลพายัพ และสนามสาขาแห่งสนามหลวงกรุงเทพฯ และเป็นแม่กอง

สอบบาลีสนามหลวงในปัจจุบันนี้ ในการบริหารได้เป็นเจ้าคณะแขวงกลาง จังหวัดพระนครเป็นเจ้าคณะมณฑลพายัพ เป็นเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร และเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ก็ได้บริหารกิจการในหน้าที่สำเร็จผล จำเริญมาด้วยดีไม่บกพร่อง นอกจากนี้ พระธรรมโกศาจารย์มีปฏิภาณ ปรีชาฉลาดในเทศนาธรรมวิชิ อเนกนัยวิจิตรพิสดาร ไฉนไพเราะ เหมาะแก่การฟังผู้ต้องการธรรมสวณะ เป็นผู้มีส่วนชำระพิมพ์พระบาลีไตรปิฎก อันควรแก้ไขพิมพ์ใหม่ เป็นธุระในการชำระพิมพ์ธรรมกถาต่างๆ และชำระ คัมภีร์สารัตถ์ที่ป็น ฎีกาพระวินัยแต่ต้นจนจบ ได้ชำระต้นฉบับให้ถูกต้อง เป็นเบื้องต้นจนถึงตรวจทานสิ่งพิมพ์เป็นที่สุด ให้บริสุทธิ์เป็นฉบับหลักชัย ในพระพุทธศาสนา สำเร็จเป็นประโยชน์แก่สิกขากามบุคคล ด้วยคุณวุฒิ ธรรมปฏิภาณปรีชาสามารถ ประจักษ์เป็นศรีอยู่ในสังคมมณฑล สมเด็จพระสังฆราชจึงได้ทรงเลือกสรร โปรดให้เป็นประธานคณะบัญชาการคณะ สงฆ์แทนพระองค์ ก็ได้พร้อมเพรียงกับคณะ รับภาระพระศาสนา แบ่งเบา พระภาระแห่งองค์สงฆ์ประคองให้ดำเนินไปด้วยดีจนกาลบัดนี้ เป็น ที่นิยมยินดีเลื่อมใสของพุทธบริษัท เป็นสาธุศรัทธาโดยเกียรติคุณเห็น ปรากฏสามารถจะนำคณะสงฆ์ไปสู่สมณรสโดยธรรมวินัย ห่างไกลจาก อหัพพหิบัติ สมควรจะเป็นที่พระราชอาณัติผู้ใหญ่ในพระพุทธศาสนาสืบไป

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว จึงได้สถาปนาพระธรรมโกศาจารย์เป็นพระราชอาณัติ ตำแหน่งเจ้าคณะรองหนกลางมีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระพรหม มณี ศรีวิสุทธิญาณนายก ตริปิฎกธรรมาลังการวิภูษิต มัชฌิมคณิศร บวร สังฆาราม คามวาสี สังฆนายก สถิต ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะรองหนกลาง มีฐานานุกิตติ์ควรตั้ง ฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ สมบูรณ์ คณาธิปัตติ มัชฌิมสังฆานุนายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูพุทธพากยประกาศ พระครูคู่สวด ๑ พระครู ธรรมศาสนอุโฆษ พระครูคู่สวด ๑ พระครูสังฆวิจิตร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ ขออาราธนาพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็น ภาระสั่งสอนช่วยระงับอภิกर्ณ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะ และในพระอาราม ตามสมควรแก่กำลังและอริยยศซึ่งพระราชทานนี้ และ จงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัญญิตวิภูทธิ ไพบุลย์ ในพระพุทธศาสนา เทอญ

ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๒ เป็นปีที่ ๖
ในรัชกาลปัจจุบัน ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พินุดสงคราม ป.

นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๔๙๐ พระชนม์ ๕๙ ปี ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระวันรัต มีลำนเาพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดังนี้

ให้เลื่อนพระพรหมมุนี เป็นสมเด็จพระราชาคณะมีนามตามจารึก
ในสุพรรณบัฏ มีฐานานุกิตติ์ควรตั้ง มีฐานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ พระครู
ปลัดสัมพิพัฒน์สุตตาคารย ญาณโกศล วิมลศีลาคาร มหาคณาธิการสังฆ
นายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครู
พรหมสรว พระครูคู่สวด ๑ พระครูอมรคัมภีร์ พระครูคู่สวด ๑ พระครู
ธรรมคุด ๑ พระครูพุทธบาล ๑ พระครูสังฆกิจจารักษ์ ๑ พระครูสมุห์
๑ พระครูใบฎีกา ๑ ขออาราธนาพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็น
ภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะ
และในพระอารามตามสมควรแก่กำลังและอิสสระยศซึ่งพระราชทานนี้
และจงเจริญอายุ วรณ สุข พล ปฏิภาณคุณสารสิริสวัสดิ์จรัฏฐิติ
วิรุฬหิไพญลยในพระพุทธศาสนาเทอญ

ตั้งแต่วันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๐ ในพระปรมาภิไธย
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จังสิต กรมขุนชัยนาทนเรนทร
พระยามานวราชเสวี

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเรือตรี ถ. ถำรงนาวาสวัสดิ์

นายกรัฐมนตรี

(สำเนา)

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

รังสิต กรมขุนชัยนาทนเรนทร

พระยามานวราชเสวี

โดยที่ดำริเห็นว่าพระพรหมมุนี เป็นพระเถระเจริญด้วยรัตตัญญู มหาเถรธรรมมั่นคงในสมณคุณเนกขัมมปฏิบัติตลอดมาช้านาน มีปรีชาญาณแตกฉานในพระไตรปิฎกมคธปริวรรตน์ และอรรถธรรมวินัย มีอริยาคัมภีร์ตั้งมั่นอยู่ในพรหมวิหารธรรมโดยสมณากัมปมรยาท เป็นพหู-ศรุตบัณฑิต ผู้สามารถในวิธีพุทธสมัย ได้ประกอบกรณียกิจ เป็นहितประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่มหาชน ทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักรเป็นอเนกประการ ดังความพิสดารปรากฏในประกาศสถาปนาเป็นพระราชอาณัติตำแหน่งเจ้าคณะรองหนกลาง เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๒ นั้นแล้ว ต่อมาพระพรหมมุนียังเจริญด้วยอุตสาหะวิริยาคิด ไม่หือถอยในการประกอบพระพุทธศาสนกิจให้เจริญงอกงามไพศาล เพิ่มพูนหิตอรรถประโยชน์ให้บังเกิดแก่มหาชนพุทธบริษัทโดยน่านัปการ ปรากฏเกียรติคุณว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในพระปริยัติธรรมอย่างที่จะหาได้โดยยาก เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้คณะสงฆ์มีสมเด็จพระสังฆราชดิสสทเวะ เป็นประธานดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีถ่ายลงสู่ภาษาไทยทั้งสามปิฎกเป็นการในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งคณะสงฆ์กำลังดำเนินการเป็นการใหญ่ตลอดมาจนบัดนี้ การทั้งนี้นับว่าเป็นการเผยแผ่พระศาสนธรรมครั้งสำคัญยิ่งคราวหนึ่ง ซึ่งจะต้องเลือกสรรแต่ล้วนพระเถระานุเถระ ผู้ทรงคุณวุฒิภูมิเริ่ญูธรรมชั้นสูงเข้าเป็นคณะกรรมการดำเนินการแปล สมเด็จพระสังฆราช ดิสสทเวะ ได้ทรงเลือกสรรและแต่งตั้งพระพรหมมุนีเป็นประธานกรรมการในการแปลพระไตรปิฎกทั้งหมด และเป็นกรรมการเฉพาะฝ่ายการแปลพระสูตรอีกด้วย พระพรหมมุนีก็ได้รับภาระดำเนินการมาด้วยความเรียบร้อยสำเร็จผลอย่างไพศาลโดยตลอด ย่อมนับว่าเป็นเกียรติคุณอย่างสูงประการหนึ่ง อนึ่งเมื่อคราวเปลี่ยนระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔ ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรีว่าการ

องค์การศึกษา รับภาระพระพุทธศาสนาในหน้าที่เป็นผู้อำนวยการจัดการ
ศึกษาพระปริยัติธรรมทั่วราชอาณาจักร ได้บริหารกิจการให้เจริญรุ่งเรือง
ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเป็นลำดับ กล่าวคือ ได้ขยายหลักสูตรการศึกษาภาษาบาลี
ของพระภิกษุสามเณรให้สูงขึ้นกว่าแต่ก่อน เป็นการเพิ่มทั้งปริมาณและ
คุณภาพแห่งนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยพระปริยัติธรรม ปรากฏผลออกมาเป็นลูก
ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ นับว่าได้บำเพ็ญคุณประโยชน์อันสำคัญอย่างยอดเยี่ยม
เป็นการรักษารากฐานพระพุทธศาสนาไว้ให้มั่นคงวัฒนาถาวรไปตลอด
จิรัฏฐิตกาล นอกจากนี้ยังได้พยายามสั่งสอนบรรพชิตและคฤหัสถ์สิทธิ
วิหาริกอันเตวาลิก ตลอดจนประชาชนพุทธมามกชนทุกหมู่เหล่า ให้ตั้งอยู่ใน
สัมมาปฏิบัติเป็นสาธุสัปบุรุษ ต้องตามพระบรมพุทโธวาท เพราะความ
เป็นผู้ฉลาดในอุบายช่วยชวนช่วยย่ำแย่ภัยความรู้ให้เทียมทันสมควรตามวัย
แสงหาวิธีปฏิรูปศรัทธาเลื่อมใสในพระบรมพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม
ไพศาลวิชัยโยภาพแก่นเกษนิกร อุดสำแดงธรรมสั่งสอนอยู่เนืองนิจ
มีวิจารณ์ญาณให้ฉันทจริตอัธยาศัยแห่งเวไนยชนยังกุศลส่วนธรรม สอนมัย
ให้สำเร็จประโยชน์ด้วยดี โดยนิยมแห่งกาลเทศะ ด้วยปริชาลาดใน
เทศนาวิธีอเนกนัยวิจิตรโวหารอธิบาย มีศิษยานุศิษย์แพร่หลายไพศาลทั่ว
ประเทศราชอาณาจักร ปรากฏเป็นศรีแห่งพระบรมพุทธศาสนาประจำรัช
อยู่ในปัจจุบันนี้รูปหนึ่ง บัดนี้พระพรหมมุนีก็เจริญด้วยพระอายุกาล รัต
ตัญญูมหาเถรธรรมมั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นอจลพรหมจริยาภิรัต
ประกอบด้วยคุณสมบัติดังกล่าวมา สมควรจะสถาปนาเป็นที่สมเด็จพระ
พระราชอาณัติใหญ่ได้

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว จึงให้สถาปนาพระพรหมมุนีเป็นสมเด็จพระราชอาณัติ มี
ราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระวันรัต ปริยัติพัฒนพงศ์
วิสุทธิสงฆปริณายก ตรีปิฎกโกศลวิมลคัมภีรญาณสุนทร มหาคณะ
ประธานาติศร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิต ณ วัด
เบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุกิตติ
ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒนสุตาจารย์
ญาณโกศลวิมลศีลาจาร มหาคณาธิการสังฆนายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑
พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูพรหมสร พระครูคู่สวด ๑
พระครูอมรศีลวิทย์ พระครูคู่สวด ๑ พระครูธรรมคุณ ๑ พระครูพุทธบาล

๑ พระครูสังฆกิจจักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ ขอ
อาราธนาพระคุณเจ้ารับธุระพระพุทธศาสนาเป็นการสั่งสอน ช่วยระงับ
อธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะและในพระอาราม ตาม
สมควรแก่กำลังและอิสสระยศ ซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญ อายุ
วรรณะ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์จรัฏฐิติวิรุฬหิไพบูลย์ ใน
พระพุทธศาสนา เทอญ.

ประกาศ ณ วันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๐ เป็นปีที่ ๒
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเรือตรี ถ. อำนวยนาวาสวัสดิ์

นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๕๐๓ สมเด็จพระวันรัตมีพระชนม์ ๗๑ พรรษา ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
สถาปนาเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีสำเนา
พระบรมราชโองการการประกาศสถาปนา ดังนี้

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สุขุมวิธานธำรง สกลมหาสังฆ
ปริณายก ตรีปิฎกกลากุสโลภาส ภูมิพลมหาราชอนุศาสนจารย์ กิตติ
โสภณานิธานสังฆวิสุต ปาวนุตตกิตติโสภณ วิมลศีลสมาจารวัตร พุทธ
ศาสนิกบริษัท คารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลคัมภีรญาณ
สุนทรปวรธรรมบพิตร สมเด็จพระสังฆราชเสด็จสถิต ณ วัดเบญจมบพิตร
ดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง จงทรงเจริญพระชนมายุ
วรรณะ สุข พล ปฏิภาณ คุณสาร สิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติวิรุฬหิไพบูลย์
ในขณะพุทธศาสนาเทอญ

(สำเนา)

ภูมิพลอดุลยเดช ประ.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ได้ว่างลง เป็นการสมควรที่จะสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช เพื่อจักได้บริหารการพระศาสนาให้สมบูรณ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๕ และตามระเบียบราชประเพณีสืบไป

จึงทรงพระดำริว่า สมเด็จพระวันรัต ได้เป็นพระราชอนุศาสนาจารย์ มีคุณูปการแด่พระองค์ในคราวทรงผนวช นับว่าเป็นครูฐานีบุคคลแห่งองค์พระมหากษัตริย์ ส่วนในการพระศาสนา สมเด็จพระวันรัตก็เจริญด้วยวรราชายุกาล รัตตัญญูมหาเถรธรรม มีปรีชาญาณรอบรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก อันนับว่าเป็นพหุลศรุตบัณฑิต มีอันจรรยียบพร้อมด้วยสมณคุณเป็นอย่างดี มีคุณูปการในพระศาสนกิจ รับภาระธุระปฏิบัติให้เจริญก้าวหน้ามาด้วยดี ตั้งมื่อทรงเจริญอายุปรากฏเกียรติสมภาร ตามความพิสดารในประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะมหาสังฆนายก เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๐ นั้นแล้ว

ครั้งต่อมา สมเด็จพระวันรัต ยิ่งเจริญด้วยอุตสาหวิริยาธิคุณไม่ท้อถอย สามารถประกอบพระพุทธศาสนกิจให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นเป็นลำดับตลอดมา กล่าวโดยเฉพาะในประการที่สำคัญ คือ ในการปริยัติศึกษา ได้เป็นแม่กองสอบบาลีสนามหลวง ติดต่อกันมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๘๐ จนถึงในปัจจุบันเป็นเวลา ๒๓ ปี เป็นประธานกรรมการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยมาตั้งแต่ปี พุทธศักราช ๒๔๘๓ จนถึงในปัจจุบันเป็นเวลา ๒๐ ปี ในการบริหารได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๗๑ จนถึงในปัจจุบันเป็นเวลา ๓๒ ปีเศษ ได้ดำรงตำแหน่งสังฆมณฑลวิภาคารองค์การศึกษามาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๘๕ จนถึงในปัจจุบันเป็นเวลา ๑๗ ปี ดำรงตำแหน่งสังฆนายกติดต่อกันมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๔ จนถึงในปัจจุบันเป็น

เวลา ๘ ปี และดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการคณะสงฆ์แทนองค์สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๑ จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๑ ปี ๖ เดือนเศษ และกรณียกย่องสมเด็จพระวันรัตได้ปฏิบัติเป็นการพิเศษคือ ได้เป็นประธานสงฆ์ในงานรัฐพิธีฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ เมื่อเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ ในการพระอารามนั้น โดยที่วัดเบญจมบพิตรเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ซึ่งสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สถาปนาขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๒ ด้วยมีพระราชศรัทธาอันยิ่งใหญ่ โปรดให้สร้างด้วยศิลปกรรมอันประณีตวิจิตรงดงามยิ่งนัก โดยเฉพาะพระอุโบสถมีความงดงามเป็นพิเศษ ซึ่งจะหาที่อื่นเสมอเหมือนมิได้ ด้วยมีพระราชประสงค์ให้เป็นราชานุสรณ์ในพระองค์ นับว่าเป็นพระอารามหลวงที่มีความสำคัญเป็นพิเศษยิ่ง ทั้งนี้ย่อมตกเป็นภาระหนักแก่เจ้าอาวาส ในการที่จะต้องระวังกษัตราวรตฤดูแล้งนั้นมิให้ชำรุดทรุดโทรมเสียหาย สมเด็จพระวันรัตได้รับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสพระอารามนี้ในลำดับองค์ที่ ๒ และนับตั้งแต่ได้รับหน้าที่นี้มาเป็นเวลา ๓๒ ปี ก็ปรากฏว่าได้เอาใจใส่ดูแลระวังกษัตราวรตฤตต่างๆ ในพระอาราม ให้มีสภาพสะอาดเรียบร้อย งดงามดำรงอยู่ในสภาพที่มั่นคงถาวร ทั้งได้เอาใจใส่ให้จัดการบูรณะปฏิสังขรณ์และสร้างเสริมสิ่งที่ชำรุดบกพร่องด้วยเหตุต่างๆ เช่นที่เกิดจากภัยสงคราม เป็นต้น ให้กลับมีสภาพดีตามเดิม ปรากฏเป็นที่เจริญศรัทธาปลาหะของประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศ บรรดาที่ได้มาพบเห็นตลอดกาลเนื่องนี้ จึงนับว่าสมเด็จพระวันรัต เป็นผู้ทรงคุณปรีชาสามารถ ในการปกครองพระอาราม ซึ่งมีความสำคัญยิ่งดังกล่าวสมเด็จพระราชประสงค์ ส่วนการพระศาสนาในต่างประเทศ สมเด็จพระวันรัตได้เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมปฏิบัติงานอภิวรสังคายนา จตุตถสังนิบาต (สมัยไทย) โดยเป็นประธานเปิดประชุมสมัยนั้น ณ ปาสาณคูหา ประเทศพม่า เมื่อเดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๔ เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ณ ประเทศลังกา เมื่อเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ แล้วเลยไปสังเกตการณ์พระศาสนา ณ ประเทศอินเดียอีกด้วย เป็นหัวหน้าคณะและเป็นประธานไปประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ณ วัดบุปผาราม เมืองปีนัง แล้วเลยไปสังเกตการณ์พระศาสนาในสหพันธรัฐมลายา เมื่อเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา ณ ประเทศ

ญี่ปุ่น แล้วเลยไปเยี่ยมทหารไทย ณ ประเทศเกาหลี เมื่อเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒ เป็นหัวหน้าคณะนำพระสงฆ์ไทยไปอยู่ ณ วัดไทย พุทธคยา ประเทศอินเดีย เมื่อเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๒ สรรพกรณียกิจดังกล่าวมา สมเด็จพระวันรัตได้รับภาระปฏิบัติดำเนินการ ด้วยอุตสาหวิริยะปริชาสามารถ ปรากฏเป็นผลดียิ่งแก่การพระศาสนาและ ประเทศชาติ ประชาชนเป็นที่ประจักษ์แก่มวลพุทธบริษัทและทางราชการ ตลอดถึงพสกนิกรทั่วราชอาณาจักร ดังปรากฏอยู่แล้ว

บัดนี้ ก็เป็นที่ประจักษ์ว่า สมเด็จพระวันรัต ยิ่งเจริญด้วยคุณวุฒิ วิทยุมิ รัตตัญญูมหาเถรธรรม ยินดีในแนกขัมมปฏิบัติ เป็นอจลพรหม จริยาภิต ประกอบด้วยมีสมรรถภาพในการพระศาสนา เป็นที่เจริญ ศรัทธาปสาทะ และเป็นคารวสถานแห่งมวลพุทธบริษัททั่วสงฆมณฑล ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ทั่วไป และตั้งอยู่ในฐานะเป็นครูฐานิยนุคคล ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมควรจะสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานาธิบดีแห่งสงฆมณฑล เพื่อ เป็นศรีศุภมงคลแก่พระบวรพุทธศาสนาสืบไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา สมเด็จพระวันรัตขึ้น เป็นสมเด็จพระสังฆราช มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สุขุมวิธานธำรง สกลมหาสังฆปริณายก ตรีปิฎก กลาภุสโสภาส ภูมิลพมหาราชอนุศาสนาจารย์ กิตติโสภณาภิธานสังฆ วิสุต ปาวจนุตตมกิตติโสภณ วิมลศีลสมาจารวัตร พุทธศาสนิกบริษัทคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลคัมภีรญาณสุนทรบวรธรรมบพิตร สมเด็จพระสังฆราช เสด็จสถิต ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง เป็นประธานในสงฆมณฑลทั่วราชอาณาจักร ขออาราธนาให้ทรงรับธุระพระพุทธานุสา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์และอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์ตามเถรในสงฆมณฑลทั่วไป โดยสมควรแก่พระอิสริยยศ ซึ่งพระราชทานนี้ จึงทรงเจริญพระชนมายุ วรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติวิรุฬหิโชนุญ ใน พระพุทธศาสนา เทอญ

ให้ทรงมีพระราชอาณัติ และพระครูฐานานุกรม ประดับ พระอิสริยยศ ๑๕ รูป คือ พระทักษิณคณาธิกร สุนทรธรรมนายก พุทธปาพจนดิลก มหาเถรกิจจการี คณาธิบดีศรีรัตนคคมกาจารย์ พระราชาคณะปลัดขวา ๑ พระอุตรคณาภิรักษ์ อัครศาสนกิจบรรหาร มหาเถรานุการุทธการี สมุหนบดีศรีธรรมภาณกาจารย์ พระราชาคณะปลัด

ซ้าย ๑ พระครูธรรมกถาสุนทร ๑ พระครูวินัยกรรมโศภน ๑
พระครูพรหมวิหาร พระครูพระปริตร ๑ พระครูเมานวิสุทธิ พระครูคู่สุด
๑ พระครูพิศาลสรคุณ พระครูคู่สุด ๑ พระครูพิบูลบรรณวัตร ๑
พระครูพัฒนบรรณกิจ ๑ พระครูสังฆบริหาร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ใบฎีกา ๑ ขอให้พระคุณผู้ได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขสิริสวัสดิ
สถาพร ในพระบวรพุทธศาสนา เทอญ.

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส.ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

พระองค์ได้รับการระบุเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนานานัปการ มีรายละเอียด ดังนี้

ด้านการปกครอง

พระองค์ได้รับผิดชอบงานด้านการปกครองคณะสงฆ์เป็นลำดับ คือ

พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

- ๒๔๗๑

พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

- ๒๕๐๕

พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นเจ้าคณะแขวงกลาง จังหวัดพระนคร (เทียบเท่าเจ้าคณะจังหวัด)

- ๒๔๘๕

พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

- ๒๔๘๕

พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก เป็นประธานคณะบัญชาการคณะสงฆ์

- ๒๔๘๔ แทนสมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีฆสเทโว) วัดสุทัศน์เทพวราราม

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นสังฆนายก

- ๒๕๐๓

พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์แทนสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิร

ญาณวงศ์ และต่อมาเป็นผู้รักษาการในตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช

พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก

ด้านการศึกษา

พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

- เป็นผู้อำนวยการศึกษาในสำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ในฐานะเป็นอาจารย์ใหญ่และเจ้าสำนักเรียน
- เป็นผู้อำนวยการศึกษาในแขวงกลาง จังหวัดพระนคร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ จนถึงตลอดพระชนมายุ
- เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการศึกษา และต่อมาเป็นผู้อำนวยการศึกษาในมณฑลพายัพ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๘๕
- เป็นแม่กองสอบไล่นักธรรมสาขามณฑลพายัพ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๕ จนถึงปีที่ได้รวมการสอบเป็นนักธรรมสนามหลวง และเป็นแม่กองธรรมสนามหลวง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๔๘๖
- เป็นกรรมการสอบพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งแต่พระราชแรกที่ได้อุปสมบท ต่อมาเมื่อเปลี่ยนมาเป็นการสอบแบบข้อเขียนได้เป็นกรรมการตรวจข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง
- เป็นแม่กองบาลีสนามหลวง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๙ - ๒๕๐๓
- เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๕๐๓

ด้านการเผยแผ่

พระองค์ได้แสดงธรรมทั้งที่ได้เรียบเรียงขึ้น และแสดงโดยปฏิภาณโวหารในโอกาสต่างๆ เป็นนิมิต พระธรรมเทศนาที่พระองค์ทรงแสดงขึ้นนั้น จะเป็นพระธรรมเทศนาที่น่าศรัทธาและคติโลกมาสมกันอย่างสอดคล้อง มีสำนวนโวหารที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย

นอกจากนี้ยังมีหนังสือธรรมที่ทรงเรียบเรียงและพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมบรณการมากที่สุด เช่น มงคลภาษิต ปราภวภาษิต ศีลธรรมอันดีของประชาชน และพระองค์ยังได้รับยกย่องให้เป็นพระคณาจารย์โททางเทศนาอีกด้วย

ด้านสาธารณูปการ

พระองค์ได้ปฏิบัติงานพระศาสนาในส่วนนี้เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ในสมัยที่พระองค์ครองอยู่ ได้กวาดล้างความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย นับตั้งแต่สนามหญ้า ต้นไม้ เสนาสนะ พระอุโบสถ พระวิหาร กุฏิสงฆ์ อำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมถาวรวัตถุ รักษาศิลปกรรมไว้เป็นอย่างดี ไม่ก่อสร้างจนเสียแบบแผนผังของวัด และโดยเฉพาะพระอุโบสถทรงบาตรรักษาเป็นพิเศษ

ด้านกรณีกิจพิเศษ

สมเด็จพระสังฆราชทรงได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติกรณีกิจพิเศษ ดังนี้

- ขณะดำรงสมณศักดิ์ พระศรีวิสุทธิวงศ์ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ชำระคัมภีร์อรรถกถา สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จำนวน ๔ คัมภีร์ คือ อุทาน อิติวุตตกะ มหานิทเทส จุฬนิทเทส
- ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระเทพมุนี ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ชำระคัมภีร์ สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ๓ คัมภีร์ คือ มหานิทเทส จุฬนิทเทส ชาดกะ
- ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระธรรมโกศาจารย์ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ชำระคัมภีร์สารัตถ-
ทีปนี ฎีกาพระวินัย
- ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่สมเด็จพระวันรัต ได้เป็นผู้ถวายพระธรรมเทศนาพระมงคล
วิเสสเถา ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๐ ครั้ง
- เป็นพระราชาอนุศาสนาจารย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันในการทรง
ผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙
- เป็นประธานสงฆ์นานาชาติในงานรัฐพิธีฉลอง ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา
ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง วันที่ ๑๒ - ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐
- เป็นผู้ตรวจหลักธรรมในการประกวดแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็กของ
ราชบัณฑิตยสถาน เพื่อรับพระราชทานรางวัลและพิมพ์พระราชทานในงานพระราชพิธี
วิสาขบูชาประจำปี

นอกจากนั้น พระองค์ยังเป็นผู้เชี่ยวชาญสามารถในการแสดงพระธรรมเทศนา พระองค์ได้
รับอาวธนาให้แสดงพระธรรมเทศนาในงานบุคคลสำคัญๆ ของประเทศ ดังนี้

๑. แสดงพระธรรมเทศนาในงานพระราชกุศลปัญญาสมวาร (๕๐ วัน) พระศพสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔
๒. แสดงพระธรรมเทศนาในงานพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗
๓. แสดงพระธรรมเทศนาในงานพระศพสมเด็จพระพิทักษ์นทรบรมราชินีนาถ พระบรม-
ราชชนนี พ.ศ. ๒๕๖๓
๔. แสดงพระธรรมเทศนาในงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พ.ศ. ๒๕๖๘
๕. แสดงพระธรรมเทศนาในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล รัชกาลที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๖๙
๖. แสดงพระธรรมเทศนาในงานพระกุศลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ
พ.ศ. ๒๕๗๔

๗. แสดงพระธรรมเทศนาในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน พ.ศ. ๒๔๙๕
๘. แสดงพระธรรมเทศนาในงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พ.ศ. ๒๔๙๕
๙. แสดงพระธรรมเทศนาในงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ พ.ศ. ๒๕๐๐
๑๐. แสดงพระธรรมเทศนาในงานฉลองพระชนมายุครบ ๕ รอบ สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ พ.ศ. ๒๕๐๓

พระองค์เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์แรกที่เสด็จไปปฏิบัติศาสนกิจในประเทศตะวันตก ตามคำทูลอาราธนาของมูลนิธิเอเชีย พระองค์ได้เสด็จไปสหรัฐอเมริกาและทวีปยุโรป โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

๑. เพื่อสังเกตการณ์พระพุทธศาสนา เชื่อมสมาคม องค์การและสถาบันทางพระพุทธศาสนา พบปะบุคคลสำคัญๆ ในวงการพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อดูการศึกษาในสถาบันหรือในมหาวิทยาลัยที่มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศนั้นๆ

การเสด็จไปต่างประเทศของพระองค์ มีดังนี้

๑. พ.ศ. ๒๔๘๒ ในฐานะประธานคณะบัญชาการคณะสงฆ์แทนสมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีฆสเทโว) วัดสุทัศนเทพวราราม ได้ไปตรวจการคณะสงฆ์ที่ไทรบุรี ปีนัง สหพันธรัฐมลายา
๒. พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมปฏิบัติงานอังกฤษสังคายนา ณ สหภาพพม่า
๓. พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมงานฉลองพุทธชยันตี ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ ประเทศศรีลังกา และได้เดินทางต่อไปประเทศอินเดีย
๔. พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมงานและเป็นประธานพิธีบรรจุพระบรมธาตุ ณ วัดบุปผาราม เมืองป็นัง และได้ไปดูการเตรียมการก่อสร้างวัดเชตวัน เมืองเปตะลิงจายา
๕. พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา ณ ประเทศญี่ปุ่น และได้เสด็จไปเยี่ยมทหารไทย ณ ประเทศเกาหลีใต้ เป็นหัวหน้าคณะนำพระสงฆ์ไทยไปจำพรรษา ณ วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย และได้เสด็จไปนมัสการสังเวชนียสถาน
๖. พ.ศ. ๒๕๐๓ เสด็จไปเยี่ยมคณะสงฆ์ลาว

๗. พ.ศ. ๒๕๐๔ เสด็จไปเยี่ยมสหรัฐอเมริกาและบางประเทศในทวีปยุโรปตามคำอารณาของมูลนิธิเอเชีย
๘. พ.ศ. ๒๕๐๕ เสด็จไปสังเกตการณ์พระพุทธศาสนาและเยี่ยมประชาชนชาวอินเดีย ตามคำทูลอารณาของรัฐบาลอินเดีย

พระองค์มีพระจริยาวัตรงดงาม เป็นตัวอย่างที่ควรปฏิบัติในหลายเรื่อง ดังจะได้กล่าวถึงพระจริยาวัตรของพระองค์ไว้ดังนี้

๑. ไตรจีวรที่ทรงใช้จะต้องสีเดียวกัน ไม่เหลื่อมบ้าง ดำบ้าง ถ้าภิกษุหรือสามเณรูปใดหนุ่มไม่เรียบร้อย หรือไว้เล็บ หนวด เครายาว จะทรงตำหนิและแนะนำให้ปฏิบัติตามพระวินัย
๒. ไม่ทรงนิยมสิ่งเสพติด เช่น หมากพลู บุหรี่ และยานัตถ์ เป็นเหตุให้ภิกษุสามเณรเกรงพระทัยและพลอยงดเว้นสิ่งเสพติดเหล่านั้นไปด้วย
๓. เวลาเสวยและบรรทมเป็นเวลา ตลอดถึงการเสด็จไปในกิจนิมนต์ในที่ต่างๆ พระผู้ตามเสด็จไปในงานนิมนต์นั้น จะต้องเตรียมตัวมาคอยอยู่พร้อมก่อน เมื่อถึงเวลาจะเสด็จทันที
๔. ทรงปฏิบัติกิจวัตรประจำวันสม่ำเสมอ คือ ทำวัตรเย็นเป็นประจำตลอดพระชนม์ชีพ
๕. ทรงปฏิบัติหน้าที่พระอุปัชฌาย์ที่ดี คือ ทรงสอนนวกภิกษุ (พระบวชใหม่) ด้วยพระองค์เองตลอดพระชนม์ชีพ ถึงภิกษุสามเณรที่มาอยู่ใหม่แม้จะสอบได้นักธรรมหรือเปรียญชั้นใดมาแล้วก็ตาม ก็ต้องเข้าเรียนนักธรรมชั้นตรีร่วมกับพระนวกภิกษุด้วยทุกรูป
๖. สามเณรวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามที่จะอุปสมบท จะทรงเรียกไปสอบพระวินัยที่ต้องปฏิบัติและที่ควรรู้จนเข้าใจอย่างถูกต้องก่อนจึงจะให้อุปสมบท เช่น เรื่องบริวาร ๘ การพินทุ อธิษฐาน การอยู่ปราศจากไตรจีวร ลักษณะการประเคนเป็นต้น หากตอบไม่ถูกก็จะให้กลับมากันคว้าศึกษาแล้วสอบถามใหม่ เมื่อเข้าใจถูกต้องแล้วจึงอุปสมบทให้
๗. การลาสิกขา ถ้าเป็นภิกษุที่อุปสมบทมาแต่วัดอื่นที่มาอยู่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม หากจะลาสิกขา จะทรงให้กลับไปลาสิกขา กับพระอุปัชฌาย์ของตน
๘. ทรงเคร่งครัดในพระวินัย ภิกษุหรือสามเณรูปใดทำผิดแม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อย ก็จะต้องทรงตำหนิทันที ทั้งนี้เพื่อจักได้สำรวมระวังไม่ล่วงละเมิดพระวินัยต่อไป พร้อมกับทรงแนะนำให้ปฏิบัติที่ถูกต้อง เช่นการรับประเคนแก้วน้ำดื่มหลายใบที่เขาใส่ถาดมาประเคน จะต้องรับประเคนทั้งถาดแล้วหยิบเฉพาะแก้วที่ตนต้องการ มิใช่เมื่อเขานำมาประเคนก็หยิบแก้วน้ำนั้นเลย ทำอย่างนั้นไม่ถูก

๙. ในการให้อุปสมบทแก่กุลบุตร เมื่อทรงตั้งอาญาให้ขาดแล้ว มักจะทรงถามพระที่ร่วมพิธีอุปสมบทนั้นว่า แปลว่าอย่างไร เป็นการทดสอบความรู้ไปในตัว บางคราวก็ถามเรื่องอื่นเป็นการสอบเขวามิ เช่น *สุนขา เม ภริยา* แปลว่าอย่างไร (สุนขา ในประโยคนี้นี้แปลว่า มีเลืบนาม มิใช่แปลว่า สุนัข)
๑๐. ทำเนียบการรับผ้าพระกฐินสำหรับวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ก่อนจะรับต้องชักซ้อมพิธีรับ ๓ วัน เพื่อความเรียบร้อยดีงาม ในการชักซ้อมนั้นจะทรงเน้นเรื่องการนั่งให้ตรงแถว การหมุนตัว การตั้งพัดและการอนุโมทนาเป็นต้น การหมุนตัวในพิธีรับกฐินนั้นระวังอย่าให้โยกไปโยกมา เมื่อหมุนตัวไปต้องให้ได้ทีที่เดียว
๑๑. ทำเนียบวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ผู้ที่จะเป็นพระคู่สวดนั้นต้องเป็นพระราชคณนอกจากจะทำหน้าที่ให้ศีลแล้ว จะรับสั่งให้บอกอนุศาสน์แทน เพื่อเป็นการฝึกหัดและทดสอบไปในตัว เพราะฉะนั้นผู้ที่เป้นพระราชคณะแล้ว จะต้องเตรียมตัวบอกอนุศาสน์ได้ด้วย หากพระต่างวัดที่เจ้าภาพนิมนต์มาเป็นคู่สวดด้วย พระองค์ก็จะรับสั่งให้บอกอนุศาสน์แทนเสมอ
๑๒. เวลาเสด็จไปต่างจังหวัด ถ้าเป็นวันฟังพระปาติโมกข์ จงทรงลงฟังพระปาติโมกข์ และทรงสอบทานพระปาติโมกข์ด้วยพระองค์เอง เมื่อเสร็จแล้วเห็นข้อบกพร่อง คือหนังสือพระปาติโมกข์นั้นถูกแก้บางคำ เช่น *อวิกรเรย* แก้เป็น *อวิกรเรย* ก็ทรงชี้แจงว่าของเดิมนั้นถูกแล้ว *อวิกรเรย* แปลว่า พึงทำให้แจ้ง *อวิกรเรย* นั้นผิด
๑๓. ทรงนิยมการทำบุญประจำปี เช่น ชักชวนภิกษุสามเณร และอุบาสกอุบาสิกาไปทอดกฐิน หรือทอดผ้าป่าตามวัดต่างๆ ทางรถไฟบ้าง ทรงเรือบ้างตามโอกาส ปรากฏว่าพระที่รับผ้ากฐินแม้จะเป็นพระเถระแล้ว เวลาตั้งพัดว่าอุปโลกน์ มักประหม่า จับพัดมือสั่น ว่าผิดว่าถูก แต่พระองค์ก็ได้ทรงตำหนิต่ออย่างไร

สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) มีพลานามัยสมบูรณ์ สุขภาพแข็งแรงมาโดยตลอด ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ มีอาการปวดพระเศียรอย่างรุนแรงเกินกำลังที่จะอดทนได้ พระภิกษุผู้ปฏิบัติใกล้ชิดต่อแพทย์ประจำพระองค์มาตรวจพระอาการ เมื่อแพทย์ตรวจอาการ พระองค์รับสั่งได้เพียงไม่กี่คำก็สิ้นพระชนม์ด้วยพระอาการสงบ เมื่อเวลา ๑๖.๒๗ น. ของวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ พระองค์มีพระชนมายุ ๗๓ พรรษา

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงพระศพ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๕

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อยู่ ญาโณทโย) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อยู่ ญาโณทโย) วัดสระเกศ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระนามเดิมว่า อยู่ นามสกุล แซ่ฮั่ว ต่อมาได้ใช้นามสกุลว่า ช้างโสภา ฉายา ญาโณทโย ประสูติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ ณ เรือนแพหน้าวัดกัลยาณมิตร บิดาชื่อตรุษ มารดาชื่อจันทร์

เมื่อทรงเยาว์วัย ได้รับการศึกษาเบื้องต้นจากบิดา ต่อมาเมื่อชนมายุพอสมควรจึงได้เข้ามาศึกษาอักษรสมัยอยู่ในสำนักของพระอาจารย์ช้าง วัดสระเกศ เรียนวิชาต่างๆ เช่น วิชาเลข วิชาโหราศาสตร์ ศึกษาเล่าเรียนตลอดมาจนอาจารย์เห็นว่าควรจะเป็นสามเณรได้จึงทรงบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อพระชนมายุได้ ๑๒ พรรษา อยู่ในสำนักของพระอาจารย์ช้าง ศึกษาสามเณรศึกษา พระธรรมวินัย ตำราโหราศาสตร์ทุกประเภท ปรากฏว่าทรงมีปัญญาเฉียบแหลมอย่างยิ่ง ทรงศึกษาคัมภีร์มูลกัจจายนะ^๑ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการศึกษาวาสิในสำนักของพระอาจารย์ช้างนั่นเอง ต่อมาได้ศึกษาในสำนักของพระธรรมกิติ (เม่น) บ้าง ในสำนักของสมเด็จพระวันรัต (แดง) บ้าง ในสำนักของพระยาธรรมปรีชา (ทิม) บ้าง

พ.ศ. ๒๔๓๓ เมื่อครั้งยังทรงเป็นสามเณร ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรม สนามหลวง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญธรรม ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๓๖ ครั้งยังทรงเป็นสามเณรเช่นกัน ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ทรงสอบได้อีก ๑ ประโยค เป็นเปรียญธรรม ๔ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงมีพระชนมายุครบอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ทรงอุปสมบท ณ วัดสระเกศ สมเด็จพระวันรัต (แดง สีลวฑฺฒโน) วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมทานาจารย์ (จุ่น) วัดสระเกศ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระธรรมกิติ (เม่น) วัดสระเกศ^๒ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ มีพระนามฉายาว่า ญาโณทโย

พ.ศ. ๒๔๔๑ หลังจากที่ได้ทรงอุปสมบทแล้ว ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมต่ออีก ๑ ประโยค ได้เป็นเปรียญธรรม ๕ ประโยค

^๑ คัมภีร์มูลกัจจายนะ เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยไวยากรณ์บาลีชั้นสูง จารด้วยอักษรขอมในใบลาน พระสงฆ์ใช้เล่าเรียนในชั้นเบื้องต้นหลักสูตรบาลีสันสกฤต

^๒ พระธรรมกิติ (เม่น) จำพรรษา ณ วัดสังเวชวิศยาราม ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ครั้งแรกในราชทินนามว่า พระวินยานุตเถร ต่อมาได้เป็นพระธรรมกิติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรม สามารถสอบได้เป็นเปรียญธรรม ๖ ประโยค เมื่อได้เป็นเปรียญธรรม ๖ ประโยคแล้ว ทรงคิดว่าจะหยุดสอบไม่เข้าแปลพระปริยัติธรรมต่อไปอีก ครั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบ จึงทรงรับสั่งให้เข้าแปลพระปริยัติธรรม เรื่องให้เข้าแปลพระปริยัติธรรมต่อไปนี้ เจ้าพระยาวชิรดวงศุขมิไกร เสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้น เป็นผู้เชิญพระราชากระแสนให้ทราบ และในปีเดียวกันนั้นเอง ทรงเข้าแปลพระปริยัติธรรมได้อีก ๑ ประโยค เป็นเปรียญธรรม ๗ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๔ เข้าแปลพระปริยัติธรรมได้อีก ๑ ประโยค เป็นเปรียญธรรม ๘ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

ตั้งแต่เข้าแปลพระปริยัติธรรม แต่ต้นจนถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค พระองค์ไม่เคยแปลตกเลย นับว่าพระองค์มีปัญญาเฉียบแหลมและแตกฉานในภาษาบาลียิ่งนัก

พระองค์ทรงเป็นพระภิกษุที่เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยครูปแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เจ้าหน้าที่ราชสำนักนำรถหลวงส่งถึงพระอาราม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจึงเป็นธรรมเนียมมาจนถึงทุกวันนี้ คือ พระภิกษุสามเณรูปใดสามารถสอบได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำรถหลวงส่งพระภิกษุสามเณรเปรียญธรรม ๙ ประโยครูปนั้นจนถึงสำนักที่อยู่

หลังจากที่พระองค์ทรงศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมจนสามารถสอบไล่ได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และมีพระราชาลสมควรที่จะรับภาระธุระในพระพุทธศาสนาแล้ว พระองค์ทรงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ต่างๆ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๕๓ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปิฎกโกศล

พ.ศ. ๒๔๖๔ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชเวที

พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเวที

พ.ศ. ๒๔๗๐ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมเจดีย์

พ.ศ. ๒๔๘๘ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นวิมลปฏิ ที่พระธรรมวโรดม มีสำเนาประกาศ ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีพระบรมราชโองการโปรดให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมเจดีย์ มีปฏิภาณปรีชาศึกษาแตกฉานในพระปริยัติไตรปิฎกสัทธรรม สำเร็จภูมิเปรียญเอก ๙ ประโยค โปรดให้เป็นพระราชอาณัติตำแหน่ง พระปิฎกโกศล พระราชเวที พระเทพเวทีและพระธรรมเจดีย์เป็นลำดับมา ก็รักษาสังวรสมณวัตร และขนบธรรมเนียมประเพณีราชการเรียบร้อย สมควรแก้ตำแหน่งมาด้วยดี มีอุตสาหะวิริยะประกอบศาสนกิจเป็นทิตานุหิตประโยชน์ อาทิ เป็นผู้แรกเริ่มจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและทำการอบรมสั่งสอนด้วยตนเองมาก่อนในสำนักเรียนวัดสระเกศให้จำเริญรุ่งเรือง และได้ส่งเสริมอุดหนุนตลอดมา ปรากฏมีศิษยานุศิษย์ พระภิกษุ สามเณรสำเร็จภูมิเปรียญธรรมประโยคต่างๆ และนักธรรมชั้นนวกภูมิ มัชฌิมภูมิและเถรภูมิเป็นอันมาก กระทั่งแพร่หลายไปในจังหวัดต่างๆ ได้ทรงพระกรุณาโปรดยกย่องเกียรติยศให้เป็นคนอาจารย์โททางคันถธุระแต่รุ่นแรก ได้เป็นกรรมการสนามหลวงเป็นแม่กองธรรมสนามมณฑลนครราชสีมา มณฑลภูเก็ต และจังหวัดกาญจนบุรี ในการบริหารได้เป็นเจ้าคณะแขวงเหนือจังหวัดธนบุรี เป็นสมาชิกสังฆสภา และได้รับแต่งตั้งเป็นรองประธานสังฆสภา ได้ปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปเรียบร้อยด้วยดีทุกประการ ได้ทำการปฏิสังขรณ์ทั่วไปในพระอารามและพระอุโบสถทั้งหลัง กับบำรุงรักษาปฏิสังขรณ์มรณบรรพต ภูษณียสถานให้สถิตสถาพรด้วยดี นอกจากนี้ยังเป็นผู้รอบรู้ในอักษรสมัย ทั้งสกสสมัยและปรมสมัยเป็นอันดี เล่าเรียนชำนาญในคัมภีร์โหราศาสตร์ พยากรณ์เอาใจใส่ในการแสดงธรรมเทศนาโอวาทานุสาสนีเย แก่พุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต บัดนี้ พระธรรมเจดีย์ก็เจริญด้วยพรรษายุกาล วัฏจุฬารัตตัญญูภาวะคุณ สมบูรณ์บริสุทธิด้วยพรหมจริยวัตรศีลสมาจาร เป็นที่เคารพสักการของพุทธมามกาชน สมควรยกย่องให้ดำรงสมณฐานานุศักดิ์สูงขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนาพระธรรมเจดีย์ เป็นที่รองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระธรรมวโรดม บรมญาณอดุลย์ สุนทรนายก ตริปิฎกคุณาลังการวุฒิสถูทธิกิจสาทร มหาคนดุศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุกิตติ์ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ วิบุลธรรมคณิศร สุวาทมหาคนานุกรม ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสหวิมล

พระครูคู่สวด ๑ พระครูมงคลวิลาส พระครูคู่สวด ๑ พระครูสังฆรักษ์จิต
๑ พระครูสมุทร ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงผู้ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
สมณฐานันดรเพิ่มอิสริยยศในครั้งนี้ จงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระ
สั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะและใน
พระอารามตามสมควรแก่กำลัง และอิสริยยศที่พระราชทานนี้ และขอ
จงเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติ
วิรุฬหิไพศาลในพระพุทธศาสนาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘
เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๔๙๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
มีสำเนาประกาศ ดังนี้

(พระปรมาภิไธย) ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลา
ธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า
โดยที่ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมวโรดมเป็นพระเถระผู้เจริญด้วยวิริยา
ธิคุณ วิบุลยปฏิภาณญาณปรีชา ได้ศึกษาแตกฉานในพระปริยัติไตรปิฎก
สังฆธรรม รอบรู้อักษรสมัยทั้งสกทปาหัยและไพรัชพากย์เป็นอย่างดี และ
ชำนาญในคัมภีร์โหราศาสตร์พยากรณ์ ดำรงสถาพรอยู่ในสมณคุณ
เนกขัมมปฏิบัติสมบุรณ์ด้วยศีลาจารวัตร รัตตัญญูมหาเถรธรรมตลอดมา
ช้านาน ได้ประกอบกรณียกิจเป็นนิदानุติประโยชน์ไพศาล แก่พุทธจักร
และอาณาจักร ดังปรากฏความในประกาศสถาปนาเป็นที่รองสมเด็จพระ
พระราชอาชญา เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ นั้นแล้ว

ครั้นต่อมา พระธรรมวโรดม ยิ่งเจริญด้วยอุตสาหวิริยาธิคุณ สามารถเอามาระงับพระพุทธานุศาสน์เป็นพาลุกนิยตยสมาทานมิได้ ท้อถอย ในการปกครองพระอารามก็เอามาระงับพระปฐักขณณาวารัตถุ ทัวๆ ไป ให้กลับมีสภาพมั่นคงขึ้นกว่าแต่ก่อน โดยเฉพาะพระบรมมหาราชวัง ปุชณียสถานก็ได้จัดการบูรณะเป็นการใหญ่ อันจักหวังได้ว่าปุชณียสถาน แห่งนี้จักเป็นศรีสง่าแก่พระนครได้แห่งหนึ่ง ในหน้าที่การบริหารทางคณะสงฆ์ ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นองค์ประธานสังฆสภา ได้ปฏิบัติการในหน้าที่ให้สำเร็จ เรียบร้อยเป็นผลดีตลอดมา บัดนี้ พระธรรมวโรดม ก็เจริญยิ่งด้วยพระชา ยุกาลรัตตัญญูมหาสถาวิธรรม มั่นคงในพระพุทธานุศาสน์เป็นอจลพรหม จริยาภิรัต สงเคราะห์พุทธบริษัทปกครองพระสงฆ์ ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ ติดต่อกันมาช้านานถึง ๔๕ พรรษาได้เป็นครูและอุปัชฌายจารย์แก่มหานชน เป็นอันมาก อุดมสำสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ศาสนิก บริพัทธ์ให้เจริญในธรรมปฏิบัติตามมีติษณานุศิษย์ไพศาล เป็นที่เคารพนับถือ สักการบูชาแห่งพุทธมามกชนทั่วไป สมควรจะสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนา พระธรรมวโรดมขึ้น เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระพุทธิโชษจารย์ ญาณอดุล สุนทรนายก ตรีปิฎกวิทยาคุณ วิบุลคัมภีรญาณสุนทร มหาคุณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญญวาสี สถิต ณ วัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุกิตติ์ ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒนศีลาจารย์ ญาณธาดา มหาสังฆานุนายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูเมธีกร พระครูคู่สวด ๑ พระครูวรวงศ์ พระครูคู่สวด ๑ พระครูธรรมรัต ๑ พระครูธรรมรุจิ ๑ พระครูสังฆวิจารณ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขออาราธนาพระคุณเจ้ารับภาระพระพุทธานุศาสน์ เป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณร โดยสมควรแก่กำลังและอริยียศ ซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติ วิรุฬหิไพบูลย์ ในพระพุทธานุศาสน์ เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๖ เป็นปีที่ ๘
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๕๐๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ทรง
ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจประกาศสถาปนา ดังนี้

(พระปรมาภิไธย) ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลา
ธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศว่า
โดยที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ว่างลง
เป็นการสมควรที่จะสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะ ขึ้นดำรงตำแหน่ง
สมเด็จพระสังฆราช เพื่อจักได้บริหารพระศาสนาให้สมบูรณ์ตามพระราช
บัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และตามระเบียบราชประเพณีสืบไป อนึ่ง
ทรงพระราชดำริว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงในสมณคุณใหญ่ยังมีอยู่ สมควรจะ
สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะแทนตำแหน่งที่ว่างในคราวนี้ด้วย

จึงทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นมหาเถร
เจริญในสมณคุณแน่วแน่ปฏิบัติ สมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร รัตตัญญูมหา
เถรคุณธรรม มีปฏิภาณปรีชา ได้ศึกษาแตกฉานในพระไตรปิฎกสังฆธรรม
รอบรู้อักษรสมัยทั้งสกทสมัยและไพรัชพากย์เป็นอย่างดี ทั้งชำนาญใน
คัมภีร์โหราศาสตร์พยากรณ์ ดำรงสภาพอยู่ในสมณพรหมจรรย์ตลอดมา
เป็นเวลาช้านานถึง ๖๙ พรรษา ได้ประกอบกรณียกิจเป็นนิदानุหิต
ประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักรอย่างไพศาล ดังความพิสดารปรากฏ
ในประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม
พุทธศักราช ๒๔๙๖ นั้นแล้ว

ครั้นต่อมาสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ก็เจริญด้วยอุตสาหะ
วิริยาคณสามารถเอากะระทางพระพุทธศาสนาเป็นพาหนะกิจนิตย
สมทานมิได้ทอดทิ้ง ในการปกครองอารามก็ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์
พระอุโบสถ พระบรมบรรพต สำเร็จเรียบร้อยดีขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก
นอกจากนั้น ยังได้สร้างตึกเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นใหม่อีกหลังหนึ่ง
นับว่าเป็นประโยชน์แก่การพระศาสนา ดังเป็นที่ปรากฏอยู่แล้ว

บัดนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ก็เจริญยิ่งด้วยพรรษาอายุกล
รตต์บุญมหาสภาวะธรรมมั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นอจลพรหมจริยาภิรัต
สงเคราะห์พุทธบริษัท ปกครองสงฆ์ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ติดต่อกันมา
ช้านานถึง ๕๕ พรรษา ได้เป็นครูและอุปัชฌายจารย์แก่ฆราวาสเป็นอันมาก
มีศิษยานุศิษย์แพร่หลายไพศาล เป็นที่เคารพสักการแห่งพุทธมามกะชน
ทั่วไป ประกอบด้วยขณะนั้นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ก็ได้เป็นผู้ปฏิบัติ
หน้าที่สมเด็จพระสังฆราชอยู่แล้ว จึงสมควรจะสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานาธิบดีแห่งสงฆมณฑล เพื่อ
เป็นศรีศุภมงคลแก่พระบวรพุทธศาสนาสืบไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช มีพระนามจารึกในพระสุพรรณบัฏ
ว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สุขุมวิธานธำรง สกลมหาสังฆปริณายก
ตรีปิฎกโกศล วิมลคัมภีรญาณ ญาณโทยาทิธานสังฆวิสุต พุทธบริษัท
คารวสถาน ธรรมปฏิภาณญาณสุนทร บวรธรรมบพิตร สมเด็จพระสังฆราช
เสด็จสถิต ณ วัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง เป็น
ประธานในสงฆมณฑลที่วราชอาณาจักร

ขออาราธนาให้ทรงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน
ช่วยระงับอภิกर्ณ และอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในสงฆมณฑล
ทั่วไป โดยสมควรแก่พระอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้ จงทรงเจริญพระ
ชนมายุ วรรณะ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติวิรุฬหิไพบุลย์
ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ให้ทรงมีพระราชอาคันตุกะและพระครูฐานานุกรมระดับพระอิสริยยศ
๑๕ รูป คือ

พระมหาคณานุศิษฏ์ สังฆอัสริยาลงกรณ์ สุนทรธรรมสาธก
พุทธปาพจนตลภกมหาเถรภิกขุจารย์ คณาธิบดีศรีรัตนคคมหาจารย์ พระราชา
คณะปลัดขวา ๑

พระจุลคนานุศาสน์วิจารณ์ภาสภาคยคุณ สุนทรศาสนกิจ
บรรหาร มหาเถรธิการธุรการี สมุหบดีศรีธรรมมาณการจารย์ พระราชา
คณะปลัดซ้าย ๑ พระครูธรรมกถาสุนทร ๑ พระครูวินัยกรรมโศภน ๑
พระครูพรหมวิหาร พระครูพระปริตร ๑ พระครูญาณวิสุทธิ พระครูพระ
ปริตร ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูพิมลสรภาน
พระครูคู่สวด ๑ พระครูพิศาลสรคุณ พระครูคู่สวด ๑ พระครูพิบูล
บรรณวัตร ๑ พระครูพิพัฒน์บรรณกิจ ๑ พระครูสังฆบริหาร ๑ พระครู
สมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขอให้คุณผู้ได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขสิริสวัสดิ์
สถาพรในพระบวรพุทธศาสนาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖
เป็นปีที่ ๑๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส.ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

พระองค์ได้รับการอุทิศพระพุทธศาสนาเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์และสังคมอย่างเอกอนันต์
ทั้งในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ด้านการติดต่อกับชาวต่างประเทศ ดังนี้

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๖๗ ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระเทพเวที ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดสระเกศ
เป็นเจ้าคณะแขวงเหนือ (อำเภอบางกอกน้อย) จังหวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๗๐ ดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับเลือกเป็นรองประธานสังฆสภา ต่อมาเมื่อตำแหน่งประธานสังฆสภา
ว่างลงทรงได้รับเลือกเป็นประธานสังฆสภาตลอดมาจนถึงคราวเปลี่ยนแปลง
มาเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ได้ดำรงตำแหน่ง
ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช และประธานกรรมการมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก

ด้านการบูรณปฏิสังขรณ์

เมื่อได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดสระเกศแล้ว ได้บูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถทั้งหลัง สร้างชานพระวิหารให้กว้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าไปนมัสการพระอัฐิฐารสในพระวิหาร บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะและถนนในวัดให้มีสภาพดีขึ้นกว่าเดิม บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระบรมบรรพต หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่าภูเขาทองวัดสระเกศ สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมและหอสมุดของวัด บูรณปฏิสังขรณ์ระเบียงรอบพระอุโบสถ เปลี่ยนกระเบื้องเป็นกระเบื้องเคลือบทั้งหมด เทศอนกฐิตบิณฑกอบรอบพระอุโบสถทั้งหมด กล่าวได้ว่า พระองค์ได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับวัดอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย แม้กระทั่งก่อนที่พระองค์จะสิ้นพระชนม์เพียงวันเดียว พระองค์ยังได้ทรงเลือกกระเบื้องที่จะประดับพระบรมบรรพต

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระองค์สนพระทัยศาสนิกด้านเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และทรงกระทำด้วยพระองค์เสมอในเมื่อมีโอกาส ทรงสนับสนุนพระภิกษุผู้มีความสามารถในการเผยแผ่พระศาสนา ทรงยกย่องพระภิกษุผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ นอกจากนั้นยังสนับสนุนองค์กร สมาคมต่างๆ ที่ทำงานพระศาสนาในด้านนี้

เมื่อพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกนั้น พระองค์มีพระชนมายุเจริญแล้ว แต่พระองค์ก็ทรงบริหารงานคณะสงฆ์ โดยมีได้คำนึงถึงความชราภาพ ทรงกระทำทุกอย่างเพื่อความเจริญรุ่งเรืองและความสงบสุขของสังฆมณฑล รับสั่งอยู่เสมอว่า สังฆราชไม่ใช่สังฆราช

ด้านการติดต่อกับชาวต่างประเทศ

พระองค์ทรงปฏิสนธิการต้อนรับผู้มาเฝ้าด้วยความพอเหมาะพอดีและด้วยพระเมตตา เป็นที่สบายใจและความเคารพเลื่อมใสของอาคันตุกะนั้นๆ ถึงแม้ว่าผู้เข้าเฝ้าจะเป็นคนต่างศาสนาก็ตาม

กล่าวกันว่า พระองค์ทรงเชี่ยวชาญวิชาโหราศาสตร์เป็นอย่างดี มีเรื่องเล่ากันสืบมาว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้เป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ และสมเด็จพระวันรัตรูปนี้ เป็นผู้ มีพระชนมายุต่ำกว่าพระองค์ถึง ๑๕ ปี เมื่อสมเด็จพระวันรัตได้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ก็ได้ตรัสกับผู้ใกล้ชิดว่า อันก็ได้ขึ้นเหมือนกัน หมายความว่า พระองค์จะต้องได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชเหมือนกัน พระดำรัสนี้ทำให้ผู้ได้ฟังไม่แน่ใจ เพราะสมเด็จพระสังฆราช วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ยังมีพระชนมายุต่ำกว่าถึง ๑๕ - ๑๖ ปี ตามสามัญสำนึกของคนทั่วไปแล้ว สมเด็จพระสังฆราช วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม คงสิ้นพระชนม์ทีหลัง แต่เหตุการณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น สมเด็จพระสังฆราช วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เมื่อได้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช

ได้ ๒ ปี ก็สิ้นพระชนม์ และพระองค์ได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชตามคำริสของพระองค์จริงๆ พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก อยู่ ๔ ปี

สมเด็จพระสังฆราช (อยู่ ภาโนไทย) ทรงชรภาพ ประชวรด้วยโรคพระทัย และได้รับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อมีพระอาการดีขึ้นแล้วก็กลับมาที่วัด ต่อมาเกิดพระโลหิตอุดตันในสมอง คณะแพทย์ได้นำพระองค์เข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่ง แต่ครั้งนั้นพระอาการหนักมาก เมื่อพยายามรักษาพยาบาลแล้วก็ไม่ดีขึ้น จนในที่สุดพระองค์สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ เวลา ๐๒.๒๐ น. มีพระชนมายุ ๙๐ พรรษา ๕ เดือน ๑๔ วัน

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฺฐายี)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฺฐายี) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดมกุฏกษัตริยาราม พระนามเดิมว่า จวน นามสกุล ศิริสม ประสูติเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ตรงกับวันอาทิตย์ แรม ๑๐ ค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๕๙ ร.ศ. ๑๑๖ ณ บ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี บิดาชื่อหงส์ มารดาชื่อจิ้น ศิริสม มารดาของพระองค์เป็นบุตรของ ขุนพินิจสุวรรณ ซึ่งเป็นน้องชายของพระมหาสมณวงศ์ (แท่น โสมทุดิโต) เจ้าอาวาสวัดมหาสมณาราม (วัดเขาวัง) จังหวัดเพชรบุรี พระองค์เป็นบุตรคนโตในจำนวนพี่น้อง ๗ คน เมื่อพระชนม์ ๑๐ พรรษา ได้เข้ามาอยู่กับครูพื่อน ผู้เป็นญาติที่จังหวัดธนบุรี ใน พ.ศ. ๒๔๔๙ และเข้าศึกษาวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดคฤหบดี อำเภอบางพลัด จังหวัดธนบุรี จนจบชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๓ ครั้นพระชนม์ ๑๓ พรรษา พ.ศ. ๒๔๕๒ เมื่อเรียนจบมัธยมศึกษาแล้วได้สมัครเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก หรือโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า แต่ในขณะที่ยังเรียนอยู่นั้น พระองค์ป่วยเป็นโรคเหน็บชา จำต้องลาออกจากโรงเรียนและกลับไปพักรักษาตัวที่ภูมิลำเนาเดิม ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๓ พระชนม์ได้ ๑๔ พรรษา บิดามารดาได้อนุญาตให้เรียนวิชาทางศาสนากับพระมหาสมณวงศ์ (แท่น โสมทุดิโต) เจ้าอาวาสวัดมหาสมณาราม ผู้เป็นพี่ของขุนตา จน พ.ศ. ๒๔๕๕ พระชนม์ ๑๖ พรรษา ได้เข้ามาอยู่กับพระศาสนโสภณ (แจ่ม จุตตสฺสฺสโล) ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระอริยมุนี ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม เริ่มศึกษาเล่าเรียนบาลีไวยากรณ์กับท่านเจ้าคุณอาจารย์บ้าง กับพระมหาจิน จินฺนาสาโร ป.ธ.๔ บ้าง กับพระมหาสุข สุขขายี ป.ธ.๕ บ้าง

ทรงบรรพชาเป็นสามเณร ขณะมีพระชนม์ได้ ๑๘ พรรษา เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม มีพระกรรมวาจาจารย์ (ถม วราสโย) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระศาสนโสภณ (แจ่ม จุตตสฺสฺสโล) ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระอริยมุนี เป็นสรณคมนาจารย์ ครั้นเมื่อพระชนม์ ๒๐ พรรษา

ทรงอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม พระธรรม
ปาโมกข์ (ถม วราสโย) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระศาสนโสภณ (แจ่ม จตุตสฺสโล) ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่
พระราชกวี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ มีพระนามฉายาว่า อุภูยาธิ

ด้านการศึกษา

พระองค์ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี สามารถสอบได้เป็นลำดับ
ดังนี้

เมื่อทรงบรรพชาเป็นสามเณร ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้ทรงเข้าศึกษานักธรรมชั้นตรีกับพระ
ศาสนโสภณ (แจ่ม จตุตสฺสโล) ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระอริยมุนี ขณะที่ยังเรียนนักธรรมก็ทรงศึกษา
บาลีไวยากรณ์ กับพระมหาสุข สุขชาติ ป.ธ.๕ ด้วย ตลอดจนได้แปลธัมมปทัญญูตามหลักสูตร
ทรงแปลธัมมปทัญญูตามหลักสูตรภาษาบาลี เปรียญธรรม ๓ ประโยค กับพระราชวุฒาจารย์
(ชั้น กมาริโก ป.ธ.๕) เมื่อครั้งยังเป็นเปรียญ แล้วทรงสอบนักธรรมชั้นตรี และบาลี เปรียญธรรม
๓ ประโยค ได้พร้อมกัน พ.ศ. ๒๔๖๐ และทรงสอบได้นักธรรมชั้นโท พ.ศ. ๒๔๖๑

พ.ศ. ๒๔๖๒ ทรงศึกษาบาลี ชั้นเปรียญธรรม ๔ ประโยค (มั่งคั่งดดีที่ปนี) กับพระราช
วุฒาจารย์ (ชั้น กมาริโก ป.ธ. ๕) เมื่อครั้งที่ยังเป็นเปรียญ และสอบได้ เปรียญ
ธรรม ๔ ประโยค ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ ทรงศึกษาบาลี เปรียญธรรม ๕ ประโยค
(บาลีสุมุตตวณิจฉัยสังคหะ) ด้วยพระองค์เอง และสอบได้เปรียญธรรม ๕
ประโยค

พ.ศ. ๒๔๖๕ สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๖๗ ทรงศึกษาบาลี และทรงสอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๗๐ ทรงศึกษาบาลี และทรงสอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๗๒ ทรงศึกษาบาลี และทรงสอบได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค ซึ่งเป็นชั้น
สูงสุดในการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทย

ขณะที่ทรงศึกษาอยู่นั้น พระองค์ได้ทำหน้าที่เป็นครูสอนปริยัติธรรมด้วย เมื่อทรง
ศึกษาขั้นการศึกษาของคณะสงฆ์แล้ว พระองค์ก็ยังทรงเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนพระปริยัติ
ธรรม ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นครูสอนบาลีไวยากรณ์ในสำนักเรียนวัดมกุฏกษัตริยาราม

พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นครูสอนแปลธัมมปทัญญู (หลักสูตรประโยค ป.ธ.๓)

พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นครูสอนแปลมั่งคั่งดดีที่ปนี (หลักสูตรประโยค ป.ธ.๔)

พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นครูสอนแปลตติยสมันตปาสาทิกา จตุตถสมันตปาสาทิกา ปัญจ
สมันตปาสาทิกา (หลักสูตรประโยค ป.ธ.๕)

พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบบาลีวิชาไวยากรณ์ในสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นกรรมการตรวจนักธรรมชั้นโท-เอก และบาลี เปรียญธรรม ๔-๕-๖ ประโยค
ในสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายบาลี สำนักเรียนวัดมกุฏกษัตริยาราม

พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบบาลี เปรียญธรรม ๗-๘ ประโยค ในสนามหลวง

พระองค์ทรงปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคณะธรรมยุติกนิกาย และมหามกุฏราชวิทยาลัย (ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยที่รัฐบาลมีพระราชบัญญัติรับรอง) ดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นอนุกรรมการและกรรมการของมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ
- เป็นอนุกรรมการตรวจชำระแบบเรียนของมหามกุฏราชวิทยาลัย
 - เป็นกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย
 - เป็นกรรมการพิจารณาเรียบเรียงบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมของมหามกุฏราชวิทยาลัยกับกรรมการศาสนา
 - เป็นกรรมการอำนวยความสะดวกออกหนังสือธรรมจักร (รายเดือนรุ่นใหม่)
 - เป็นหัวหน้ากองเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นกรรมการคณะธรรมยุติกนิกาย

พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นเจ้าคณะรองคณะธรรมยุติกนิกาย

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นอุปนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นประธานกรรมการคณะธรรมยุติกนิกาย

พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกนิกาย

พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกนิกาย

สมณศักดิ์

พระองค์ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นลำดับ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระกิตติสารมุนี

พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชเวที

พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเวที

พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปาโมกข์

พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระศาสนโสภณ

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระมหาธีรวงศ์

พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งมีสำเนาประกาศสถาปนา ดังนี้

**สำเนาประกาศกระแสพระบรมราชโองการ
สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช
(พระปรมาภิไธย) ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.**

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศ
รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ว่างลง เป็นการสมควรที่จะสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะขึ้นดำรงตำแหน่ง สมเด็จพระสังฆราช เพื่อจักได้บริหารการพระศาสนาให้สมบูรณ์ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และตามระเบียบราชประเพณี สืบไปและโดยที่ได้ทรงสดับคำกราบบังคมทูลของรัฐบาล และสังฆมณฑล ในมหาเถรสมาคมโดยเอกฉันท์มติ ประกอบกับได้ทรงพิจารณาโดย รอบคอบด้วยพระองค์เองแล้ว

จึงทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ได้เป็นพระราช กรรมวาจาจารย์ มีคุณูปการแด่พระองค์ในคราวทรงผนวช นับว่าเป็น อุตมคุณคุณานีเยบุคคลแห่งองค์พระมหากษัตริย์ ส่วนในการพระศาสนา สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ก็เจริญด้วยวรชายุกาล รัตตัญญูมหาเถรกรณธรรม มีปรีชาญาณรอบรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก อันนับว่าเป็นพหุลศรุตบัณฑิต มีฉันทจิตเพียบพร้อมด้วยสมณคุณเป็นอย่างดี มีคุณูปการในพระศาสนา กิจรับภาระธุระปฏิบัติให้เจริญก้าวหน้ามาด้วยดี ตั้งมีอรรถจริยาปรากฏ เกียรติสมภาร ตามความพิสดารในการประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระ ราชาคณะมหาสังฆนายก เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ นั้นแล้ว

ครั้นต่อมา สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ยังเจริญด้วยอุตสาหวิริยาธิคุณ มิได้ท้อถอย สามารถประกอบพระพุทธานุกิจ ยังการพระศาสนาให้ เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นเป็นลำดับต่อมา ในการปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราช บัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ก็ได้ดำรงตำแหน่ง สังฆนายกมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓ ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เมื่อ สมเด็จพระสังฆราชได้ว่างลง ก็ได้รับการเป็นผู้นับบัญชาการคณะสงฆ์ แทน สมเด็จพระสังฆราชต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระเบียบการปกครอง คณะสงฆ์ใหม่ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ก็ได้ดำรง ตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นประธานอนุกรรมการร่างกฎ

ข้อบังคับและระเบียบของมหาเถรสมาคม และเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ตามที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อนึ่ง สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ได้เป็นผู้ถวายพระธรรมเทศนา พระมงคลวิเสสภกตา ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นประจำตลอดมา ส่วนการพระศาสนาในต่างประเทศ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ได้เป็นองค์คณะผู้แทนพระสงฆ์ไทยไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา ณ ประเทศญี่ปุ่น แล้วเลยไปเยี่ยมทหารไทย ณ สาธารณรัฐเกาหลี เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ไปร่วมประชุมปรึกษาสงฆ์นานาชาติสมัยสุดท้าย แทนสมเด็จพระสังฆราช ณ นครย่างกุ้ง สหภาพพม่า ซึ่งจัดให้มีขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๔ ไปประชุมเกี่ยวกับการพระศาสนาที่เมืองฮ่องกง ที่สาธารณรัฐจีนและสาธารณรัฐเกาหลี เพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศเหล่านั้นให้ดีขึ้น ตามคำเชิญของพระสงฆ์และพุทธบริษัทในประเทศเหล่านั้น เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๗

สรรพกรณียกิจดังกล่าวมา สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ได้รับการปฏิบัติดำเนินการด้วยอุตสาหะวิริยะสามารถ ปรากฏเป็นผลดียิ่งแก่การพระศาสนาและประเทศชาติประชาชน เป็นที่ประจักษ์แก่ฆราวาสพุทธบริษัทและทางราชการตลอดถึงพสกนิกรทั่วอาณาจักรดังปรากฏอยู่แล้วและบัดนี้ก็เป็นที่ยอมรับว่า สมเด็จพระมหาวิรวงศ์เจริญยิ่งด้วยคุณวุฒิวิญญู รัตตัญญูมหาเถรกรณธรรม ยินดีในเนกขัมมปฏิบัติเป็นอจลพรหมจริยาภิรัต ประกอบด้วยมีสมรรถภาพในการพระศาสนา เป็นที่เจริญศรัทธาปสาทะ และเป็นคารวสถานแห่งฆราวาสพุทธบริษัททั่วสังฆมณฑลตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ทั่วไป และตั้งอยู่ในฐานะเป็นอุตตมครูฐาณียบุคคลแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชวงศ์สมควรจะสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานาธิบดีแห่งสังฆมณฑล เพื่อเป็นศรีศุภมงคลแด่พระบวรพุทธศาสนาสืบไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดสถาปนา สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สุขุมธรรมวิธานธำรงสกลมหาสังฆปริณายก ตรีปิฎกกลากุสโลภาส ภูมิพลมหาราชหิโตสัมปทาจารย์ อัญญาธิบดีธานสังฆวิสุตปาวจนุตตมาสาสนโสภณ วิมลศีลขันธสมาจารวัตร พุทธศาสนิกบริษัท

คารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อุดลคัมภีรญาณสุนทร บวรธรรม
บพิตร สมเด็จพระสังฆราชเสด็จสถิต ณ วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร
พระอารามหลวง เป็นประธานในสังฆมณฑลที่วราชอาณาจักร ขอ
อาราธนาให้ทรงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์
และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในสังฆมณฑลทั่วไปโดยสมควรแก่พระ
อิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้ จงทรงเจริญพระชนมายุ วรรณ สุข พล
ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติวิสุทธิไพบูลย์ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ให้ทรงมีพระราชอาณัติและพระครูฐานานุกรมระดับพระอิสริย
ยศ ๑๕ รูป คือ

พระมหาคณานุศิษย์ สังฆอิสริยาลงกรณ์ สุนทรธรรมสาธก
พุทธปาพจนดิลกมหาเถรกิจจารี คณาธิปัตติศรีรัตนคณาจารย์ พระราชา
คณะปลัดขวา ๑ พระจุลคณานุศาสตร์ วิจารณ์ภาสภาคยคุณ สุนทร
ศาสนสิกขาบรรหาร มหาเถรธิการธุรการี สมุหนบดีศรีธรรมภาณกาจารย์
พระราชอาณัติซ้าย ๑ พระครูธรรมาภรณ์สุนทร ๑ พระครูวินัยกรณ์
โสภณ ๑ พระครูพรหมวิหาร พระครูพระปริต ๑ พระครูญาณวิสุทธิ
พระครูพระปริต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูพิมลสร
ภาณ พระครูคู่สวด ๑ พระพิศาลสรคุณ พระครูคู่สวด ๑ พระครู
พิบูลบรรณวัตร ๑ พระครูพิพัฒน์บรรณกิจ ๑ พระครูสังฆบริหาร ๑
พระครูสมุทร ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขอให้พระคุณผู้ได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขสิริสวัสดิ์สถาพร
ในพระบวรพุทธศาสนา เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๔ เป็นปีที่ ๒๐
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ถนอม กิตติขจร

นายกรัฐมนตรี

พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ลำดับที่ ๑๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในการสถาปนาครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิธีเป็นเอกเทศ ไม่ตรงกับพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา หรือพระราชพิธีฉัตรมงคล

พระองค์รับภาระพระพุทธรักษาในด้านการบริหารคณะสงฆ์เป็นลำดับ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นอนุกรรมการมหาเถรสมาคม

พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นเจ้าคณะมณฑลราชบุรี (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๘๕)

พ.ศ. ๒๔๗๙ เป็นกรรมการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขระเบียบการเดินทางไปมา ติดต่อกับต่างประเทศของพระภิกษุสามเณรชายแดน

เป็นกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์

พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นสมาชิกสังฆสภาโดยคุณวุฒิ เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

พ.ศ. ๒๔๘๖ รักษาการในตำแหน่งสังฆนายกแทนสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ตีลฺโล) วัดบรมนิวาส ๒ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ ตั้งแต่วันที่ ๑๘ มกราคม ถึงวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ครั้งที่ ๒ ตั้งแต่วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ถึงวันที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นเจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยาราม และได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๔๘๙ สั่งการในหน้าที่สังฆนายกแทนสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส ครั้งที่ ๑

พ.ศ. ๒๔๙๓ สั่งการในหน้าที่สังฆนายกแทนสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส ครั้งที่ ๒

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นสังฆนายก ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๕ มิถุนายน เพราะทรงลาออกกลับไปดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นสังฆนายก ครั้งที่ ๒

พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์ในหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงดำรงตำแหน่งประธานมหาเถรสมาคม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ตั้งแต่ วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๘ ถึงวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

พระองค์ทรงได้ปฏิบัติศาสนกิจอื่นๆ ดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นหัวหน้าตรวจชำระพระไตรปิฎก คัมภีร์อปทาน เถรคาถา เถรคาถา
- พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้รับพระราชทานพัชรรัตนารักษ์ ๖ ประชั้น ๕
- พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นกรรมการวัดมกุฏกษัตริยาราม
- พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นกรรมการสอบจรรยาประโยคมัธยมบริบูรณ์ (ม.๘)
- พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นกรรมการตรวจและสังคายนาสวดมนต์
- พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นกรรมการเทียบวิทยฐานะเปรียญธรรม ๖ ประโยค ให้เท่ากับประโยคมัธยมบริบูรณ์ (ม.๘)
- พ.ศ. ๒๔๗๙ เป็นกรรมการควบคุมการแปลพระไตรปิฎก
- พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับรางวัลที่ ๑ ในการประกวดแต่ง รตนตฺตยปฺปภาวสิทฺธิคาถา สำหรับใช้สวดในพระราชพิธีแทน รตนตฺตยปฺปภาวภิกขุจาณคคาถา
- พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นประธานกรรมการส่งเสริมสภาพการศึกษาหมานุกรมราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นกรรมการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงในวันธรรมสวนะ
- พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นพระราชกรณียกิจในการผนวชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นผู้อุปถัมภ์คณะกรรมการอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรมแก่ข้าราชการและประชาชน
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานพัชรรัตนารักษ์ ๖ ประชั้น ๑
- พ.ศ. ๒๕๐๒ ทรงตั้งและอุปถัมภ์บำรุงมูลนิธิกิจการศาสนาและมนุษยธรรม (ก.ศ.ม.) ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม
- พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นประธานกรรมการมูลนิธิสงเคราะห์คนเป็นโรคเรื้อน

พระองค์ทรงเล็งเห็นประโยชน์ของการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ทรงสนับสนุนการศึกษาทุกระดับชั้น และพิจารณาเห็นว่าพระภิกษุสามเณรจำเป็นต้องมีความรู้วิชาสามัญ เพื่อให้ก้าวทันกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ พระองค์จึงทรงส่งเสริมให้มหาวิทยาลัย

ทางพุทธศาสนาร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งหลักสูตรการศึกษาของพระภิกษุสามเณรขึ้นใหม่ เรียกว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ด้วยการผนวกความรู้ด้านอักษรธรรม - บาลี วิชาชั้น ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเข้าด้วยกัน เริ่มต้นด้วยประโยคประถมศึกษาตอนปลายและ มัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๐ และ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ตาม ลำดับ พร้อมกันนั้น พระองค์ได้ทรงดำเนินการให้มีการสร้างอาคารเรียน ๓ ชั้น ที่ด้านหลัง ของวัดมกุฏกษัตริยาราม เพื่อใช้เป็นสถานศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

พระองค์ได้สร้างสรรคผลงานพระนิพนธ์ พระธรรมเทศนาและปาฐกถา เป็นที่ปรากฏ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๖๙ ทรงแปลตติยสมันตปาสาทิกา จตุตถสมันตปาสาทิกา และปัญจสมันต ปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย ต่อมาได้มอบลิขสิทธิ์ให้มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐

พ.ศ. ๒๔๗๖ ทรงนิพนธ์เรื่อง วิลาขบูชา เมื่อครั้งทรงเป็นพระมหาจวน ประทานแก่ หนังสือทหารบก

พ.ศ. ๒๔๘๒ ทรงนิพนธ์เรื่อง หลักแห่งความเป็นชาติ เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่พระราชา เวที

พ.ศ. ๒๔๙๒ ทรงแสดงปาฐกถาเรื่อง วิมุตติ ณ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เมื่อครั้ง ดำรงสมณศักดิ์ ที่พระสาสนโสภณ

พ.ศ. ๒๕๐๒ ทรงบรรยายเรื่อง ความเชื่อถือ ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เนื่องในวันเข้าพรรษา เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่สมเด็จพระมหาธีรวงศ์

พ.ศ. ๒๕๐๕ ทรงบรรยายเรื่อง ปรมลภกถา ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เนื่องในวันสงเคราะห์คนเป็นโรคเรื้อน เมื่อครั้ง ดำรงสมณศักดิ์ ที่สมเด็จพระมหาธีรวงศ์

นอกจากนั้น ยังได้นิพนธ์เรื่องต่างๆ อีกจำนวนมาก เช่น อิศราภาพ ความไว้วางใจกันและกัน ความรุ่งเรืองแห่งชีวิต มาตาศิปตคุณ มาตาศิปตอุปัฏฐาธรรม มงคลในพระพุทธศาสนา สาระในตัวคน จันไม้อกรธ วิธิต่ออายุให้อื่น เป็นต้น

ด้านการต่างประเทศ

พระองค์ได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อการพระศาสนา ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๗๑ ครั้งเมื่อเป็นพระเปริยุย ได้ไปดูการพระศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว

- พ.ศ. ๒๔๙๙ เสด็จไปเยี่ยมพระสงฆ์ในประเทศมาเลเซีย-สิงคโปร์ เสด็จไปนมัสการ
สังเวชนียสถาน ในประเทศอินเดีย เนปาล และศรีลังกา
- พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยไปร่วมงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษในประเทศ
ญี่ปุ่น และในเวลาเสด็จกลับได้แวะเยี่ยมทหารไทยในประเทศเกาหลี เสด็จ
ไปส่งคณะสงฆ์ไทยที่ไปอยู่ประจำ ณ วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย
- พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นผู้แทนสมเด็จพระสังฆราชไปร่วมประชุมการสังคายนา ที่สหภาพพม่า
- พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นหัวหน้าคณะทูตศาสนาไมตรีไปเยี่ยมพุทธบริษัทที่ฮ่องกง เกาะไต้หวัน
ประเทศเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น ตามคำเชิญเสด็จของพุทธบริษัทในประเทศ
นั้นๆ และในเวลาเสด็จกลับได้มอบพระไตรปิฎกแก่คณะสงฆ์ญวน ที่
ประเทศเวียดนามใต้
- พ.ศ. ๒๕๑๐ เสด็จไปเยี่ยมคณะสงฆ์ศรีลังกาตามคำเชิญเสด็จของคณะสงฆ์และ
รัฐบาลประเทศศรีลังกา
- พ.ศ. ๒๕๑๓ เสด็จไปเป็นประธานในการมอบตึกพยาบาลของพุทธศาสนิกชน และเป็น
ประธานในการสัมมนาพุทธศาสนิกชนนานาชาติเพื่อสันติที่เกาะฮ่องกง

พระองค์ได้สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๐.๑๕ น. เพราะ
อุบัติเหตุเนื่องจากทรงยืนบรรทมทุกส่วนบุคคลได้ขับสวนทางมาพุ่งเข้าชนรถยนต์พระประเทียบ
ในระหว่างทางเสด็จไปงานพิธีบำเพ็ญกุศลศพ ณ วัดปิตุลาธิราช จังหวัดฉะเชิงเทรา ทำให้รถยนต์
พระประเทียบตกถนนเป็นเหตุให้พระองค์สิ้นพระชนม์ทันที ขณะมีพระชนมพรรษา ๗๔ พรรษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบข่าวการสิ้นพระชนม์ ได้มีกระแสพระราชดำริสแก่
ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เมื่อวันศุกร์ที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔
ความตอนหนึ่งว่า

ก่อนจะสิ้นปีนี้เอง เหตุการณ์ที่คิดไม่ถึงและไม่น่าจะเกิด ได้เกิด
ขึ้น สมเด็จพระสังฆราชต้องสิ้นพระชนม์โดยปัจจุบันด้วยอุบัติเหตุ ทำความ
สะอึกสะเทือนและความเศร้าสลดใจแก่เราอย่างหนัก

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้น ทรงเป็นอภิบุษยนิยมบุคคล ผู้ควร
เคารพยิ่ง เพราะทรงเป็นที่ตั้งแห่งคุณความดี ทรงเป็นตัวอย่างของ
กัลยาณบุคคัล ผู้บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมและความสะอาดสุจริต ทรงแม่
ความเมตตาแก่คนทุกคนไม่เลือกหน้า ทรงเพียรพยายามประกอบกรณีย-
กิจทุกๆ ด้าน เพื่อเกื้อกูลความสุขของมวลชนทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าชาติ
ศาสนาใด ด้วยความเที่ยงตรงแน่วแน่และเสียสละ

ท่านทั้งหลายรำลึกถึงพระองค์ท่านตั้งนั้นแล้ว ควรที่จะน้อม
นำมาคิดให้เห็นแจ้งจริงแก่ใจว่า ทุกวันนี้ที่บ้านเมืองและตัวท่านมีความ
สวัสดิ์อยู่ได้ ก็เพราะมีผู้ที่ถือมั่นในสุจริตธรรม พยายามปฏิบัติและแผ่
ความดีให้เป็นประโยชน์ถึงผู้อื่น

เพราะฉะนั้น ทุกคนจะต้องร่วมกันรักษาความดีงาม ให้ดำรง
มั่นคงอยู่ในแผ่นดินเพื่อความเป็นปึกแผ่น ความผาสุก และความก้าวหน้า
ของประเทศชาติและของคนไทยทุกถ้วนหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินออกพระเมรุ พระราชทานเพลิงศพ
ณ พระเมรุหลวง วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๕

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฺฐายี) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ดำรงอยู่ในเพศอุทฺธฤต ๑๗ ปี บรรพชาเป็นสามเณร ๓ พรรษา อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ๕๕ พรรษา
เป็นเจ้าอาวาส ๒๗ พรรษา ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๗ พรรษา
สิริรวมอายุได้ ๗๔ ปี

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆ
ปริณายก วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีพระนามเดิมว่า ปุ่น นามสกุล สุขเจริญ ประสูติเมื่อวันที่
๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๙ ตรงกับวันอังคาร เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ ปีมะโรง ณ บ้านสองพี่น้อง
อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี บิดาชื่อเน้า มารดาชื่อวัน นามสกุล สุขเจริญ

เมื่อเยาว์วัยบิดาได้สอนหนังสือให้เรียนเขียนอ่านอักษรสมัยอยู่กับบ้าน ต่อมาได้ส่งเข้าเรียน
ในโรงเรียนเอกชน แต่ครูผู้สอนเห็นว่าอ่านหนังสือได้คล่องแคล่ว จึงให้ช่วยสอนเด็กคนอื่น ๆ เรียน
หนังสืออยู่ได้ ๑ ปี บิดามารดาได้ลาออกจากโรงเรียนแล้วนำไปฝากเรียนเป็นลูกศิษย์วัดสองพี่น้อง
และให้ช่วยสอนหนังสือแก่ศิษย์วัดคนอื่น เมื่อศึกษาเป็นเวลาพอสมควรแล้ว อาจารย์เห็นว่าอ่านและ
เขียนหนังสือไทยได้ดีแล้ว จึงได้ฝึกให้เขียนอักษรขอม นอกจากนั้นในเวลายื่นก็ให้ตอบทลวดมนต์

เมื่อพระชนมได้ ๑๕ พรรษา พระอาจารย์หอม วัดสองพี่น้องได้ส่งให้พระองค์มาอยู่
ในกรุงเทพฯ มาพักอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กับพระภิกษุป่วน (ต่อมาคือพระครูบริหาร
บรมธาตุ เจ้าอาวาสวัดนางชี) อยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ นี้ประมาณ ๑ ปี ก็ได้ย้ายไปอยู่
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กับพระภิกษุสด ซึ่งมีศักดิ์เป็นตา ต่อมาคือพระมงคลเทพมุนี เจ้า
อาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ

ครั้นมีพระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา ได้กลับไปบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสองพี่น้อง พระครูวินยานุโยค (เหนียว อินฺทโชโต) เจ้าอาวาสวัดสองพี่น้อง เป็นพระอุปัชฌาย์ บรรพชาอยู่ประมาณ ๑ ปี ก็ลาสิกขาออกไปช่วยบิดามารดาทำนา ต่อจากนั้นได้กลับมาบรรพชาเป็นสามเณรอีกครั้งหนึ่ง และเข้ามาศึกษาต่อ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ศึกษาภาษาบาลีกับสมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺโต) ขณะนั้นยังดำรงสมณศักดิ์ ที่พระศากยบุตติยวงศ์ และกับพระมหาปี วสุตฺตโม ได้เข้าสอบแปลพระบาลีและสามารถสอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค ตั้งแต่เป็นสามเณร เมื่อมีอายุครบอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ได้กลับไปอุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๔๖๐ พระครูวินยานุโยค (เหนียว อินฺทโชโต) วัดสองพี่น้อง เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์โหม่ง วัดสองพี่น้อง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ สมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺโต) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระศากยบุตติยวงศ์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ มีพระนามฉายาว่า ปุณฺณสิริ

เมื่ออุปสมบทแล้วได้กลับมาจำพรรษาที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และศึกษาพระปริยัติธรรมต่อมา สามารถสอบเป็นเปรียญธรรมได้ตามลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๔๖๑ ศึกษาบาลีสอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๖๔ ศึกษาบาลีสอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๖๗ ศึกษาบาลีสอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๖๙ หลังจากสอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยคแล้ว ได้รับมอบหมายจากสำนักเรียนให้เป็นครูสอนบาลีไวยากรณ์ชั้นมูล ต่อมาเป็นครูสอนแปลธัมมปฏิกฎก หรืออรรถกถารวมบท แล้วเลื่อนมาเป็นครูประจำชั้นประโยคเปรียญธรรม ๓ ประโยค ได้ทำหน้าที่เป็นครูอยู่ถึง ๒๕ ปี ครั้นมีงานทางคณะสงฆ์เพิ่มมากยิ่งขึ้น จึงลาออกจากตำแหน่งครูเมื่อ

พ.ศ. ๒๔๙๗

สมณศักดิ์

พระองค์ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ตามลำดับ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอมรเวที

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชสุธี

พ.ศ. ๒๕๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเวที มีประกาศทรงตั้ง ดังนี้

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์
คือให้พระราชสุธีเป็นพระเทพเวที ตริปิฎกคุณ สุนทรธรรมภูสิต ยติคณิศร
บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ
พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑๑

พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
ดิลก มีประกาศทรงตั้งดังนี้

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์ คือ
ให้พระเทพเวทีเป็นพระธรรมดิลก ศาकยบัณฑิตนายก ตริปิฎกบัณฑิต
ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๖
รูป คือ

พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครู
ธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
พระราชอาณัติชั้นหิรัญบัฏ ที่พระธรรมวาโรดม มีประกาศสถาปนา ดังนี้

สำเนาประกาศสถาปนาสมณศักดิ์พระธรรมวาโรดม

ภูมิพลอดุลยเดช ประ.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลา
ธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริ
ว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงในสมณคุณใหญ่ยิ่งสมควรจะเลื่อนอิสริยยศฐานันดร
ในสมณศักดิ์ มีอยู่หลายองค์ บัดนี้ จวบกาลมหามงคลสมัยเฉลิม
พระชนมพรรษา ควรจะสถาปนาอิสริยยศพระสงฆ์ขึ้นไว้ให้บริบูรณ์ตาม
ตำแหน่ง

อนึ่ง ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมดิลก เป็นพระเถระเจริญในสมณคุณธรรมสัมมาปฏิบัติ มีอุตสาหะวิริยปรีชาญาณ แดกจนในพระปริยัติไตรปิฎกสุตาคม ได้ศึกษาอบรมสอบไล่ได้สำเร็จภูมิเปรียญธรรม ๖ ประโยค ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชอาณัติที่พระอมรเวที พระราชสุธี พระเทพเวที และพระธรรมดิลก โดยลำดับ ก็สามารถรับภาระพระพุทธานุสาและรักษาสมณวัตรระเบียบปฏิบัติประเพณีราชการได้เรียบร้อยโดยสมควรแก่ตำแหน่งตลอดมา ประกอบด้วยมีปฏิภาณปรีชาสามารถในการบำเพ็ญพุทธศาสนกิจ เป็นหิदानุหิตประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักรโดยอเนกประการ กล่าวคือ ในการปริยัติศึกษา เริ่มด้วยเป็นอุเทศอาจารย์สอนปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร ในสำนักเรียนวัดพระเชตุพนฯ เป็นกรรมการตรวจสอบความรู้นักธรรมและบาลีในสนามหลวง เป็นกรรมการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย

ส่วนการบริหาร ได้เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนฯ เป็นสมาชิกสังฆสภา เป็นเจ้าคณะตรวจการภาคบูรพาและภาค ๒ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ในคราวที่เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามว่างลง โดยที่วัดนี้เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก และเป็นพระอารามใหญ่ที่มีความสำคัญเป็นพิเศษยิ่ง ซึ่งจะต้องเลือกสรรพระเถระผู้ทรงคุณธรรมที่เหมาะสมแต่งตั้งขึ้นเป็นเจ้าอาวาส ทางคณะสงฆ์ได้ตระหนักถึงคุณธรรมและความสามารถของพระธรรมดิลกเป็นอย่างดี จึงได้เลือกและแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสอยู่จนในปัจจุบันนี้ ต่อมาได้เป็นอุปฆาตยาะ เป็นสังฆมนตรีเป็นเลขาธิการกรรมการสงฆ์สามัญคณะพระคณาธิการ เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๗

ในหน้าที่เลขาธิการคณะกรรมการสงฆ์สามัญคณะพระคณาธิการนั้น พระธรรมดิลกได้ดำเนินการรวบรวมพระราชบัญญัติ อาณัติกติกา ประกาศ และคำสั่ง เป็นต้น อันเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ ซึ่งอยู่ในที่ต่างๆ มารวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นเป็นเล่ม เรียกว่า ประมวลอาณัติคณะสงฆ์ สำหรับใช้เป็นคู่มือพระคณาธิการตั้งแต่นั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป เป็นการอำนวยความสะดวกแก่พระคณาธิการในการปกครองหมู่คณะ นับว่าเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ในการบริหารคณะสงฆ์ปรากฏอยู่แล้ว ต่อมาได้เป็นสังฆมนตรีสั่งการแทนสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่ มีหน้าที่ในด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาและอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน ในการนี้พระธรรมดิลกได้เป็นกำลังสำคัญและร่วมมือกับสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่

เป็นอย่างดียิ่งตลอดมา กล่าวคือ นอกจากได้จาริกไปแสดงธรรมอบรม
ข้าราชการและประชาชนตามท้องที่ในชนบทต่างจังหวัด ภายในเขตภาค
ของตนแล้ว พระธรรมดิลกได้จัดตั้งสภาพระธรรมกถึกขึ้นที่วัดพระเชตุพนฯ
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะยกย่องพระธรรมกถึกให้มีคุณวุฒิและ
สมรรถภาพทัดเทียมใกล้เคียงกัน มีฐานะและเกียรติคุณสมแก่ความเป็น
ผู้ทรงธรรม ในการนี้ได้อาราธนาพระธรรมกถึกในที่ต่างๆ ให้มาร่วมเป็น
สมาชิกของสภานี้ และพระธรรมดิลกได้รับเลือกขึ้นเป็นสภานายก ได้จัด
ดำเนินการให้พระธรรมกถึก ซึ่งเป็นสมาชิกได้มีโอกาสมาร่วมประชุมการ
อบรมพบปะวิสาสะ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความเห็นแก่กันและกัน และ
จัดให้มีระเบียบปฏิบัติในการแสดงธรรมเป็นไปโดยถูกต้องควรแก่กาลเทศะ
และเมื่อทางรัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรมแก่
ข้าราชการและประชาชนขึ้น พระธรรมดิลกก็ได้รับอาราธนาให้เป็น
อนุกรรมการดำเนินการเรื่องนี้ร่วมกับทางฝ่ายบ้านเมือง โดยได้คัดเลือก
พระธรรมกถึกซึ่งเป็นสมาชิกของสภาดังกล่าว ส่งไปร่วมงานให้การอบรม
ศีลธรรมด้วยทั่วทุกภาคที่มีการอบรม กับในการที่กรมการวัฒนธรรม
กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดหน่วยให้การศึกษาวัฒนธรรมเคลื่อนที่ไปให้การ
ศึกษาในท้องที่จังหวัดต่างๆ และขอความร่วมมือมายังคณะสงฆ์ องค์การ
เผยแผ่ก็ได้จัดส่งพระธรรมกถึกของสภานี้ไปร่วมให้การอบรมในด้านศีล
ธรรมด้วยทุกครั้งตลอดมา ทั้งนี้ ย่อมนับว่าเป็นความเจริญก้าวหน้าและ
เป็นผลดียิ่งแก่ฝ่ายอาณาจักรและการเผยแผ่พระศาสนา ส่วนในการ
ปกครองพระอารามนั้น ตั้งแต่พระธรรมดิลกได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัด
พระเชตุพนฯ มา ก็ได้เอาใจใส่บูรณะปฏิสังขรณ์ ซ่อมแปลงถาวรวัตถุ
ปูชนียสถานและเสนาสนะสงฆ์ ซึ่งชำรุดทรุดโทรมให้กลับคืนดีมีสภาพ
มั่นคงถาวรและสะอาดเรียบร้อยขึ้นเป็นอันมากกับได้ส่งเสริมในการศึกษา
อบรมของพระภิกษุสามเณรในพระอารามเป็นอย่างดีตลอดมา ได้เป็น
ประธานจัดสร้างหอสมุดขึ้นในวัดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษา และเป็นที่
อบรมสมาชิกสภาพระธรรมกถึกกับอบรมข้าราชการ ทหาร และนักเรียน
ด้วย และได้เป็นประธานจัดสร้างโรงเรียนมัธยมขึ้นในวัดเป็นตึกใหญ่ถาวร
สามารถรับนักเรียนเข้าศึกษาได้ประมาณ ๒,๐๐๐ คน นับได้ว่ามีส่วน
สนับสนุนการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้าเป็นอันมาก นอกจากนี้ พระ
ธรรมดิลกยังได้ปฏิบัติงานพิเศษคือเป็นกรรมการจัดหาทุนบำรุงศึกษาแพทย์
พยาบาลโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซึ่งสร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์สมเด็จพระสังฆ-

ราช และได้เป็นประธานคณะกรรมการสงฆ์แห่งโรงพยาบาลสงฆ์ ภายใต้บังคับบัญชาของสมเด็จพระสังฆนายกด้วย

กรณีกิจทั้งปวง ซึ่งพระธรรมดิลกได้รับภาระปฏิบัติดำเนินการย่อมปรากฏเป็นผลดีเรียบร้อย และเจริญก้าวหน้าแก่พุทธจักรและอาณาจักรตั้งพรณามา จึงนับว่าเป็นผู้เจริญด้วยอุตสาหะวิริยะปรีชาสามารถเป็นที่ประจักษ์แก่มวลพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตอย่างไพศาล อนึ่ง ในทางเทศนา ก็มีปฏิภาณโวหารวิจิตรไพเราะเป็นไปโดยเหมาะสมแก่กาลเทศะ อันสามารถยังกุศลส่วนธรรมสวนมัย ให้สำเร็จแก่พุทธศาสนิกบริษัทได้ในทุกโอกาส เพราะเป็นองค์ธรรมกถึก ผู้ฉลาดในวิธีเทศนาลีลา จึงทรงพระกรุณาโปรดยกเป็นพระคณาจารย์เอกในทางเทศนา ปรากฏอยู่แล้ว อนึ่ง ในโอกาสที่ตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการว่างลง พระธรรมดิลกก็ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงนับว่า พระธรรมดิลกเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติปรีชาสามารถในการบริหารพระศาสนา สมบูรณ์ด้วยอาตมहितและปรารถนาจะยั่งยืนในพรหมจรรย์เนกขัมมปฏิบัติ มีวัตรจริยาเป็นที่น่าเลื่อมใส สมควรยกย่องให้ดำรงในสมณฐานันดรสูงขึ้น จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนาพระธรรมดิลกขึ้นเป็นที่รองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระธรรมวโรดม บรมญาณอดุลสุนทรนายก ตริปิฎกคุณาลังการวิภูสิต สุทธิกิจสาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ วิบูลคณิสสร รุราชมहाคณานุนายก
๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูศัพทวิมล พระครูสุสด
๑ พระครูมงคลวิลาส พระครูสุสด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุทร
๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขออาราธนาพระคุณผู้ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณฐานันดรเพิ่มอิสริยยศในครั้งนี้ จงรับธุระพระพุทธานุสาสน์ เป็นการสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะและในพระอารามตามสมควรแก่กำลังและอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรภูมิติวิสุทธิไพบูลย์ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ เป็นปีที่
๑๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้น
สุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระวันรัต มีสำเนาประกาศสถาปนา ดังนี้

ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์สมเด็จพระวันรัต

ภูมิพลอดุลยเดช ประ.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลา
ธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริ
ว่าพระสงฆ์ซึ่งดำรงในสมณคุณ มีอุปการะยิ่งแก่การพระศาสนา สมควร
จะได้เลื่อนอิสริยยศชั้นในสมณศักดิ์สูงขึ้นมีอยู่ บัดนี้ จวบกาลมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ควรจะสถาปนาอิสริยยศพระสงฆ์ขึ้นไว้
ให้บริบูรณ์ตามตำแหน่ง

จึงทรงพระราชดำริว่า พระธรรมวโรดม เป็นพระเถระเจริญใน
สมณคุณยินดีในเนกขัมมปฏิบัติ สมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร รัตติกุลมหา
เถรกรณธรรมมั่นคงตลอดมาช้านาน ได้ประกอบกรณียกิจเป็นนิทานิต
ประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักรอย่างไพศาล ดังความพิสดารปรากฏ
อยู่ในประกาศสถาปนาเป็นที่รองสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อวันที่ ๕
ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ แล้วนั้น

ครั้งต่อมา พระธรรมวโรดม ยิ่งเจริญด้วยอุตสาหะวิริยาคึก
มิได้ห่อถอย สามารถประกอบพุทธศาสนกิจให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นโดย
ลำดับ กล่าวโดยเฉพาะในการที่สำคัญ คือ การปริยัติศึกษา ได้ส่งเสริม
การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรในสำนักเรียนวัดพระเชตุพนฯ
ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ และได้จัดตั้งมูลนิธิขึ้นไว้

สำหรับบำรุงการปริยัติศึกษาด้วย อนึ่ง ในการที่คณะสงฆ์ได้จัดตั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้น ก็ได้ให้ความอุปถัมภ์โดยจัดสถานที่ในบริเวณวัดพระเชตุพนฯ ให้นักเรียนแผนกบาลีมัธยมเข้าศึกษา ทั้งได้เปิดการศึกษาส่งเสริมวิทยฐานะพระภิกษุสามเณรขึ้นอีกด้วย ในฐานะเป็นสภานายกแห่งสภาพระธรรมกถึก พระธรรมวโรดมได้จัดให้พระธรรมกถึกไปแสดงพระธรรมเทศนาเป็นจุฬาวิลัชชา ณ สถานีวิทยุประจำถิ่นในวันอาทิตย์เป็นประจำและได้จัดให้มีพระธรรมกถึกไปแสดงธรรมอบรมจริยศึกษาแก่นักเรียนในโรงเรียนต่างๆ เป็นประจำอีกหลายแห่ง ทั้งได้รณานันท์สื่อสารคดีธรรมนิยาย เผยแพร่ศีลธรรมแก่ประชาชนอีกเป็นอันมาก ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๓ ถึงคราวที่สภาพหุองค์คณะสังฆมนตรีได้สิ้นสุดลง และได้มีการเลือกสรรแต่งตั้งใหม่ พระธรรมวโรดมได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่อยู่ในปัจจุบัน ส่วนการพระศาสนาในต่างประเทศ พระธรรมวโรดมได้เป็นองค์สังฆคติกภระ ในคณะสงฆ์ไทยไปร่วมปฏิบัติงานฉฐฐสังคายนาพระไตรปิฎกหุตยสันนิบาต ซึ่งประชุมทำ ณ ปาสาณคณา ประเทศพม่า เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ และได้เป็นองค์คณะพระสงฆ์ไทย มีสมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบันเป็นประธาน ไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ณ ประเทศศรีลังกา เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๙ แล้วเลยไปสังเกตการณ์พระศาสนาในประเทศอินเดียด้วย

ส่วนในการพระอารามนั้น โดยที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ ๑ ได้ทรงสถาปนาขึ้น พร้อมกับการสถาปนากรุงเทพมหานครในการก่อสร้าง ได้โปรดให้ทำการอย่างใหญ่โตมโหฬาร และทำด้วยศิลปกรรมอันประณีตวิจิตรบรรจงงดงามอย่างยอดเยี่ยมเป็นอย่างสุดฝีมือของช่างไทยในสมัยนั้น และโปรดให้รวบรวมศิลปวัตถุ โบราณวัตถุปุษนียวัตถุ ที่ล้วนแต่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถึงดงามและมีค่าหาประมาณมิได้จากที่ต่างๆ มาประมวลลประคิฐฐานไว้ในบริเวณพุทธาวาสแห่งพระอารามนี้เป็นจำนวนมาก ยากที่จะหาแห่งอื่นมาเทียบเทียมเสมอเหมือนได้ และในรัชกาลต่อๆ มา ก็ได้โปรดให้สร้างเสริมและสถาปนาปุษนียสถานขึ้นให้เป็นพระบรมราชานุสรณ์อีกโดยลำดับ จึงนับว่าพระอารามนี้มีความสำคัญเป็นพิเศษ คือ เป็นที่สักการบูชาคารวสถานแห่งองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมราชวงศ์ และเป็นทีเชิดชูเกียรติประวัติแห่งประเทศไทยเป็นอย่างดียิ่งแห่งหนึ่ง ครั้นต่อมาถึงในสมัยปัจจุบัน สิ่งก่อสร้างและศิลปวัตถุนั้นๆ

มีอายุเกินกว่าร้อยปีไปแล้วเป็นอันมาก ย่อมถึงความคร่ำคร่าชำรุดทรุดโทรมเสียหายเป็นธรรมดา จึงตกลงเป็นภาระอันหนักยิ่งแก่เจ้าอาวาสแต่ละองค์ที่จะต้องเอาเป็นการธุระในการระงับรักษา และจัดการบูรณะปฏิสังขรณ์สิ่งที่ชำรุดเสียหายให้กลับคงอยู่ในสภาพที่มั่นคงถาวรตามเดิมเท่าที่สามารถจะทำได้ ทั้งนี้ ตั้งแต่พระธรรมวโรดมได้รับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสมาเป็นเวลา ๑๔ ปี ก็ปรากฏว่าได้เอาใจใส่ควบคุมดูแลและรักษา และได้พยายามจัดการบูรณะปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมปุษนียวัตถุและสิ่งก่อสร้างซึ่งชำรุดทรุดโทรมเสียหายทั้งในบริเวณพุทธาวาสและบริเวณสังฆาวาส ให้กลับคืนมีสภาพมั่นคงถาวรสะอาดเรียบร้อยดีขึ้นเป็นอันมาก ดังเป็นที่ปรากฏอยู่แล้ว และโดยเฉพาะพระตำหนักวาลุกรีซึ่งเป็นที่พักของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เมื่อครั้งยังดำรงพระชนม์อยู่ และต่อมาเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิอยู่จนปัจจุบันนั้น ย่อมนับว่าเป็นปุษนียสถานสำคัญแห่งหนึ่งในพระอารามนี้ เพราะเป็นราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์จะต้องเสด็จไปถวายสักการะปีละครั้งเป็นประจำปรากฏว่า พระตำหนักดังกล่าวทั่วบริเวณได้ชำรุดทรุดโทรมลงมากมานานแล้ว เพิ่งจะได้รับการบูรณะซ่อมแซมในสมัยพระธรรมวโรดมเป็นเจ้าอาวาสนี้ ซึ่งได้จัดการซ่อมแปลงสำเร็จเรียบร้อยสะอาดงดงามดี ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเบญจปดลเศวตฉัตร แขนงถวายไว้เหนือที่ประดิษฐานพระอัฐิ เพื่อให้สมบูรณตามอิสริยยศ เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒ จึงนับว่าพระธรรมวโรดมเป็นผู้ทรงคุณธรรม มีปรีชาสามารถในการบริหารปกครองพระอารามที่มีความสำคัญเป็นพิเศษดังกล่าว สมดังพระราชประสงค์

สรรพกรณียกิจซึ่งพระธรรมวโรดมได้ปฏิบัติบำเพ็ญ เป็นผลดีแก่พุทธจักรและอาณาจักรดังพรรณนามา นับว่าเป็นผู้เจริญยิ่งด้วยคุณธรรมอันดั่งปรีชา สามารถในการบริหารพระศาสนาเป็นที่ปรากฏแก่มวลพุทธบริษัทและทางราชการ ตลอดถึงพสกนิกรทั่วไป และบัดนี้ พระธรรมวโรดมก็เจริญด้วยพระอายุกาลสถาวีรรวม เป็นที่นับถือแห่งพุทธบริษัททั่วสากลทิศ มีศิษยานุศิษย์แพร่หลาย สมควรจะยกย่องให้ดำรงในอัครฐานันดรที่สมเด็จพระราชาคณะสืบไป

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนา พระธรรมวโรดมขึ้น
เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระ
พระวันรัต ปรียัติพิพัฒนพงศ์ วิสุทธิสงฆปริณายก ตรีปิฎกโกศล วิมล
คัมภีรญาณสุนทร มหาคุณประธานาติศร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณย
วาสี สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร
พระอารามหลวง มีฐานานุกิตติตั้งฐานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒนสุตาจารย์ ญาณโกศล วิมลศีลาจาร มหา
คณาธิการนายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร
๑ พระครูพรหมสร พระครูคู่สวด ๑ พระครูอมรคัมภีร์ พระครูคู่สวด
๑ พระครูธรรมศุค ๑ พระครูพุทธบาล ๑ พระครูสังฆกิจจารักษ์ ๑
พระครูสมุทร ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขอพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วย
ระงับอธิกรณ์และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณร โดยสมควรแก่กำลังและ
อิสริยยศ ซึ่งพระราชทานนี้และจงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ
คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฎฐิติวิโรหิโณบลย์ ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔ เป็นปีที่
๑๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส. ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระ
อริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีสำเนารายละเอียด ดังนี้

สำเนาคำจารึกพระสุพรรณบัฏ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สุขุมธรรมวิธานธำรง สกลมหา
สงฆปรินายก ตรีปิฎกกลาสุโกศล วิมลคัมภีรญาณ ปุณณสิริวิธานสังฆ
วิสุต ปาวจนุตตมสิกขวาโรปนการ ศีลขันธสมาจารสุทธิปฏิบัติ พุทธบริษัท
คารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลธรรมวิสarasุนทร บวรธรรม
บพิตร สมเด็จพระสังฆราช เสด็จสถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง จันทวงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข
พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัญญิต วิรุฬหิไพบูลย์ ในพระพุทศาสนา
เทอญ

สำเนาประกาศสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

ภูมิพลอดุลยเดช ปร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลา
ธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า
โดยที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปรินายก ได้ว่างลง
เป็นการสมควรที่จะสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะ ขึ้นดำรงตำแหน่ง
สมเด็จพระสังฆราช เพื่อจักได้บริหารการพระศาสนาให้สมบูรณ์ ตามพระ
ราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ และตามระเบียบราชประเพณี
สืบไป และโดยที่ได้ทรงสดับคำกราบบังคมทูลของหัวหน้าคณะปฏิวัติ และ
สังฆที่คณะในมหาเถรสมาคมโดยเอกฉันท์มติ

จึงทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระวันรัต เป็นพระมหาเถระ
เจริญในสมณคุณเนกขัมมปฏิบัติ สมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร รัตตัญญูมหา
เถรกรณธรรม ดำรงสภาพอยู่ในสมณพรหมจรรย์ตลอดมาเป็นเวลาช้านาน
ได้ประกอบกรณียกิจเป็นติดตามนิตประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักร
อย่างไพศาล ดั่งมีบรรดจาริยาปรากฏเกียรติสมภาร ตามความพิสดารใน
ประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ มหาสังฆนายก เมื่อวันที่ ๕
ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕ แล้วนั้น

ครั้นต่อมา สมเด็จพระวันรัต ยิ่งเจริญด้วยอุตสาหะวิริยาธิคุณ มิได้ท้อถอย สามารถประกอบพุทธศาสนกิจ ยิ่งการพระศาสนาให้เจริญ รุ่งเรืองยิ่งขึ้นเป็นลำดับตลอดมา ในการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราช บัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ สมเด็จพระวันรัตก็ได้ดำรง ตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นเจ้าคณะใหญ่หนกลาง เป็นเจ้า คณะนครหลวงกรุงเทพ-ธนบุรี และเป็นแม่กองงานพระธรรมทูต ตามที่ ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อนึ่ง ในคราวที่สมเด็จพระสังฆราชเสด็จไปเยือน ประเทศศรีลังกาเป็นทางราชการ ตามคำกราบทูลอาราธนาของรัฐบาล ประเทศนั้น สมเด็จพระวันรัตก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน สมเด็จพระสังฆราช เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๐ ในการ บริหารศึกษา เป็นกรรมการพิจารณาร่างหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนก ภาษาบาลี ตั้งแต่ชั้นเปรียญตรีถึงชั้นเปรียญเอก ในฐานะนายกสภาแห่ง สภาพระธรรมกถึก ได้จัดตั้งทุนไว้สำหรับส่งเสริมให้พระภิกษุผู้สำเร็จการ ศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ไปศึกษาวิชาเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศ เป็นผู้ อุปถัมภ์ถือกรรมมูลนิวิวัตพระเชตุพนฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการให้การ ศึกษาพระภิกษุธรรมแก่ประชาชน และได้จัดสร้างอาคารเรียนขึ้น ๑ หลัง สำหรับใช้เป็นสถานศึกษาพระภิกษุธรรม ในการปกครองพระอาราม ก็ได้ เอาใจใส่ควบคุมดูแลรักษา และจัดการบูรณะปฏิสังขรณ์ซ่อมแซม ปูนยี่วัตถุและสิ่งก่อสร้างในพระอาราม ซึ่งชำรุดทรุดโทรมเสียหาย ทั้งใน บริเวณพุทธาวาสและสังฆาวาส ให้กลับคืนดีในสภาพมั่นคงถาวรสะอาด เรียบร้อยดีขึ้นตลอดมา ดังเป็นที่ปรากฏอยู่แล้ว อนึ่ง สมเด็จพระวันรัตได้ จัดตั้งมูลนิธิขึ้นไว้เป็นทุนการสำหรับบูรณะปฏิสังขรณ์พระอาราม เริ่มตั้ง แต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ เป็นต้นมา มูลนิธินี้ได้รับพระราชทานนามว่า “มูลนิธิทุนพระพุทธรูปยอดีฟ้า” นับว่าสมเด็จพระวันรัตเป็นผู้ทรงคุณธรรม มีปรีชาสามารถในการปกครองพระอารามหลวงที่สำคัญเป็นอย่างดียิ่ง สม พระราชประสงค์ ในการส่งเสริมการศึกษาของชาติ ในฐานะนายกสภา แห่งสภาพระธรรมกถึก ได้จัดพระภิกษุไปเป็นครูสอนศีลธรรมแก่นักเรียน โรงเรียนต่างๆ ในส่วนกลางตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่งถึงปีที่ห้า นอกจากนี้ สมเด็จพระวันรัตยังได้รับพระมหากรุณาโปรดให้เป็นประธานดำเนินการ ก่อสร้างโรงเรียนสงเคราะห์เด็กอนาถาที่วัดศรีจันทร์ประดิษฐ์ จังหวัด สมุทรปราการ ที่วัดสันติการามและที่วัดป่าไภ้ จังหวัดราชบุรีอีกด้วย ส่วน การพระศาสนาในต่างประเทศ สมเด็จพระวันรัตได้ไปเป็นประธานสงฆ์ใน

การผูกพัทธสีมา วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย แล้วเลยไปสังเกตการณ์
พระศาสนา ณ ประเทศเนปาล เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ ไปเป็นประธาน
สงฆ์ในการผูกพัทธสีมา วัดเชตวัน สหพันธ์มาเลเซีย เมื่อปีพุทธ
ศักราช ๒๕๑๐ ไปเยี่ยมวัดพุทธปทีป ประเทศอังกฤษ แล้วเลยไป
สังเกตการณ์พระศาสนา ณ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส เบลเยี่ยม
ลักเซมเบิร์ก เยอรมัน สวิสเซอร์แลนด์ และอิตาลี เมื่อปีพุทธ
ศักราช ๒๕๑๑ เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยไปร่วมงานถวายพระเพลิงพระศพ
สมเด็จพระสังฆราชกัมพูชา เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๓ และในปีพุทธ
ศักราช ๒๕๑๕ ได้รับอาราธนาจากรัฐบาลอเมริกันให้ไปเยือนสหรัฐอเมริกา
และสมเด็จพระสันตะปาปา ประมุขแห่งศาสนาคาทอลิก ได้อาราธนาให้
ไปเยือนสำนักวาติกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมสัมพันธไมตรีและความเข้าใจ
อันดีระหว่างศาสนา

บัดนี้ ก็เป็นที่ประจักษ์ว่า สมเด็จพระวันรัตเป็นผู้เจริญยิ่งด้วย
พรชาญาณลัตถัญญมหาสถาวิธรรมมั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นอจล
พรหมจริยาภิรัต สงเคราะห์พุทธบริษัทปกครองคณะสงฆ์ดำรงตำแหน่ง
สมณศักดิ์ติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ได้เป็นครูและอุปัชฌายจารย์แก่
มหาชนเป็นอันมาก มีศิษยานุศิษย์แพร่หลายไพศาล เป็นที่เคารพสักการ
ของพุทธศาสนิกบริษัททั่วสังฆมณฑล ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ทั่วไป
สมควรจะสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ประธานาธิบดีแห่งสังฆมณฑล เพื่อเป็นศรีศุภมงคลแด่พระบวรพุทธ
ศาสนาสืบไป

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดสถาปนา สมเด็จพระวันรัต ขึ้น
เป็นสมเด็จพระสังฆราชมีพระนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระ
อริยวงศาคตญาณ สุขุมธรรมวิธานธำรง สกลมหาสงฆปริณายก ตรีปิฎก
กลาสุโกศล วิมลคัมภีรญาณ ปุณณสิริภิธานสังฆวิสุต ปาวจนุตตมสิก
ขวิโรปการ ศีลขันธ์สมาจารสุทธิปฏิบัติ พุทธบริษัทคารวสถาน วิจิตร
ปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลธรรมวิสารสุนทร บวรธรรมบพิตร สมเด็จพระสังฆ
ราช เสด็จสถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระ
อารามหลวง เป็นประธานในสังฆมณฑลทั่วราชอาณาจักร ขออาราธนา
ให้ทรงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอบอริกรรม
และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณร ในสังฆมณฑลทั่วไป โดยสมควรแก่
พระอิสริยยศ ซึ่งพระราชทานนี้ จงทรงเจริญพระชนมายุ วรณ สุข พล

ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติวิรุฬหิไพบูลย์ ในพระพุทธศาสนา
เทอญ

ให้ทรงมีพระราชอาณัติและพระครูฐานานุกรมระดับพระอิสริยยศ
๑๕ รูป คือ พระทักษิณคณาธิกร สุนทรธรรมสาธก พุทธปาพจนดิลก
มหาเถรภิกขาริ คณาธิปัตศรีรัตนคณาจารย์ พระราชาคณะปลัดขวา ๑
พระอุตรคณาภิรักษ์ อัครศาสนกิจบรรหาร มหาเถรอธิการธรรการิ สมุหบดี
ศรีธรรมภาณกาจารย์ พระราชาคณะปลัดซ้าย ๑ พระครูธรรมกถาสุนทร
๑ พระครูวินัยกรรมโสมณ ๑ พระครูพรหมวิหาร พระครูพระปริต ๑
พระครูมานวิสุทธิ พระครูพระปริต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร
๑ พระครูพิมลสรภาน พระครูคู่สวด ๑ พระครูพิศาลสรคุณ
พระครูคู่สวด ๑ พระครูวิบูลบรรณวัตร ๑ พระครูพิพัฒนบรรณกิจ ๑
พระครูสังฆปริหาร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขอให้พระคุณผู้ได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขสิริสวัสดิ์สถาพร
ในบวรพุทธศาสนาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นปีที่
๒๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

ใบกำกับพระสุพรรณบัฏ

ให้สถาปนา สมเด็จพระวันรัต ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช มี
พระนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ และให้ทรงมีพระราชอาณัติและ
พระครูฐานานุกรมระดับพระอิสริยยศ ๑๕ รูป คือ พระทักษิณคณาธิกร
สุนทรธรรมสาธก พุทธปาพจนดิลกมหาเถรภิกขาริ คณาธิปัตศรีรัตนคณา
จารย์ พระราชาคณะปลัดขวา ๑ พระอุตรคณาภิรักษ์ อัครศาสนกิจ
บรรหาร มหาเถรอธิการธรรการิ สมุหบดี ศรีธรรมภาณกาจารย์ พระราชา
คณะปลัดซ้าย ๑ พระครูธรรมกถาสุนทร ๑ พระครูวินัยกรรมโสมณ ๑
พระครูพรหมวิหาร พระครูพระปริต ๑ พระครูมานวิสุทธิ พระครู
พระปริต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูพิมลสรภาน
พระครูคู่สวด ๑ พระครูพิศาลสรคุณ พระครูคู่สวด ๑ พระครูวิบูลบรรณ
วัตร ๑ พระครูพิพัฒนบรรณกิจ ๑ พระครูสังฆปริหาร ๑ พระครูสมุห์
๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขออาราธนาให้ทรงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน
ช่วยระบอบอิทธิพล และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในสังฆมณฑลทั่วไป
ตามสมควรแก่พระอิศริยยศซึ่งพระราชทานนี้และจงทรงเจริญพระชนมายุ
วรรณะ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรภูมิวิโรหิตไพศาล ในพุทธ
ศาสนาเทอญ

ตั้งแต่วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นปีที่ ๒๗
ในรัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ประ.

ด้านหน้าที่การงาน

ดังนี้

คณะสงฆ์ได้มอบหมายให้พระองค์ปฏิบัติภารกิจพระศาสนาในตำแหน่งต่างๆ เป็นลำดับ

พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นพระคณาจารย์เอกทางเทศนา เป็นเจ้าคณะ
ตรวจการภาคบูรพา (อาณาเขต ๘ จังหวัด คือ ปราจีนบุรี นครนายก
ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด สมุทรปราการ)

พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๒ (อาณาเขต ๑๑ จังหวัด
คือ พระนครศรีอยุธยา สระบุรี ลพบุรี พิจิตร ชัยนาท สิงห์บุรี
กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี อ่างทอง สุพรรณบุรี)
เป็นกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัย

พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสังฆสภา

พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมล
มังคลาราม

พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรี สมัยที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
(เจริญ ญาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส เป็นสังฆนายก เป็นเจ้าอาวาส
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นกรรมการและเลขาธิการกรรมการ
สังฆานันตระเบียบพระคณาธิการ (ก.ส.พ.)

พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๒ (เปลี่ยนเขตภาค
ปกครอง มีอาณาเขต ๑๐ จังหวัด คือ ปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา
ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม)

- พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรี สมัยที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส เป็นสังฆนายก สมัยที่ ๒
- พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรี สมัยที่พระศาสนโศภณ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นสังฆนายก ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรี และเป็นสังฆมนตรีสั่งราชการแทนสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่สมัยที่สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นสังฆนายก เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๗ (เปลี่ยนเขตภาคปกครอง มีอาณาเขต ๘ จังหวัด คือ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์)
- พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรี สมัยที่สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นสังฆนายกสมัยที่ ๒ เป็นสังฆมนตรีและสังฆมนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการ สมัยที่สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นสังฆนายกสมัยที่ ๓
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสังฆานัติระเบียบพระคณาธิการ
- พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่สมัยที่สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นสังฆนายก
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการพิจารณาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
- พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
- พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นกรรมการพิจารณาร่างหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เปรียญตรี เปรียญโท และเปรียญเอก
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าคณะใหญ่หนกลาง และรักษาการเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ-หนตะวันออก-หนใต้
- พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต
- พ.ศ. ๒๕๑๐ ระหว่างวันที่ ๑๐-๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์แทนสมเด็จพระสังฆราช
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นเจ้าคณะนครหลวงกรุงเทพ-ธนบุรี

นอกจากงานทางการคณะสงฆ์แล้ว พระองค์ยังดำรงตำแหน่งพิเศษ เช่น ประธานกรรมการสงฆ์โรงพยาบาลสงฆ์ สภานายกสภาพระธรรมกถึก กรรมการอุปถัมภ์กิตติมศักดิ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัยที่รัฐบาลตราพระราชบัญญัติรับรอง) ประธานมูลนิธิอภิรกรรมมหาธาตุวิทยาลัย จิตตภาวันวิทยาลัย เป็นต้น

ด้านการต่างประเทศ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) นับเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์เดินทางไปต่างประเทศมากรูปหนึ่ง พ.ศ. ๒๔๙๗ เดินทางไปร่วมประชุมอัญญสังคายนา ณ สหภาพมา พ.ศ. ๒๔๙๙ เดินทางร่วมกับสมเด็จพระสังฆนายกไปประเทศศรีลังกา เมื่อครั้งมีงานฉลองพุทธชยันตี จากนั้นเดินทางไปประเทศอินเดีย พ.ศ. ๒๕๐๘ เดินทางไปเป็นประธานผูกพัทธสีมา ณ วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย เดินทางไปสังเกตการณ์พระศาสนา ณ ประเทศเนปาล พ.ศ. ๒๕๑๐ เดินทางไปในงานพระราชทานเพลิงศพพระนิโครธารักษ์ ณ ประเทศมาเลเซีย พ.ศ. ๒๕๑๑ เดินทางไปเยี่ยมวัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ จากนั้นเดินทางไปสังเกตการณ์พระศาสนาในประเทศเนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส เบลเยียม ลักแซมเบิร์ก เยอรมนี สวิสเซอร์แลนด์ อิตาลี พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยไปร่วมงานถวายพระเพลิงศพสมเด็จพระสังฆราชแห่งประเทศกัมพูชา พ.ศ. ๒๕๑๕ เดินทางตามคำอาราธนาของสำนักงานข่าวสารอเมริกันแห่งประเทศไทย และคำอาราธนาของอุปปุตสาห์กวดักกัน ณ ประเทศไทย ให้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาและสำนักกวดักกัน ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี

พระองค์เป็นผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้าหนังสือ ชอบสะสมหนังสือมาตั้งแต่ครั้งเป็นสามเณร โดยเฉพาะหนังสือที่พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานศพ ในด้านการประพันธ์ พระองค์เขียนบทความเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ลงในหน้าหนังสือพิมพ์ ใช้นามปากกาว่า ป.ปุ่นสิริ ต่อมาเมื่อเขียนเรื่องสั้นหรือบทความ ก็จะใช้นามปากกาว่า สันติวัน ศรีวัน เรื่องที่พระองค์เขียนขึ้นและพิมพ์เผยแพร่ เช่น พุทธชยันตี คุณนายชั้นเอก พรสวรรค์ ชัยดี เกียรติกานดา เบื้องหลังชีวิต หนึ่งกรรมหนึ่งเวร เป็นต้น

ด้วยเหตุที่พระองค์ชอบหนังสือชอบเขียนหนังสือ ดังนั้น พระองค์จึงได้ให้การสนับสนุนชุมนุมภาษาไทยของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้จัดงานวันสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสขึ้นที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทุกวันที่ ๑๑ ธันวาคม ของทุกปี เพื่อเป็นการระลึกถึงพระเกียรติคุณและเผยแพร่พระเกียรติคุณของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งบางปีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเสด็จพระราชดำเนินมาร่วมงานด้วย

เมื่อพระองค์ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้เป็นอธิบดีสงฆ์ปกครองวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ก็ได้นำบำรุงปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ พระวิหารและถาวรวัตถุให้อยู่ในความมั่นคงถาวรสืบไป นอกจากนั้น ยังได้ก่อตั้งมูลนิธิ เพื่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณรภายในวัด และมูลนิธิเพื่อเป็นทุนในการบูรณปฏิสังขรณ์วัด ตั้งกฎระเบียบให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้ยึดถือปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากบันทึกของพระองค์ว่า

เมื่อข้าพเจ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ออกระเบียบให้สามเณรผู้จะบวชเป็นพระภิกษุ สอบการสวดมนต์ให้ได้ก่อนจึงจะยอมให้อุปสมบท ถ้าเป็นสามเณรเปรียญต้องสวดพระปาฏิโมกข์ได้ด้วย ถ้าสอบไม่ผ่านไม่ยอมให้บวช แม้จะไปบวชที่อื่นก็ไม่ยอมให้มาจำพรรษาที่วัดพระเชตุพนฯ สามเณรที่สอบได้จะไปบวชที่วัดอื่นก็ได้ แต่ต้องเอาคู่สวดไปจากวัดพระเชตุพน ๑ รูป เป็นกรรมวาจาจารย์ ถ้าไม่เช่นนั้น ไม่ยอมรับเข้าจำพรรษาในวัดพระเชตุพนฯ

วันธรรมสวนะ เวลาบ่ายโมงเคยมีพระธรรมเทศนา ๒ กัณฑ์ เป็นประเพณีประจำของวัดสมัยข้าพเจ้าเป็นเจ้าอาวาสให้เลิกการเทศนา ๒ กัณฑ์นั้นเสีย แต่ให้มีเทศนาปูจาวาสีขนาตั้งแต่สองธรรมาสันขึ้น เป็นการฝึกหัดพระแสดงธรรมโดยไม่ต้องอ่านหนังสือ จำปากเปล่า กัณฑ์เทศน์นั้นสิ่งของถวายพระแสดง ปัจจัยเข้าวัด แบ่งถวายพระเทศน์บ้าง เล็กน้อย แต่วัดถวายพอแก่ค่ารถ

พระองค์ทรงมีพระจริยาวัตรงดงามชวนให้เกิดศรัทธา เกิดความเคารพนับถือ บรรดาศิษยานุศิษย์ต่างพากันยกย่องกล่าวขานเรียกอย่างสนิทสนมด้วยความเคารพว่า ป๋า ไม่ว่าพระองค์จะมีสมณศักดิ์ชั้นไหน แม้ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราชแล้ว ก็ยังเรียกว่า สมเด็จป๋า

ข้อความต่อไปนี้เป็นพระนิพนธ์บันทึกของพระองค์เกี่ยวกับการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

เมื่อสมเด็จพระสังฆราช อุฎฐายีมหาเถระ สิ้นพระชนม์ วันนั้นเราได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ สร้างตึกพยาบาลคนไข้ ณ โรงพยาบาลประจำจังหวัดสุรินทร์ สมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์แทบจะเป็นเวลาเดียวกับวางศิลาฤกษ์ เมื่อวางศิลาฤกษ์เรียบร้อยแล้วฉันเพล และได้ออกไปชมสถานที่และโบราณวัตถุบางแห่ง กลับถึงที่พักเป็นเวลาค่ำแล้ว เราเตรียมตัวเดินทางกลับกรุงเทพฯ โดยทางรถไฟ

ระหว่างรอเวลาเดินทางกลับนั้น มีผู้มาบอกว่าสมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์โดยอุบัติเหตุ เกิดความรู้สึกละอายใจกับไม่เชื่อเช่นนั้น ผู้พูดบอกว่าได้ยินวิทยุออกข่าวเมื่อตอนบ่ายนี้ เราก็เกิดหนักใจทันที แต่ก็ทำใจว่าไม่เป็นความจริง

เวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. ผู้บังคับการตำรวจมาบอกว่า สมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์รัฐบาลส่งสดุดีครั้งเสด็จ ๓ วัน คราวนี้แน่ใจว่าสิ้นพระชนม์แน่ เพราะการสดุดีครั้งเสด็จไม่ใช่ทำได้โดยพลการ ต้องมีเหตุสำคัญจึงส่งสดุดีครั้งเสด็จ ความหนักใจเกิดแก่เราตลอดมา เสียด้วยพระองค์ผู้เปี่ยมด้วยเมตตาแก่เรา ถ้ายังทรงพระชนม์อยู่ เราก็เบาใจเรื่องกิจการของพระพุทธศาสนา เพราะพระองค์ทรงสามารถในด้านนี้ ทั้งทรงมีพระปฏิภาณดีในการสนทนาปราศรัย เมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ ย่อมเป็น

ร่มโพธิ์ร่มไทรให้เกิดความอบอุ่นแก่พวกเรา รู้สึกว่าต่อแต่นี้ไปพวกเราจะต้องตั้งเครียดด้วยกิจการคณะสงฆ์

ผู้รับภาระเมื่อสมเด็จพระสังฆราชสิ้นพระชนม์นั้น ตามกฎหมายปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้นระบุไว้ในมาตรา ๑๐ ว่า ผู้ทรงอาวุโสเป็นผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉะนั้นสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน จึงเป็นผู้รักษาการตลอดเวลาที่ยังไม่มีทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขึ้นใหม่ เมื่อทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขึ้นใหม่แล้ว ผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชก็เป็นอันพ้นไป

ต่อมาเราเดินทางรอบโลก เพื่อเยี่ยมมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศอเมริกา ในอุปการะของยูนิส และสมเด็จพระสันตปาปาแห่งวาติกัน ได้เชิญเราไปเยี่ยมสำนักวาติกันด้วย เป็นว่าได้เดินทางรอบโลกเป็นทางการ เวลาเดินทางนั้นสุขภาพของเราไม่ดี เป็นโรคเบาหวานเป็นประจำ และปวดตามข้อตามกล้ามเนื้อ หัวเข่าไม่มีแรง นั่งแล้วลุกไม่ขึ้นต้องเอามือช่วย ยืนต้องมีหมอตีตตามไปด้วย ๒ คน เราคิดไม่ตก ปลงใจไม่ลงในตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชที่ว่างลง คิดถึงคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกัน มิใช่ว่ามีความปรารถนาใหญ่ คิดว่าจะอยู่ในยุโรปหรืออเมริกาสัก ๒ - ๓ ปี แต่ตั้งใจไม่ได้ ต้องกลับเข้ามาเสี่ยงบุญกรรมดู ทำเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ ไม่สนใจในตำแหน่งข้างหน้า หนังสือพิมพ์ทุกฉบับมา รบกวณเอาข่าว บอกว่าไม่แน่ เพราะยังไม่ได้รับฎีกาจากกรมการศาสนา เมื่อได้รับฎีการับรองมาแล้ว จึงจะตอบได้แน่นอน คณะหนังสือพิมพ์เขียนบทความตามทัศนะของเขารวมความแล้ว พวกหนังสือพิมพ์ตั้งเราเป็นสมเด็จพระสังฆราชก่อนได้รับสถาปนา ชาวบ้านเขาอ่านแล้วมาบอกให้ฟัง คนนั้นมาคนนี้ไป พูดแต่เรื่องสมเด็จพระสังฆราช พูดซ้ำๆ ซากๆ จนเบื่อ จะห้ามก็ไม่ได้ เพราะเขาตั้งใจและคิดว่าเราคงดีใจร่วมด้วย ไม่มีเลยที่จะดีใจร่วม ได้ยินแล้วก็เฉยเสียไม่พูดถ่วงความ ไม่ถามถึงข่าวที่มา แม้จะไม่มีการพูดและบอกเล่า เรายังรู้ว่าตำแหน่งนี้จะต้องมาสู่เรา ทั้งๆ ที่เราใช้อุปเบกขาจิต มันเป็นเรื่องบารมีของแต่ละคนโดยเฉพาะ จะแย้งชิงกันไม่ได้ ถ้าไม่ตกมาที่เรา เราจะสุขใจมาก เพราะตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชนี้เป็นห่วงใหญ่ที่คลั่งคลออยู่

ต่อมาต้องมอบสมุดประวัติส่วนตัวแก่เลขานุการไป เพราะทางกรมการศาสนาต้องการนำไปประกอบพระบรมราชโองการ ลงกัณฑ์แสดงให้รู้วาทินิมโหลดแล้ว จะต้องเสวยผลของบุญกรรมในอดีตและปัจจุบัน

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ๒ ปี สิ้นพระชนมายุ เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ขณะที่มีพระชนมายุ ๗๗ พรรษา ๕๖ ต่อมาได้มีพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันอังคารที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระนามเดิมว่า วาสน์ นามสกุล นิลประภา บิดาชื่อบาง มารดาชื่อผาด นิลประภา เป็นบุตรคนที่ ๑ ในจำนวนลูก ๓ คน ประสูติเมื่อวันพุธ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ปีระกา ตรงกับวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ เวลา ๑๙.๓๓ น. ที่บ้านตำบลบ่อโพง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๖ ปี ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ตรงกับวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ พระญาณดิลก (รอด วราสโย) เป็นพระศีลาจารย์ บรรพชาตลอดมาจนมีพระชนม์ครบอุปสมบท

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณได้อุปสมบท ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ พระวินัยมุนีเป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระญาณดิลกเป็นพระอนุสาวนาจารย์ มีนามฉายาว่า วาสโน

การศึกษา

เมื่อเยาว์วัยได้ศึกษาภาษาไทยที่โรงเรียนวัดข้างบ้านและที่โรงเรียนตัวอย่างมณฑลอยุธยา พ.ศ. ๒๔๕๓ สอบได้เทียบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เมื่อบรรพชาอุปสมบทแล้วได้ศึกษาพระปริยัติธรรม สอบได้ตามลำดับชั้น ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๕๔ สอบได้นักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. ๒๔๕๙ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๖๑ สอบได้นักธรรมชั้นโท

พ.ศ. ๒๔๗๐ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นพระครูโฆสิตสุทธสร

พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นพระครูธรรมธรและพระครูวิจิตรธรรมคุณ ฐานานุกรมในพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

- พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นพระจุลคณิศร พระราชอาณัติสามัญปลัดซ้ายในพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
- พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชาภิไธย
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโมลี
- พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปาโมกข์
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ดังสำเนาประกาศดังนี้

ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์ ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริว่าพระธรรมปาโมกข์ เป็นพระเถระเจริญด้วยคุณธรรมอนันตปรีชา ได้ศึกษารอบรู้ในมคธปริวรรตและอรรถธรรมวินัย สอบไล่ได้สำเร็จภูมิเปรียญธรรม ๔ ประโยคได้เป็นฐานานุกรมผู้ใกล้ชิดในพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ตำแหน่งพระครูโฆสิตสุทธสส พระครูธรรมธร และพระครูวิจิตรธรรมคุณ โดยลำดับ ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชาคณะ ที่พระจุลคณิศรตำแหน่งปลัดซ้ายสกลมหาสังฆปริณายก ได้ช่วยแบ่งเบาภาระธุรกิจทั่วไปของสมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์นั้น ได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยเป็นอย่างดี เป็นที่ไว้วางพระหฤทัยได้สนิท ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เลื่อนเป็นพระราชาภิไธย พระเทพโมลีและพระธรรมปาโมกข์โดยลำดับ ก็รับภาระพระพุทธศาสนา และสังวรในศีลจารวัตร รักษาระเบียบปฏิบัติ ประเพณีราชการได้เรียบร้อย สมควรแก่ตำแหน่งเป็นอย่างดีตลอดมา มีความอุตสาหวิริยะในการประกอบพุทธศาสนกิจเป็นนิตานนิตประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักรโดยอเนกประการ กล่าวคือ ในการปริยัติศึกษา ได้เป็นกรรมการตรวจสอบความรู้นักธรรมสนามมณฑลราชบุรี เป็นกรรมการ

ตรวจสอบประโยชน์กรรมและบาลีสนาทหลวง เป็นกรรมการกรมหมานกฎ
ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ อันเป็นปอเกิดแห่งการศาสนศึกษา
อนึ่ง พระธรรมปาโมกข์ เป็นผู้ประกอบด้วยอุตสาหกรรมวิริยาคิณในการ
ศึกษาค้นคว้าหลักธรรมในคัมภีร์บาลีปกรณ์ทั้งหลาย เรียบเรียงคำ
บรรยายนำออกเผยแพร่ เป็นประโยชน์ในการอบรมสั่งสอนสิกขามนุชค
อยู่เป็นเนืองนิตย์ ได้เคยแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก สำหรับ
พิมพ์พระราชทานแจกในงานพระราชพิธีวิสาขบูชาประจำปี ได้รับ
พระราชทานรางวัลที่ ๑ รวม ๒ ครั้ง คือ เรื่องที่ ๖ กับเรื่องสังคหวัตถุ
๔ นับเป็นพระสงฆ์องค์แรกที่แต่งหนังสือเข้าประกวดได้รับพระราชทาน
รางวัล ต่อมาจึงทรงพระกรุณาโปรดยกเป็นพระคณาจารย์เอกในทาง
ธรรมาภรณ์ ตั้งปรากฏอยู่แล้ว ส่วนในการบริหาร พระธรรมปาโมกข์ก็
เริ่มรับการปฏิบัติมาแต่เบื้องต้น คือ เป็นฐานานุกรมในพระเจ้าวรวงศ์
เธอ กรมหลวงชินวราวุธพัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าดังกล่าวแล้ว ต่อจาก
นั้นได้เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชบพิธ เป็นกรรมการคณะธรรมยุต เป็น
สมาชิกสังฆสภา เป็นเจ้าคณะอำเภอพระนคร เป็นเจ้าคณะตรวจการผู้ช่วย
ภาค ๒ รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดราชบพิธ เป็นพระอุปัชฌายะ
ในคณะธรรมยุต เป็นเจ้าอาวาสวัดราชบพิธ เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค
๑ เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การสาธารณูปการ เป็นเจ้าคณะธรรมยุต
จังหวัดพระนครและจังหวัดสมุทรปราการ เป็นเจ้าคณะธรรมยุตผู้ช่วยภาค
๑ ภาค ๒ และภาค ๖ รูปที่ ๑ ในส่วนการพระอารามนั้น เนื่องด้วยวัด
ราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดราชวรวิหาร
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงสร้างขึ้น
จำเดิมแต่แรกเกลี้ยงถวัลยราชสมบัติเป็นวัดประจำรัชกาลตามโบราณราช
ประเพณีด้วยมีพระราชศรัทธาอันยิ่งใหญ่ โปรดให้สร้างด้วยศิลปกรรมอัน
ประณีตบรรจงปรากฏงดงามยิ่งนัก นับว่าเป็นพระอารามหลวงที่มีความ
สำคัญเป็นพิเศษยิ่งพระอารามหนึ่ง ซึ่งย่อมตกเป็นภาระหนักแก่เจ้า
อาวาสในการะวังรักษาถาวรวัตถุอันวิจิตรงดงามเหล่านี้ มิให้ชำรุดทรุด
โทรมเสียหาย พระธรรมปาโมกข์ได้รับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสพระอารามนี้
ในลำดับองค์ที่ ๔ และนับตั้งแต่ได้รับหน้าที่นี้มาเป็นเวลาได้ ๑๑ ปี
เศษ ก็ปรากฏว่าได้เอาใจใส่ดูแลรักษาถาวรวัตถุต่างๆ ในพระอาราม
ให้มีสภาพสะอาดเรียบร้อยงดงาม ดำรงอยู่ในสภาพเดิมเป็นอันดี เช่น

เดียวกับเจ้าอาวาสองค์ก่อนๆ ได้ปฏิบัติมาในการบูรณปฏิสังขรณ์ พระธรรมปาโมกข์ได้จัดการบูรณะพระเจดีย์ใหญ่ ซึ่งชำรุดทรุดโทรมให้ กลับคืนดีมีสภาพเรียบร้อยงดงามและมั่นคงถาวรเหมือนอย่างเดิม ทั้งได้ ประกอบพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุเข้าประดิษฐานไว้ในองค์พระ เจดีย์นี้ด้วย ในการปฏิบัติกิจวัตรของพระภิกษุสามเณรในพระอาราม ตาม ระเบียบประเพณีเดิมของวัดนี้ได้เป็นมาโดยเคร่งครัดเที่ยงไร พระธรรม ปาโมกข์ก็ถือเป็นหลักปฏิบัติโดยเคร่งครัดเหมือนอย่างแต่ก่อนตลอดมา อนึ่งบรรดาผู้ที่มิจิตศรัทธาใคร่จะได้บำเพ็ญกุศลหรือประกอบพิธีกรรมทาง ศาสนาด้วยประการใดๆ ในพระอารามนี้ หากได้มาขอร้องให้ทางวัดช่วย เหลือในประการที่สมควรแล้ว ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีเสมอ ปรากฏเป็นที่เจริญศรัทธาปสาทะของบรรดาพุทธศาสนิกชนอยู่ทั่วไป จึง ควรนับว่าพระธรรมปาโมกข์เป็นผู้มีปรีชาสามารถในการปกครองพระ อารามหลวง ซึ่งมีความสำคัญดังกล่าวยังดี สมพระราชประสงค์ ส่วนในการศึกษาที่ปรากฏว่า พระธรรมปาโมกข์ได้เอาใจใส่ทำนุบำรุงส่งเสริมเป็นอย่างดี กล่าวคือ ในฝ่ายพุทธจักร โดยที่สำนักเรียนพระปริยัติ ธรรมวัดราชบพิธมีฐานะเป็นสำนักเรียนชั้นเอก ในสาขาแห่งมหามกุฏราช วิทยาลัยมาแต่เริ่มแรก พระธรรมปาโมกข์ได้พยายามทะนุบำรุงและส่งเสริมทั้งครูและนักเรียนให้มีสมรรถภาพและได้รับความสะดวกทั้งใน ทางเรียนและการสอน เจริญรอยตามระเบียบเดิม ซึ่งเจ้าอาวาสองค์ ก่อนๆ ได้วางไว้เป็นอย่างดีทุกประการ ส่วนในการศึกษาของฝ่าย อาณาจักร พระธรรมปาโมกข์ก็ได้รับเป็นผู้อุปการะโรงเรียนมัธยมวัด ราชบพิธ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณพระอาราม สืบต่อจากเจ้าอาวาสองค์ก่อนๆ ทั้งยังได้ช่วยเหลือ เป็นกำลังอันสำคัญในการหาทุนจัดสร้างตึกเรียนขึ้น ใหม่อีก ๓ หลัง คือ ตึกกุชฌักประทานวิทยาสลธิ์ ๑-๒-๓ ซึ่งปรากฏ อยู่ในเวลานี้ สำเร็จเรียบร้อยเป็นอย่างดี โดยไม่ต้องใช้เงินงบประมาณ ของกระทรวงศึกษาธิการเลย นอกจากนี้ พระธรรมปาโมกข์ยังได้ไปจัด สร้างโรงเรียนภาษาไทยขึ้น ที่วัดโพธิ์ทอง อำเภอนครหลวง จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นชาติภูมิ ๑ หลัง กับได้ช่วยเหลือในการจัดสร้าง โรงเรียนประชาบาลขึ้นที่วัดสระกระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งทางวัดจัดทำค้างอยู่ให้สำเร็จเรียบร้อยอีก ๑ หลัง ทั้ง ๒ แห่ง ได้เปิดเป็นสถานศึกษาเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ย่อมนับว่าพระธรรมปาโมกข์ได้

มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้าเป็นอย่างดี
ควรแก่การสรรเสริญ ในการอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกบริษัทก็ปรากฏว่า
พระธรรมปาโมกข์ได้เอาใจใส่ด้วยความอุตสาหะพยายามและปรีชา
สามารถเป็นอย่างดียิ่ง กล่าวคือ นอกจากการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ
เป็นประจำอยู่แล้วยังได้เป็นผู้อบรมศีลธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนวัด
ราชบพิธเป็นประจำอีกด้วย นอกจากนี้พระธรรมปาโมกข์ยังได้เป็นผู้
บรรยายสวดมนต์มีค่านำทางวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ ในวัน
แรม ๘ ค่ำของทุกๆ เดือน เริ่มแต่เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๙๔ ตลอดมา
อันเป็นที่นิยมชมชอบของบรรดาพุทธศาสนิกชนทั่วๆ ไป นับว่าเป็น
ประโยชน์ในการเผยแผ่พระศาสนาธรรมอีกโสดหนึ่ง ดังปรากฏอยู่แล้ว

สรรพกรณียกิจซึ่งพระธรรมปาโมกข์ได้บำเพ็ญเป็นผลดีแก่พุทธ
จักรและอาณาจักร ดังพรรณนามานับว่าเป็นผู้เจริญยิ่งด้วยอุทสาหวิริยะ
สติปัญญาสามารถประจักษ์อยู่แต่มวลพุทธบริษัททั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต
อย่างไพศาล บัดนี้ พระธรรมปาโมกข์ก็เจริญด้วยพรรษาอายุกาล สมบูรณ์
ด้วยเกียรตินิยมนั้นคงอยู่ในพรหมจรรย์แนกขัมมปฏิบัติ เป็นอจลพรหม
จริยาภีรต มีวัตรจริยาเป็นที่น่าเลื่อมใสเป็นหลักอยู่ในคณะธรรมยุติกนิกาย
หนึ่งสมควรยกย่องให้ดำรงในสมณฐานันดรสูงขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนาพระธรรมปาโมกข์ ขึ้น
เป็นที่รองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระ
อุบาลีคุณูปมาจารย์ญาณวิสุทธจริยาปริณายก ตริปิฎกคุณาสังการ นานา
สถานราชคณินัย สุธากาภิธรรมากรสุนทรศีลาทีชนันท์ สถิต ณ วัดราชบพิธ
สถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานุกิตติตั้ง
ฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณไพศาลสมณญาณจาริก
อรัญญิกานุทายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑
พระครูพิศาลสรกิจ พระครูคู่สวด ๑ พระครูพิศิษฐ์สภารา พระครูคู่สวด
๑ พระครูสังฆปริณายก ๑ พระครูสมุทร ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขออาราธนาพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนาเป็นการสั่งสอน
ช่วยระงับอบอริกรรมและอนุเคราะห์ พระภิกษุสามเณรโดยสมควรแก่กำลัง
พระอริยคุณซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญอายุ วรรณะ สุข พละ ปฏิภาณ
คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติวิรุฬหิไพบุลย์ ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ เป็นปีที่ ๑๒
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายพจน์ สารสิน

นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้น
สุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ดังมีสำเนาประกาศดังนี้

ประกาศสถาปนา

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลา
ธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า
โดยที่ทรงพระราชดำริว่า พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นพระเถระผู้เจริญใน
สมณคุณเนกขัมมปฏิบัติสมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตรรัตตัญญูมหาเถรธรรม
มั่นคงตลอดมาช้านาน ได้ประกอบกรณียกิจเป็นทิศานุทิศประโยชน์แก่
พุทธจักรและอาณาจักรอย่างไพศาล ดังความพิสดารปรากฏในประกาศ
สถาปนาเป็นที่รองสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธ
ศักราช ๒๕๐๐ นั้นแล้ว

ครั้นต่อมา พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็ยิ่งเจริญในสมณคุณ เอา
การธุระพระพุทธศาสนา อุตสาหอบรมสั่งสอนพุทธบริษัท ทั้งบรรพชิตและ
คฤหัสถ์ ให้ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิปฏิบัติได้ทั่อดอย ในการปกครองคณะ
สงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็ได้ดำรงตำแหน่งสังฆ
มนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการ และในการเปลี่ยนแปลงระเบียบการ
ปกครองคณะสงฆ์ใหม่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมตามที่

ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงนับว่าพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นผู้เจริญด้วย
อุตสาหกรรมวิद्याและสมบูรณ์ด้วยคุณธรรมปรีชาสามารถ

บัดนี้ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็เจริญด้วยพรรษายกาล วัชฎมิ
คุณวุฒิ มั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นอจลศรัทธาพรหมภักดี สงเคราะห์
พุทธบริษัทให้เจริญในธรรมปฏิบัติ สามารถในการบริหารพระศาสนา
เป็นที่ปรากฏแก่มวลพุทธบริษัทและทางราชการ มีศิษยานุศิษย์แพร่หลาย
ไพศาล เป็นที่เคารพสักการะแห่งพุทธมามกชนโดยทั่วไป สมควรจะ
ยกย่องให้ดำรงในอัครฐานันดรที่สมเด็จพระราชาคณะได้

จึงทรงพระกรุณาโปรดให้สถาปนาพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ขึ้น
เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามที่จารึกในสุพรรณบัฏว่า
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ญาณอดุล สุนทรนายก ตรีปิฎกวิद्याคุณ
วิบุลคัมภีรญาณสุนทร ธรรมิกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณวาสี
สถิต ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง
มีฐานานุกิตติตั้งฐานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ศีลาจารย์
ญาณธาดา ธรรมิกมหาสังฆานุนายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร
๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูเมธีกร พระครูคู่สวด ๑ พระครูวรวงศ์
พระครูคู่สวด ๑ พระครูธรรมรัต ๑ พระครูธรรมรุจิ ๑ พระครูสังฆวิจารณ์
๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขออาราธนาพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่ง
สอนช่วยระงับอริกรรมและอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณร โดยสมควร
แก่กำลังและอริยศซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญด้วยอายุ วรรณ สุข
พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติวิรุฬหิไพบูลย์ ในพระพุทธศาสนา
เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖
เป็นปีที่ ๑๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส.ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีสำเนาประกาศดังนี้

ประกาศสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

ภูมิพลอดุลยเดช ประ.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ว่างลง เป็นการสมควรที่จะสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช เพื่อจักได้บริหารการพระศาสนาให้สมบูรณ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ และตามระเบียบราชประเพณีสืบไป และโดยที่ได้ทรงสดับคำกราบบังคมทูลของรัฐบาลและสังฆมนตรีในมหาเถรสมาคมโดยเอกฉันท์มติ

จึงทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นพระมหาเถระ เจริญในสมณคุณเนกขัมมปฏิบัติ สมบูรณ์ด้วยศีลสมาจารวัตร รัตตัญญูมหาเถรกรณธรรม ดำรงสภาพรออยู่ในสมณพรหมจรรย์ตลอดมาเป็นเวลาช้านาน ได้ประกอบกรณียกิจเป็นนิदानุหิตประโยชน์แก่พุทธจักรและอาณาจักรอย่างไพศาล ดังมีอรรถจริยาปรากฏเกียรติสมภาร ตามความพิศดารในประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะมหาสังฆนายกเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖ นั้นแล้ว

ครั้นต่อมา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ยิ่งเจริญด้วยอุตสาหวิริยวิคุณ สามารถรับภาระธุระพระพุทธานุศาสน์ เป็นพาหุกิจนิตยสมาทานมิได้หือถอย ยังการพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นเป็นลำดับตลอดมา ในการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ก็ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคมมาแต่เริ่มแรก เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ในการปริยัติศึกษา เป็นนายกกรรมการมามหาวิทยาลัย เป็นนายกสภาการศึกษา มหาวิทยาลัยตามทีปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ส่วนในการพระอาราม

ก็ได้เอาใจใส่ควบคุมดูแลและวังรักษาจัดการบูรณะปฏิสังขรณ์ปูชนียวัตถุสิ่งก่อสร้างในพระอาราม ซึ่งชำรุดทรุดโทรมเสียหาย ให้กลับคืนดีมีสภาพงดงามมั่นคงถาวรตราบชั่วดิลกมา ดังเป็นที่ปรากฏแล้ว ได้จัดตั้งมูลนิธิขึ้นไว้เป็นทุนการสำหรับบูรณะปฏิสังขรณ์พระอาราม ชื่อว่าทุนพระจุลจอมเกล้าฯ เริ่มแต่พุทธศักราช ๒๕๑๓ เป็นต้นมา อนึ่ง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้เป็นผู้ถวายพระธรรมเทศนา พระมงคลวิเสสภิกขุในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา สืบต่อจากสมเด็จพระสังฆราชอุฎฺฐายีมาหาเถระเป็นประจําตลอดมา

บัดนี้ก็เป็นทีที่ประจักษ์ว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นผู้เจริญด้วยพระอายุกาล รัตติยบุญ มหาสถาวิธรรม มั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นอจลพรหมจริยาภิรัตสังเคราะห์พุทธบริษัท ปกครองคณะสงฆ์ ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ได้เป็นครูและอุปัชฌายาจารย์ของมหาชนเป็นอันมาก มีศิษยานุศิษย์แพร่หลายไพศาล เป็นที่เคารพสักการแห่งมวลพุทธศาสนิกบริษัททั่วสังฆมณฑล ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ทั่วไป สมควรจะสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานาธิบดีแห่งสังฆมณฑล เพื่อเป็นศรีศุภมงคลแด่พระบวรพุทธศาสนาสืบไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดสถาปนา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช มีพระนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ศรีปิฎกคัมภีร์ญาณ วาสนภิกขานสังฆวิสุตปาจิณุตตมโฆภณ ภัทธมผล สาธารณูปกร ชินวรวงศ์วิวัฒน์ พุทธบริษัทคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณ พัฒนคุณ ญาณศรีสมาจารวัตรสุนทร บวรธรรมบพิตร สมเด็จพระสังฆราช เสด็จเสด็จ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง เป็นประธานในสังฆมณฑลทั่วราชอาณาจักร

ขออาราธนาให้ทรงรับธุระพระพุทธานุศาสน์ เป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในสังฆมณฑลทั่วไป โดยสมควรแก่พระอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้ จงเจริญพระชนมายุ วรรณะ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติวิโรหิตไพบูลย์ ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ให้ทรงมีพระราชคณะและพระครูฐานานุกรมระดับพระอิสริยยศ ๑๕ รูป คือ พระมหาคณิศร พุทธศาสนิกนิกรปสาทาทิบาล สกลสังฆประธานมหาเถรวิจิตรกิจจารี นายกบตีศรีรัตนคมกจารย์ พระราชาคณะปลัดขวา ๑ พระจุลคณิศร สัทธรรมนิตติธรมหาเถรธำมการ คณกิจบรรหารธุการี สมุหนบดีศรีธรรมภาณกจารย์ พระราชาคณะปลัดซ้าย ๑ พระครูวินยาภิเษม ๑ พระครูสุตตาคม ๑ พระครูธรรมวิการ พระครูพระปริต ๑ พระครูวิจารณ์การกิจ พระครูพระปริต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูโฆสิตสุทธสว พระครูคู่สวด ๑ พระครูอมรสรนาท พระครูคู่สวด ๑ พระครูพิศาลบรรณวัตร ๑ พระครูพิพัฒน์บรรณกร ๑ พระครูสังฆวิธาน ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ ขอให้พระคุณผู้ได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขสิริสวัสดิ์สถาพรในพระบวรพุทธศาสนาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๗
เป็นปีที่ ๒๙ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

สัญญา ธรรมศักดิ์

นายกรัฐมนตรี

ด้านการศาสนา

พระองค์ทรงปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมทั่วไป

ดังนี้

- เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง
- เป็นกรรมการคณะธรรมยุติ
- เป็นกรรมการมามกุฏราชวิทยาลัย
- เป็นคณาจารย์เอกทางรจนาพระคัมภีร์
- เป็นสมาชิกสังฆสภา (ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔)
- เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะตรวจการภาคกลาง
- เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะตรวจการภาค ๒ รูปที่ ๑

- เป็นเจ้าคณะอำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร
- เป็นกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัย
- เป็นสังฆมนตรี สมัยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) เป็นสังฆนายก
- เป็นพระอุปัชฌาย์
- เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การสาธารณูปการ สมัยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) เป็นสังฆนายก
- เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๑
- เป็นเจ้าคณะจังหวัดพระนคร - สมุทรปราการ
- เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการสมัยสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) เป็นสังฆนายก
- เป็นอุปนายกกรรมการมหาวิทยาลัย
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

ด้านงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- แสดงพระธรรมเทศนา ในวันธรรมสวนะ ที่พระอุโบสถ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
- แสดงพระธรรมเทศนาที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ประจำวันพระ แรม ๘ ค่ำ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๗
- แต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก เคยได้รับพระราชทานรางวัลชั้นที่ ๑ จากเรื่อง ทิศ ๖ และเรื่อง สังคหวัตถุ ๔ และชั้นที่ ๒ จากเรื่อง สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔
- อบรมศีลธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยม ที่โรงเรียนวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
- ถวายพระธรรมเทศนาพระมงคลวิเสสภกตา ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา สืบต่อจากสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช วัดมกุฏกษัตริยาราม
- ประพันธ์บทความทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองเป็นจำนวนมากได้จัดพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่างๆ ได้แก่ บันทึกรัศมี วิถีที่เขามรดกสงสาร วัดของบ้าน มรดกชีวิต ความเติบโต บุคคลหาได้ยาก วาสนาสอนน้อง จดหมายถึงพ่อ วาตะแห่งอาสน์ นิราศ ๒ ปี ทิศ ๖ คำโคลง สวนดอกสร้อย สักวาปฏิทิน คำกลอนสอนใจ วาสนคติคน - ระสัง สมพรปาก เรือ - สมาคม กลอนปฏิทิน อาจารย์ดีและพุทธศาสนคุณ
- ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ในการทรงผนวชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

ด้านปฏิสังขรณ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) ได้ทรงทำการบูรณะถาวรวัตถุในเขตพุทธาวาสให้คงสภาพดีเรียบร้อย เช่น องค์พระเจดีย์ใหญ่ ชุ่มประตูประอุโบสถทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ชุ่มประตูประวิหารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง พื้นและฐานชุกชีในพระเจดีย์ใหญ่ ชุ่มประตูประวิหารคดทั้ง ๒ ด้าน ตลอดจนในเขตสังฆาวาสก็ได้ซ่อมแซมให้คงสภาพเรียบร้อยสวยงามด้วย

งานด้านอื่นๆ

- ทรงตั้งมูลนิธิต่อพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ทรงตั้งนิธิต่างๆ ดังนี้
 ๑. นิธิบำรุงพระภิกษุสามเณร
 ๒. นิธิปฏิสังขรณ์วัดราชบพิธ
 ๓. นิธิบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรม
 ๔. นิธิไฟฟ้าและน้ำประปา
 ๕. นิธิรักษาพระภิกษุสามเณรอาพาธ
 ๖. นิธิศิริวัฒนสมบุรณ์
- ทรงสร้างอาคารเรียนโรงเรียนวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
- ทรงสร้างอาคารเรียนวัดสระกระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และอาคารเรียนโรงเรียนวัดโพธิ์ทอง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ทรงสร้างโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช (วาสนมหาเถระ) คราวเจริญพระชนมายุครบ ๘๔ พรรษา
- ทรงตั้งมูลนิธิต่อสมเด็จพระสังฆราช (วาสนมหาเถระ)
- ทรงสร้างสถานสงเคราะห์คนชรา (วาสนะเวศม์)

ด้านการปกครอง

- เป็นเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
- เป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

- เป็นประธานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์
- เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติ
- เป็นนายกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
- เป็นนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย
- เป็นประธานคณะกรรมการมูลนิธิส่งเสริมกิจการศาสนาและมนุษยธรรม
- เป็นองค์อุปถัมภ์มูลนิธิสังฆประชาเคราะห์
- เป็นองค์อุปถัมภ์สมาชิวงศศิลปมูลนิธิ
- เป็นองค์อุปถัมภ์ศูนย์และชมรมพุทธศาสตร์ในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่างๆ ๙ สถาบัน
- เป็นองค์อุปถัมภ์ศูนย์ธรรมศึกษาพิเศษโรงเรียนวิสุทธิกษัตริย์ - อาชาวิทยาลัย

ด้านต่างประเทศ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) ได้ทรงปฏิบัติศาสนกิจต่างประเทศทั้งที่เป็นทางการและพระภารกิจเพื่อพระศาสนาและพุทธบริษัทเป็นการส่วนพระองค์ ได้แก่ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศศรีลังกา ประเทศอินเดีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศฮ่องกง ประเทศสหภาพพม่า และประเทศสิงคโปร์ นับเป็นศาสนกิจที่ได้ปฏิบัติเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแก่พระพุทธศาสนาและความผาสุกของพุทธศาสนิกชนโดยแท้

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สิ้นพระชนม์ในวันเสาร์ที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ สิริรวมพระชนมายุได้ ๙๑ ปี พรรษา ๗๐

ต่อมาได้มีพิธีพระราชทานเพลิงศพในวันเสาร์ที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๒ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร พระนามเดิม เจริญ นามสกุล คชวัตร นามฉายา สุวฑฺฒโน ประสูติที่ ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันศุกร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีฉลู ตรงกับวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ บิดาชื่อน้อย มารดาชื่อน้อย คชวัตร

สมเด็จพระญาณสังวรทรงศึกษาเบื้องต้น ณ โรงเรียนวัดเทวสังฆาราม จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ (เทียบชั้นมัธยม ๒) หลังจากนั้น พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่ วัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ) จังหวัดกาญจนบุรี พระครูอดุลยสมณกิจ (ดี พุทธิโชติ) เจ้าอาวาส วัดเทวสังฆาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ (ภายหลังเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพมงคลรังษี) พระครูนิวาสมาจร (เหรียญ สุวณฺณโชติ) เจ้าอาวาสวัดศรีอุปการาม (วัดหนองบัว) เป็นพระอาจารย์ให้ไตรสรณคมน์และศีล (ภายหลังเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่พระโสภณสมาจาร)

พระองค์ทรงอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ที่วัดเทวสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี พระครูอดุลยสมณกิจ (ดี พุทธิโชติ) เจ้าอาวาสวัดเทวสังฆาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูนิวาสมาจร (เหรียญ สุวณฺณโชติ) เจ้าอาวาสวัดศรีอุปการาม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระปลัดหรง เจ้าอาวาสวัดทุ่งสมอ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ เมื่ออุปสมบทแล้วทรงจำพรรษาที่วัดเทวสังฆาราม ๑ พรรษา เพื่ออยู่ใกล้พระอุปัชฌาย์และเรียนวัตรปฏิบัติต่างๆ

ต่อมาได้ทรงทำทัฬหีกรรมเป็นพระภิกษุในคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายที่วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๖^๑ สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น สุจิตโต) ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ (ภายหลังได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์) พระเทพเมธี (จู อิศฺสรวาณโม) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เมื่อได้บรรพชาเป็นสามเณร ทรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีสอบไล่ได้ชั้นต่างๆ ในสำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหารดังนี้

พ.ศ. ๒๔๗๒ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. ๒๔๗๓ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท และเปรียญธรรม ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๗๕ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม ๔ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๗๖ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๗๗ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค

^๑ ก่อน พ.ศ. ๒๔๘๔ นับเดือนเมษายนเป็นเดือนแรกในรอบปี ดังนั้นเดือนกุมภาพันธ์ จึงเป็นเดือนที่ ๑๑

- พ.ศ. ๒๔๗๘ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค (เข้าสอบในนามของสำนักเรียน
วัดมกุฏกษัตริยาราม)
- พ.ศ. ๒๔๘๑ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๘๔ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

สมณศักดิ์

พระองค์ทรงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นลำดับ ดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระโสมก
คณาภรณ์
- พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระ
ธรรมวราภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้น
หิรัญบัฏ ที่พระสาสนโสภณ
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้น
สุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระญาณสังวร
- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก ในราชทินนามสมเด็จพระญาณสังวร นับเป็นพระ
สังฆราชพระองค์ที่ ๒ ในกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้รับราชทินนามนี้ (สมเด็จพระ
ญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช พระองค์แรก คือ สมเด็จพระสังฆราช
(สุก) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์)

คำจารึกพระสุพรรณบัฏ

สมเด็จพระญาณสังวร บรมนิครุธรรมนิตินิบาล อริยวงศาต
ญาณวิมล สกลมหาสังฆปริณายก ตริปิฎกปริยัติธาดา วิสุทธจริยา
สมบัติ สุวาทณนิกธานสงฆวิสุต ปาวจนุตตมพิสสาร สุขุมธรรมวิธานธำรง
วชิรญาณวงศ์วิวัฒน์ พุทธบริษัทคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ วินูล
ลีลาจารวัตรสุนทร บวรธรรมบพิตร สรรพคุณิศรมหาประธานาธิบดี คาม
วาสี อริณยวาสี สมเด็จพระสังฆราช เสด็จสถิต ณ วัดบวรนิเวศ
ราชวรวิหาร พระอารามหลวง ทรงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล
ปฏิภาณ คุณสารสิทธิ์สวัสดิ์ จิรัฏฐิติ วิรุฬหิไพบูลย์ ในพระพุทธศาสนา
เทอดง

สำเนาประกาศสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

ภูมิพลอดุลยเดช ประ.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ว่างลง สมควรที่จะทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช เพื่อจักได้บริหารการพระศาสนาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และตามระเบียบราชประเพณี ให้สมบุรณ์สืบไป และโดยที่ได้ทรงสดับคำกราบบังคมทูลของคณะรัฐบาลกับทั้งสังฆที่คณะในมหาเถรสมาคมเป็นเอกฉันท์มติ

จึงทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระญาณสังวรฯ เป็นพระมหาเถระ เจริญในสมณเนกขัมมปฏิบัติ สมบุรณ์ด้วยศีลสมาจารวัตร รัตตัญญู มหาเถรคุณธรรม ดำรงสถาพรอยู่ในสมณพรหมจรรย์ตลอดมาเป็นเวลาช้านาน ได้ประกอบกรณียกิจเป็นหิตานุหิตประโยชน์ไพศาลแก่พุทธจักรและอาณาจักรตั้งมีอรรถาจริยาปรากฏเกียรติสมภารตามความพิสดารในประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะมหาสังฆนายก เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ นั้นแล้ว

ครั้นต่อมา สมเด็จพระญาณสังวร ยิ่งเจริญด้วยอุตสาหวิริยาคุณ สามารถรับภาระธุระพระพุทธศาสนาเป็นพาหุหลกิจนิตยสมาทานมิได้ทอดถอย ยังการพระศาสนาให้เรียบร้อยและเจริญมั่นคงยิ่งขึ้นเป็นลำดับมา ในการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๐๕ สมเด็จพระญาณสังวรฯ ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคมมาแต่เริ่มแรกเป็นเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร และสมุทรปราการ ฝ่ายธรรมยุต เป็นประธานกรรมการคณะธรรมยุตและเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ในการปริยัติศึกษา เป็นกรรมการปรับปรุงหลักสูตรศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นนายกกรรมการและนายกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนครูปริยัติธรรมคณะธรรมยุต ด้านการพระศาสนาในต่างประเทศ ได้เป็นประธานดำเนินการ และประธานกรรมการอุปถัมภ์ ในการสร้างวัดและอุโบสถในประเทศต่างๆ หลายแห่ง คือ วัดพุทธังซี ณ นครซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย วัดจากรัตราธรรมจักรชัย ณ กรุง

จากการที่ ประเทศไทยอินโดนีเซีย วัดแคโรไลนาพุทธจักรวนาราม ในรัฐ
 แคโรไลนาเหนือ สหรัฐอเมริกา อุโบสถวัดนครมณชปศรีกัรติวิหาร ณ
 เมืองกัรติปุร นครกัมพูชา ประเทศเนปาล ได้ไปดูการพระศาสนา ณ
 ประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ อินโดนีเซีย อินเดีย เนปาล
 หลายวาระ เป็นประธานสงฆ์จากประเทศไทย ไปประกอบพิธีผูกพัทธสีมา
 อุโบสถวัดจากการดำรงธรรมจักรชัย ซึ่งเป็นการผูกพัทธสีมาอุโบสถเป็นครั้งแรก
 ของวัดพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศนั้น ไปบรรพชากุลบุตรชาว
 อินโดนีเซีย ณ เมืองสมารังตามคำอาราธนาของคณะสงฆ์สังฆเถรวาท
 อินโดนีเซีย ไปบรรพชากุลบุตรคาทอลิกแห่งเนปาลตามคำอาราธนาของ
 คณะสงฆ์เนปาล ไปร่วมประชุมสหพันธ์คีตาอาศรมสากลในฐานะแขก
 พิเศษ ณ ประเทศอินเดีย ด้านการแสดงและเผยแผ่ธรรม แสดงธรรมเป็น
 ประจำในวันธรรมสวนะและวันอาทิตย์ในพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร
 บรรยายธรรมในการฝึกอบรมการปฏิบัติทางจิต ทุกวันพระและวันหลัง
 วันพระ ณ ตึก สว. ธรรมนิเวศ บรรยายธรรมในรายการบริหารทางจิต
 สำหรับผู้ใหญ่ทางสถานีวิทย อ.ส.พระราชวังดุสิตเป็นประจำทุกวันอาทิตย์
 บรรยายธรรมแก่ชาวต่างประเทศในวันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์ นอกจากนี้
 นั้นยังได้เรียบเรียงหนังสือ ทั้งที่เป็นตำราประกอบการศึกษา ธรรมกา
 ธรรมเทศนา และสารคดีอีกเป็นอันมาก เช่น เรื่องหลักพระพุทธศาสนา
 แนวปฏิบัติในสติปัฏฐาน สัมมาทิฐิ โสฬสปัญหารธรรมบรรยาย พระพุทธ
 ศาสนากับสังคมไทย ดำเนินวัดบวรนิเวศวิหาร เล่ม ๒ เป็นต้น ทั้งยังได้
 ริเริ่มให้แปลหนังสืออธิบายธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นภาษาต่างประเทศ
 เพื่อเป็นการเผยแผ่และเป็นคู่มือการศึกษาพระพุทธศาสนาสำหรับชาวต่าง
 ประเทศอีกทางหนึ่ง ในด้านสาธารณูปการ ได้เป็นประธานกรรมการ
 อุบัติการฝ่ายบรรพชิต ในการก่อสร้างตึก ภปร. โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
 ได้ร่วมกับสภาการศึกษาไทยสร้างตึกวิชิราณวงศ์และตึกวิชิราณสามัคคี
 พยาบาล เป็นตึกสงฆ์และให้ประโยชน์ทางการแพทย์ ในการพระอาราม
 นั้น ก็ได้เอาใจใส่ควบคุมดูแลและรักษา และบูรณะปฏิสังขรณ์ปูชนีย
 สถานตลอดจนสิ่งก่อสร้างต่างๆ ซึ่งทรุดโทรมเสียหาย ทั้งในเขตพุทธาวาส
 และสังฆาวาสให้ดำรงสภาพที่มั่นคงถาวรและเรียบร้อยงดงาม ทั้งได้สร้าง
 อาคารขึ้นใหม่อีกหลายหลัง อาทิ ตึก สว. ธรรมนิเวศ ในพระราชูปถัมภ์
 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี นับว่าสมเด็จพระญาณสังวรฯ เป็น
 ผู้มีปรีชาสามารถอย่างยิ่ง ในการปกครองทะนุบำรุงพระอารามหลวงที่มี
 ความสำคัญ ให้เจริญรุ่งเรืองสมพระราชประสงค์

สมเด็จพระญาณสังวรฯ ยังได้เป็นประธานอุปถัมภ์การสร้างวัด ในต่างจังหวัดอีกหลายแห่ง เช่น วัดรัชดาภิเษก วัดพุทธ จังหวัด กาญจนบุรี วัดวังฟูไทร จังหวัดเพชรบุรี วัดล้านนาสังวราราม จังหวัด เชียงใหม่ เป็นต้น ที่สำคัญได้เป็นประธานสร้างวัดญาณสังวราราม ที่ ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ในเนื้อที่ ๓๖๖ ไร่ ให้เป็นที่บำเพ็ญสมณธรรมของพระภิกษุสามเณร และเป็นประโยชน์ แก่กุลธิดาพัฒนาอาชีพของประชาชนในถิ่นนั้น อุทิศถวายพระราชกุศล แด่พระอริยเมตไตรย ผู้ทรงกอบกู้ชาติไทย และสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชทุกพระองค์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชโอรสธิดาทุกพระองค์ ไปทรงเป็นประธานในพิธีผูกพัทธสีมาพระอุโบสถ เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕

อนึ่ง เมื่อคราวทรงพระผนวชและประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระญาณสังวรฯ ได้รับหน้าที่เป็นพระอภิบาลโดยตลอด และต่อมา ได้เป็นผู้ถวายพระธรรมเทศนา พระมงคลวิเสสสภา ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และได้ถวายสืบต่อจากสมเด็จพระสังฆราช วาสนมหาเถระ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

บัดนี้ ก็เป็นที่ประจักษ์ว่า สมเด็จพระญาณสังวรฯ เป็นผู้เจริญ ยิ่งด้วยพระชายุกาลรัตตัญญูมหาสถาวิธรรม ยินดีในแนกขัมมปฏิบัติ เป็น อจลพรหมจริยาภิกษุที่ยั่งยืนช้านานมา ดำรงมั่นในศีลสมาธิปัญญาได้ เลื่อนถอย มีจริยาวัตรสำรวมเรียบร้อย ไม่หวั่นไหวต่อโลกามิส เป็นพหุลศรุตบัณฑิตผู้ทรงปรีชาญาณลึกซึ้งแจ่มใส รอบรู้ในพระไตรปิฎกธรรมวิสารท สามารถถกวิจัยวิจารณ์ธรรมนำมาแสดงได้ถูกต้องเที่ยงตรงบริสุทธิ์บริบูรณ์ เกื้อกูลสงเคราะห์พุทธบริษัทโดยเสมอหน้าเป็นอเนกประการ ได้เป็นครู และอุปัชฌายจารย์ของมหาชนมากมาย มีศิษยานุศิษย์แพร่หลายไพศาล เป็นที่เคารพสักการะแห่งมวลพุทธศาสนิกบริษัททั่วสงฆมณฑล ตลอดจน อาณาประชาราษฎร์ทั่วไป สมควรจะได้สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานาธิบดีแห่งสงฆมณฑล เพื่อเป็นศรีศุภมงคลแด่พระบวรพุทธศาสนาสืบไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดให้สถาปนา สมเด็จพระญาณสังวรฯ ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช มีพระนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระญาณสังวร บรมนริศรธรรมนิติภิบาล อริยวงศาตคญาณวิมล สกลมหาสังฆปริณายก ตริปิฎกปริยัติธาดา วิสุทธจริยาภิสมมติ สุวฑฒน

ภิกษุสงฆ์วิสุต ปาวจนุตตมพิสสาร สุขุมธรรมวิธานธำรง วชิรญาณวงศ์
วิวัฒน์ พุทธบริษัทคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ วินุลสีลาจารย์วัตร
สุนทร บวรธรรมบพิตร เสด็จสถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร พระอาราม
หลวง เป็นประธานในสังฆมณฑลทั่วราชอาณาจักร

ขออาราธนาให้ทรงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน
ช่วยระงับอริกธर्म และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในสังฆมณฑลทั่วไป
โดยสมควรแก่พระอิสริยยศ ซึ่งพระราชทานนี้ ทรงเจริญพระชนมายุ วรรณ
สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติ วิรุฬหิไพบูลย์ในพระพุทธ
ศาสนาเทอญ

ให้ทรงมีพระราชอาณัติและพระครูฐานานุกรมระดับพระอิสริยยศ
๑๕ รูป คือ

พระมหานายก พุทธปาพจนดิลกโลกยปสาทาภิบาล สกลสังฆ
ประธานมหาเถรสมาคม คณาธิบดีศรีรัตนคคมหาจารย์ พระราชาคณะปลัด
ขวา ๑

พระจุลนายก ธรรมนิตยสาธกมหาเถรานุเถระ คณาธิบดีบริหาร
ธุการี สมุหนิตยธรรมภาณกการย์ พระราชาคณะปลัดซ้าย ๑ พระครูวิ
สุทธิธรรมภาณ ๑ พระครูพิศาลวินยวาท ๑ พระครูประสาธพุทธปริต
พระครูพระปริตร ๑ พระครูประสิทธิพุทธมนต์ พระครูพระปริตร ๑ พระ
ครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสรภัญญ์ประกาศ พระครูคู่สุด
๑ พระครูสมนาทวิเศษ พระครูคู่สุด ๑ พระครูนิเทศธรรมจักร ๑ พระครู
พิทักษ์ธุกิจ ๑ พระครูสังฆสิทธิกร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขอให้พระคุณผู้ได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขสิริสวัสดิ์
สถาพรในพระบวรพุทธศาสนา เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นปีที่ ๔๔
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

นายกรัฐมนตรี

ด้านการบริหาร

- ในด้านการบริหารงานคณะสงฆ์ พระองค์ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจต่างๆ ดังนี้
- พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นสมาชิกสังฆสภาโดยตำแหน่ง ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
 - พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัย
 - พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นพระวินัยธรชั้นอุทธรณ์
 - พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช กรมหลวงวชิรญาณวงศ์
 - พ.ศ. ๒๔๙๙ รักษาการพระวินัยธรชั้นฎีกา
 - พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การปกครอง สังฆการองค์การปกครองคณะธรรมยุต
 - พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นกรรมการโครงการเชิดชูและบำรุงพระพุทธศาสนาโดยตำแหน่ง เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะธรรมยุตทุกภาค
 - พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมจนถึงปัจจุบัน
 - พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นประธานกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ
 - พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นประธานอนุกรรมการพิจารณาโครงสร้างการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง ๒ (มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยปัจจุบัน เป็นมหาวิทยาลัยที่รัฐบาลมี พ.ร.บ. รับรอง) เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์
 - พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นประธานอนุกรรมการพิจารณาร่างกฎหมายมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิตกรรมแก่พระภิกษุ
 - พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นประธานกรรมการบริหารงานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นเจ้าคณะนครหลวงกรุงเทพ - ธนบุรีและเจ้าคณะจังหวัดสมุทรปราการ (ธรรมยุต)
 - พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นรองประธานคณะกรรมการอำนวยการจัดสร้างพุทธมณฑลฝ่ายสงฆ์ ต่อมาได้เป็นประธานกรรมการจนถึงปัจจุบัน
 - พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นประธานคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชาจนถึงปัจจุบัน
 - พ.ศ. ๒๕๓๑ รักษาการเจ้าอาวาสวัดญาณสังวรารามจนถึงปัจจุบัน
 - พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคม (หลังจากทรงได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช)

พระองค์ได้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคณะธรรมยุติกนิกาย ดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมคณะธรรมยุตประเภทชั่วคราว
- พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นกรรมการพิจารณาร่างระเบียบบริหารวัดธรรมยุต
- พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นกรรมการคณะธรรมยุต
- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครองคณะธรรมยุต
- พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพระสังฆาธิการคณะธรรมยุตจนถึงปัจจุบัน
- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นประธานกรรมการคณะธรรมยุต
- พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนครูปริยัติธรรมคณะธรรมยุต
- พ.ศ. ๒๕๓๑ รักษาการเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต
- พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตจนถึงปัจจุบัน

พระองค์ได้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นกรรมการสภาการศึกษาามกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นกรรมการอำนวยการ กรรมการแผนกตำราของมหามกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นประธานกรรมการสภาการศึกษาามกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยจนถึงปัจจุบัน เป็นนายกสภาการศึกษาามกุฏราชวิทยาลัยจนถึงปัจจุบัน (สภาการศึกษาามกุฏราชวิทยาลัยปัจจุบันเป็น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

ผลงานพิเศษ มีดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๙๕ ร่วมในคณะทูตพิเศษที่เดินทางไปร่วมฉลองพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุของพระอัครสาวก ประเทศกัมพูชา
- พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการตรวจชำระพระคัมภีร์ฎีกา
- พ.ศ. ๒๔๙๗ ร่วมในคณะพระเถระแห่งคณะสงฆ์ไทย เดินทางไปร่วมประชุมสมัชชาที่ ๒ ในการจัดตั้งสังคายนาพระไตรปิฎก ณ สหภาพพม่า

- พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นพระอภิบาล (พระพี่เลี้ยง) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ในระหว่างทรงผนวช วันที่ ๒๒ ตุลาคม ถึงวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙
- พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นกรรมการมูลนิธิส่งเสริมกิจการพระศาสนาและมนุษยธรรม (ก.ศ.ม.)
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นประธานกรรมการมูลนิธิสงเคราะห์คนเป็นโรคเรื้อน
- พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นประธานกรรมการมูลนิธิสงฆ์ประชาชนเคราะห์
- พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นประธานอำนวยการมูลนิธิมหาวชิราลงกรณ์
- พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในการทรงผนวชเป็นพระภิกษุ เป็นอาจารย์อำนวยการอบรมพระธรรมวินัยขณะที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงผนวช ระหว่างวันที่ ๖ - ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑
- พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นประธานอำนวยการมูลนิธิสิรินธร
- พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นผู้ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสสภกตา ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน
- พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นประธานกรรมการมูลนิธิวัดญาณสังวราราม ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นประธานกรรมการมูลนิธิพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
- พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นผู้อ่านพระอภิธรรมนำพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เป็นรองประธานกรรมการสังคีตการกสงในการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก เป็นสังฆปาโมกข์ปาสิวิโสภะพระวินัยปิฎก ในการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นประธานกรรมการมูลนิธิแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง เป็นประธานกิตติมศักดิ์มูลนิธิสงเคราะห์และฟื้นฟูจิตใจผู้ติดยาเสพติด
- พ.ศ. ๒๕๓๙ ทรงเป็นผู้อ่านพระอภิธรรมนำพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ผลงานด้านต่างประเทศ

- พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์และถวายพระธรรมเทศนาในพิธีเปิดวัดพุทธประทีป ประเทศอังกฤษ
- พ.ศ. ๒๕๑๐ เดินทางไปประเทศศรีลังกา เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างพุทธศาสนิกชน ทั้ง ๒ ประเทศ
- พ.ศ. ๒๕๑๑ เดินทางไปเยี่ยมชมการพระศาสนา ในประเทศอินโดนีเซีย ออสเตรเลีย และฟิลิปปินส์
- พ.ศ. ๒๕๑๓ เดินทางไปบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรชาวอินโดนีเซีย ณ ประเทศอินโดนีเซีย เดินทางไปเยี่ยมชมการพระศาสนาในประเทศปากีสถาน เนปาล และอินเดีย เดินทางไปเยี่ยมเยียนพระสงฆ์และวัดในพระพุทธศาสนา ในประเทศปากีสถานตะวันออก (ปัจจุบันคือประเทศบังกลาเทศ) พร้อมทั้งนำสิ่งของและกัมปนิยกัณฑ์ไปช่วยเหลือชาวพุทธที่ประสบวาทภัยครั้งใหญ่
- พ.ศ. ๒๕๑๔ เดินทางไปเป็นประธานสงฆ์ในพิธีเปิดวัดพุทธรังษี ประเทศออสเตรเลีย
- พ.ศ. ๒๕๒๐ เดินทางไปบรรพชาอุปสมบทชาวอินโดนีเซีย ณ ประเทศอินโดนีเซีย เยี่ยมชมกิจการพระศาสนา ณ ประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สิงคโปร์
- พ.ศ. ๒๕๒๓ เดินทางไปร่วมประชุมสหพันธ์คัมภีร์ศาสนาสากล ณ ประเทศอินเดีย เยี่ยมชมกิจการพระศาสนา ณ ประเทศเนปาล
- พ.ศ. ๒๕๒๔ เดินทางไปประกอบพิธีผูกพัทธสีมาวัดจากรา ธรรมจักรชัย ณ ประเทศอินโดนีเซีย
- พ.ศ. ๒๕๒๙ เดินทางไปเป็นประธานบรรพชาอุปสมบทชาวเนปาล ณ ประเทศเนปาล
- พ.ศ. ๒๕๓๖ เสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน
- พ.ศ. ๒๕๓๘ เสด็จไปเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างวัดไทย ณ ประเทศเนปาล

ผลงานด้านสาธารณูปการ

เมื่อได้รับพระบัญชาให้ดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีสงฆ์ปกครองวัดบวรนิเวศวิหารเป็นต้นมา ได้บูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและเสนาสนะเป็นลำดับ ดังนี้

- พ.ศ. ๒๕๐๕ สร้างอาคารกวีบรรณาลัย ห้องสมุดของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

- พ.ศ. ๒๕๐๖ สร้างอาคารวชิรญาณวงศ์ ในบริเวณโรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศ เป็น
ประธานกรรมการฝ่ายสงฆ์ อำนวยการบูรณะเสนาสนะและสร้างอาคาร
ใหม่ของวัดเทวสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี
- พ.ศ. ๒๕๐๗ บูรณะพระมหาเจดีย์ ในวัดบวรนิเวศวิหาร บูรณะศาลาการเปรียญหอไตร
และกุฏิไม้ในหมู่คณะรังษีทั้งหมด
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เริ่มงานบูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ เรือยมาจนสำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐
บูรณะกุฏิบุญยรัตเวช และวิหารคณะรังษี
- พ.ศ. ๒๕๐๙ สร้างกุฏิพระนิกรบดี ในคณะเขี้ยวรังษี
- พ.ศ. ๒๕๑๐ บูรณะคณะสูงทั้งคณะ
- พ.ศ. ๒๕๑๑ บูรณะกุฏิลอย คณะกุฏิ บูรณะหมู่กุฏิติดแบบเก่า ๓ หลังของคณะกุฏิ
สร้างกุฏิคุณหญิงจืด สัตยานุรักษ์
- พ.ศ. ๒๕๑๒ สร้างกุฏิพระมหามงคลรัตนมุนี บูรณะกุฏิอันเลื่อง ทิววงศ์ ณ อยุธยา
- พ.ศ. ๒๕๑๔ บูรณะตำหนักเพชร ตำหนักล่าง ศาลาจวน พระเจดีย์คณะรังษี สร้าง
ถึงน้ำ
- พ.ศ. ๒๕๑๕ บูรณปฏิสังขรณ์พระตำหนักปั้นหย่า หอนก วิหารพระศาสดาวิหารเก๋ง
- ๒๕๑๖
- พ.ศ. ๒๕๑๖ สร้างตึก ๓ ชั้น หลังตึกวชิรญาณวงศ์ของโรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศ
ปรับปรุงกุฏิไม้หลังใหญ่คณะเหลืองรังษี ปรับปรุงกับปียกุฏิ เป็นประธาน
อุปถัมภ์การสร้างโรงเรียนมัธยมญาณสังวร อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
เป็นประธานอุปถัมภ์การสร้างวัดรัชดาภิเษก อำเภอปอพลอย จังหวัด
กาญจนบุรี
- พ.ศ. ๒๕๑๗ รื้อตึกสามัคคีธรรมทาน สร้างใหม่เป็นตึก ๕ ชั้น เป็นประธานอุปถัมภ์การ
สร้างวัดพุมุต อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เป็นประธานอุปถัมภ์การ
สร้างวัดพุไทรกึ่ง อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
- พ.ศ. ๒๕๑๙ บูรณะเก๋งบนลานประตักษิณแห่งมหาเจดีย์ รื้อตึกหลังพัสดของมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย ทรงให้สร้างใหม่เป็นตึก ๕ ชั้น เป็นประธานอุปถัมภ์ในการ
สร้างวัดญาณสังวราราม
- พ.ศ. ๒๕๒๐ บูรณะศาลาฤๅษี

- พ.ศ. ๒๕๒๑ บูรณะศาลาที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปศิลาของโบราณสร้างมณฑป
ขึ้นใหม่ด้านหลังพระอุโบสถ
- พ.ศ. ๒๕๒๒ ปรับปรุงแก้ไขตึกวรพรต สร้างโพธิ์มณฑปขึ้นใหม่ตามรูปแบบเดิมที่ได้ปรักหัก
พังไป
- พ.ศ. ๒๕๒๓ บูรณะตึกมณเฑียรนาถวิทยาทาน รื้อกุฏิเก่า ๒ ชั้น ด้านหน้าพระวิหาร
พระศาสดา สร้างเป็นศาลาวิชฌาน ด้านหน้าศาลาวิชฌาน สร้าง
ศาลาชั้นเดียว ๕ ห้อง ๑ หลัง รื้อกุฏิไม้หน้ากุฏิรังษี ๑ หลัง แล้ว
สร้างเป็นกุฏิตึก ๒ ชั้น เท่าขนาดเดิม บูรณะหอรบซึ่งที่อยู่ระหว่างศาลา
วิชฌานกับพระวิหารพระศาสดา
- พ.ศ. ๒๕๒๕ วัดบวรนิเวศวิหารร่วมกับสภาการศึกษาสร้างตึกวิชฌานวงศ์ ณ
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ซ่อมตึกสภาการศึกษาหม่อมกุฎราชวิทยาลัย
และตึกวิชฌานวงศ์ บูรณะกุฏิตึกและกุฏิละออ
- พ.ศ. ๒๕๒๖ บูรณะกุฏิมณเฑียรนาถ
- พ.ศ. ๒๕๒๗ บูรณะหมู่กุฏิในคณะเหลือง คณะแดง คณะเขียวรังษี ทั้งหมด
- พ.ศ. ๒๕๒๘ วัดบวรนิเวศวิหารร่วมกับสภาการศึกษาสร้างตึกวิชฌานวงศ์ สามัคคี
พยาบาล ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เป็นประธานอุปถัมภ์สร้างวัด
ล้านนาสังวราราม อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นประธานกรรมการอุปการะสร้างพระเจดีย์บ้านแม่สะลอง จังหวัด
เชียงราย

นอกจากนี้ ในต่างประเทศ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหา
สังฆปริณายก ทรงเป็นประธานอุปถัมภ์ในการดำเนินการก่อสร้างวัดไทยหลายแห่ง คือ

- พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นประธานดำเนินการจัดสร้างวัดพุทธรังษี ประเทศออสเตรเลีย
- พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นประธานกรรมการอุปถัมภ์ ในการสร้างวัดจารุวัตรธรรมจักรชัย
ประเทศอินโดนีเซีย
- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นประธานกรรมการอุปถัมภ์ การก่อสร้างอุโบสถวัดนวมมณฑป ศรีกัทธิ
วิหาร ประเทศเนปาล เป็นประธานอุปถัมภ์ การสร้างวัดในพระพุทธ
ศาสนา ประเทศสหรัฐอเมริกา
- พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ ก่อสร้างวัดไทย ประเทศเนปาล

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ทรงนิพนธ์หนังสือไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นหลักวิชา ธรรมกถา ธรรมเทศนา และสารคดี นอกจากนั้น ทรงริเริ่มให้มีการแปลหนังสือพระพุทธศาสนาที่สำคัญให้เป็นภาษาต่างประเทศ เพื่อเผยแพร่และเป็นคู่มือการศึกษาพระพุทธศาสนาของชาวต่างประเทศ พร้อมทั้งให้จัดแผนกจำหน่ายหนังสือพระพุทธศาสนา ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศของมหาวิทยาลัย หนังสือที่ทรงนิพนธ์ยกเป็นประเภทได้ดังนี้

ประเภทเรียงความ

ก. ภาษาไทย

๑. กรรม ๒. กรรม อักโกสกุสูตร ขันติ ๓. การถือพระพุทธศาสนา ๔. การบริหารจิตสำหรับผู้ใหญ่ ๕. การบริหารทางจิต ๖. การบวช ๗. การปกครองคณะสงฆ์ ๘. กิเลส ๙. เกิดมาทำไม ๑๐. ขันติ - เมตตา ๑๑. คติชีวิต ๑๒. ความเข้าใจเรื่องชีวิต ๑๓. ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา ๑๔. ความดีของชีวิต ๑๕. ความรู้กับความฉลาด ๑๖. ความรู้ประมาณอาหารการบริโภค ๑๗. ความสุขหาได้ไม่ยาก ๑๘. ความสุขอันไพศาล ๑๙. คำกลอนนิราศสังขาร ๒๐. คำสัจ ๒๑. คุณศีล ๒๒. จิตตนคร นครหลวงแห่งโลก ๒๓. ใจความสำคัญแห่งพระพุทธศาสนา ๒๔. ชีวิตกับความจริง ๒๕. ชุมชุมสุภาสิต ๒๖. ดำเนินวัตรบรรณิเวศ ๒๗. ทศพิธราชธรรมและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ศาสนากับการพัฒนาจิตใจ ๒๘. ทศพิธราชธรรมและหลักพระพุทธศาสนา ๒๙. เทคโนโลยีแห่งปัญญา ๓๐. ธรรมคือดวงตาของชีวิต ๓๑. ธรรมบริหารจิต ๓๒. ธรรมปฏิบัติ ๓๓. ธรรมเพื่อชีวิต - คติชีวิต ชีวิตอันอุดม อัปมาทธรรม ๓๔. ธรรมประดับใจ (อันดับ ๓) ๓๕. ธรรมะประทับใจ ๓๖. นิทานสุภาสิต: คุณแห่งมิตรภาพ ๓๗. นิทานสุภาสิต: ศีลยังภรรยาให้สำเร็จ ๓๘. แนวความเชื่อดอนที่ ๑ ว่าด้วยความเชื่อ ๓ ประเภท ๓๙. บทความของสมเด็จพระญาณสังวร ๔๐. บทความเรียงพิเศษ: ทางศรัทธา ๔๑. ปวงจิต ๔๒. บวชดี ๔๓. บัณฑิตกับโลกธรรม ๔๔. ปกติธรรม ปกติสุข ๔๕. ผู้ทำความดียอมได้ทั้ง ๔๖. พันมือมาร ๔๗. พรหมวิหารธรรม ๔๘. พรหมวิหาร ๔ ๔๙. พระธรรมจักร เราช่วยกันสร้างเมืองด้วยธรรมประทีป ๕๐. พระพุทธเจ้าของเรา นั้น ท่านเลิกล้ำ ปี ๒๕๐๙, ๒๕๑๐, ๒๕๑๑, ๒๕๑๒, ๒๕๑๓, ๒๕๑๔ ๕๑. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร ๕๒. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร ศีล สันโดษ ๕๓. พระพุทธเจ้า ศาสนากับสังคมไทย ๕๔. พระพุทธเจ้ากับสังคมไทยและพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ๕๕. พระพุทธศาสนาและการนับถือพระพุทธศาสนา ๕๖. พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์แปล ๕๗. พุทธศาสนธรรมและเห็นประโยชน์อย่างไรจึงนับถือศาสนา ๕๘. พุทธศาสนวงศ์ ๕๙. พุทธศาสนสุภาสิต ๖๐. พุทธศาสนสุภาสิต (ไทย - อังกฤษ) ๖๑. มงคลวจนะ ๖๒. มงคล ๕ ข้อ ๖๓. มนุษยธรรม หลักแห่งปกติภาพของชีวิตและสังคม ๖๔. มอเมืองไทยทางพุทธปัญญา (ไทย - อังกฤษ) ๖๕. มูลเหตุกรรมเนียมการถวายผ้ากฐินและผ้าป่า ๖๖. ราชธรรมกับการพัฒนาสังคม ๖๗. เรื่องบัวสีเหล่า

๖๘. ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยสังเขป ๖๙. โลกและชีวิตในพุทธธรรม ๗๐. วิธีการของพระพุทธเจ้า ๗๑. วิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องทางธรรม ๗๒. วิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องทางธรรมและศีล ๗๓. ศาสนากับชีวิต ๗๔. ศีล (ไทย - อังกฤษ) ๗๕. ศึกษา ๗๖. สวดมนต์บรรยาย ๗๗. สวัสดิ์ปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๓๔ ๗๘. สังคหวัตถุ ๗๙. สันโดษ ๘๐. สันโดษ กรรมอีกโกสกุตร ๘๑. สารัตถสมุจจัย อรรถกถาภานวาร ตอนว่าด้วยพระธรรมจักษกับปวัตินสูตร ๘๒. สิริมงคลของชีวิต ๘๓. ศีลและทวิภูมิที่ดี ๘๔. ๔๕ พระราชของพระพุทธเจ้า เล่ม ๑ ๘๕. ๔๕ พระราชของพระพุทธเจ้าเล่ม ๒ ตอน ๑, ๒ พระราชที่ ๖ - ๙ ๘๖. สุนัขบายธรรม ๘๗. เส้นทางสร้างสุข ๘๘. แสงส่องใจ (ไทย - อังกฤษ) ๘๙. แสงส่องใจ อันดับ ๑ - ๔ ๙๐. แสงส่องใจให้เพียงพรหม ๙๑. โสฬสธรรม ๙๒. หนังสือธรรมในพระพุทธศาสนา ๙๓. หลักการทำสมาธิเบื้องต้น (ไทย - อังกฤษ) ๙๔. หลักการทำสมาธิเบื้องต้น ปัญญา นิเวศน์และกัมมฐาน สำหรับแก้การหลง สิมั่ว ของฝาก - ขวัญปีใหม่ ศาสนาและทศพิธราชธรรม ๙๕. หลักธรรมสำหรับการปฏิบัติอบรมทางจิต (๒ เล่ม) ๙๖. หลักพระพุทธศาสนา ๙๗. หลักพระพุทธศาสนา ทศพิธราชธรรม และหลักพระพุทธศาสนา ๙๘. ห้องสมุด ๙๙. เหตุแห่งความสุข ๑๐๐. อธิบายวากยสัมพันธ์ภาค ๑,๒ ๑๐๑. อวิชชา ๑๐๒. อัญฐานธรรม ๑๐๓. อัปมาทธรรม

ข. ภาษาอังกฤษ

๑. Betrachtung des korpess. ๒. Contemplation of the Body kayanupasana. ๓. The Contemplation of Feelings Vedananupassana. ๔. A Guide To Awareness. ๕. His Majesty The King of Thailand Ten Tounsand days on the Throne. ๖. The Maxims of the Sanggharaja of the Thai Sangha and the Government of the Thai Sangha. ๗. Rudiments of Mental- Collecteness. ๘. Selected Articles on Buddhism. ๙. Ten Thousand Days on the Throne. ๑๐. Wat bovornnives Vihara. ๑๑. What Did the Buddha Teach?

ประเภทคำบรรยายและโอวาท

ก. ภาษาไทย

๑. การนับถือพระพุทธศาสนา ๒. การบริหารทางจิตสำหรับผู้ใหญ่ ๓. การปฏิบัติทางจิต ๔. การอบรมวิปัสสนากรรมฐาน ๕. คำบรรยายพิเศษเรื่อง บทบาทของพระวิทยากรแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง และพุทธธรรมกับการพัฒนาชนบท ๖. คำบรรยายพิเศษเรื่อง ศาสนากับการพัฒนาจิตใจ และเรื่องธรรมะในการพัฒนาตนและครอบครัว ๗. คำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย เรื่องพระพุทธศาสนากับสังคมไทย ๘. จิตตนคร นครหลวงแห่งโลก และแนวปฏิบัติในโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ๙. จิตตาวานา ๑๐. ทศปารมี ทศพิธราชธรรม ๑๑. ธรรมกถาในการ

ปฏิบัติอบรมจิต (๒ เล่ม) ๑๒. ธรรมกถาในการปฏิบัติอบรมทางจิต ๑๓. ธรรมกถาในการอบรม
กรรมฐาน ๑๔. ธรรมกถาในพิธีบำเพ็ญจิตภาวนาพุทโธ ๑๕. ธรรมบรรยายพิเศษ จตุสติปัฏฐาน
๑๖. ธรรมบรรยายอบรมจิต ๑๗. ธรรมปฏิบัติเบื้องต้น : หลักการทำสมาธิเบื้องต้น อย่างไรที่เรียกว่า
ปฏิบัติธรรม ๑๘. ธรรมประดับใจ ๑๙. ธรรมปาฐกถา ๒๐. ธรรมปาฐกถา เรื่องหน้าที่
๒๑. ธรรมวาท ๒๒. นวกานุสาสน์ จิตตภาวนาธรรมบรรยาย ๒๓. เนกขัมมะ ๒๔. แนวปฏิบัติ
ทางจิตและธรรมปฏิบัติ ๒๕. แนวปฏิบัติในพิธีปักขียธรรม ๓๗ ๒๖. แนวปฏิบัติในสติปัฏฐาน
๒๗. บันทึกกัมมัฏฐาน ๒๘. ปาฐกถาธรรมเรื่องความตาย ๒๙. ปาฐกถาพิเศษ เรื่องทศพิธราช
ธรรมและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๓๐. ปาฐกถาเรื่องการนับถือพระพุทธ
ศาสนา ๓๑. พรหมธรรมและนาถกรณธรรม ๓๒. พระบรมราโชวาทเรื่องคุณธรรม ๔ ประการ
๓๓. พระบรมราโชวาทเรื่องคุณธรรม ๔ ประการ ศาสนาและทศพิธราชธรรม ๓๔. พระโอวาทวันลา
สิกขา ๓๕. พระโอวาทสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระ
พุทธบูชา ๓๖. พระโอวาทสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระ
พุทธบูชา ๓๗. สัมมาทิฏฐิ ๓๘. สัมมัตถิยา ๓๙. สรรพพระนิกษัตร ๔๐. อนุโมทนา
กถา ๔๑. อนุสติและสติปัฏฐาน ๔๒. อานาปานสติ ๔๓. อาร์มภพจนแห่งรายการพระพุทธ
ศาสนา ๔๔. โอวาทานุสาสน์ ๔๕. โอวาทพระธรรมเทศนา ๔๖. โอวาทและเทศนาต่างรส

ข. ภาษาอังกฤษ

- Practical Buddhadhamma.

ประเภทเทศนา

๑. จตุธรรมสำคัญ ๒. ญาณสังวรเทศนา ๓. เถรธรรมกถา ๔. ทศพิธราชธรรม
๕. ทศพลญาณ ๖. พุทธกถา ๗. บารมี : บารมีและคู่มือปฏิบัติงานศาสนพิธี ๘. ประชุมพระ
ธรรมเทศนา หน้าพระศพพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต ๙. ปัญจคุณ ๑๐. ปัญจ
พลกถา ๑๑. ปิยมหาราชานุสรณกถา ๑๒. พระธรรมเทวาภิราช ๑๓. พระธรรมเทศนา
๑๔. พระธรรมเทศนา พระธรรมเทศนาและบันทึกคติธรรม ๑๕. พระธรรมเทศนาพุทธกถา ใน
การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปาทาน พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี
พระธรรมเทศนาในการสมโภชพระนครครบ ๑๐๐ ปี ๑๕๐ ปีและ ๒๐๐ ปี ๑๖. พระธรรม
เทศนาในพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๑ และ พ.ศ. ๒๕๓๑ ๑๗. พระธรรม
เทศนา พรหมวิหารกถา ๑๘. พระธรรมเทศนา พุทธปทีปกถา ๑๙. พระธรรมเทศนา โลกธรรม
คาถา ๒๐. พระธรรมเทศนา ศราทธพตเทศนา ๒๑. พระธรรมเทศนา สังฆธรรมกถา ๒๒. พระ
มงคลวิเสสกถา ๒๓. พระมงคลวิเสสกถา : รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

พ.ศ. ๒๕๑๗ ๒๔. พระมงคลวิเสสภกตาและพระธรรมเทศนาพิเศษ ๒๕. พุทธอุปาทาทิสุงภกตา ๒๖. มงคลเทศนา ๒๗. รวมบทพระธรรมเทศนา ๒๘. ลกฏีกาขตกสาธกธรรมเทศนา ๒๙. ลักษณะ ตัดสินพระธรรมวินัย ๓๐. โลก - เหนือโลก ๓๑. สมเด็จพระญาณสังวร พระมงคลวิเสสภกตา ๓๒. สังฆคุณและโอวาทปาติโมกขเทศนา ๓๓. อนุสติฐานภกตา ๓๔. อาหุเนยโย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงบำเพ็ญศาสนกิจด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน พอสรุปได้ดังนี้

๑. ทรงแสดงพระธรรมเทศนาประจำโบสถ์เวลาเช้า ในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร
๒. ทรงบรรยายธรรมในการฝึกอบรมการปฏิบัติทางจิต (กรรมฐาน) ประจำวันพระและ วันหลังวันพระ ณ ห้องประชุม ชั้น ๒ ตึก สว. ธรรมนิเทศ
๓. ทรงบรรยายธรรม ในรายการบริหารทางจิตสำหรับผู้ใหญ่ ทางวิทยุกระจายเสียง อ.ส. พระราชวังดุสิต ประจำทุกวันอาทิตย์

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน

๑. เป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร
๒. เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคม
๓. เป็นเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร - สมุทรปราการ (ธรรมยุต)
๔. เป็นนายกสภาการศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๕. เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพระสังฆาธิการคณะธรรมยุต
๖. เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนครูปริยัติธรรมคณะธรรมยุต
๗. เป็นเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต
๘. เป็นนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย
๙. เป็นประธานกรรมการมูลนิธิวัดญาณสังวราราม
๑๐. เป็นประธานกรรมการมูลนิธิพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
๑๑. เป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการจัดสร้างพุทธมณฑลฝ่ายสงฆ์
๑๒. เป็นประธานคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาล วิสาขบูชา
๑๓. รักษาการเจ้าอาวาสวัดญาณสังวราราม

๑๔. เป็นประธานกรรมการบริหารสภาการศึกษาของคณะสงฆ์
๑๕. เป็นประธานกรรมการมูลนิธิสังเคราะห์คนเป็นโรคเรื้อน
๑๖. เป็นประธานกรรมการมูลนิธิสังฆปะชานุเคราะห์
๑๗. เป็นประธานอำนวยการมูลนิธิมหาวชิราลงกรณ์
๑๘. เป็นประธานอำนวยการมูลนิธิสิรินธร
๑๙. เป็นประธานกรรมการมูลนิธิวัดญาณสังวราราม
๒๐. เป็นประธานมูลนิธิแผ่นดินธรรม

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๑๓ ปี พระชนมายุ ๘๙ พรรษา

สมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ^๑

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ภาวนโร)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ภาวนโร) วัดเทพศิรินทราวาส นามเดิมว่า เจริญ นามสกุล สุขบท บิดาชื่อทองสุข มารดาชื่ออย่าง เป็นชาวเมืองชลบุรี เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๕ ตรงกับวันอังคารขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีวอก เมื่ออายุได้ ๘ ปี ได้เข้าเป็นศิษย์ของ อาจารย์พุทธ ซึ่งเป็นอธิการอยู่วัดเขาวงทราย จังหวัดชลบุรี และได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสืออยู่กับ พระอาจารย์พุทธ (ต่อมาเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ที่พระชลโรปมคุณมณี) จนกระทั่งอายุได้ ๑๒ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่ศาลาในสวนของคุนย่า ณ ตำบลนาเกลือ แขวงบางละมุง โดย วงศาณาญาติได้ทำการนิมนต์พระชลโรปมคุณมณีไปให้การบรรพชา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ และ จำพรรษาอยู่ที่วัดเขาวงทราย รวม ๓ พรรษา

ครั้นอายุได้ ๑๕ ปี พระชลโรปมคุณมณี ได้ส่งตัวเข้ามาอยู่ที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักของพระครูวินัยธร (ฉาย) สุวานุกรมในพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร จากนั้นจึงได้ศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระธรรมปริชา (บุญ) บ้าง จนอายุครบอุปสมบทจึงได้กลับไปอุปสมบทที่วัดเขาวงทราย โดยมีพระชลโรปมคุณมณีเป็นพระอุปัชฌาย์ มีนามฉายว่า ภาวนโร แล้วย้ายกลับมาอยู่ที่วัดก้นมาตุยาราม กรุงเทพฯ

^๑ สมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะและชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ ได้จัดเรียงประวัติไว้ตามลำดับ พ.ศ. ที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๓๙ สอบพระปริยัติธรรมที่มหาวิทยาลัย ได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๐ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค

ด้านการปกครอง

พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูใหญ่ประจำโรงเรียนพระปริยัติธรรมของวัดเทพศิรินทราวาส

พ.ศ. ๒๔๔๑ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส รวมทั้งเป็นอาจารย์สอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรในวัด

เป็นกรรมการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย

เป็นเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี

เป็นพระอุปัชฌาย์ ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรในวัดเทพศิรินทราวาส และในมณฑลปราจีนบุรี ฝ่ายธรรมยุติกว่ไป

เป็นแม่กองสอบวิชาธรรมชั้นตรีในสนามมณฑลปราจีนบุรี

เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

เป็นกรรมการสอบความรู้พระปริยัติธรรมในสนามหลวง และเป็นแม่กองสนามสาขาแห่งสนามหลวง

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอมราภิรักขิต

พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชมุณี

พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพวิ

รัชกาลที่ ๖ ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมไตรโลกาจารย์

พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระศาสนโสภณ มีราชทินนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระศาสนโสภณ วิมลญาณอดุล ศรีปัญญคุณ ประสานวิภูสิต ธรรมยุติกคณิศร บวรสังฆารามคามวาสี สังฆนายก

พ.ศ. ๒๔๗๑ รัชกาลที่ ๗ โปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ปีมะโรง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) เป็นพระเถระผู้มั่นคงในสมณปฏิบัติมีศีลาจารวัตรที่น่าเลื่อมใส มีความรอบรู้ในอรรถธรรมชำนาญเชิงเทศนาโวหารอรรถาธิบาย เป็นที่นิยมนับถือแห่งศาสนิกชน เป็นผู้ที่ได้ทำประโยชน์ในทางทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการศึกษาให้เจริญขึ้นเป็นอันมาก

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) ได้มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ปีเถาะ เวลา ๑๐.๐๐ น. สิริรวมอายุได้ ๘๐ ปี พรรษา ๕๙

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม ธมฺมสโร)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม ธมฺมสโร) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๒ - พ.ศ. ๒๔๘๔ มีนามเดิมว่า เข้ม นามสกุล ธนสังข์ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นบุตรนายสังข์ และนางนุ ธนสังข์ เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๙๖ ที่บ้านโรงช้าง จังหวัดพิจิตร ได้รับการศึกษาขั้นต้นในสำนักพระอาจารย์พุ่ม วัดนครชุม ตำบลเมืองเก่า จังหวัดพิจิตร พ.ศ. ๒๔๑๐ ได้บรรพชาเป็นสามเณร และศึกษาพระปริยัติธรรมที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และอุปสมบทที่วัดรังษีสุทธาวาส โดยมีพระปัญญาคีรีกาลเถร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระโพธิวงศาจารย์ (วิบูลย์) และพระปลัดศรี เป็นผู้พระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า ธมฺมสโร

สมเด็จพระพุฒาจารย์ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมและเข้าสอบแปลบาลีสถนามหลวงนักธรรมได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์แก่วงการศาสนาอย่างกว้างขวางดังนี้

ด้านการศึกษา

ท่านได้รับยกย่องเป็นครูอุปัชฌาย์ของมหาชน อันเนื่องมาแต่การบำเพ็ญสมณวัตรจัดการอบรมศึกษาธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์พุทธศาสนิกชน ให้ดำเนินตามสัมมาปฏิบัติต้องตามธรรมปฏิบัติ โดยไม่เลือกชั้นวรรณะจนตลอดชีวิตของท่าน

ด้านการปกครอง

ท่านได้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารในศาสนจักรดังนี้

ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระอารามหลวงชั้นเอก นอกจากนี้ยังดำรงตำแหน่งอื่นๆ อีก เช่น ตำแหน่งเจ้าคณะมณฑล ตำแหน่งปลัดคณะแขวงพระนคร ตำแหน่งเจ้าคณะรองและเจ้าคณะใหญ่ เป็นต้น

ด้านการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์

ด้วยเหตุที่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นเวลายาวนาน จึงได้สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุภายในวัด ซึ่งชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลาเป็นจำนวนมาก เช่น บูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ พระวิหาร หอไตร ศาลาล้อมหอไตร เสริมกำแพงวัด ประตูกุฏิตามกำแพง พระระเบียงล้อมพระเจดีย์ ภูมิหมู่ใหญ่คณะแถวใต้ ด้านตะวันตก และคณะแถวใต้ด้านเหนือเป็นต้น นอกจากนี้ยังได้สร้างหอสวดมนต์ และถนนในเขตคณะกุฏิต่างๆ ทำให้บริเวณวัดมีระเบียบสวยงามขึ้น

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๓๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอมรเมธาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชมนี
- พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเมธี
- พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมเจดีย์
- พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมพิเศษ ที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระธรรมวโรดม
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธมหารจารย์

สมเด็จพระพุทธมหารจารย์เป็นพระมหาเถระที่มีวัตรปฏิบัติงดงาม และปฏิบัติศาสนกิจเพื่อความเจริญของพระพุทธศาสนาตลอดชีวิตของท่าน และได้มรณภาพอย่างสงบด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔ สิริรวมอายุได้ ๘๙ ปี พรรษา ๖๗

สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส)

สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดพระศรีมหาธาตุ กรุงเทพฯ นามเดิมว่า อ้วน นามสกุล แสนทวีสุข บิดาคือเพี้ยเมืองกลาง (เคน) ตำแหน่งกรรมการเมืองอุบล และมารดาชื่อนุติ แสนทวีสุข เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๑๐ ที่หมู่บ้านแคน ตำบลดอนมดแดง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ไม่ปรากฏหลักฐานการศึกษาบรพชาเป็นสามเณรที่วัดบ้านสว่าง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ ขณะมีอายุ ๑๙ ปี และอุปสมบทที่วัดศรีอุบลรัตนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยมีพระเทวธมฺมี (ม่วง) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระโชติपालเถระ (ทา) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระอุบลสิคุณุปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) เป็นพระอุเทศสาจารย์ มีนามฉายาว่า ติสฺโส

สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ ได้เรียนอักษรสมัยและพระปริยัติธรรมในสำนักวัดศรีอุบลรัตนาราม กับพระอุปัชฌาย์บ้าง พระอุบลสิคุณุปมาจารย์บ้าง ขณะยังเป็นเปรียญ ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้ย้ายเข้ามาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ กับพระอุบลสิคุณุปมาจารย์พักอยู่ที่วัดพิทยภูวนาการาม ต่อมาได้ย้ายไปอยู่กับพระอุบลสิคุณุปมาจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส และได้เข้าสอบเปรียญตรีได้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ และต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๒ สอบได้เปรียญโท ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อวงการศาสนาอย่างกว้างขวาง ดังนี้

ด้านการศึกษา

ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระอุบลสิคุณุปมาจารย์ ได้จัดตั้งโรงเรียนอุบลวิชาคมขึ้นแห่งแรกที่วัดสุปฏิญาราม จังหวัดอุบลราชธานี ได้เป็นครูสอนแผนกบาลี และท่านได้เป็นกำลังสำคัญในการให้ความอุปถัมภ์โรงเรียนนี้มาโดยตลอดจนมีความก้าวหน้ามั่นคงเรื่อยมาตลอดอายุของท่าน เพื่อเป็นเกียรติและอนุสรณ์ให้รำลึกถึงพระเดชพระคุณที่ท่านได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจทำนุบำรุงโรงเรียนนี้ ปัจจุบันโรงเรียนอุบลวิชาคมจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น **โรงเรียนสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์** เพื่อเป็นอนุสรณ์

ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ท่านเป็นพระธรรมกถึกที่มีชื่อเสียงมาก เพราะในการแสดงธรรมเทศนาแต่ละครั้งมักจะสอดแทรกคำขวัญและคติธรรมที่คมคายลึกซึ้ง ทั้งทางคติโลก คติธรรม ทางคติโลก เช่น **ทรัพย์ในดินสินในน้ำ** คติธรรม เช่น **ผู้หาบโลกอยู่ระดับต่ำ ผู้หิ้วโลกอยู่ระดับกลาง ผู้วางโลกอยู่ระดับสูง** หรือคำขวัญที่ท่านกล่าวถึงลักษณะ ๔ ภาคของประเทศไทยที่ว่า **ภาคกลางเป็นดินจอมไทย ภาคเหนือเป็นถิ่นไทยงาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นถิ่นไทยดี ภาคใต้เป็นถิ่นไทยอุดม** เป็นต้น

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นเจ้าคณะมณฑลอุบลราชธานี
- พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา และเป็นเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา
- พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของพระศรีมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นสังฆนายกองค์แรกของคณะสงฆ์ไทย

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศาสนดิลก
- พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รับพระราชทานพัดพระราชาคณะเสมอชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชมุนี
- พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเมธี
- พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอชั้นธรรม ที่พระโพธิวงศาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปาโมกข์
- พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพรหมมุนี เจ้าคณะรองหนกลาง
- พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระมหาวิรวงศ์
- พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาแต่งตั้งให้เป็นสังฆนายก และนับเป็นสังฆนายกองค์แรกของคณะสงฆ์ไทย และภายหลังได้ย้ายมาอยู่วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ

สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ตีสู่) ได้มรณภาพด้วยอาการอันสงบที่วัดบรมนิวาส เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๙ สิริรวมอายุได้ ๘๙ ปี พรรษา ๖๘

สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี)

สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ นามเดิมว่า เฮง นามสกุล แซ่ฉั่ว เกิดเมื่อวันจันทร์ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๓ ตรงกับวันที่ ๓๐ มกราคม ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๒๔ ณ บ้านท่าแร่ ตำบลสะแกกรัง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี เมื่ออายุได้ ๘ ขวบ ได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทยอยู่ในสำนักพระอาจารย์ชัง วัดขวิด จังหวัดอุทัยธานี จนอ่านออกเขียนได้ ครั้นอายุ ๑๑ ปี ได้เข้ามาอยู่ในสำนักพระปลัดใจ (ต่อมาเป็นพระราชอาณัติที่พระสุนทรมนี เจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี เจ้าอาวาสวัดทุ่งแก้ว) เริ่มต้นศึกษาภาษาบาลีและอ่านเขียนอักษรขอม ก. ข. และหัดอ่านหนังสือพระมาลัย จนอายุได้ ๑๒ ปี จึงบรรพชาเป็นสามเณร

หลังจากที่ได้ลาสิกขาจากสามเณร ๒ คราว เพื่อไปชวนให้บรรพบุรุษในเทศกาลตรุษจีน ตามประเพณีจีน ท่านจึงได้เข้าบรรพชาเป็นสามเณรอีกครั้งที่วัดทุ่งแก้ว จังหวัดอุทัยธานี จนเมื่ออายุย่างเข้า ๑๗ ปี จึงได้มาอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นศิษย์พระมหาอี่ยม คณะคันจันทน์ ต่อมาเมื่ออายุครบตามพุทธบัญญัติที่จะบวชเป็นพระภิกษุจึงได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (ติต) เป็นพระอุปัชฌาย์ มีนามฉายาว่า เขมจารี

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๔๑ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค ณ สนามสอบวัดสุทัศนเทพวราราม โดยมีสมเด็จพระวันรัต (แดง) อธิบดีสงฆ์วัดสุทัศนเทพวราราม เป็นแม่กองในการสอบ

พ.ศ. ๒๔๔๓ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค ที่สนามสอบวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พ.ศ. ๒๔๔๔ สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค ที่สนามสอบวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พ.ศ. ๒๔๔๕ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๖ สอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค

เมื่อสอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยคแล้ว สมเด็จพระวันรัต (ติต) พระอุปัชฌาย์ได้พาไปถวายตัวฝากเรียนฎีกาสังคหะ (อภิรมมุตติภาวินี) กับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรส และใน พ.ศ. ๒๔๔๗ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค เมื่อมีอายุย่างเข้า ๒๔ ปี

ด้านการปกครองและการบริหารพระศาสนา

สมเด็จพระวันรัตนับเป็นพระมหาเถระที่มีคุณสมบัติของนักปกครองที่มีประสิทธิภาพสูง จึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระอาจารย์สอนพระปริยัติธรรม นับตั้งแต่สอบบาลีประโยคต่ำ

จนถึงประโยคสูงสุด ธรรมชาติที่ท่านยึดถือไว้มั่นคงในฐานะนักปกครองบทหนึ่งนั่นมีอยู่ว่า นิคุณเห
นิคุณหารห์ ปุคคุณเห ปุคคุณหารห์ แปลความว่า จงข่มผู้อยู่ใต้ปกครองซึ่งสมควรแก่โทษที่
ประพฤติผิดและยกย่องผู้ได้ปกครองที่ปฏิบัติถูกต้องด้วยคุณธรรม

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรี
วิสุทธิวงศ์
- พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชสุธี
- พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพ
โมลี
- พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
ไตรโลกาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นที่รัฎฐบัฏ ที่พระพิมลธรรม
- พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ใน
สมัยรัชกาลที่ ๘

สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) เป็นพระมหาเถระที่ปฏิบัติศาสนกิจด้านการปกครอง
ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดี มุ่งมั่นทำงานด้านการศึกษาและเผยแผ่ตลอดชีวิตและท่านได้
มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ปีมะแม ด้วยโรคหลอดเลือดสมอง
สิริรวมอายุได้ ๖๓ ปี พรรษา ๔๒

สมเด็จพระวันรัต (เพื่อน ดิสสทตฺโต)

สมเด็จพระวันรัต (เพื่อน ดิสสทตฺโต) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม นามเดิมว่า
เพื่อน นามสกุล คงธรรม เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๑๙ ตรงกับวันเสาร์แรม ๑๐ ค่ำ
เดือน ๑๒ ปีชวดอัฐศก จุลศักราช ๑๒๓๔ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่
จังหวัดนนทบุรี เป็นบุตรของขุนกักตัญญาบาล (ฟัก) และมารดาชื่อเปลี่ยน

ขณะเมื่ออายุ ๙ ปี ได้เล่าเรียนภาษาไทยและเรียนมูลกัจจายนะ อยู่ในสำนักพระศากย
นุตติยวงศ์ (หนู) ณ วัดอรุณราชวราราม และได้ศึกษาเล่าเรียนกับพระมหาเปลี่ยนบ้าง ต่อมาได้
ศึกษาภาษาบาลีในสำนักพระยารธรรมปริชา (ทิม) เมื่อครั้งยังเป็นหลวงอุดมจินดา

เมื่ออายุ ๑๕ ปี ได้เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณร และได้เข้าสอบไล่พระปริยัติธรรมในสนามหลวง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สอบได้ ๑ ประโยค ต่อมาสามเณรเดือนได้ย้ายจากวัดอรุณราชวราราม มาอยู่กับพระอุดมคณาภิษ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมกับสมเด็จพระวันรัต (แดง) วัดสุทัศน์เทพวรารามบ้าง กับพระยาธรรมปริชา (ทิม) บ้าง และได้เข้าสอบพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดอัมพวัน ที่ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี มีสมเด็จพระวันรัต (แดง) วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระอุดมคณาภิษ (ทิม) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระปลัดปั้น วัดบางค้อ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ฐานานุกรมของพระอุดมคณาภิษเป็นพระอนุสาวนาจารย์ มีนามฉายาว่า ติสฺสทตฺโต หลังจากอุปสมบทแล้วได้กลับมาอยู่ที่วัดเชตุพนวิมลมังคลาราม และได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรม ในสำนักสมเด็จพระวันรัต (แดง) วัดสุทัศน์เทพวรารามบ้าง ในสำนักพระศาสนโศภณ (อ่อน) วัดราชประดิษฐารามบ้าง ในสำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อยังทรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นและกรมหลวง ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๔๑ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๒ สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๓ สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๔ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๕ สอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๘ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๙ ขณะที่เป็นพระเปรียญอยู่นั้นได้รับหน้าที่เป็นเลขานุการของพระอุดมคณาภิษ (ทิม)

ด้านหน้าที่การงาน

พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นเจ้าสำนักโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นคณาจารย์เอก

เป็นเจ้าคณะแขวงนอก จังหวัดนนทบุรี

- พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นแม่กองสอบนักธรรม ณ สนามสาขามณฑลนครราชสีมา
- พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นแม่กองสอบนักธรรม ณ สนามสาขามณฑลนครราชสีมา
- พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นแม่กองสอบนักธรรม ณ สนามสาขามณฑลอยุธยา
- พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นแม่กองสอบนักธรรม ณ สนามสาขามณฑลนครราชสีมา
- ๒๔๖๗
- พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นแม่กองสอบนักธรรม ณ สนามสาขามณฑลภูเก็ต
- พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นกรรมการเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นแม่กองสอบนักธรรมตรีและนักธรรมโท ณ สนามสอบสาขาของสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นเจ้าคณะมณฑลราชบุรี
- ๒๔๗๘
- พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นเจ้าคณะแขวงนอก จังหวัดพระนคร
- พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นกรรมการฝ่ายวินัย
- เป็นประธานกรรมการชำระอรรถกถา ฎีกา โยชนาสีทหาวิเสส
- เป็นเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง (องค์แรก)

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศากยบัณฑิตยวงศ์ และเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชสุธี
- พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพมณี
- พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปิฎก
- พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายอรัญญวาสี
- พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระวันรัต

สมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทฺตฺโต) ได้มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ รวมสิริอายุได้ ๗๓ ปี พรรษา ๕๒

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (นวม พุทฺธสโร)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (นวม พุทฺธสโร) วัดอนงคาราม นามเดิมว่า นวม บิดาชื่อ หมื่นนรา (อินทร์) มารดาชื่อโย เกิดเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๐๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท มีพี่น้องร่วมบิดาเดียวกัน ๘ คน ได้รับการศึกษาขั้นต้นที่วัดโคกเข็ม อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุได้ ๑๓ ปี ที่วัดอนงคาราม พ.ศ. ๒๔๒๘ ได้อุปสมบทที่วัดพระบรมธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท มีพระครูเมธังกร วัดพระบรมธาตุเจ้าคณะอำเภอเมือง เป็นพระอุปัชฌาย์ พระวินัยธรวันกับพระสมุห์เปรม เป็นคู่พระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า พุทฺธสโร

สมเด็จพระพุฒาจารย์ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม และสอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค นอกจากความรู้ด้านพระปริยัติธรรมแล้ว สมเด็จพระพุฒาจารย์ยังมีความเชี่ยวชาญงานด้านตัวเลข โดยเฉพาะการทำบัญชี ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อวงการศาสนาอย่างกว้างขวาง หลายประการ ดังนี้

ด้านการศึกษา

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (นวม) ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญต่างๆ ทั้งได้ทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของเยาวชนทั้งศาสนจักรและอาณาจักร เช่น

- เป็นครูใหญ่โรงเรียนอุดมวิทยายาน
- เป็นที่ปรึกษาวิธีสอนโรงเรียนสวนกุหลาบ
- เป็นกรรมการตรวจข้อสอบตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ
- เป็นกรรมการตรวจประโยคสนามหลวง
- เป็นกรรมการอุปการะโรงเรียนบ้านสมเด็จพระยา โรงเรียนศึกษานารี โรงเรียนอานวยศิลป์ และโรงเรียนวุฒศึกษา ธนบุรี
- เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดอนงคาราม

ด้านการปกครอง

ท่านได้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารการปกครอง เช่น

- เป็นเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม
- เป็นเจ้าคณะแขวงบางลำพูล่างและแขวงราชบุรีบูรณะ

- เป็นเจ้าคณะแขวงใต้และแขวงหลังจังหวัดธนบุรี
- เป็นเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก
- เป็นเจ้าคณะจังหวัดธนบุรี
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

ด้านการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์

ท่านได้ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวกับการอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน เป็นผลสำเร็จอย่างดียิ่ง คือ

- เป็นกรรมการบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- เป็นผู้อำนวยการบูรณะพระวิหารหลวงวัดกัลยาณมิตร

สมณศักดิ์

สมเด็จพระพุฒาจารย์ดำรงสมณศักดิ์โดยลำดับดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูอุดมพิทยากร
- พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระธรรมราชาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระรัชมงคลมุนี
- พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระมงคลเทพมุนี
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระโพธิวงศาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นที่รณัญ ที่พระมหาโพธิวงศาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (นวม พุทฺธสโร) มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ สิริรวมอายุ ๙๒ ปี ๒ เดือน พรรษา ๗๒

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โสม อนุโน)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โสม อนุโน) วัดสุทัศน์เทพวราราม นามเดิมว่า โสม นามสกุล ศุภเทศ เป็นบุตรนายเทศ และนางกุ่ม ศุภเทศ เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๑๗ ที่บ้านตำบล พุมเรียง อำเภอลำยอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการศึกษาชั้นแรกในสำนักพระครูรัตนมนีศรีสังฆราชาลังกาแกว (ทองอยู่) เจ้าคณะใหญ่เมืองไชยา บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๕ ปี และเดินทางมาจำพรรษาที่วัดอรุณราชวราราม จังหวัดธนบุรี ได้ศึกษาภาษาบาลีในสำนักต่างๆ จนเชี่ยวชาญ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๙ อุปสมบทที่วัดชีปะขาว อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพระโพธิวงศาจารย์ (วิญญู) แต่ครั้งยังเป็นพระปริยัติวงศาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสมุห์ (แย้ม) วัดสามก๊ก และสมเด็จพระสังฆราช (แพ) แต่ครั้งยังเป็นพระศรีสมโพธิ เป็นพระคู่สวดกรรมวาจาจารย์

สมเด็จพระพุฒาจารย์เข้าสอบแปลปริยัติธรรมในสนามหลวง ได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อวงการศาสนาอย่างกว้างขวางดังนี้

ด้านการปกครอง

กรณียักยอกสำคัญด้านการปกครองของท่านคือ ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์เทพวราราม ท่านได้รวบรวมระเบียบต่างๆ ของวัด และจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๓ ให้ชื่อว่า *กติกาสงฆ์ของวัดสุทัศน์เทพวราราม พุทธศักราช ๒๔๙๓* นับเป็นหนังสือที่มีกติกาสงฆ์ละเอียดและรัดกุม มีประสิทธิภาพในการปกครองพระภิกษุสามเณรตลอดจนศิษย์วัดเป็นอย่างดี และคงใช้เป็นหลักในการปกครองจนถึงปัจจุบัน

ด้านการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์

เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์เทพวราราม ได้ดำเนินการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ดังนี้

- ก่อสร้างอาคารฉันนानุสรณ์ ใช้เป็นห้องสมุดประชาชน
- ย้ายแท่งที่ตั้งบนแท่นศิลาเบื้องพระพักตร์พระศรีศากยมุนี ภายในพระวิหาร ลงมาตั้งไว้ข้างล่างบริเวณพระวิหารด้านหน้าตามพระราชประสงค์ ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
- ซ่อมหลังคาพระอุโบสถ เปลี่ยนข้อฟ้าและใบระกาใหม่
- ซ่อมพระวิหาร
- เปลี่ยนข้อฟ้าใบระกาพระวิหารคด ทาสีติดกระเบื้องใหม่

สมณศักดิ์

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โสม อนุโม) ได้ดำรงสมณศักดิ์ตามลำดับดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่พระครูปลัดฐานานุกรมของพระเทพมุนี (อิม) วัดราชบูรณะ
- พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระวิเชียรธรรมคุณธาร
- พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชเวที ตริปิฎกภูษิต ธรรมบัณฑิต ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเวที
- พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมดิลก ศาถายุตินายก ตริปิฎกบัณฑิต ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นนิริยุบฏ ที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โสม อนุโม) ได้มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ด้วยโรคชรา สิริรวมอายุได้ ๘๙ ปี

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิตินาโณ)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิตินาโณ) เจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๐ มีนามเดิมว่า วน นามสกุล วิชิตกุล เป็นบุตรพระวิจิตชาบุญวงศ์ (เทต วิชิตกุล) เจ้าเมืองปรางนบุรี และนางวิจิตชาบุญวงศ์ (ทองอยู่ วิชิตกุล) เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๗ ที่ตำบลบ้านนารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๘ คน และรับการศึกษาชั้นแรกกับท่านพระครูสุทธาจารย์คุณ (อ่า) วัดนาหวาย เมืองปรางนบุรี^๑ ต่อมาได้เรียนภาษาบาลีกับพระมหาดนอม คงคปญโญ สำนักวัดสระเกศ และ

^๑ ปัจจุบันคือ อำเภอปรางนบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พระครูญาณภิริติ (โปีะ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และเมื่ออายุ ๑๕ ปี ได้บรรพชาที่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีพระอาจารย์หมก เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อเป็นสามเณรได้เข้าสอบ พระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญธรรม ๓ ประโยค นับเป็นเปรียญองค์แรกของชาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้อุปสมบทที่วัดนาห้วย อำเภอปาดมบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีพระครูสุทธาจารย์คุณ (อ่ำ) พระอาจารย์เดิม เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระวันรัต (เมื่อน ดิสฺสทฺตฺโต) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ขณะดำรงสมณศักดิ์เป็นพระศากยบุตติยวงศ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้รับนามฉายา จิตติวาโน เมื่ออุปสมบทแล้วยังคงศึกษาพระปริยัติธรรม เข้าสอบบาลีสนามหลวงได้เป็นเปรียญธรรม ๖ ประโยค และสอบได้นักธรรมเอกเป็นรุ่นแรก

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิตติวาโน) ได้เลื่อนสมณศักดิ์ และดำรงตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระวิเชียรธรรมคุณาธาร ตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระคณาจารย์เอกทางแสดงพระธรรมเทศนา
- พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม รักษาการตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพมุณี
- พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมไตรโลกาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นสมาชิกสังฆสภาและเป็นพระวินัยธรชั้นฎีกา
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระธรรมปัญญาบติ
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ และได้ดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะใหญ่หนใต้ด้วย

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (วน จิตติวาโน) ได้มรณภาพอย่างสงบเมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ สิริรวมอายุได้ ๘๓ ปี ๖ เดือน ๒๔ วัน พรรษา ๗๐

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร)

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร) เจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๗ บางเขน กรุงเทพฯ มีนามเดิมว่า พิมพ์ นามสกุล แสนทวีสุข เป็นบุตรนายทอง และนางนวล แสนทวีสุข เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ที่บ้านสว่าง ตำบลสว่าง อำเภอดอนจาน จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับการศึกษาที่โรงเรียนวัดบ้านม่วงและโรงเรียนอุบลวิทยาคม จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสุปัฏนาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ มีสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระราชาคณะ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระศาสนดิลก (เสน ชิตเสโน) เป็นสรณคมนาจารย์ เมื่อมีอายุครบตามวินัยบัญญัติจึงอุปสมบท ณ อุทกเขปสีมาในลำแม่น้ำมูล ที่บ้านโพธิ์ตาก ตำบลพิบูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มีสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่พระราชาคณะ เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระศาสนดิลก (เสน ชิตเสโน) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า ธมฺมธโร

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อวงการพระศาสนาอย่างกว้างขวาง ดังนี้

ด้านการศึกษา

- เป็นอุเทศอาจารย์ สอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี
- เป็นกรรมการตรวจปัญหาข้อสอบธรรม และตรวจปัญหาข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง
- เป็นผู้แทนรองแม่กองธรรมประจำมณฑล อำนวยการสอบและตรวจธรรมสนามหลวง
- เป็นครูใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูพระภิกษุ วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา
- จัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมสมทบสอบ สำหรับพระภิกษุสามเณร
- เป็นกรรมการบริหารงานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ สอนศีลธรรมจรรยาแก่นักเรียน และสอนธรรมศึกษาแก่คณะครู

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- เป็นคณาจารย์เอกในทางเทศนาสั่งสอนศีลธรรมจรรยา เผยแผ่ศาสนาแก่ประชาชน
- เป็นกรรมการจัดรายการกระจายเสียงในวันธรรมสวนะ กรมประชาสัมพันธ์
- จัดให้อุปาสก อุปาสิกา มีประเพณีอุโบสถสามัคคี อบรมให้เกิดศรัทธาปสาทะและรู้จักแก่นแท้ในพระพุทธศาสนา

- ได้ประพันธ์หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักวิชาเกี่ยวกับศีลธรรมหลายเรื่อง เช่น สากลศาสนา บัณฑิตเทศนาวิมมัลลยอตซีวิต โลกานุศาสน์
- บทความแจกจ่ายอ่านทางวิทยุกระจายเสียงอีกเป็นจำนวนมาก

ด้านการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์

- สร้างศาลาการเปรียญ ที่วัดพระศรีมหาธาตุ
- บูรณะพระอุโบสถ วิหารคด และขยายห้องสมุดวัดพระศรีมหาธาตุให้สมบูรณ์และกว้างขวาง
- สร้างอุโบสถและวิหารที่วัดสระแก้ว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
- สร้างพระอุโบสถที่วัดบ้านส่วง
- สร้างวิหารที่วัดบ้านแคน ตำบลคอนมดแดง
- บูรณะพระอุโบสถที่วัดสุปฏิญาราม
- สร้างอาคารเรียนที่บ้านสนามชัย และวัดสุปฏิญาราม

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระญาณดิลก
- พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะเสมอชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชาวิ
- พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโมลี
- พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปิฎก
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพรหมมุนี
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระมหาวีรวงศ์

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร) ได้มรณภาพอย่างสงบเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๗ สิริรวมอายุได้ ๗๗ ปี พรรษา ๖๐

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร ปุณณโก)

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร ปุณณโก) วัดจักรวรรดิราชาวาส มีนามเดิมว่า ธีรนามสกุล จันทวีระ เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๐ ตรงกับวันขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะโรง ที่บ้านโนนแดง หมู่ที่ ๓ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นบุตรนายอ่ำ นางอ่อน จันทวีระ

สมเด็จพระธีรญาณมุนี ได้บรรพชาเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ที่วัดหน้าพระธาตุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีพระอุปัชฌาย์ วัดหน้าพระธาตุเป็นพระอุปัชฌาย์ หลังจากนั้นเดินทางเข้ามาจำพรรษาที่วัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพฯ ศึกษาพระปริยัติธรรม และอุปสมบทเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ ณ พัทธสีมาวัดจักรวรรดิราชาวาส มีพระมงคลทิพมุนี (นัย ปญฺติโต) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาปิ่น คงคสุวณฺโณ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูมงคลวิจิตร (ใช้ สุวณฺโณ) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า ปุณณโก ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีด้วยความอุตสาหะวิริยะ จนเชี่ยวชาญและลึกซึ้งสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ นอกจากการศึกษาพระปริยัติธรรมแล้ว สมเด็จพระธีรญาณมุนียังศึกษาภาษาอังกฤษ จีน เขมร ลาว ส่วย ล้านนา สันสกฤต ฮินดู ฯลฯ จนเป็นผู้มีความรู้กว้างขวางมีผู้มาขอความรู้และคำแนะนำอยู่เนืองๆ

สมเด็จพระธีรญาณมุนีได้รับมอบหมายงานพระพุทธศาสนาทั้งด้านการบริหารและการปกครองจากคณะสงฆ์ให้ปฏิบัติภารกิจ ดังนี้

ด้านการศึกษา

เริ่มด้วยการเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมที่สำนักเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำเนินการทางการศึกษาของสงฆ์มาโดยตลอด เช่น เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมและบาลีสันสกฤต เป็นผู้อำนวยการศึกษาสำนักเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นคณบดีคณะพุทธศาสตร์ คณบดีคณะเอเชียอาคเนย์ และเป็นอธิการบดีบริหารงานที่มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเป็นวิทยากรอบรมพระคณาธิการ พระสังฆาธิการพระอุปัชฌาย์และครูสอนพระปริยัติธรรม ณ สำนักเรียนวัดสามพระยาและสถาบันที่อื่น ฯลฯ

ด้านการปกครอง

สมเด็จพระธีรญาณมุนีได้ปฏิบัติงานด้านการปกครองอันเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนา มาโดยตลอดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นต้นมา จวบจนมรณภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ เช่น เป็นกรรมการ สงฆ์วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาสตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๕๒๗ เป็น เจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาคอีสาน เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๓ เป็นรองประธานสังฆสภา เป็น กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ภายหลังได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะใหญ่หน ตะวันออก และเป็นเจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดียรูปแรก

ด้านการต่างประเทศ

สมเด็จพระธีรญาณมุนีเป็นพระเถระผู้มีความคิดกว้างไกลในการศึกษาและการเผยแพร่ พุทธศาสนาโดยเฉพาะการเผยแพร่สู่กลุ่มชนชาวต่างชาติ โดยได้เดินทางไปประกอบศาสนกิจ เผยแพร่พระพุทธศาสนา และจัดตั้งวัดไทยในประเทศต่างๆ เช่น เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยไปปฏิบัติ ศาสนกิจที่เมืองย่างกุ้ง สหภาพพม่า และได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการपालิปฏิวิโสธกะ คือ กรรมการ ฝ่ายตรวจสอบชำระขั้นสุดท้ายด้วยการชำระบาลีพระไตรปิฎก เป็นประธานคณะสงฆ์ประกอบ สังฆกรรมสมมติพัทธสีมา ณ วัดธัมมาราม นครชิคาโก วัดพุทธวราราม นครแวนคูเวอร์ วัดไทย ในนครลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา และวัดพุทธประทีป เดินทางไปเผยแพร่และแสดง ปาฐกถาธรรมเป็นภาษาอังกฤษตามเมืองต่างๆ ในประเทศออสเตรเลีย เป็นพระอุปัชฌาย์และ ประกอบการอุปสมบทแก่ชาวต่างชาติที่วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย และวัดไทยในนครลอสแอน เจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมรักษาโครงการฟื้นฟูมรดกพิณสถานในประเทศเนปาล เป็นประธานสงฆ์ในพิธีจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเพื่อการสืบประวัติศาสตร์ ณ อาโลกวิหาร ประเทศศรีลังกา ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีการจารึกพระไตรปิฎกลงเป็นตัวอักษรครบถ้วนเป็นครั้งแรกของโลก

ด้านสาธารณสงเคราะห์

บูรณปฏิสังขรณ์วัดหน้าพระธาตุ จังหวัดนครราชสีมา ขุดสระน้ำเพื่อสาธารณประโยชน์ ในเขตตำบลตะคุ อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา สร้างถนนสมเด็จพระธีรญาณมุนี จากแยก บักรังชัยเข้าไปบ้านหัน บ้านตะคุ สร้างโรงเรียนอาชีววิทยาการ สร้างโรงเรียนสมเด็จพระธีรญาณมุนี และเป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนทั้ง ๒ แห่งนี้ด้วย

ด้านงานนิพนธ์

นอกจากจะมีผลงานด้านอื่นๆ แล้วยังได้เรียบเรียงงานนิพนธ์ทั้งด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ และหลักภาษาไทยออกเผยแพร่ว่าเป็นความรู้แก่ผู้ที่สนใจ ซึ่งอาจแบ่งผลงานนิพนธ์ของท่านออกได้เป็น งาน ๔ ประเภท คือ

๑. พระธรรมเทศนา สมเด็จพระธีรญาณมุนี ได้เรียบเรียงพระธรรมเทศนาสำหรับแสดงในงานต่างๆ จำนวนมาก เช่น เรื่อง เวสัชชชรัตนธรรมกถา อปายนกถา ฯลฯ

๒. คำประพันธ์ เช่น โคลงสุภาสิต เพลงยาว กาพย์ยานีธรรมคติ ฯลฯ

๓. บทความ บทความที่สมเด็จพระธีรญาณมุนีเรียบเรียงมีทั้งด้านสารคดีธรรมและความรู้ทั่วไป เช่น รอยพระพุทธรบาท สมณศักดิ์ อินเดียในความรู้ลึกของข้าพเจ้า ฯลฯ

๔. วิชาการ สมเด็จพระธีรญาณมุนี นอกจากจะเป็นผู้ทรงความรู้ด้านศาสนา ความสามารถในการประพันธ์โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร้อยแก้วแล้ว ท่านยังมีความรอบรู้ทางประวัติศาสตร์และภาษาไทยอย่างลึกซึ้ง ดังผลงานด้านประวัติศาสตร์และภาษาไทยที่พิมพ์ออกเผยแพร่ เช่น ลาวก้าวหน้า ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยบางประการ “แคน” “จะกละ” ประวัติวัดจักรวรรดิราชาวาส และคำอวยพรเนื่องในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งเรื่องนี้จะทรงวงวิชาการนำไปใช้เป็นแบบเรียนภาษาไทยสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๐ ฯลฯ

ด้านงานพิเศษ

สมเด็จพระธีรญาณมุนีเป็นพระเถระที่ทรงความรู้และความสามารถ จึงได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ต่างๆ ทั้งด้านการศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม เช่น เป็นหัวหน้ากองแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย เป็นกรรมการตรวจสำนวนคำแปลพระสูตรตันตปิฎก เป็นรองประธานกรรมการจัดทำพจนานุกรมภาคอีสาน ฉบับปณิธานสมเด็จพระมหาวิรวัตร (อ้วน ตีสุโส) เป็นประธานฟื้นฟูวรรณกรรมอีสาน เป็นกรรมการศูนย์ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยเยาวชนของชาติในพระสังฆราชูปถัมภ์

นอกจากนี้ท่านยังได้ปฏิบัติภารกิจแทนสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกด้วยหลายครั้ง และหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ท่านได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระอนุศาสนาจารย์ ถวายอนุสาสน์แด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ครั้นทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑

กิตติคุณประกาศ

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณโก) เป็นผู้มีความรู้คุณแก่การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย นานัปการ สภามหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จึงมีมติถวายปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พร.ด.) สาขาครุศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ และศิษยานุศิษย์ได้สร้างถาวรวัตถุ เช่น กุฏิสมเด็จพระธีรญาณมุนี และศาลาสมเด็จพระธีรญาณมุนีไว้ในวัดตามจังหวัดต่างๆ เช่น นครราชสีมา อุบลราชธานี นนทบุรี และร้อยเอ็ด ฯลฯ

สมณศักดิ์

สมเด็จพระธีรญาณมุนีเป็นพระเถระที่ทรงความรู้และใฝ่รู้ในวิชาการด้านต่างๆ เป็น
เนื่องินทรีย์ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนทั้งด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การ
ปกครอง การศึกษา จึงเจริญในสมณศักดิ์เป็นลำดับมา คือ

- พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระสุธีวรคุณ
พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชสุ
ธรรมปริชาภิมนท์ ปริยัติโกศล ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเมธี
ศรีวิบูลนายก ตรีปิฎกธาดา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
ธีรราชมหามุนี ตรีปิฎกโกศล วิมลคัมภีรญาณสุนทร มหาคณิศร บวร
สังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นตริปิฎก ที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ญาณวิสุทธิจริยา
บริณนายก ตรีปิฎกคณาธิการ การติวิสารพุทธบริษัทวินิตา มหาคณิสสร
บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์ เป็นสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระธีรญาณมุนี

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณโก) มรณภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ รวมสิริอายุ ๘๗ ปี
พรรษา ๖๖

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) เจ้าอาวาสวัดสามพระยา มีนามเดิมว่า
ฟื้น นามสกุล พรายภู เป็นบุตรนายหุ่งและนางกั๋ง พรายภู เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๘
ที่บ้านคลองสะแก ตำบลคลองสะแก อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพี่น้องร่วมบิดา
มารดาเดียวกัน ๘ คน และในเยาว์วัยได้เล่าเรียนอักษรสมัยภาษาไทยและภาษาขอมที่วัดชวิด

(ปัจจุบันคือวัดทองทรงธรรม) ต่อมาเมื่ออายุ ๑๙ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสามพระยา จังหวัดพระนคร มีพระธรรมดิลก (ขาว เขมโก) เจ้าอาวาสวัดสามพระยาครั้งยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชอาณัติชั้นสามัญ ที่พระสุธรรมธีรคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์ และศึกษาพระปริยัติธรรมกับพระมหาสละ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดสามพระยา มีพระธรรมดิลก ครั้งยังมีสมณศักดิ์ ที่พระสุธรรมธีรคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูปลัดผาด เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระมหาสละ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า ชุตินฺธโร

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีจนเชี่ยวชาญแตกฉานอย่างยิ่ง สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๐ ณ สำนักเรียนวัดสามพระยา ในปีนั้นก็ได้รับตำแหน่งรักษาราชการเจ้าอาวาสวัดสามพระยา ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๑ ท่านเป็นพระนักวิชาการที่มีผลงานเผยแพร่กว้างขวาง เป็นพระมหาเถระที่แสดงธรรมได้ลุ่มลึกจับใจผู้ได้ฟัง อีกทั้งได้ปฏิบัติศาสนกิจด้านการปกครองอันเป็นประโยชน์แก่วงการศาสนาอย่างกว้างขวาง ดังนี้

ด้านการศึกษา

- ได้ริเริ่มวางโครงการจัดตั้งโรงเรียนพระสังฆาธิการ เพื่อสร้างเสริมคุณสมบัติของผู้ปกครองวัดและผู้ปกครองคณะสงฆ์ให้สมบูรณ์ด้วยความรู้ความสามารถ และปฏิบัติได้เหมาะสมแก่ตำแหน่งหน้าที่
- จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ทำหน้าที่อบรมประชาชนเพื่อจะได้เข้าใจถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิต
- เป็นครูสอนปริยัติธรรมแผนกบาลี ประโยค ป.ธ. ๙
- เป็นกรรมการตรวจปัญหาข้อสอบปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีสันามหลวง
- เป็นกรรมการตรวจสำนวนคำแปลพระไตรปิฎก
- เป็นหัวหน้าแผนกแปลพระไตรปิฎกแผนกพระสูตร

ด้านเผยแพร่พระพุทธศาสนา

เดินทางไปเผยแผ่ศาสนาในสหพันธรัฐมลายู ซึ่งเป็นที่นิยมยกย่องนับถือมากของชาวมลายู

ด้านการปกครอง

- เป็นเจ้าคณะหมวดบางขุนพรหม แขวงกลาง จังหวัดพระนคร
- เป็นรองเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก ทำการแทนเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก
- เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การศึกษา
- เป็นเจ้าคณะอำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี และตำแหน่งเผยแพร่จังหวัดพระนคร

- เป็นหัวหน้าพระธรรมธร
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม และอนุกรรมการพิจารณาร่างกฎหมายมหาเถรสมาคม
- เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่หนกลาง

ด้านการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้ก่อสร้างอาคารเพื่อประโยชน์ให้สอยในวัดตามพระยาตั้งนี้ สร้างอาคารสำหรับเป็นที่ใช้พักพระสงฆ์ สร้างศาลาโถงกว้างใหญ่ สำหรับใช้เป็นที่อบรมพระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการทั่วประเทศ

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปริยัติโลกณ
- พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเวที
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมคุณาภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นที่รัญญู ที่พระธรรมบัญญัติ
- พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) ได้มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ รวมสิริอายุได้ ๙๑ ปี พรรษา ๗๐

สมเด็จพระวันรัต (ทรัพย์ โฆสโก)

สมเด็จพระวันรัต (ทรัพย์ โฆสโก) วัดสังเวชวิศยาราม มีนามเดิมว่า ทรัพย์ นามสกุลสุนทรรัตน์ บิดาชื่อนายอ่ำ มารดาชื่อนางอ่ำ สุนทรรัตน์ เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๗ ตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ปีมะโรง ที่ตำบลวัดร้อยไร่ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวัยเยาว์ ได้ศึกษาเล่าเรียนจากโรงเรียนตัวอย่างประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สอบไล่ได้วิชาสามัญชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ต่อมาได้ย้ายมา

เป็นศิษย์ของพระมหาพอน อยู่ที่วัดดาวดึงษาราม และบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อ ปีจอ พ.ศ. ๒๔๖๕ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ และได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อวันศุกร์ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ตรงกับวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ปีชวด ที่วัดสังฆะวิเชียราราม ตำบลวัดสามพระยา เขตพระนคร จังหวัดพระนคร (ชื่อเรียกกรุงเทพฯ ในสมัยนั้น) โดยมีสมเด็จพระวันรัต (จ่าย ปุณฺณทตฺโต) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระราชเวที (ปลด กิตฺติโสภโณ) (ต่อได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูศีลขันธสูตร (พัน) วัดสังฆะวิเชียราราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า โสโธ

ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๖๘ สอบได้นักธรรมชั้นโท ในสำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
- พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม
- พ.ศ. ๒๔๗๓ สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค ในสำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นเจ้าอาวาสวัดสังฆะวิเชียราราม
- พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยแม่กองธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้นำปัญหาข้อสอบนักธรรมไปสอบที่สนามสอบ ณ ประเทศมาเลเซีย
- เป็นอนุกรรมการควบคุมการเรียไรของคณะสงฆ์
- เป็นอนุกรรมการยกร่างกฎหมายเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๒
- พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๙
- พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง พร้อมทั้งดำรงตำแหน่งสมาชิกสังฆสภา
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก
- พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะนครหลวงกรุงเทพฯ - ธนบุรี (ปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๕ เรียกว่า เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร)

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระญาณโสภณ
- พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพมุนี
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมรัตนกร
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระธรรมวโรดม
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระวันรัต

สมเด็จพระวันรัต (ทรัพย์ โสโภ) ได้มรณภาพอย่างสงบเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๕๒๐ สิริรวมอายุได้ ๗๒ ปี ๑๑ เดือน ๒ วัน พรรษา ๕๓

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (วิน ธมฺมสโร)

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (วิน ธมฺมสโร) เจ้าอาวาสวัดราชผาติการาม (ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๖) นามเดิมว่า วิน นามสกุล ที่ปานุเคราะห์ เป็นบุตรนายเซย และนางบุญมี ที่ปานุเคราะห์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๙ ที่บ้านเทพญา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ได้รับการศึกษาขั้นต้นที่โรงเรียนประชาบาลวัดนาบุญ อำเภอหลังสวน บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่วัดโตนด อำเภอหลังสวน มีพระธรรมมารามคณิสสุปริชา (หนู อริโต) เป็นพระอุปัชฌาย์ และบรรพชาจารย์ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้อุปสมบทที่วัดราชวิศาลวิหาร กรุงเทพฯ มีพระธรรมมารามคณิสสุปริชา (หนู อริโต) เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระธรรมวโรดม (เซ่ง อุตฺตโม) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่พระธรรมโกศาจารย์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า ธมฺมสโร

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมจนมีความรู้ลึกซึ้งและเข้าสอบนักธรรมและเปรียญธรรม ได้ตามลำดับ คือ นักธรรมชั้นเอก เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๓ และเปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อวงการศาสนา ดังนี้

ด้านการศึกษา

- เปิดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี ณ วัดราชผาติการาม
- สนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรมีโอกาสศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (เดิมคือมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายหลังได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย)
- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี
- เป็นกรรมการตรวจข้อสอบประโยคธรรมสนามหลวงและข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง

ด้านเผยแพร่ศาสนา

เป็นเจ้าหน้าที่ไปอบรมเผยแพร่ศาสนาให้ข้าราชการและประชาชนตามสถานที่ต่างๆ ทั่วราชอาณาจักร

ด้านการปกครอง

- เป็นเลขานุการเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชและภูเก็ต
- เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะตรวจการ ภาค ๕
- เป็นกรรมการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย
- เป็นเจ้าคณะอำเภอคูสิต ปทุมวัน พระโขนง บางเขน บางกะปิ (๕.)
- เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การศึกษา
- เป็นอนุกรรมการร่างกฎหมายเถรสมาคม
- รักษาการแทนเจ้าคณะนครหลวงกรุงเทพธนบุรี (๕.)

ด้านการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์

- บูรณปฏิสังขรณ์ และก่อสร้างเสนาสนะต่างๆ ในวัดราชผาติการาม รวมทั้งซื้อที่ดินขยายวัด ๒ แปลง
- จัดตั้งมูลนิธิสำหรับวัดราชผาติการาม มีเงินทุนหมุนเวียนสำหรับสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานในวัดราชผาติการาม รวมถึงเจดีย์ล้านหนึ่งแสนแปดหมื่นสองพันเก้าร้อยห้าสิบเก้าบาท

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอริยมณี
ในรัชกาลที่ ๘ ขณะจำพรรษาอยู่ที่วัดราชาธิวาส
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราช
เมธี ในรัชกาลที่ ๙ ขณะจำพรรษาอยู่ที่วัดราชาธิวาส
- พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพ
โมลี
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระ
ธรรมปาโมกข์
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้น
หิรัญบัฏ ที่พระพรหมมุนี
- พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระมหาวีรวงศ์

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์มรณภาพอย่างสงบด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๖
สิริรวมอายุได้ ๘๗ ปี พรรษา ๖๕

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เสี้ยม จันทสิริ)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เสี้ยม จันทสิริ) วัดสุทัศน์เทพวราราม นามเดิมว่า เสี้ยม
นามสกุล วิโรทัย บิดาชื่อเขียว มารดาชื่อประกอบ เกิดเมื่อวันอังคารที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๓
ที่ตำบลหันสัง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รับประทานชานแรกที่วัดใกล้บ้านและ
โรงเรียนประชาบาลจนจบชั้นประถมปีที่ ๔ ได้บรรพชาเป็นสามเณร พ.ศ. ๒๔๖๐ เมื่ออายุครบบวช
จึงอุปสมบท ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม โดยมีพระพรหมมุนี (แพ ตีฆสเทโว) (ต่อมาเป็นสมเด็จพระ
สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกองค์ที่ ๑๒) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมงคลราชมุนี (ฝ่ง) เป็น
พระกรรมวาจาจารย์ พระราชเวที (นาค) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า จันทสิริ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ศึกษาพระปริยัติธรรม จนสามารถสอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ท่านได้ปฏิบัติศาสนากิจอันเป็นประโยชน์ต่อวงการศาสนาอย่างกว้างขวางดังนี้

ด้านการศึกษา

- เป็นหัวหน้าคณะนำปัญหาข้อสอบธรรมไปเปิดสอบที่ประเทศมาเลเซีย
- ปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลีและนักธรรมในสำนักวัดสุทัศน์เทพวรารามจนเจริญก้าวหน้าเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ในสมัยที่ท่านเป็นอธิบดีสงฆ์นั้น สามเณรสำราญ สุขวาทะโก วัดสุทัศน์เทพวราราม สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค นับเป็นเปรียญ ๙ รูปที่ ๓ ตั้งแต่สร้างวัดมาได้ ๑๖๕ ปี และสามเณรบรรจบ บรรณรุจิเป็นรูปต่อมาที่ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคในสำนักนี้
- เป็นอาจารย์ใหญ่ประจำสำนักเรียนวัดสุทัศน์เทพวราราม
- เป็นผู้ช่วยแม่กองธรรมสนามหลวง

ด้านการปกครอง

สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ได้ดำรงตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับด้านการปกครองดังนี้

- เป็นเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี
- เป็นเจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาค ๖
- เป็นเจ้าคณะอำเภอพระนคร
- เป็นเจ้าคณะภาค ๑ ภาค ๒
- เป็นผู้รักษากรุงเจ้าอาวาสวัดปทุมคงคา
- เป็นเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์เทพวราราม

ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่อันเกี่ยวแก่การปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ในทุกตำแหน่งหน้าที่ ที่ท่านได้รับมอบหมายมา

ด้านการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์

ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์เทพวรารามนั้น ท่านได้บูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด เช่น พระอุโบสถ พระวิหาร พระวิหารคด ศาลาอาราม ศาลาฉันและถาวรวัตถุอื่นๆ จนวัดสุทัศน์เทพวรารามอยู่ในสภาพสมบูรณ์และสวยงาม

สมณศักดิ์

สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ (แสงี่ยม จันทสิริ) ได้ดำรงสมณศักดิ์ตามลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นพระครูจุลคณานุศาสน์ (พระครูปลัดซ้าย) เป็นตำแหน่งฐานานุกรมในสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (แพ ติสฺสเทโว) สมเด็จพระสังฆราช

- พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นพระครูมหาคนานวลนิพนธ์ (พระครูปลัดขวา) เป็นตำแหน่งฐานานุกรม
ในสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (แพ ติสฺสเทโว) สมเด็จพระสังฆราช
- พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรี
สมโพธิ
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอชั้นราช ในราช
ทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอชั้นเทพ ในราช
ทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
วิสุทธิอาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ
ที่พระวิสุทธิวงศาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระ
ราชาคณะ ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เสงี่ยม) ได้มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๗
มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๖ สิริรวมอายุได้ ๘๑ ปี ๑๑ เดือน ๒๒ วัน พรรษา ๖๑

สมเด็จพระวันรัต (จับ จิตธมฺโม)

สมเด็จพระวันรัต (จับ จิตธมฺโม) วัดโสมนัสวิหาร นามเดิมว่า จับ นามสกุล สุนทรมาศ
เกิดเมื่อวันพุธที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ตรงกับวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๔๙
ที่บ้านตำบลตะเคียน หมู่ที่ ๒ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา บิดาชื่อนายยุค มารดาชื่อนางร่ม
สุนทรมาศ

ได้เล่าเรียนอักษรภาษาไทย ชั้นประถมปีที่ ๓ และเรียนหนังสือขอม เมื่ออายุ ๑๘ ปี
จึงบรรพชาเป็นสามเณร ที่วัดตะเคียน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีพระครูธรรมจักร (เทพ)
วัดประดู่หอม อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๔๖๕ เมื่ออายุครบ ๒๐ ปี จึงอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดศาลาลวง
ตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีพระรัตนธัชมุนี (จู อิศฺสรวาโร) วัดบวรนิเวศวิหาร

จังหวัดพระนคร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูวิจารณ์ศีลคุณ (แดง) วัดเกษตรลธิ์ (ตะเคียบะ) ตำบลตะเคียบะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้นามอาญาว่า จิตมฺโม

ต่อมาได้เดินทางเข้ามาอยู่ที่วัดพระยาขี้ อำเภอบางมวัน จังหวัดพระนคร เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม และภายหลังได้ย้ายไปอยู่ในสำนักพระครูสิริปัญญาภรณ์ (เยี่ยม ตพฺพตสิริ) ซึ่งต่อมาได้รับสมณศักดิ์เป็นพระราชอาณัติ ที่พระสิริปัญญาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร) จนสอบได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

ด้านหน้าที่การงาน

พ.ศ. ๒๔๘๙ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร ปรับปรุงการศึกษาพระปริยัติธรรม จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชอาณัติชั้นสามัญ ที่พระอมรมนี

พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชอาณัติชั้นราช ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชอาณัติชั้นเทพ ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชอาณัติชั้นธรรม ที่พระธรรมวาลังการ

พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระธรรมปัญญาจารย์^๑

พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระวันรัต

สมเด็จพระวันรัต (จิบ จิตมฺโม) ตลอดชีวิตของท่าน ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ทั้งด้านการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์เสนาสนะถาวรวัตถุ พระอุโบสถ ตลอดจนพระเจดีย์สถาน กำแพงรายล้อมอาวาสและที่ธรณีสงฆ์ที่เพิ่มขึ้นทั้งสิ้น ๓๕ ไร่เศษ ซึ่งใช้เป็นประโยชน์สืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ และท่านได้มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗ รวมสิริอายุได้ ๗๘ ปี พรรษา ๕๒

^๑ ตำแหน่งพระธรรมปัญญาจารย์นี้ ทางคณะสงฆ์มีมติให้ตั้งขึ้นและจัดให้อยู่ในลำดับพระราชอาณัติรองสมเด็จพระราชาคณะรองสมเด็จพระวันรัต (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม ทรงยกขึ้นเพื่อลดความสำคัญของพระธรรมปัญญาจารย์

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนธิ เขมจารี)

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนธิ เขมจารี) วัดปทุมคงคา นามเดิมว่า สนธิ นามสกุล ทั้งจันทร์ เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ตรงกับวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๔ ปีกจ ณ บ้านเบิกไพร ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี บิดาชื่อผล มารดาชื่อหลวง ทั้งจันทร์ ในวัยเด็กนั้น ท่านได้ศึกษาที่โรงเรียนประจำจังหวัด อำเภอสูงเนิน (บุรคามาบำรุง) จังหวัด นครราชสีมา จนจบการศึกษาระดับสูงสุดของโรงเรียน ต่อมาได้มาอยู่กับพระวิเชียรธรรมคุณธาร (พระมหาบุญยัง) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรมและได้บรรพชา เป็นสามเณรเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๔ ตรงกับวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีกุญ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โดยมีสมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺโต) วัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาได้อุปสมบท เมื่อวันเสาร์ที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ตรงกับวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะแม ซึ่งมีสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เขม อนุมฺสโร) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูพิศาลสรีกัจ (พัก ปุณฺณสิริ) วัดท่าเลไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และสมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺโต) วัด พระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า เขมจารี และได้ศึกษาพระ ปริยัติธรรมจนสอบได้นักธรรมตรีเปรียญธรรม ๔ ประโยค ที่สำนักเรียนวัดพระเชตุพนวิมล มังคลาราม กรุงเทพฯ และปี พ.ศ. ๒๔๙๑ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ที่วัดเพชรสมุทร คณะจังหวัดสมุทรสงคราม นอกจากนี้ท่านได้ศึกษาภาษาอังกฤษ เขาเลขแบบบิทแมน ไวยากรณ์ และกวีนิพนธ์ เป็นต้น

เนื่องจากสมเด็จพระธีรญาณมุนีเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหลายประการ โดยเฉพาะด้านเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เป็นพระธรรมกถึกเอก เป็นเลิศในทางแสดงธรรมเทศนา ทั้งเอื้ออำนวยประโยชน์ ให้การอุปถัมภ์ต่างๆ แก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอย่างมาก จนทางสภา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ถวายปริญญาพุทธศาสตรดุษฎี บัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พร.ด.) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณ ตลอดชีวิต ของท่านได้รับการปฏิบัติงานสนองงานพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางตลอดมา พอสรุปได้ดังนี้

ด้านการศึกษา

เป็นพระครูสอนปริยัติธรรมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นกรรมการตรวจ ธรรมสนามหลวงมณฑลราชบุรี เป็นกรรมการนำข้อสอบประโยคนักธรรมและธรรมศึกษา ไปเปิด สอบ ณ วัดเขตกิaram วัดบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และวัดเจริญสุขาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

เป็นกรรมการตรวจข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง และเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง เป็นครูสอนปริยัติธรรม แล้วได้จัดตั้งสำนักเรียนภาษาบาลีขึ้นที่วัดบ้านโป่ง เป็นแห่งแรกและการเรียนยังดำเนินสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการศึกษาประจำอำเภอบ้านโป่งตามโครงการใหม่ของคณะสงฆ์ เป็นกรรมการตรวจชำระ คัมภีร์อรรถกถาฎีกาพระไตรปิฎก เป็นกรรมการนำข้อสอบนักเรียนไปเปิดสอบที่สนามสอบ ณ รัฐกลันตันและไทรบุรี ประเทศมาเลเซีย และวัดหน้าพระธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดวิชิตสังฆาราม จังหวัดภูเก็ต และวัดพระบาทมิ่งเมือง จังหวัดแพร่

นอกจากนี้ ยังได้จัดตั้งทุนนิการศึกษาพระปริยัติธรรมวัดปทุมคงคา เพื่อนำดอกผลมาถวายเป็นค่านิตยภัตครูสอน ค่าอุปกรณ์การเรียนการสอน จัดตั้งทุนประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา มอบเป็นทุนแก่นักเรียนทั้ง ๓ ระดับ ตามนโยบายศึกษาสงเคราะห์ทางคณะสงฆ์ และบริจาคกับปัยกัณฑ์สวนตัว มอบเป็นทุนการศึกษาโรงเรียนวัดปทุมคงคา ระดับประถม จำนวน ๓๐ ทุนๆ ละ ๕๐๐ บาท ทุกปีเสมอ

ด้านการปกครอง

พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

เป็นเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม

เป็นสมาชิกสังฆสภา

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นเจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาค ๗

เป็นกรรมการบริหารคณะสงฆ์ไทย

พ.ศ. ๒๔๙๘ ไปตรวจการคณะสงฆ์แทนเจ้าคณะตรวจการภาค ๗ ในเขตจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

เป็นพระวินัยธรชั้นฎีกา

พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นเจ้าอาวาสวัดเพชรสมุท พระอารามหลวง จังหวัดสมุทรสงคราม

พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นกรรมการพิจารณาข้อบกพร่องของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นอนุกรรมการมหาเถรสมาคมพิจารณาอธิกรณ์

เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๕

พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าคณะภาค ๑๕

- พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม จนถึงมรณภาพ
- พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นอนุกรรมการส่งเสริมจัดให้มีวัดในเขตปกครองหนใต้ (ใน ๔ จังหวัด)
เป็นอนุกรรมการ พศป. (พิจารณางบประมาณประจำ)
เป็นอนุกรรมการร่างกฎหมายและระเบียบมหาเถรสมาคม
เป็นอนุกรรมการ พวช. (พิจารณาข้อขัดแย้งระหว่างวัดกับผู้เช่า)
เป็นประธานอนุกรรมการพิจารณาเรื่องนักเรียนถูกสั่งเพิกถอนสิทธิ
หนังสือสุทธิ
เป็นกรรมการอำนวยการพัฒนาวัด
- พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดปทุมคงคา กรุงเทพฯ ได้ปรับปรุงการปกครอง การศึกษา
การเผยแพร่และการสาธารณูปการ เช่น จัดตั้งระเบียบการรับภิกษุ
สามเณรต้องสอบความรู้ให้ได้ก่อนจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้มี
ปริมาณและคุณภาพดีขึ้น
- พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะภาค ๑ - ๒ - ๓ และภาค ๑๓ - ๑๔ - ๑๕
- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเจ้าคณะภาค ๑

ด้านเผยแพร่พระพุทธศาสนา

สมเด็จพระธีรญาณมุนีเป็นพระธรรมกถึกเอก เลิศในทางแสดงพระธรรมเทศนา จึงได้รับ
มอบให้เป็นผู้อำนวยการกองวิชาการสภามหเถร ได้เขียนเรื่องพระธรรมเทศนามากมาย เขียน
บทความมากมาย ฯลฯ และเป็นผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทยในสังฆราชูปถัมภ์
เป็นประธานการประชุมสภาสงฆ์แห่งโลกครั้งที่ ๔ ณ กรุงเทพฯ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธ
มามกะผู้เยาว์วัดปทุมคงคา เป็นกรรมการฝึกอบรมพระธรรมทูต ฯลฯ

ด้านสาธารณูปการ

เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเพชรสมุท จันทบุรีสมุทรสงคราม ได้ปรับปรุงเสนาสนะ
ซึ่งเดิมสร้างด้วยไม้ให้เป็นสภาพตึกคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด และเมื่อมาดำรงตำแหน่งเป็น
เจ้าอาวาสวัดปทุมคงคา กรุงเทพฯ ได้ปรับปรุงการปกครอง การศึกษา การเผยแพร่ และการ
สาธารณูปการนานัปการ นอกจากนี้ ท่านยังได้ดำเนินการสร้างพระอุโบสถและร่วมสร้างศาลา
การเปรียญ วัดท่าเลไทย อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ฯลฯ

ด้านงานพิเศษ

เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และเป็นกรรมการอุปถัมภ์มหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เป็นคณะกรรมการผู้อำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์องค์เจดีย์พระธาตุพนม เป็นประธานกรรมการอุปถัมภ์สร้างวัดไทยลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา เป็นกรรมการที่ปรึกษาคณะกรรมการอำนวยการสังคายนาพระธรรมวินัย ฯลฯ

ด้านศาสนิกต่างประเทศ

ได้เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยไปประชุมชำระพระไตรปิฎก และประชุมจัดฐสังคายนา ทุติยสันนิบาต ณ สหภาพพม่า เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทย ไปประชุมอรรถกถาสังคายนา ณ สหภาพพม่า และท่านได้รับเกียรตินิมนต์จากสันตะปาปาให้ไปเยี่ยมสำนักวาติกัน โดยมีสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (ปุ่น ปุณฺณสิริ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นหัวหน้าและได้รับนิมนต์จากองค์การยูนิสโกให้ไปเยือนสหรัฐอเมริกา โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นหัวหน้าคณะ

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระภิกขุวงศ์
- พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามพระเทพเวที
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ในราชทินนามพระธรรมปิฎก
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะหิรัญบัฏ ที่พระธรรมมวโรดม บรมญาณอดุล สุนทรนายก ตรีปิฎกคุณาลังการ วิภูสิต บริหารกิจจาทร มหาคณิสสรบวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระธีรญาณมุนี มีราชทินนามตามที่จารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระธีรญาณมุนี ตรีปิฎกคุณาลังการ วิจิตรปฏิภาณธรรมปรีชา ศีลขันธสมาจาร วัตรสุนทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี

สมเด็จพระธีรญาณมุนีได้มุ่งบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและชาติบ้านเมืองตลอดชีวิตของท่านนั้น โดยใช้ขันติธรรมและเมตตาธรรม ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย จนกระทั่งในวาระสุดท้าย ท่านมรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ รวมสิริอายุได้ ๘๑ ปี ๗ เดือน ๓ วัน พรรษา ๖๐

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มีนามเดิมว่า คำตานิามสกุล ดวงมาลา (ต่อมาเปลี่ยนเป็น อาจ ดวงมาลา) เป็นบุตรคนแรกของนายพิมพ์ และนางแจ้ ดวงมาลา เกิดเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๖ ตรงกับวันอาทิตย์ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีเถาะ เบญจศก ณ บ้านไต้ ตำบลบ้านไต้ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๔ คน พ.ศ. ๒๔๕๙ ขณะเมื่ออายุ ๑๔ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดศรีจันทร์ ตำบลบ้านไต้ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีพระอาจารย์หน่อ เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์เป็นพระอุปัชฌาย์ ในระหว่างที่บรรพชาอยู่นั้น ได้เล่าเรียนอักษรลาวกับพระอาจารย์หนู และได้สอบเป็นครูประจำบาลสอนที่โรงเรียนวัดกลาง ตำบลเมืองเก่า เป็นเวลา ๓ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ ต่อมาได้เดินทางมากรุงเทพฯ กับพระครูพิศาลธัญเขต (หลวงน้ำ) ซึ่งได้นำมาฝากไว้กับพระอาจารย์ทองคำแพทยกิจ ที่วัดชนะสงคราม ได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ทองคำได้นำไปฝากให้เล่าเรียนบาลีและนักธรรมที่สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์จนถึงชั้นมูลฐาน ๖ ภายหลังต่อมาพระครูธรรมธร แห่งวัดบวรนิเวศวิหาร ได้นำมาฝากไว้กับเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ (สมเด็จพระวันรัต ฑิต อุทโย) ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของท่านเจ้าคุณพระธรรมไตรโลกาจารย์ (สมเด็จพระวันรัต เสง เขมจารี) และท่านเจ้าคุณได้เปลี่ยนชื่อให้ใหม่ จากชื่อ คำตานิาม อาจ ดวงมาลา เพื่อให้เหมาะกับลักษณะที่เป็นโคตม ซึ่งมีบุคคลลักษณะของอาจ แก้วกล้า และขณะอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ สามเณรอาจ ดวงมาลา ได้เรียนบาลีถึงชั้นธรรมบทอง ๓ สอบนักธรรมได้ถึงนักธรรมโท

พ.ศ. ๒๔๖๖ เมื่ออายุครบ ๒๐ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีภุณ เบญจศก ณ พัทธสีมาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มีสมเด็จพระวันรัต (สง เขมจารี) ขณะยังเป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้นามฉายาว่า อาสโภ

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๖๑ สอบไล่ได้วิชาครูเทียบเท่าชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนขอนแก่นวิทยาคาร

พ.ศ. ๒๔๖๔ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

- พ.ศ. ๒๔๖๕ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- พ.ศ. ๒๔๖๖ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๖๗ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๖๘ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๖๙ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๗๑ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก
- สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๗๒ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค

ด้านหน้าที่การงาน

ด้านปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๗๔ ไปตรวจราชการคณะสงฆ์และเทศน์สอนประชาชนในนามเจ้าคณะมณฑลอยุธยา ในเขตสระบุรี
- พ.ศ. ๒๔๗๕ ไปอยู่วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- เป็นรองเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดาราราม
- พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นพระอุปัชฌาย์ประภาวิสามัญ เป็นพระคณาจารย์โทในทางเทศนา
- พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นเจ้าคณะตำบลลำเภาลัม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดาราราม
- เป็นเจ้าคณะอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นรองเจ้าคณะมณฑลอยุธยา
- พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นพระคณาจารย์เอก ทางเทศนา
- พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นสมาชิกสังฆสภา
- พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๔
- พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- พ.ศ. ๒๔๙๑ ย้ายจากเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง

งานการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๖๑ เป็นครูสอนประจำโรงเรียนประชาบาลวัดกลางเมืองเก่าอำเภอเมือง
- ๒๔๖๓ จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นผู้อำนวยการศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
จัดตั้งการศึกษาภาษาบาลีขึ้นที่วัดสุวรรณดาราราม
เป็นกรรมการศึกษาประชาบาลอำเภอกรุงเก่า
เป็นกรรมการแปลพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย
เป็นหัวหน้ากองตรวจสำนวนฝ่ายพระอภิธรรม
เป็นสภากาหนดแห่งสภาการศึกษาคณะสงฆ์
- พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการการศึกษาและแม่กองธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๐ เดินทางไปเปิดสอบธรรมสนามหลวงที่รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ที่เปิด
สอบขึ้นเป็นครั้งแรก
- พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นนายกมหาวิทยาลัย
เป็นสภานายกมหาวิทยาลัยกมลราชวิทยาลัย (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ในพระบรมราชูปถัมภ์
จัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา ม. ๑ - ม. ๘
- พ.ศ. ๒๔๙๔ ตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานถาวร
- พ.ศ. ๒๔๙๖ ประกาศตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานถาวร เป็นหัวหน้าคณะสงฆ์ไทยไป
ร่วมประชุมฉัฎฐสังคายนา ที่ประเทศสหภาพพม่า
- พ.ศ. ๒๕๐๑ จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- พ.ศ. ๒๔๗๓ เป็นพระธรรมกถึกไปแสดงธรรมสอนประชาชนในเขตจังหวัดชัยนาท
- พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นหัวหน้าปรับปรุงและส่งเสริมพระศาสนาในภาคพายัพ ในพื้นที่ ๗
จังหวัด
- พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นรองหัวหน้าคณะสมณทูตไปเจริญศาสนไมตรีกับประเทศสหภาพพม่า
- พ.ศ. ๒๔๙๙ จัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างพระวิปัสสนาจารย์ทั่วประเทศ เป็น
ระยะเวลาติดต่อกัน ๒๕ ปี

- พ.ศ. ๒๕๐๑ เดินทางรอบโลกไปเผยแพร่การพระศาสนาและวัฒนธรรมในประเทศต่างๆ
- ๒๕๐๒ ทั้งยุโรป อเมริกาและเอเชีย ร่วมกับองค์การส่งเสริมศิลปกรรม (เอ็ม. อาร์. เอ)

งานด้านสาธารณูปการ

ในระหว่างที่สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสโภ) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ได้ดำเนินการศาสนกิจด้านสาธารณูปการ อาทิ

- สร้างอาคารเรียนมหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย ๑ หลัง
- สร้างหอปฏิบัติ และหอรบะมั่ง วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- สร้างวัดศรีพิมล เป็นวัดประจำบ้านดิน อำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น
- สร้างตึกอาพาธสงฆ์โรงพยาบาลจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑ หลัง

ฯลฯ

งานคันถธุระ

- พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นหัวหน้าแผนกตรวจสำนวนแปล ในคณะกรรมการกอง แปลพระ
อภิธรรมปิฎกฉบับหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นหัวหน้าคณะกรรมการตรวจสำนวนแปลพระอภิธรรมปิฎก ฉบับหลวง
- พ.ศ. ๒๕๐๕ แปลคัมภีร์ ธรรมปทฎกถา เป็นสำนวนเทศนา จบบริบูรณ์ ทั้ง ๘ ภาค
- ๒๕๐๙
- พ.ศ. ๒๕๐๗ แปลคัมภีร์วิสุทธิมรรคปกรณ์ เป็นสำนวนร้อยแก้ว จบบริบูรณ์ทั้ง ๓ ภาค
- ๒๕๒๐
- พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้รับพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้งเป็นสังฆปาโมกข์ ฝ่ายอภิธรรม
ปิฎก ในคณะกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัย ตรวจชำระพระไตรปิฎก

นอกจากนี้ยังมีผลงานเทศนา บทนิพนธ์อีกมากมาย

เกียรติฐานะพิเศษ

- พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นอัครมหาบัณฑิต จากรัฐบาลสหภาพพม่า
- พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขามนุษยสังเคราะห์
ศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะ
สงฆ์ไทย
- พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรี
สุธรรมมุนี
- พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอชั้นราช ในราช
ทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเวที
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
ไตรโลกาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพิมลธรรม
- พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธมหาราช

สมเด็จพระพุทธมหาราช (อาจ อาสโ) ได้อาพาธด้วยโรคหัวใจล้มเหลว และได้มรณภาพ
ด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ สิริรวมชนมายุได้ ๘๖ ปี ๑ เดือน พรรษา ๖๖

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺณโชโต)

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺณโชโต) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม มี
นามเดิมว่า สุวรรณ นามสกุล เชื้อนพธิ์ เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๓
ตรงกับวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีวอก ที่บ้านนางแล ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
เป็นบุตรนายสี วงศ์เรืองศรี และนางซันแก้ว เชียงมูล

ในวัยเด็กได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนประชาบาลวัดนาง
แล ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย แล้วได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๑๕
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ที่วัดนางแล มีพระครูสุตาลังการ วัดกลางเวียง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงราย เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาได้ย้ายมาจำพรรษาอยู่ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
กรุงเทพฯ มาอยู่กับสมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภณ) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมโกศาจารย์
เจ้าคณะมณฑลพายัพเพื่อเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และได้อุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๘๓ ตรงกับวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะโรง ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม มี
สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภณ) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระพรหมมุนีเป็นพระอุปัชฌาย์

พระมงคลวัตรกวี (คอน นนทิโย ป.ธ. ๓) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระสรภานกวี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระราชเวที (ดอกไม้ อุดตฤภพโท ป.ธ. ๖) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามอาญาว่า สุวณฺณโชโต และจำพรรษาอยู่ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม จนสอบไล่ได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ และได้รับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาสังคมศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย

ด้านผลงาน

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ท่านได้ให้การสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนในท้องถิ่นทุรกันดาร และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลงานของท่านมีหลายด้าน เช่น

พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะตรวจการ ภาค ๕

- ๒๕๐๖

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นพระอุปัชฌาย์ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรได้ทั่วประเทศ

- ๒๕๓๗

พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

- ๒๕๓๗

พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๖

- ๒๕๐๘

พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าคณะภาค ๖ (ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดลำปาง เชียงราย แพร่

- ๒๕๒๕ น่านและพะเยา)

พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

- ๒๕๓๗

พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ (ปกครองคณะสงฆ์ ๑๖ จังหวัด)

- ๒๕๓๗

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นครูสอนประจำสำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นผู้ช่วยเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง

- ๒๔๙๘

พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นเลขานุการสังฆมนตรีว่าการองค์การศึกษา

- ๒๔๙๘

พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม จังหวัดเชียงราย

- ๒๔๘๘

พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง

- ๒๔๙๓

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นรองแม่กองบาลีสนามหลวง

- ๒๕๓๐

พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพุทธศาสนาวินยาพิทย

- ๒๕๓๗ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (พอ.บ.)

พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนานานาชาติวัดเบญจมบพิตร

- ๒๕๓๗ ดุสิตวนาราม

พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นแม่กองบาลีสนามหลวง

- ๒๕๓๗

ด้านสาธารณูปการ

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๓๗ ได้ดำเนินการก่อสร้างสิ่งเสนาสนที่จำเป็นและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ ภายในวัดให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น สร้างศาลาร้อยปี ปิยมหาราชอนุสรณ์ และหล่อพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานไว้ในศาลา สร้างศาลาธรรมชินราชปิฎกพิธ สร้างตึกพระนวกะ (หอ ๓) บูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ ระเบียบวิหารคด พระที่นั่งทรงธรรม หมู่พระที่นั่งทรงผนวช ศาลาบัณฑิตสมาคม พระวิหารสมเด็จพระกุฎิสมเด็จ หอระฆังบวรวงศ์ กุฏิแถว และกุฏิเดี่ยว ฯลฯ

ด้านสาธารณสงเคราะห์

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ให้ความสำคัญสนับสนุนในเรื่องการศึกษา โดยเฉพาะการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนในถิ่นทุรกันดาร เช่น เป็นอนุกรรมการวัฒนธรรมทางจิตของกระทรวงศึกษาธิการ ประธานกรรมการอำนวยการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ตั้งคณะพระธรรมจาริกเพื่อเดินทางไปเผยแผ่พุทธศาสนาในกลุ่มชนชาวเขาในเขตพื้นที่ภาคเหนือ จัดตั้งศูนย์ธรรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขาที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสนับสนุนพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ให้ได้รับการศึกษาอบรม ด้านปริยัติธรรมและการศึกษาสายสามัญขั้นมูลฐานถึงระดับปริญญาตรี และเข้าฝึกอบรมเป็นพระธรรมจาริกก่อนเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาร่วมกับพระธรรมจาริก ก่อตั้งมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชนในถิ่นทุรกันดาร เพื่อนำดอกผลมาสนับสนุนการดำเนินงานพระธรรมจาริกให้ได้ประโยชน์สูงสุดแก่สังคมประเทศชาติและ

พระศาสนา เป็นประธานในการบรรพชาอุปสมบทของโครงการบรรพชาอุปสมบทธรรมทายาทของ
ชมรมพุทธศาสตร์ทุกมหาวิทยาลัย จัดตั้งสวนสมณไพรพระธรรมจาริก สวนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์
ที่บ้านลิขิตตันลุง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อผลิตกล้าสมณไพร สำหรับพระธรรมจาริกนำไป
ปลูกตามอาศรมต่างๆ และใช้ผลิตยาสมณไพร เพื่อนำไปบำบัดแก้ชาวบ้านผู้เจ็บไข้ ฯลฯ

ด้านการต่างประเทศ

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่เล็งเห็นประโยชน์ของการเผยแผ่พระพุทธ
ศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อเป็นการสืบทอดพระศาสนา ท่านได้เดินทางไปเผยแผ่และดูการพระ
ศาสนาด้วยตนเองบ้าง ส่งพระธรรมทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบ้าง และได้ดำเนินการสร้าง
วัดไทยในต่างประเทศบ้าง ทำให้พุทธศาสนาและหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์เป็นที่สนใจของ
ชาวต่างประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ท่านให้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนานานาชาติขึ้นที่วัด
เบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เพื่อให้เป็นศูนย์การศึกษาธรรมแก่ชาวต่างประเทศและชาวไทยที่สนใจ
งานด้านการต่างประเทศของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ได้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๒ จนถึงมรณภาพ
เช่น เป็นเลขานุการและประธานงานในการก่อสร้างวัดเชตวัน ประเทศมาเลเซีย เป็นประธานนำ
พระพุทธชินราชจำลองไปประดิษฐานเป็นพระปฏิมาประธานอุโบสถวัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย
เป็นพระอนุจรร่วมในคณะของสมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระ
พระวันรัต เดินทางไปร่วมประชุมสังฆรัฐสังคายนา จตุตถสังนิบาต ณ ปาสาณคูหา เมืองย่างกุ้ง
สหภาพพม่าและร่วมฉลองพุทธชยันตี ณ ประเทศศรีลังกา แทนสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวง
วชิรญาณวงศ์ เป็นพระอนุจรร่วมในคณะสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฺฐายี)
เยือนประเทศศรีลังกา เดินทางไปทำหน้าที่อุปัชฌาย์บวชให้แก่กุลบุตรแบบเถรวาทชาวเกาหลีที่เมือง
ปูซาน ตามคำอารณาของพระภิกษุอินทัก และแสดงธรรม ณ สถานที่ต่างๆ ซึ่งการเดินทางไป
ประเทศเกาหลีในครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นสมณทูต ที่ได้นำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่เป็นครั้งแรกในดิน
แดนของฝ่ายมหายาน เดินทางไปศึกษาดูงานด้านการพระศาสนา ณ มหาวิทยาลัยและสถาบัน
พระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น เดินทางไปร่วมประชุมพุทธศาสนิกชนสัมพันธ์แห่งโลก (World
Fellowship of Buddhists) ครั้งที่ ๑๗ ที่กรุงโซล ประเทศเกาหลี เป็นประธานอุปถัมภ์สร้างวัดพุทธรังษี
มลรัฐไอม่า ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมอบให้พระครูศรีพิพัฒน์ภรณ์ (สุรเชษฐ์ ปภูกโม ป.ธ. ๖,
M.A.) เป็นผู้ดำเนินการ เป็นประธานอุปถัมภ์การสร้างวัดศรีนครินทรวราวม ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์
โดยมอบหมายให้พระราชกิตติโมลี (ทองสุรีย์ สุริยโชโต ป.ธ. ๘, พธ.บ., M.A., Ph.D) ดำเนินการ
เพื่อเป็นวัดเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นผู้แทนสมเด็จพระสังฆราชไป
รับพระบรมสารีริกธาตุจากประเทศศรีลังกาเพื่ออัญเชิญไปบรรจุที่พระมหาเจดีย์ พระมหาธาตุพนมพนมดล
โนวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา ฯลฯ

ด้านการเผยแพร่

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์มีความสามารถในการแสดงพระธรรมเทศนาโดยปฏิภาณโวหารแก่อุบาสกอุบาสิกา ประจำพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม แสดงพระธรรมเทศนาในงานพระราชพิธีและในรัฐพิธีต่างๆ ตามโอกาส เป็นผู้ให้โอวาทแก่พุทธบริษัทในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ ในระหว่างเข้าพรรษาได้อบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุตลอดพรรษา และทำติดต่อกันมาเป็นเวลา ๒๗ ปี ได้เขียนหนังสือธรรมออกมามีหลายเล่ม ปาฐกถาธรรม ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้รวบรวมเรียบเรียงหนังสืออุปสมบทวิธีและศาสนพิธีกิจวัตรปฏิบัติทำวัตรสวดมนต์ขึ้นเป็นระเบียบปฏิบัติของวัดเบญจมบพิตรสถิตมหาสีมาราม ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน จัดตั้งศูนย์วิปัสสนาธรรมกิตติโสภณ ฯลฯ

งานพิเศษอื่นๆ

- พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นกรรมการสงเคราะห์โรงพยาบาลสงฆ์
- พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นกรรมการโรงพิมพ์กรรมการศาสนา เป็นกรรมการอุปถัมภ์การยกร่างธรรม-๒๕๓๗ กับเยาวชนของกรรมการศาสนา
- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นประธานกรรมการจัดสร้างโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตาม-๒๕๓๗ พระราชดำริ

กิตติคุณประกาศ

จากการที่สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ได้บำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์แก่พุทธบริษัทสังคมและประเทศชาติด้วยความวิริยะอุตสาหะตลอดมา ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ออกไปกว้างไกล สภามหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงมีมติถวายปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาสังคมศาสตร์) แต่ท่านเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ พระครูปลัดฐานานุกรมของพระพรหมมุนี (สมเด็จพระสังฆราช ปลัด กิตติโสภโณ)
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระครูปลัดสัมพิพัฒน์สุตาจารย์ พระครูปลัดฐานานุกรมของสมเด็จพระสังฆราช (ปลัด กิตติโสภโณ) เมื่อขณะดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระวันรัต
- พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระกิตติวงศเวที
- พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม

- พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพกิตติมุนี
- พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมกิตติโสภณ
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นนริยบัฏ ที่พระพุทธวิถ์คุณี
- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ มีราชทินนามจารึกในสุพรรณบัฏว่า ที่สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ จุฬาลงกรณรังษสฤษฎี กิตติโสภณวราภว วุฒิสถาจารวิมล ศิริชนพหุลินเดสีตธีปฏิภาวราภรณ์ อุดรมหาคนปธานาดิศร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺณโชโต) ได้มรณภาพด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗ ด้วยโรคหัวใจล้มเหลว สิริรวมอายุได้ ๗๔ ปีเศษ พรรษา ๕๔

สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (สนั่น จนฺทปชฺโชโต)

สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (สนั่น จนฺทปชฺโชโต) เจ้าอาวาสวัดนันทนารามสุทธาราม มีนามเดิมว่า สนั่น นามสกุล สรรพสาร เกิดเมื่อวันอังคารที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ตรงกับวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีวอก ที่บ้านหนองบ่อ ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บิดาชื่อคำพวย เป็นกำนันตำบลหนองบ่อ มารดาชื่อแหม่ม สรรพสาร ใน พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้บรรพชาเป็นสามเณร โดยมีพระอธิการเคน คมภิรปญโญ เป็นพระอุปัชฌาย์ ณ วัดบูรพาพิสัย บ้านหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และได้รับการสั่งสอน อบรม และศึกษาเล่าเรียนในสำนักพระอุปัชฌาย์เคน เป็นเวลาประมาณ ๔ ปี ต่อมาสามเณรสนั่นได้มีโอกาสปรนนิบัติท่านเจ้าคุณพระศาสนดิลก (เสน ชิตเสโน) เจ้าอาวาสวัดศรีทอง จังหวัดอุบลราชธานี จากการที่สามเณรสนั่นเป็นผู้มีความประพฤติดี มีความเพียร ความอดทน สนใจและใฝ่ศึกษา พระศาสนดิลกจึงได้นำมาฝากฝังไว้ในความปกครองดูแลของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ และได้ศึกษาพระปริยัติธรรมที่สำนักวัดบรมนิวาส

พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้อุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดบรมนิวาส โดยมีพระครูศีลวรคุณ^๑ (อ่ำ ภทฺรวัณฺโณ) วัดสิริจันทร์นิมิตตรวิหาร เขાપરગામ จังหวัดลพบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอมราภิรักขิต (ชัย ชิตมาโร) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า จันทปฺปโชโต

ด้านการศึกษา

เมื่อปฐมวัยได้เรียนภาษาไทยและภาษาบาลีไวยากรณ์ ที่โรงเรียนอุบลวิทยา จังหวัดอุบลราชธานี โดยครูผู้สอนคือ พระศรีธรรมวงศาจารย์ (ทองจันทร์ เกสโร) และหลังจากนั้นได้ย้ายเข้ามาเรียนพระปริยัติธรรมที่สำนักวัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ จนสอบได้นักธรรมชั้นตรีถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค ที่สำนักเรียนวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน ใน พ.ศ. ๒๔๘๖

ด้านหน้าที่การงาน

สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ ได้ดำรงตำแหน่งต่างๆ จนถึงมรณภาพ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๖	สมาชิกสังฆสภา
พ.ศ. ๒๔๙๔	สมาชิกคณะวินัยธรชั้นต้น
พ.ศ. ๒๔๙๕	เป็นวิทยากรส่วนกลาง งานด้านการเผยแผ่
พ.ศ. ๒๔๙๖	เป็นสมาชิกคณะวินัยธรชั้นอุทธรณ์
พ.ศ. ๒๔๙๗	เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยไปประชุมสังฆรัฐสังคายนา ที่สหภาพพม่า
พ.ศ. ๒๔๙๘	เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยไปประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ที่สหภาพพม่า
พ.ศ. ๒๔๙๙	เจ้าคณะผู้ช่วยธรรมยุต ภาค ๓ - ๔ - ๕
	กรรมการมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
	กรรมการกองตำรามหามกุฏราชวิทยาลัย
	กรรมการตรวจข้อสอบธรรม และข้อสอบบาลีสนามหลวง
	กรรมการตรวจชำระพระไตรปิฎก
	กรรมการตรวจชำระคัมภีร์ฎีกา
พ.ศ. ๒๕๐๐	เป็นพระอุปัชฌาย์
พ.ศ. ๒๕๐๑	เป็นเจ้าอาวาสวัดนเรนทรนาถสุนทริการาม

^๑ ได้ดำรงสมณศักดิ์ครั้งสุดท้ายคือ พระเทพวรคุณ

- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๘ - ๙ - ๑๐ - ๑๑ รูปที่ ๒ (ธ)
- พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นประธานกรรมการศูนย์การอบรมศีลธรรมวัฒนธรรมแก่ประชาชน
- พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นเจ้าคณะภาค ๘ และภาค ๑๐ (ธ)
- พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นหัวหน้าอำนวยการงานพระธรรมทูตสายที่ ๕ ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๘ และภาค ๙
- พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นเจ้าคณะภาค ๘ (ธ)

ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- ได้ส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในสำนักวัดนันทาสุนทรนิกราม กรุงเทพฯ
- เป็นหัวหน้าคณะธรรมทูตสายที่ ๕
- เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งศูนย์อบรมศีลธรรมและวัฒนธรรมสำหรับประชาชนขึ้นในวัดนันทาสุนทรนิกราม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมา ฯลฯ

ด้านต่างประเทศ

เป็นองค์สัทธิการกะของคณะสงฆ์ไทยไปร่วมประชุมปฏิบัติงานอัญฐสังคายนาพระไตรปิฎก และเป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยไปประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกที่สหภาพพม่า

ด้านสาธารณูปการ

ครั้งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดนันทาสุนทรนิกราม ได้ดำเนินการสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม หอพระไตรปิฎกทรงไทย ๑ หลัง ศาลาบำเพ็ญประโยชน์ ๓ หลัง และบูรณปฏิสังขรณ์อุโบสถ ฯลฯ

นอกจากนี้ ท่านได้เป็นผู้อำนวยการก่อสร้างพระอุโบสถวัดศรีอุบลรัตนาราม จังหวัดอุบลราชธานี และเป็นกรรมการสร้างโรงเรียนมูลนิธิศรีอุบลรัตนาราม ฯลฯ

สมณศักดิ์ที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอมรเวที
- พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม

- พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพวราภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมวราภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพรหมมุนี
- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ มีราชทินนามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ พิพัฒนพงศวิสุต พุทธพจนานุกรม วิจิตรธรรมานุศาสนปสาทกร สุนทรพิพิธธรรมจารี ตรีปิฎกบัณฑิต ธรรมยุติกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี

สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ ตลอดชีวิตของท่านมุ่งประโยชน์ส่วนรวมของชาติและพระศาสนา เป็นที่ตั้ง อาทิ ด้านพระศาสนา การศึกษา การปกครอง การเผยแผ่ และสาธารณูปการ และอื่นๆ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความเจริญพัฒนาการทั้งศาสนวัตถุ ศาสนสถานและศาสนธรรมจิตใจอันเป็นผลวัดสำคัญของพระศาสนาถึงประเทศชาติบ้านเมือง

ในช่วงปัจฉิมวัยท่านได้อาพาธด้วยโรคไตและโรคปอด ต่อมาเมื่อการรุนแรงและมีโรคแทรกซ้อน คือ เบาหวาน หอบ จนถึงวาระสุดท้ายของสังขารได้มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันจันทร์ที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๑ สิริรวมอายุ ๙๐ ปี พรรษา ๗๐

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ทิม อุทาฒโม)

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ทิม อุทาฒโม) วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม มีนามเดิมว่า ทิม นามสกุล พันธุเลปะนะ (พันทา) เกิดในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ตรงกับวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีมะโรง ณ บ้านดอนสะแก ตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี บิดาชื่อนายอ่อน มารดาชื่อนางเทศ พันทา ต่อมาได้เปลี่ยนนามสกุลเป็นพันธุเลปะนะ เป็นบุตรคนที่ ๗ ในจำนวนพี่น้อง ๙ คน และได้บรรพชาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ณ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมและความรู้วิชาการสมัยใหม่ เพิ่มเติมจากที่เคยเล่าเรียนมากับอาจารย์ชั้นทอง วัดชายทุ่งบ้าง สำนัก

อาจารย์แสงบ้าง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม โดยมีพระพรหมมุนี (แยม อุปัฏฐาย) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอมรโมลี (อาบ อุปคุตโต) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระกรรมวาจารย์ได้นามฉายาว่า อุฑาตโม และได้สอบความรู้พระปริยัติธรรมทั้งนักธรรมและบาลี จนได้เปรียญ ๕ ประโยค และสอบได้นักธรรมชั้นโท แล้วได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นอาจารย์สอนธรรมและบาลีของสำนักเรียนแห่งนี้ พร้อมกับปฏิบัติศาสนกิจอื่นๆ เพื่อสังคมส่วนรวม

นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาวิชาภาษาอังกฤษ สันสกฤต และมีความรู้พิเศษทางด้านโหราศาสตร์ซึ่งแตกฉานทางพยากรณ์ศาสตร์เป็นพิเศษอย่างยิ่ง

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ดำรงตำแหน่งบริหารการพระศาสนาและปฏิบัติงานเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์หลายอย่าง นอกจากเป็นเจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามแล้ว ยังเป็นกรรมการมหาสมุทรวิทยาลัย กรรมการมหาเถรสมาคมคณะธรรมยุต กรรมการหาทุนในโครงการพัฒนาภูมิณีขององค์การสหประชาชาติ เป็นประธานด้านสาธารณูปการ สร้างวัดสร้างโบสถ์ สร้างพระพุทธรูปประธานในต่างจังหวัด ฯลฯ

ด้านการปกครอง

ได้รับการและหน้าที่สำคัญเกี่ยวกับการบริหารหมู่คณะและคณะสงฆ์ส่วนรวม และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๕๓๓ และเป็นพระอุปัชฌาย์

ด้านการศึกษา

ท่านเป็นพระเถระที่ใฝ่ในการศึกษาหาความรู้ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยอยู่ตลอดเวลา อันจะส่งผลให้เจริญก้าวหน้าและเป็นประโยชน์แก่ชาติ พระศาสนาและส่วนรวม

ด้านเผยแพร่พระศาสนา

ท่านได้จัดส่งพระเปรียญ พระนักธรรม พระฐานานุกรม ผู้ที่มีความรู้ความสามารถไปเป็นครูอาจารย์ สอนธรรม สอนบาลี ช่วยงานพระศาสนา นอกจากนี้ได้ปฏิบัติกิจคณะสงฆ์ด้านต่างๆ และไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ศาสนทายาทของพระสงฆ์ แต่ยังนำแบบแผนและขนบธรรมเนียมอันดีงามของวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ไปเผยแพร่ให้ปรากฏในสำนักอื่นๆ อีกด้วย

ด้านสาธารณูปการ

ได้สร้างอาคารโรงเรียนปริยัติธรรมแบบถาวร ประกอบด้วย ห้องสมุด ห้องประชุม ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้ร่วมสร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ อีกหลายวัด เช่น

๑. วัดเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๒. วัดวรวิหารลกรณ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
๓. วัดไตรรัตนาราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
๔. วัดพรหมรังษี อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี
๕. วัดนาบุญเฉลิมราษฎร์ บางกระบือ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
๖. วัดทองธรรม อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
๗. วัดอมรินทราราม อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
๘. วัดศาลโคตม อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
๙. วัดชายทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
๑๐. วัดบางกุ้งหรือวัดบางหมัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
- พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระเมธาธรรมรส
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเมธากร
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปาโมกข์
- พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระธรรมปัญญาจารย์ ปริยัติญาณโสภณ พิมลศีลาจารวัตร พุทธบริษัทปสาทกร สุนทรธรรมวินยวาที ตริปิฎกวิภูสิตยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระมหาธีรวงศ์มหาราชทินนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระมหาธีรวงศ์

จาตุรคประธานวิสุต พุทธกิจใจปรการวัฒนานุการี คัมภีรญาณโณภาสราช
โหรอธิบดี ศรีธรรมวิสุทธอุปวิภาสวางกูร โพนุลปรพจนวราลงกรณ
ธรรมยุตติกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณวาสี มีฐานานุศักดิ์ตั้ง
ฐานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ สุนทรธรรม
ปฏิภาณดนายก ปิฎกธรรมรักขิต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑
พระครูวิมลสสรสิทธิ พระครูคู่สวด ๑ พระครูสิริสุธรรคุณ พระครูคู่สวด ๑
พระครูบรรณวัตร พระครูรองคู่สวด ๑ พระครูพันธกิจ พระครูรองคู่สวด
๑ พระครูสังฆปริณัติ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ เป็นเถระผู้ใหญ่ที่ประพฤติพรตพรหมจรรย์ มีจริยาวัตรประพฤติ
ปฏิบัติทั้งดงาม มีเกียรติคุณเพียบพร้อมด้วยวิญญูและคุณวุฒิ ตลอดชีวิตของท่านได้ประกอบศาสน
กิจต่อพระพุทธศาสนา จนกระทั่งวาระสุดท้ายท่านได้มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันอังคารที่ ๑๐
ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ รวมสิริชนมายุได้ ๙๖ ปี พรรษา ๗๕

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) วัดสระเกศ มีนามเดิมว่า เกี่ยว นามสกุล
โชดชัย เกิดเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ณ บ้านเขวง ตำบลบ่อผุด อำเภอเกาะสมุย
จังหวัดสุราษฎร์ธานี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ
วัดภูเขาทอง อำเภอเกาะสมุย เมื่อมีอายุได้ ๑๒ ปี สอบได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม
๕ ประโยค ตั้งแต่เมื่อครั้งยังเป็นสามเณร จนเมื่อมีอายุครบอุปสมบท จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่
วัดสระเกศ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ โดยมีเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆ
ปริณายก (อยู่ ฉานโณไทย) ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ ที่พระธรรมวโรดม เป็นพระอุปัชฌาย์
ได้นามฉายาว่า อุปเสโณ

ด้านการศึกษา

ประวัติการศึกษามีดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๘๙ สอบได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม ๕ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๙๗ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นพระครูสอนพระปริยัติธรรม
- พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นกรรมการพิเศษแผนกตรวจสำนวนแปลพระวินัยปิฎก ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๐๐
- พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยที่รัฐบาลตราพระราชบัญญัติรับรอง) ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นกรรมการหน่วยวิจัยจัดทำมานุกรมของคณะสงฆ์ โดยกรรมการศาสนา
- พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับบัญชาให้ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาค ๙ และเป็นหัวหน้าผู้อำนวยการพระธรรมทูตสายที่ ๘
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๙ และได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ประภาทิสมาญและเป็นเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (อยู่ ฉาโนทย)
- พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นกรรมการร่างหลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดสระเกศ
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดสระเกศ
- พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๑๐
- พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นรองประธานสภาสงฆ์แห่งโลก
- พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นประธานกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัย ตรวจชำระพระไตรปิฎก ในมหามณฑลโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
- พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นประธานคณะกรรมการจัดการชำระและพิมพ์อรรถกถาพระไตรปิฎก เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมหามงคลโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๕
- พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นประธานคณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ปฏิบัติงานในตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช
- พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นประธานการประชุมสภาผู้นำศาสนาแห่งโลก

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระเมธีสุทธิ
พงศ์
- พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราช
วิสุทธิเมธี
- พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพ
คุณาภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
คุณาภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพรหมคุณาภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธมหารจารย์ ภาวนาภิกิจวิธานปริชา
ญาณโทยวรางกูร วิมลวิสุทธิจริยา อรัญญิกมหาปริณายก ตริปิฎกบัณฑิต
มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี

สมเด็จพระพุทธมหารจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ได้มอบกายถวายชีวิตในพระพุทธศาสนาทั้งในการ
ปฏิบัติศาสนกิจด้านการปกครองและการปฏิบัติธรรมมีแรงศรัทธาไม่หวั่นไหว และสมบุรณ์พร้อมด้วย
ศีลาจารวัตร เป็นพระมหาเถระผู้รู้ดีคุณงามมีเมตตาธรรมและกรุณาต่อชนทั่วไป ทั้งยังมีอัธยาศัยที่
ละมุนละม่อม เป็นบุคคลที่ใครๆ เข้าหาได้ง่ายไม่ถือตัว ปฏิบัติศาสนกิจและสังฆกรรมต่างๆ
สม่ำเสมอได้ขาด ทั้งยังเปี่ยมด้วยจิตเมตตาสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรโดยทั่วไปด้วย

สมเด็จพระมหาธีรจารย์ (นิยม จานิสฺสโร)

สมเด็จพระมหาธีรจารย์ (นิยม จานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม มีนามเดิมว่า นิยม
นามสกุล จันทรินทร์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๗ ค่ำ
เดือน ๓ ปีกุน ตำบลธนู อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บรรพชาเมื่อ ๒๔ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๗๑ ณ วัดกระดังง์ ตำบลธนู อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีพระครูโบราณ
คณิสสร (แกร สุมโน) ต่อมาดำรงสมณศักดิ์ที่ พระเทพวงศาจารย์ วัดตองปุ เป็นพระอุปัชฌาย์

และได้เข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ณ วัดพระญาติการาม ตำบลไผ่ลิง อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีพระโบราณคณิสสร วัดตองปุ (ต่อมาดำรงสมณศักดิ์ที่พระเทพวงศาจารย์ เป็นเจ้าอาวาสวัดพนัญเชิง) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสาธุกิจการี (ชม) วัดประดู่ทรงธรรม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระโบราณคณิสสร (ใหญ่) ดิณสุวณฺโณ) เมื่อยังเป็นพระครูอุทัยคนารักษ์ วัดสะแก เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า ชานิสฺสโร

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๘ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

ด้านการปกครอง

- เป็นเจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- เป็นเจ้าคณะใหญ่หนกลาง
- เป็นคณะกรรมการศูนย์ควบคุมการไปต่างประเทศสำหรับพระภิกษุสามเณร (ศ.ต.ก.)
- เป็นประธานคณะกรรมการพิจารณาศาสนสมบัติกลางประจำ (พ.ศ.ป.)

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปริยัติโสภณ
- พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชโมลี
- พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโสภณ
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปิฎก
- พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระธรรมวโรดม
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระมหาธีราจารย์

สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้ามงคลอาจารย์ (ช่วง วรบุญโณ)

สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้ามงคลอาจารย์ (ช่วง วรบุญโณ) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ มีนามเดิมว่า ช่วง นามสกุล สุดประเสริฐ เกิดที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ปีฉลู และได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดสังฆราชา กรุงเทพฯ เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๒ ขณะอายุได้ ๑๔ ปี โดยมีพระครูศิลาภิรัต (ทอง) เจ้าอาวาสวัดลาดกระบัง เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี ได้เข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ พัทธสีมาวัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยมีพระครูบริหารบรมธาตุ (ชวน เกสโร) เจ้าอาวาสวัดนางชี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมงคลเทพมุนี หลวงพ่อวัดปากน้ำ (สด จันทสโร) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่พระครูสมณธรรมสมาทานเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า วรบุญโณ

ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๘๐ สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนประชาบาลวัดสังฆราชา เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๔๘๖ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค ขณะเมื่อเป็นสามเณร อายุได้ ๑๘ ปี
- พ.ศ. ๒๔๙๐ สอบได้นักธรรมชั้นเอก ในสำนักเรียนวัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๔๙๗ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค สำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ

สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้ามงคลอาจารย์เป็นพระมหาเถระที่มีจริยาวัตรปฏิบัติงดงาม ปฏิบัติศาสนกิจด้วยวิริยะอุตสาหะจนประสบความสำเร็จเกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา จึงได้รับมอบหมายในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ดังนี้

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้ปฏิบัติงานพระศาสนาเป็นเลขานุการสมเด็จพระสังฆนายก (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
- พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

- พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๗
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าคณะภาค ๓ รวม ๒ สมัย
- ๒๕๑๖
- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเจ้าคณะภาค ๑๗ รวม ๓ สมัย
- ๒๕๑๘
- พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นเจ้าคณะภาค ๗
- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- ปัจจุบัน เป็นเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
เป็นประธานคณะพระธรรมจาริก
เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต
เป็นคณะกรรมการศูนย์ควบคุมการไปต่างประเทศสำหรับพระภิกษุสามเณร
(ศ.ต.ภ.)

ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นอาจารย์สอนปริยัติธรรมแผนกบาลี ประจำสำนักเรียนวัดปากน้ำ
- ๒๔๙๗ ภาวี่เจริญ กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบความรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบความรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลีสสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นอาจารย์สอนปริยัติธรรมแผนกบาลี ประจำสำนักเรียนวัดเบญจมบพิตร
- ๒๔๙๗ ดุสิตวนาราม และได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการของสมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ)
- พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นกรรมการอุปถัมภ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงฆ์
แห่งคณะสงฆ์ไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าสำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดปากน้ำ
- พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นผู้อำนวยการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง นักธรรมชั้นตรี ภาค ๗
- ปัจจุบัน

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีวิสุทธิ
โมลี
- พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชเวที
- พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพว
รเวที
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
ธีรราชมุนี
- พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นที่รวิญญู ที่พระธรรมปิฎก
- พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นดำรงสมณศักดิ์ เป็นสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์

ด้านเผยแพร่พระพุทธศาสนา

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระภิกษุที่ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมจนมีความรู้แตกฉาน
จึงได้เริ่มศึกษาทางวิปัสสนาและได้ค้นพบวิชาธรรมกาย ซึ่งได้นำมาเผยแพร่จนเป็นที่ยอมรับและรู้จัก
กันอย่างกว้างขวางทั่วไป นอกจากนั้นท่านยังได้เดินทางไปต่างประเทศเป็นประจำเพื่อนำธรรมไป
เผยแผ่ จนทำให้เป็นที่รู้จักของพระเถระในต่างประเทศและเป็นที่คุ้นเคยของพระเถระในประเทศต่างๆ
ทั้งในระหว่างคณะสงฆ์เดียวกันและคณะสงฆ์ต่างนิกาย เช่น เกาหลี ญี่ปุ่น ไต้หวัน ศรีลังกา
บังคลาเทศ เนปาล ฯลฯ จึงได้รับเกียรติยกย่องจากพระเถระในประเทศต่างๆ นั้นด้วยการถวาย
สมณศักดิ์ให้ เช่น ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ของประเทศศรีลังกา สยามวงศ์ ฝ่ายเถโต
ฝ่ายมัลลวัตตะ และฝ่ายอัสสสิริยะ เป็นต้น

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (พุดม สุวฑฺฒโน)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (พุดม สุวฑฺฒโน) วัดสุวรณาราม มีนามเดิมว่า พุดม นามสกุล สุวฑฺฒนกุล เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ตรงกับวันพุธขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะแม ณ บ้านมะขามเรียง ตำบลจำปา อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บรรพชาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ ณ วัดสุทัศนเทพวราราม โดยมีพระอาจารย์เจริญ เป็นพระอุปัชฌาย์ และอุปสมบทเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ณ วัดบวรนิเวศน์ โดยมีพระญาณไตรโลก (ฉาย) วัดพนัญเชิง เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอธิการอุ้น เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า สุวฑฺฒโน

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๘๕ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค

ด้านการปกครอง

- เป็นเจ้าอาวาสวัดสุวรณาราม
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระพุทธิญาณมุนี
- พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชพุทธิญาณ
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพญาณสุธี
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมราชานุวัตร
- พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นทิรัญญา ที่พระครูอุบาลีคุณูปมาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

สมเด็จพระวันรัต (นรินทร นรินฺฺดโร)

สมเด็จพระวันรัต (นรินทร นรินฺฺดโร) วัดเทพศิรินทราวาส มีนามเดิมว่า นรินฺทร นามสกุล โกลนเขมะ เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๘ ที่จังหวัดชลบุรี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ณ วัดเทพศิรินทราวาส โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระเชมทสฺสี (เมสโย) วัดเขาบางทราย จังหวัดชลบุรี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้ฉายาว่า นรินฺฺดโร

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๘๑ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

ด้านการปกครอง

- เป็นเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- เป็นกรรมการคณะธรรมยุติกนิกาย
- เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระนรินฺทร ญาณมุนี
- พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโมลี
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมไตรโลกาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระสาสนโสภณ
- พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระวันรัต

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ประจวบ กนฺตจาโร)

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ประจวบ กนฺตจาโร) วัดมกุฏกษัตริยาราม มีนามเดิมว่า ประจวบ นามสกุล เนียนหอม เกิดเมื่อวันจันทร์ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีชวด ตรงกับวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๙ ณ หมู่บ้านโรงจันทน์ ตำบลบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ได้เข้าเรียนระดับประถมศึกษาเมื่ออายุได้ ๑๐ ปี ที่โรงเรียนเฉลียววิทยา วัดเหนือบางแพ และบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุได้ ๑๒ ปี ที่วัดเหนือบางแพ โดยมีท่านเจ้าคุณพระธรรมเสนานี (เงิน) วัดสัตตนารถปริวัตร อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาเมื่ออายุได้ ๑๔ ปี พระครูวินัยธรรมคุดวัดราชพิธสถิตมหาสีมาราม ได้นำเข้ามาฝากตัวให้อยู่กับสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายี) ครั้นยังดำรงสมณศักดิ์ ที่พระเทพเวที วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓

หลังจากที่ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๙ โดยมีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฺฐายี) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปาโมกข์เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้นำมาฉายว่า กนฺตจาโร และสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ได้ปฏิบัติศาสนกิจด้วยวิริยะอุสาหะ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของพระพุทธศาสนาจนมีผลงานปรากฏดังนี้

ด้านการศึกษา

- แผนกธรรม สอบได้นักธรรมเอก
- แผนกบาลี สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค
- ประโยคเตรียมอุดมศึกษา (ม.๘)
- ประโยคครูพิเศษครูมูล
- ประโยคครูพิเศษประถม
- ปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ปริญญาโท (M.A.) ประเทศอินเดีย
- พ.ศ. ๒๕๓๐ ปริญญาเอก (Ph.D.) ประเทศอินเดีย

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยาราม
- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

ด้านการศึกษาด้านพระศาสนา

- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดมกุฏกษัตริยาราม
- เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง
- เป็นประธานเปิดสอบบาลีสนามหลวง ณ สนามสอบ วัดมกุฏกษัตริยาราม
- เป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริยาราม สังกัดกรุงเทพฯ
- เป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนมัธยมวัดมกุฏกษัตริยาราม สังกัดกรมสามัญศึกษา
- เป็นผู้จัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาวิชาธรรมกถุ วัดมกุฏกษัตริยารามสนองพระนโยบายสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายี)
- เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมบาลี และแผนกสามัญศึกษามหาวิชาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๑๖) ที่ตำบลสนับทึบ อำเภอบางน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามพระดำริของสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายี) ต่อมาได้ขยายการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ มาอยู่ที่วัดไผ่ดำ และเป็นผู้จัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา วัดไผ่ดำ ตำบลทองเอน อำเภอนิคมบ่งชีร์ จังหวัดสิงห์บุรี

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ได้ปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ในตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

- ๒๕๑๔

พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นรองเลขาธิการและเลขาธิการสภาการศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏ

- ๒๕๒๖ ราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นอธิการบดีสภาการศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ธรรมยุติกนิกาย
- เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมมหาวิทยาลัยมหาวิชาลงกรณราชวิทยาลัย
- เป็นกรรมการมูลนิธิมหาวิทยาลัยราชภัฏราชวิทยาลัย (ม.ว.ภ.), มูลนิธิสิรินธร (ส.ธ.), มูลนิธิมหาวิทยาลัย และมูลนิธิสมเด็จพระสังฆราช อุฏฐายีมหาเถระ
- เป็นประธานคณะอนุกรรมการคัดเลือกผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพุทธศาสนา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระกิตติสารมุนี
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระวาทวิ
- พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโมลี
- พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมธัชมุนี
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระธรรมปัญญาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระพุทธชินวงศ์

นอกจากงานด้านการศึกษาและงานบริหารพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้นแล้ว สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ยังมีผลงานด้านปฏิบัติศาสนกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศหลายครั้ง ทั้งที่ไปดูการพระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ เช่น อินเดีย สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เดนมาร์ก นอร์เวย์ อินโดนีเซีย และได้วัน รวมทั้งการเป็นตัวแทนไปร่วมประชุมสังฆคณะธรรมยุติ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประจำทุกปี และยังได้รับกิตติคุณพิเศษ รางวัลพระธรรมจักรทองคำ ในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา เนื่องในวันวิสาขบูชา ใน พ.ศ. ๒๕๒๖

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (มานิต ถาวโร)

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (มานิต ถาวโร) วัดสัมพันธวงศ์ นามเดิม มา นามสกุล ก้อนบุญ ภายหลังพระอุปนายเปลี่ยนชื่อให้ใหม่ว่า มานิต บิดาชื่อน้อย มีอาชีพเป็นเกษตรกรบ้านเหล่าเขว้า ตำบลโพนเมืองน้อย อำเภอม่วงสามสิบ (ปัจจุบันขึ้นกับอำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี) มารดาชื่อดา ท่านเป็นบุตรคนที่ ๔ ในจำนวนพี่น้อง ๑๑ คน

ท่านเริ่มเรียนหนังสือครั้งแรกเมื่ออายุ ๑๐ ขวบ พ.ศ. ๒๔๗๐ ที่โรงเรียนประชาบาลประจำตำบลหนองแก้ว ซึ่งตั้งอยู่ที่ศาลาวัดบ้านโคกเกาะ ขณะเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ปลายปีนั้นจะสอบไล่ประจำปี มีเหตุทำให้ต้องหยุดพักการเรียนหนังสือลง ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๒ บิดามารดาและญาติพี่น้องได้นำท่านไปบวชเป็นสามเณรในสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่วัดปอชะแงง ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน พร้อมกับเพื่อนรุ่นพี่ มีพระยาคุณไผ่ เจ้าอาวาสวัดนั้นเป็นพระอุปัชฌาย์

ท่านบวชเป็นสามเณรอยู่เป็นเวลา ๑ ปี เรียนหนังสือธรรมบ้าง สวดมนต์เวลาค่ำบ้าง มองไม่เห็นทางที่จะก้าวหน้า หลังจากออกพรรษาแล้วได้ออกเดินธุดงค์ติดตามพระอุปัชฌาย์กรรมฐานสายคณะพระอาจารย์เสาร์ พระอาจารย์มั่น เข้าไปในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๓ เดินธุดงค์กรรมฐานพร้อมกับคณะมาจำพรรษาที่วัดป่าช้าเหล่าฟ้า ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดป่าวิเวกธรรม อำเภอพลับ จังหวัดขอนแก่น ได้เข้ารับการบรรพชาใหม่เป็นสามเณรในสังกัดธรรมยุติกนิกายที่วัดนี้ มีพระอาจารย์สิงห์ ขนดยาคโม เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๔๗๕ ท่านได้กลับไปเยี่ยมญาติโยมแล้วเดินทางต่อไปยังจังหวัดนครพนม เข้าจำพรรษาที่วัดอรัญญิกาวาส (วัดโพนแก้ว) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม แล้วเริ่มเรียนพระปริยัติธรรมที่สำนักเรียนวัดนี้เป็นเวลา ๔ ปี ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้ย้ายออกจากวัดอรัญญิกาวาส จังหวัดนครพนม เข้ามาอยู่จำพรรษาที่วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลีเพิ่มเติมตามที่ได้ตั้งใจไว้

เมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี ใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ท่านได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดสัมพันธวงศ์ เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ มีพระมหาวัชรมังคลาจารย์ (เทศ นิเทศโก) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชคณะ ที่พระวังมงคลมุนี เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสุวรรณรังษี (สุวรรณ ชุตินฺธโร) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูปลัดเส็ง ทินฺนวโร ต่อมาได้รับสมณศักดิ์เป็นพระราชคณะที่พระเนกขัมมมุนี เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า ถาวโร

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ เป็นพระมหาเถระที่มีความสามารถทั้งในด้านการปกครองและด้านการศึกษา มีผลงานปรากฏเป็นที่ยอมรับในสังคมชนชาติดังต่อไปนี้

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๗๖ สอบได้นักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. ๒๔๗๘ สอบได้นักธรรมชั้นโท

พ.ศ. ๒๔๘๐ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๘๑ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค และนักธรรมชั้นเอก

พ.ศ. ๒๔๘๔ สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๖ สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๘ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๙ สอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๙ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

หน้าที่ภายในวัด

พ.ศ. ๒๔๔๑ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วิชาบาลีไวยากรณ์

พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นครูสอนชั้น ป.ธ. ๓ - ป.ธ. ๖ ตลอดมาจนกระทั่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูใหญ่ประจำสำนักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดสัมพันธวงศ์ เป็นผู้อำนวยการศึกษา เป็นกรรมการสงฆ์ เป็นเลขานุการวัด และเป็นเลขานุการกรรมการจัดผลประโยชน์ของวัด

พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ และเป็นพระอุปัชฌาย์วิสามัญ

หน้าที่ด้านกิจการคณะสงฆ์

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นเลขานุการเจ้าคณะธรรมยุต จังหวัดธนบุรี นนทบุรี และปทุมธานี

พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นกรรมการตรวจปัญหาข้อสอบบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นกรรมการตรวจปัญหาข้อสอบธรรมสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นพระวินัยธรจังหวัด

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นผู้ช่วยหัวหน้าพระธรรมธร คณะธรรมยุต

พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๘-๑๑ (ธรรมยุต)

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๐-๑๐ (ธรรมยุต)

พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นผู้รักษาราชการเจ้าคณะภาค ๙-๑๐-๑๑ (ธรรมยุต) และเป็นเจ้าคณะภาค ๑๑ (ธรรมยุต) (๑๓ ก.ค. ๒๕๑๙)

ตำแหน่ง

- เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์
- กรรมการมหาเถรสมาคม
- กรรมการร่างกฎหมายมหาเถรสมาคม

- กรรมการพิจารณาถวายตราพระกรุณาบัตรเป็นวัดหลวง
- กรรมการมหาเถรสมาคมธรรมยุต
- กรรมการคณะธรรมยุต
- กรรมการกองตำรากรมหมื่นกุฎราชวิทยาลัย
- กรรมการสภาการศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ประธานคณะกรรมการศึกษาสงเคราะห์
- ประธานคณะกรรมการพิจารณาตั้งชื่อวัด
- อนุกรรมการยกร่างกฎและระเบียบมหาเถรสมาคม
- กรรมการกิจการต่างๆ ที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย
- เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๕
- เป็นกรรมการตรวจชำระอรรถกถาพระไตรปิฎกที่วัดจัดพิมพ์ ในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอริยมุนี
- พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชวิ
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพปัญญามุนี
- พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมบัณฑิต
- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระอุดมญาณโมลี
- พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ที่สมเด็จพระมหาธีรวงศ์

สมณศักดิ์ชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ

พระศาสนโศภณ

(แจ่ม จตุตสสุโล)

พระศาสนโศภณ (แจ่ม จตุตสสุโล) วัดมกุฏกษัตริยาราม มีนามเดิมว่า แจ่ม นามสกุล ดาวรบุตร เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๑๘ ที่บ้านตำหนัก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ครั้นอายุครบตามพุทธบัญญัติจึงอุปสมบทเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๘ พระพรหมมุนี (แพ่ง) แต่ครั้งยังเป็นพระธรรมปาโมกข์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระราชกวี (ถม) เป็นพระกรรมวาจาจารย์และพระมหานุกายา (ดี) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า จตุตสสุโล

ด้านการศึกษา

เมื่อเยาว์วัยได้ศึกษาอักษรสมัยที่วัดสนามพราหมณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาได้ย้ายเข้ามาอยู่เป็นศิษย์วัดมกุฏกษัตริยาราม ในสำนักพระครูวินัยธร (แสง) ฐานานุกรมของพระพรหมมุนี (แพ่ง กิตติสาโร) หลังจากอุปสมบทแล้วได้ศึกษาปริยัติธรรมกับพระมหาทอง เปรียญธรรม ๗ ประโยค ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ถึงพรรษาที่ ๒ แล้วย้ายไปอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร ๓ พรรษา ได้เล่าเรียนในสำนักพระศาสนดิลก (ดำ) เข้าสอบด้วยวิธีเขียนแทนการแปลด้วยปาก ได้เปรียญตรีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้เปรียญโท พ.ศ. ๒๔๔๑ และสอบได้เปรียญเอก (เทียบ ๗ ประโยค) พ.ศ. ๒๔๔๒ แล้วกลับไปอยู่วัดมกุฏกษัตริยาราม และเริ่มต้นเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม

หน้าที่การงาน

- เป็นครูสอนนักเรียน
- เป็นกรรมการสนามหลวงแผนกบาลีและแผนกธรรม
- เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง สนามมณฑลราชบุรี
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม และดำรงตำแหน่งรองประธานกรรมการมหาเถรสมาคม บัญชาการแทน
- ได้แต่งตำราสวดมนต์แปลฉบับหลวง หนังสืออุทานธรรม รวมทั้งหนังสืออื่นๆ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองอีกมาก เนื่องจากมีนิสัยรักในทางประพันธ์คำกลอนทั้งภาษาบาลี และภาษาไทย
- เป็นกรรมการชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอริยมุนี
- พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระคณาจารย์เอกทางธรรมา
- พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ที่พระราชาภิ
- พ.ศ. ๒๔๖๒ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยาราม
- พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพกวี
- พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปาโมกข์
- พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นวิมลปฏิพัทธ์ ที่พระศาสนโสภณ

พระศาสนโสภณ (แจ่ม จตุตสสุโล) ได้มรณภาพด้วยอาการอย่างสงบเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘ สิริอายุได้ ๗๐ ปี ๕ เดือน ๗ วัน พรรษา ๕๐

พระธรรมวโรดม

(เซ่ง อุตฺตโม)

พระธรรมวโรดม (เซ่ง อุตฺตโม) วัดราชาธิวาส นามเดิมว่า เซ่ง เกิดเมื่อวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ตรงกับวันอาทิตย์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรง ที่บ้านปากคลอง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง บิดาชื่อนายตี มารดาชื่อนางสุข และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา แล้วมาอยู่ที่วัดคงคารามวัดวิจิตร กับพระครูธรรมจักรการาม จังหวัดพัทลุง แล้วได้ลาสิกขาสิกจากสามเณร

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้อุปสมบทที่วัดมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา โดยมีพระครูวิสุทธิโมลี (จันทร์ จันทสิริ) วัดมัชฌิมาวาส เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูธรรมจักรการาม (เทพ จิตนาโณ) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ครั้นอุปสมบทแล้วได้กลับมาอยู่วัดคงคารามวัดวิจิตร จังหวัดพัทลุง ต่อมาได้ย้ายเข้ามาจำพรรษาอยู่ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ

^๑ วัดคงคารามวัดวิจิตร เดิมชื่อ วัดคงคาราม จังหวัดพัทลุง

พ.ศ. ๒๔๔๕ สมเด็จพระสมณเจ้า กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส โปรดให้ย้ายมาอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ และทรงตั้งให้เป็นพระครูใบฎีกาฐานานุกรมในพระองค์ และใน พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้ทำทัฬหีกรรม ที่วัดบวรนิเวศวิหาร อีกครั้งหนึ่ง โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเป็นพระอุปัชฌาย์ พระเทพเมธี (จู อิลสุรนาโณ) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า อุตตโม

ด้านการศึกษา

พระธรรมวโรดมได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และนายมาก (เปรียญ) จนมีความรู้บาลีภาษาสามรถได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค ครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้อีก ๑ ประโยค ครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้อีก ๑ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค

ท่านเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ นอกจากศึกษาพระปริยัติธรรมแล้ว ยังฝึกอบรมการงานต่างๆ ด้วย เป็นผู้สนใจในพระธุระส่วนพระองค์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ และกิจพระศาสนาทั่วไป ทำให้ท่านเป็นผู้มีความรู้และความสามารถและปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นที่พอพระหฤทัยในสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ และเข้าใจการบริหารงานทุกชั้นตอน อันเป็นหน้าที่ต่อมาซึ่งทำให้เจริญก้าวหน้าตามความรู้ความสามารถของท่าน แม้กระทั่งการแปลภาษาบาลีก็เป็นศัพท์สำนวนที่ได้ใจความจับใจแก่ผู้ฟังจนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ท่านได้รับพระมหากรุณาธิคุณยกย่องจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ว่า เป็นพระธรรมเถิกเอก ฉลาดในการแสดงธรรมเหมาะแก่พุทธบริษัทผู้ฟังยิ่งนัก และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกให้เป็นพระคณาจารย์เอกในการแสดงธรรม มีตำแหน่งเทียบเท่าคณะมณฑล

พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ในราชทินนามว่า พระธรรมวโรดม บรมญาณอดุล สุนทรนายกตรีปิฎกคุณาลังการภูสิต ทักขิณทิสคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

ด้านการปกครอง

ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส กรุงเทพฯ เป็นเจ้าคณะมณฑลภูเก็ต เป็นพระอาจารย์โท-เอก ในการแสดงธรรม เป็นเจ้าคณะมณฑลสุราษฎร์ เป็นเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช ฯลฯ

ด้านสาธารณูปการ

ท่านเป็นผู้สนใจงานด้านก่อสร้าง ได้ซ่อมแซมถาวรวัตถุและปูชนียวัตถุทั้งในวัดราชาธิวาส พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ตำหนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯลฯ และในต่างจังหวัดที่ท่านเป็นเจ้าคณะปกครอง ฯลฯ

ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

พระธรรมวโรดมเป็นพระธรรมกถึกในทางเทศนาและสามารถในการบริหาร จึงได้รับมอบหมายให้เป็นกรรมการและเป็นแม่กองสอบธรรมสนามหลวง เป็นผู้ประกาศเทวดาในพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ เป็นผู้ตรวจชำระและตรวจพิมพ์พระไตรปิฎก ทั้งอรรถและบาลี และเป็นผู้วางระเบียบการศึกษา การบริหาร การปฏิบัติ และเปิดอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนจนเป็นที่แพร่หลาย

สมณศักดิ์ที่ได้รับ

- พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ชั้นพระครูปลัดในราชทินนาม ที่พระครูพุทธมนต์ปรีชา เป็นองค์แรก
- พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระกวีวงศ์
- พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชสุธี
- พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโมลี
- พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมโกษาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นนิริยบัฏ ที่พระธรรมวโรดม

พระธรรมวโรดม ตลอดชีวิตของท่านเป็นผู้เคร่งครัดต่อระเบียบวินัย มีอัธยาศัยน้อมไปในสมณะและวิปัสสนา พอใจแนะนำสั่งสอนผู้อื่น จนถึงท่านได้วางระเบียบปฏิบัติทางจิตไว้ เพื่อให้ปฏิบัติอย่างมากมายเมื่อสอบสวนปฏิบัติธรรมรู้ชัดแจ้งแล้วจึงเผยแพร่ต่อไป นอกจากนี้ยังได้บำเพ็ญประโยชน์อย่างมากมาย ต่อมาท่านอาพาธด้วยโรคมะเร็งที่ลำคอ และได้มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ สิริอายุได้ ๖๓ ปี พรรษา ๔๑

พระพินิลธรรม (นาค สุนมนาโค)

พระพินิลธรรม (นาค สุนมนาโค) วัดอรุณราชวราราม นามเดิม นาค เกิดเมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือนยี่ ปีมอก ตรงกับวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๑๕ ในรัชกาลที่ ๕ เป็นชาวบางพูน จังหวัดปทุมธานี เมื่ออายุ ๑๒ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรอยู่กับพระครูธรรมมานุสาโร (หว่าง) วัดเทียนถวาย ขณะดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดสารพัดช่าง บางขุนพรหม จนอายุครบอุปสมบท จึงได้ย้ายมาอยู่กับสมเด็จพระวันรัต (แดง) วัดสุทัศนเทพวราราม และได้อุปสมบท ณ วัดแห่งนี้ เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (แดง) เป็นพระอุปัชฌาย์ นามฉายาว่า สุนมนาโค

ด้านการศึกษา

ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมกับสมเด็จพระวันรัต (แดง) และพระธรรมปรีชา (ทิน) จนสามารถ
ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญธรรม ๔ ประโยค ใน
พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้แปลพระปริยัติธรรมได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค และใน พ.ศ. ๒๔๔๑
ได้แปลพระปริยัติธรรมได้อีก ๑ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค

ด้านปกครอง

พ.ศ. ๒๔๖๔ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรี
สมโพธิ

พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชเวที

พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพสุธี

พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระ
ธรรมดิลก

พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมพิเศษ ที่
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพิมลธรรม

พระพิมลธรรม ได้มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ รวมสิริ
อายุได้ ๗๒ ปี ๖ เดือน พรรษา ๕๐

พระพิมลธรรม

(ช้อย จานทตฺโต)

พระพิมลธรรม (ช้อย จานทตฺโต) มีนามเดิมว่า ช้อย นามสกุล ฝอยทอง เป็นบุตร
คนแรกในจำนวน ๑๓ คน บิดาชื่อนายบุญธรรม มารดาชื่อนางพวง นามสกุลฝอยทอง
เกิดเมื่อวันพุธที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๔ ที่บ้านใหม่ทางกระบะ หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านใหม่

อำเภอกงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๔๔๗ บรรพชาเป็นสามเณร สมเด็จพระวันรัต (ทิต อุทโย) เป็นพระอุปัชฌาย์ พ.ศ. ๒๔๕๔ อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ สมเด็จพระวันรัต (ทิต อุทโย) เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เขม ธมฺมสโร) ครั้งยังเป็นพระธรรมเจดีย์ กับสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) ครั้งยังเป็นพระศรีวิสุทธิวงศ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นคู่พระกรรมวาจาจารย์ สมเด็จพระศรีสวรินทิราพระบรมราชเทวีพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ นามฉายา จานทุตโต

การศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้เริ่มเข้าศึกษาภาษาไทยในสำนักพระอาจารย์น้อย วัดจันทร์ประเทศ ซึ่งเป็นวัดประจำตำบลที่บ้านเกิด
- พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้ย้ายจากสำนักวัดจันทร์ประเทศไปจำพรรษาอยู่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และได้เริ่มศึกษาภาษาบาลี
- พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมสอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมสอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมสอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค (สำเร็จการศึกษาระดับสูงสุดในสมัยนั้น เนื่องจากประโยค ๗-๘-๙ ไม่มีการสอบ)

ด้านหน้าที่การงาน

- พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นครูสอนภาษาบาลีประจำสำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- พ.ศ. ๒๔๕๔ เริ่มรับภาระบริการกิจพระศาสนาทั้งภายในตำบลและภายนอกโดยลำดับ
- พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๖๑ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพัดยศประจำตำแหน่งกรรมการสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นรองเจ้าสำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- พ.ศ. ๒๔๖๔ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะหมวดบางยี่ขัน แขวงเหนือ จังหวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๗๐ วันที่ ๑๐ มกราคม ได้ถวายพระธรรมเทศนาปิยภิกขาในงานสัตตมวารศพ เจ้าคุณพระสุวรรณวัศมี ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ซึ่งมีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงประทับเป็นประธาน

- พ.ศ. ๒๔๗๑ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ได้ถวายพระธรรมเทศนาอาภาภักดา ในงานราชกุศล
ปฐมสัตตมวาร พระศพสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้า
ภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยามาณูพันธวงศ์วรเดช ณ วังบูรพาภิรมย์
ซึ่งมีพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับเป็นประธาน
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะมณฑลนครสวรรค์
- พ.ศ. ๒๔๗๔ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลนครสวรรค์
- พ.ศ. ๒๔๗๕ ทางราชการได้ยุบมณฑลนครสวรรค์มารวมเข้ากับมณฑลอยุธยา และได้
ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการศึกษามณฑลอยุธยา
- พ.ศ. ๒๔๗๗ ดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ชั้นวิสามัญ
- พ.ศ. ๒๔๗๘ ดำรงตำแหน่งอนุกรรมการมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๔๗๙ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวงล่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตำแหน่งหนึ่ง
- พ.ศ. ๒๔๘๑ ดำรงตำแหน่งกรรมการคณะบัญชาการคณะสงฆ์แทนพระองค์สมเด็จพระ
สังฆราช (แพ ตีฆสเทโว) วัดสุทัศน์เทพวราราม
- พ.ศ. ๒๔๘๓ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย
พระราชทานพระบรมราชานุมัติให้สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน
และทรงแต่งตั้งกรรมการ ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการจัดการแปลพระ
ไตรปิฎกฝ่ายพระอภิธรรมปิฎก คือ เป็นประธานอำนวยการแปลพระ
อภิธรรมปิฎก
- พ.ศ. ๒๔๘๕ หลังจากเมื่อได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔
ท่านได้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสังฆสภาในชุดแรก และได้ดำรงตำแหน่งสังฆ
มนตรี ช่วยว่าการองค์การสาธารณูปการเป็นองค์แรก และขณะเมื่อ
รัฐบาลจัดการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ใหม่
อนุวรรตน์ให้ต้องตามกาลสมัย ท่านได้ร่วมเป็นกรรมการร่างพระราช
บัญญัติคณะสงฆ์ด้วยองค์หนึ่ง
- พ.ศ. ๒๔๘๖ วันที่ ๒๕ มกราคม ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ นับเป็นอธิบดีสงฆ์องค์ที่ ๑๕ และดำรง
ตำแหน่งนี้มาตลอดจนมา
- วันที่ ๑๒ มีนาคม มีพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้งให้ดำรง
ตำแหน่งเจ้าคณะตรวจการภาคกลาง แม้ภายหลังเปลี่ยนเป็นภาค ๑ ท่าน
คงดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตรวจการภาค ๑ มาจนตลอดจนมา

พ.ศ. ๒๔๙๐ มีพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง และได้ดำรงตำแหน่งนี้มาตลอดจนมา

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีสมโพธิ
พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชโมลี ศรีปาพจนานภรณ์ธรรมพาที ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโมลี ตรีปิฎกธาดา มหากถิกสุนทร ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระธรรมไตรโลกาจารย์ ปรีชาญาณดิลก ตรีปิฎกคุณาลงกรณ์ ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นทูลกระหม่อม มีเสนาบดีประจำพระองค์

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีพระบรมราชโองการโปรดให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ มีปรีชาญาณในพระไตรปิฎกสุตาคม สามารถสอบสำเร็จภูมิเปรียญธรรม ๖ ประโยค ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชาคณะตำแหน่งพระศรีสมโพธิ พระราชโมลี พระเทพโมลี พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นลำดับมา ก็รักษาสังวรสมณวัตร และชนบทรรมนิยมประเพณีราชการเรียบร้อยสมควรแก่ตำแหน่งมาด้วยดี มีอุตสาหะวิริยะประกอบศาสนกิจ เป็นติดตามหิตเอนกประการ อาทิการศึกษา ปรากฏคุณคุณูปการสามารถสอบไล่ได้ความรู้เปรียญธรรม ๕ ประโยค แต่ยังเป็นสามเณร และได้รับการกิจเป็นครูสอนธรรมในโรงเรียนบาลีมหาธาตุวิทยาลัย ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นกรรมการสนามหลวง ได้รับพระราชทานพัดยศสำหรับกรรมการเป็นเกียรติยศ เป็นกรรมการตรวจนักธรรมและบาลีสสนามหลวง และเป็นรองแม่กองบาลีสอบเปรียญธรรมสนามหลวง ได้เป็นกรรมการแปลพระไตรปิฎกและเป็นกรรมการช่วยชำระพระไตรปิฎกอัฐกฐกถาและเป็นกรรมการแห่งสภาการศึกษาคณะสงฆ์ในด้านบริหาร ได้เป็นเจ้าคณะหมวดบางยี่ขัน แขวงเหนือ จังหวัดธนบุรี เป็นเจ้าคณะมณฑลนครสวรรค์เป็นรองเจ้าคณะ

มณฑลอยุธยา เป็นเจ้าคณะแขวงล่าง จังหวัดพระนคร เป็นอนุกรรมการ
แห่งมหาเถรสมาคม ได้ปฏิบัติงานในหน้าที่ซึ่งได้รับมอบมาให้สำเร็จลุล่วง
ด้วยดี เป็นที่นิยมสรรเสริญปรากฏเกียรติคุณในสังคมมณฑล ในสมัย
สมเด็จพระสังฆราชองค์อดีตเลือกสรรพระเถระให้เป็นผู้บัญชาการคณะ
สงฆ์แทนพระองค์ ได้ทรงประจักษ์ทราบคุณวุฒิปรีชาสามารถ จึงได้ทรง
แต่งตั้งให้เป็นกรรมการคณะสงฆ์แทนพระองค์ด้วยรูปหนึ่ง และในคราว
เปลี่ยนระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
พุทธศักราช ๒๔๘๔ ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสังฆสภาและสังฆมนตรี
ช่วยว่าการองค์การสาธารณูปการ ต่อมาได้เป็นเจ้าคณะตรวจาภภาค ๑
ได้อำนวยการศึกษาพระปริยัติธรรมและการบริหารคณะสงฆ์ให้เป็นไป
เรียบร้อย ด้วยความเจริญรุ่งเรืองไม่เสื่อมถอย บัดนี้ พระธรรมไตรโลก
จารย์ก็จำเริญด้วยพรรษากาลยิ่งขึ้น มีศีลสมาจารวัตรสมบูรณ์บริบูรณ์
ด้วยดี เป็นที่นิยมนับถือของพุทธบริษัท สมควรยกย่องให้ดำรงสมณ
ฐานันดรศักดิ์สูงขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดฯ ให้สถาปนาพระธรรมไตรโลก
จารย์ เป็นที่รองสมเด็จพระราชาคณะ มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า
พระพิมลธรรม มหันทคุณ วิบุลปรีชาญาณนายก ตริปิฎกคุณาลังการภูสิต
ยติกิจสาทร มหาคนถุคร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย ณ วัด
มหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีฐานานុ
ศักดิ์ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ วิบุลธรรมคนถุคร รุราทรมหาคณะ
นุกนายก ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสรวิชัย
พระครูคู่สวด ๑ พระครูไกรสรวิลาส พระครูคู่สวด ๑ พระครูธรรมบาล
๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

หน้าที่พิเศษ

- เป็นผู้วางระเบียบการอบรมเด็กศิษย์วัด ทั้งที่เรียนปริยัติธรรม สามัญศึกษา วิสามัญ
ศึกษา ให้มีระเบียบเป็นอันเดียวกัน
- เป็นกรรมการชำระพระไตรปิฎกบาลีและอรรถกถา
- เป็นผู้ช่วยสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) ชำระพระอภิธรรม
- เป็นกรรมการตรวจสำนวนพระไตรปิฎกภาษาไทย

- เป็นประธานกรรมการแปลพระไตรปิฎกภาษาไทย กองพระอภิธรรม
- เป็นกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๔๔
- เป็นกรรมการกำหนดหัวข้อธรรม และตรวจหลักธรรมขึ้นต้นหนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็กของราชบัณฑิตยสถาน

พระพินลธรรม (ซ้อย จานทุโต) ท่านได้มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ สิริรวมอายุได้ ๕๗ ปี ๒ เดือน ๕ วัน พรรษา ๓๖

พระสาสนโสภณ (ภา ภาณโก)

พระสาสนโสภณ (ภา ภาณโก) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม นามเดิม ภา นามสกุล กังสรว เป็นบุตรคนโตของเจ้าแก้วน และนางพักทอง นามสกุล แซ่แต้ เกิดเมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๓ ที่บ้านตำบลวัดทองนพคุณ อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดบูรณศิริมาตยาราม เมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๐ พระบัญญัติพิศาล (สิงห์) วัดปทุมวนาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วย้ายไปอยู่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กับพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร จนอายุครบตามวินัยบัญญัติ จึงได้อุปสมบทที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๒ มีพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากรเป็นพระอุปัชฌาย์ พระภิกษุศีลสังวร (เทศ) เจ้าอาวาสวัดราชผาติการาม เมื่อครั้งอยู่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า ภาณโก

ด้านการศึกษา

เมื่อเยาว์วัยได้ศึกษาภาษาไทยอยู่กับบ้าน โดยบิดาว่าจ้างครูมาสอนพิเศษ เมื่ออุปสมบทแล้วได้เล่าเรียนภาษาบาลีกับพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า แต่ครั้งยังทรงดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้าสถาพรพิริยพรต ในสำนักพระยาธรรมปรีชา (ทิม) สำนักนายชู (เบริญญ) และนายพล บ้าง ภายหลังสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส รับสั่งให้ไปเล่าเรียนกับพระองค์ที่วัดบวรนิเวศ ท่านได้เข้าสอบพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ และเข้าสอบบาลีสนามหลวงในชั้นเปรียญธรรม ๔ ประโยค อีกครั้งหนึ่ง แต่สอบตกจึงไม่ได้เข้าสอบอีกเลย

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูฐานานุกรมของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ในตำแหน่งพระครูพุทธพาทย์ประกาศ
- พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูวินัยธรรม
- พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูวิจารณ์อุทิศ
- พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูปลัดสัมพิพัฒน์พรหมจรรย์จารย์
- พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระมหาคณิศร ตำแหน่งปลัดขวาของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า สกลมหาสังฆปริณายก
- พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชกวี
- พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพกวี
- พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปาโมกข์
- พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระสาสนโสภณ

หน้าที่การงาน

- ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
- เป็นกรรมการสนามหลวงทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- เป็นสมาชิกสังฆสภา สังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การปกครอง
- ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดพระนคร

พระสาสนโสภณ (ภา ภาณโก) ได้มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ด้วยโรคไข้ทรพิษอย่างแรง สิริรวมอายุได้ ๖๗ ปี พรรษา ๔๗

พระศาสนโศภณ (ปลอด อุดตการี)

พระศาสนโศภณ (ปลอด อุดตการี) วัดราชาธิวาส มีนามเดิมว่า ปลอด นามสกุล วัฒนินทร เกิดเมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ ที่ตำบลบ่อยาย อำเภอมือง จังหวัดสงขลา ได้อุปสมบทเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๕ ที่วัดธรรมบูชา ตำบลตลาด อำเภอมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีพระธรรมวิโรจน์เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมวโรดม (เซ่ง อุดตโม) ครั้นยังดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมโกษาจารย์ และพระครูโยธาทิการวิจิตร เป็นคู่พระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า อุดตการี

การศึกษา

เมื่ออุปสมบทแล้ว พระศาสนโศภณ (ปลอด อุดตการี) ได้อยู่จำพรรษาที่วัดธรรมบูชา เพื่อปฏิบัติอุปัชฌาย์วัดเป็นเวลา ๑ พรรษา ครั้นออกพรรษาแล้ว พระธรรมวโรดม (เซ่ง) ให้พระครูสังฆพินัยออกให้รับเข้ามาอยู่ที่วัดราชาธิวาสวิหารเพื่อศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อไป ผลการศึกษา มีดังต่อไปนี้

- พ.ศ. ๒๔๖๔ สอบได้นักธรรมชั้นตรี
- พ.ศ. ๒๔๖๗ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๖๘ สอบได้นักธรรมชั้นโท และสอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๖๙ สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๗๐ สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๗๑ สอบได้นักธรรมชั้นเอก และสอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๗๓ สอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๗๕ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

ด้านหน้าที่การงาน

- พ.ศ. ๒๔๗๒ ทางคณะสงฆ์ได้ตั้งเป็นกรรมการตรวจข้อสอบทั้งประโยคนักธรรมและประโยคบาลี สนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๗๔ ทางคณะสงฆ์แต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัดสงขลา
- พ.ศ. ๒๔๗๖ ดำรงตำแหน่งผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดราชผาติการาม

พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย กรรมการมหาเถรสมาคมในคณะ
- ๒๕๐๓ ธรรมยุติกนิกาย

ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส เป็นรองเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชและ
มณฑลภูเก็ต เป็นสมาชิกสังฆสภา ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส เป็นพระคณาจารย์เอกใน
ทางแสดงธรรม และเป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนวัดราชาธิวาส พร้อมกับดำเนินการจัดการขยายให้มีการ
เรียนการสอนชั้นมัธยมปีที่ ๗ และปีที่ ๘ เป็นครั้งแรก (สมัยนั้น)

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอมรเมธี
พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพ
โมลี พร้อมกับได้รับแต่งตั้งให้เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การปกครอง
ในปีเดียวกัน
พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
โกศาจารย์
พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชา
คณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระศาสนโศภณ

พระศาสนโศภณ (ปลด อุดดการี) ได้ประสบภาวะวิกฤตของชีวิตถูกกล่าวหา
อธิกรณวิรายแรงถึงกับถูกคณะรัฐบาลในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พร้อมทางการคณะสงฆ์ในยุค
นั้น ดำเนินการถอดออกจากยศและปลดออกจากตำแหน่งต่างๆ หน้าที่ นับตั้งแต่วันที่ ๑๑ กันยายน
พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นต้นมา เป็นเวลาประมาณ ๑๔ ปีเศษ แต่ท่านก็ยังคงดำรงชีวิตพระสงฆ์เป็นปกติอยู่
ประจำที่วัดราชาธิวาส ครั้นถึงรัฐบาลสมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และทางการ
คณะสงฆ์ได้ดำเนินการคืนสมณศักดิ์ตำแหน่งพระศาสนโศภณ ขณะเดียวกันคณะสงฆ์ได้อนุญาต
ลงมติว่าท่านไม่มีมลทินฆราวาสตามคำกล่าวหาในครั้งนั้นแต่อย่างใดทั้งสิ้น มติดังกล่าวได้ออก
ประกาศเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔

พระศาสนโศภณ (ปลด อุดดการี) ได้มรณภาพด้วยอาการอันสงบเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๒๑ สิริอายุได้ ๗๖ ปี พรรษา ๕๖

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สาธุ อินฺทโชโต)

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สาธุ อินฺทโชโต) วัดอนงคาราม นามเดิม สาธุ นามสกุล โคตรสุทธิ เป็นบุตรของนายหมวดหนู และนางจันทร์ โคตรสุทธิ เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๗ ในรัชกาลที่ ๕ ณ บ้านตำบลเตาปูน อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี เป็นบุตรคนที่ ๓ ในจำนวนพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ต่อมาได้บรรพชาเป็นสามเณร โดยพระธรรมธราจารย์ (คุ้ม) เจ้าอาวาสวัดอนงคาราม กรุงเทพฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ และใน พ.ศ. ๒๔๔๗ อุปสมบทที่วัดเตาปูน บ้านเดิม โดยมีพระอธิการ (แดง) วัดปากเพรียว จังหวัดสระบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ เจ้าอธิการ อ้วน วัดปากเพรียว และพระครูพัฒน วัดบ้านแก่ง จังหวัดสระบุรี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ภายหลังเสร็จจากการอุปสมบท ได้ปฏิบัติอุปัชฌาย์วัดและอาจารย์วัดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้กราบลาพระอุปัชฌายาจารย์ กลับมาอยู่ที่วัดอนงคารามตามเดิม

ด้านการศึกษา

เมื่อเยาว์วัย พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สาธุ อินฺทโชโต) ได้เรียนวิชาภาษาไทยในสำนักวัดเตาปูนซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๔๔๒ จึงลงมาอยู่ที่วัดอนงคาราม กรุงเทพฯ เป็นศิษย์ของพระอาจารย์ทับ เข้าเรียนในโรงเรียนอุดมวิทยาคม วัดอนงคาราม ธนบุรี ซึ่งสมเด็จพระพุทธาจารย์ (นวม) ครั้นยังมีสมณศักดิ์เป็นพระครูอุดมพิทยากรเป็นครูและอาจารย์ใหญ่ประจำโรงเรียน ท่านศึกษาเล่าเรียนอยู่ ๔ ปี ก็สอบไล่ได้ประโยค ๒ (มัธยมบริบูรณ์) สำเร็จตามหลักสูตรของกระทรวงธรรมการสมัยนั้น เมื่ออุปสมบทแล้วท่านได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักเรียนวัดอนงคาราม พร้อมทั้งเจริญวิปัสสนาธุระควบคู่ไปด้วย ในสำนักพระอาจารย์ทับ วัดอนงคาราม

พ.ศ. ๒๔๔๙ สอบได้วิชาวินัย

พ.ศ. ๒๔๕๐ สอบได้วิชาธรรมตามหลักสูตรของสำนัก (สมัยนั้นยังไม่มีหลักสูตรนักธรรม)

พ.ศ. ๒๔๕๖ เข้ารับการอบรมจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งได้ทรงจัดตั้งหลักสูตรนักธรรมขึ้น

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสมุห์ ฐานานุกรมในสมเด็จพระพุทธาจารย์ (นวม พุทฺธสโร) เมื่อครั้งยังเป็นพระราชอาณัติสามัญ ที่พระธรรมธราจารย์

- พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระครูสมุทร ของพระรัชมงคลมุนี (นวม)
- พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสังฆรักษ์ เมื่อสมเด็จพระพุทธาจารย์ (นวม) เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร มีราชทินนามว่า พระครูวรปริชาญาณ พระครูพิเศษ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนองคาราม
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศาสนา อนุรักษ์
- พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระมงคล เทพมุนี
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทิน นามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ในราชทิน นามเดิม
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเทียบเจ้าคณะรอง มี ราชทินนามว่า พระมหาไพริวงศาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชา คณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระมหาไพริวงศาจารย์ มีราชทินนามตามจารึกใน หิรัญบัฏว่า พระมหาไพริวงศาจารย์ ญาณวิสุทธิจริยสมบัติ พุทธบริษัท ปสาทร รัตตัญญูสุนทรกรรมวิศิษฎ์ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คาม วาสี

พระมหาไพริวงศาจารย์ (สาลี อินฺทโชโต) ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกรรมการ มหาเถรสมาคมถึง ๓ สมัย มีวัตรจริยานำเลื่อมใส เคารพยึดถือพระธรรมวินัยเป็นหลักปฏิบัติ มีความรู้ความสามารถทางพระธรรมวินัย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มีพระดำรัสชมเชยและดำริจะให้นำพदनักรรรมกิตติมศักดิ์มอบให้ แต่สิ้นพระชนม์ก่อน

พระมหาไพริวงศาจารย์ (สาลี อินฺทโชโต) ได้มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ สิริอายุ ๘๔ ปี ๒๐ วัน พรรษา ๖๕

พระมหารัชมังคลาจารย์ (เทศ นิทุเทศโก)

พระมหารัชมังคลาจารย์ (เทศ นิทุเทศโก) วัดสัมพันธวงศ์ นามเดิม เทศ นามสกุล วิทยานุกรม เป็นบุตรของหมื่นศิรินรา (อ่อง) และนางกรอง เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๙ ในรัชกาลที่ ๕ ณ บ้านนาขา ตำบลปากน้ำประแส อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง พ.ศ. ๒๔๔๕ อุปสมบทที่วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ครั้นยังทรงดำรงตำแหน่ง พระญาณวราภรณ์ทรงเป็นพระกรรมวาจาจารย์

การศึกษา

เยาว์วัย ศึกษาอักษรสมัยอยู่กับบิดา

พ.ศ. ๒๔๔๐ เล่าเรียนหนังสืออยู่กับพระครูสังฆการบุรพทิศ (เคลิ้ม) วัดสมมติเทพ ฐานานุกรม ในฐานะท่านพระครูเป็นญาติผู้ใหญ่คือเป็นหลวงลุง

พ.ศ. ๒๔๔๑ พระครูสังฆการบุรพทิศ (เคลิ้ม) ได้ส่งให้มาอยู่กรุงเทพฯ กับพระภิกษุปาน และพระภิกษุเพื่อ ที่วัดรังษีสุทธาวาส ต่อมาเกิดการป่วยไข้ขึ้น จึงกลับไป อยู่บ้านเดิม

พ.ศ. ๒๔๔๒ หลังจากหายป่วยแล้วได้เข้าศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทยที่โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง สอบได้ชั้นมูล ๑, ๒ และ ๓ โดยลำดับ ต่อมาได้เข้ามาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร โดยเป็นศิษย์ของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ครั้นยังทรงดำรงตำแหน่งพระราชอาณัติ ขึ้นสามัญที่พระสุคุณคณาภรณ์ ศึกษาเล่าเรียนได้ประถม ๑ - ๔

พ.ศ. ๒๔๔๙ ภายหลังจากอุปสมบทแล้ว ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนสามารถ แปลหนังสือได้ แต่มิได้เข้าสอบ

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นฐานานุกรมตำแหน่งพระครูสมุห์

พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นตำแหน่งฐานานุกรมที่พระครูอนุกาวัน และเป็นพระครูวินัยธรรม ฐานานุกรมทั้ง ๓ ตำแหน่งนี้ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส แต่ครั้งอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร ภายหลังจึงได้รับพระราชทาน สมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร ที่พระครูพุทธมนต์ปริชา

- พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นพระครูสัญญาบัตร ที่พระครูวิบูลย์ศีลขันต์
- พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระเนกขัมมมุนี
- พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระรัชมงคฺคฺลมุนี
- พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเทียบชั้นเจ้าคณะรอง มีราชทินนามว่าพระมหารัชฆังคฺคฺลาจารย์
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ในราชทินนามเดิม

หน้าที่การงาน

- พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส
- พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์
- พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์
- พ.ศ. ๒๔๖๒ เป็นผู้ช่วยตรวจการคณะสงฆ์มณฑลพายัพ
- พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นเจ้าคณะจังหวัดนครมยุต จังหวัดธนบุรี นนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี
- พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นสมาชิกสังฆสภา
- ๒๕๐๖
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ดำรงตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคมจนสิ้นชนมายุสิ้นชนมายุ ด้วยมีอุปนิสัยชอบก่อสร้างถาวรวัตถุ

นอกจากนั้น พระมหารัชฆังคฺคฺลาจารย์ (เทศ นิทุเทสโก) ได้ก่อสร้างวัดไว้ในพระพุทธศาสนา เฉพาะในส่วนภูมิภาค ที่จังหวัดระยอง มีจำนวนถึง ๙ วัด ดังนี้ วัดจุฬามณี วัดศรีรัตนาราม วัดสนามรัตนาวาส วัดสารถนาถรรวมาราม วัดสามัคคีคุณาวาส วัดวโนภาสสถิตย์พร วัดสมเษกร วิปัสสนาราม วัดโสมนรรวม และวัดมงคลคีรี

พระมหารัชมังคลาจารย์ (เทศ นิเทศโก) ได้มรณภาพด้วยอาการอันสงบ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ สิริอายุได้ ๘๐ ปี ๑๑ เดือน ๑๓ วัน พรรษา ๖๑

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตสิโว)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตสิโว) วัดพระสิงห์ นามเดิมว่า ฟู นามสกุล บรรเลง เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๔ ณ บ้านน้ำคอกกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) ครั้นยังดำรงตำแหน่งพระไตรโลกาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๔ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม โดยมีสมเด็จพระวันรัต (จ่าย ปุณณทตฺโต) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมวโรดม (โชติ) และสมเด็จพระวิญญูสาตตญาณ (ปลัด กิตฺติโสภโณ) เป็นคู่พระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า อุตตสิโว

การศึกษา

เมื่อเยาว์วัย ได้ศึกษาเล่าเรียนถึงชั้นมัธยมปีที่ ๒ และสอบได้ครูประกาศนียบัตรชั้นต้น ในยุคนั้น ภายหลังจากการบรรพชาอุปสมบทแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม สอบได้นักธรรมชั้นโทและเปรียญธรรม ๖ ประโยค

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปริยัติวงศาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพมุนี
- พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมราชาานุวัตร
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งพระราชาคณะเทียบชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ ที่พระมหาโพธิวงศาจารย์ ภายหลังได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นทริฎบฏ ที่พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

พระอุปาสถุคุณปมาจารย์ (ฟู อุดตสิโว) ได้มรณภาพด้วยโรคเกิดจากกล้ำเนื้อหัวใจตายลง
เฉียบพลัน เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๑๖ สิริรวมอายุได้ ๗๑ ปี ๑๐ เดือน ๑๒ วัน
พรรษา ๕๒

พระสาสนโสภณ (เอื้อน ชินตฺโต)

พระสาสนโสภณ (เอื้อน ชินตฺโต) วัดเทพศิรินทราวาส นามเดิม เอื้อน นามสกุล
สุดเจดีย์ เป็นบุตรของนายนิ่ม และนางเอื้อน สุดเจดีย์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๑๒
ที่บ้านตำบลทับช้าง แขวงประเวศ เขตพระโขนง กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๕๗ บรรพชาเป็นสามเณรที่
วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) ครั้นยังเป็นพระธรรม
ไตรโลกาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ที่วัดเทพศิรินทราวาส มีสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมไตร
โลกาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้นามฉายาว่า ชินตฺโต

ด้านการศึกษา

ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมด้วยความอุตสาหะวิริยะจนสอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค ใน
สำนักวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีสุทริวงศ์
พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชกวี
พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระชินหัตถกวี
พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
ธัมมณี
พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรองชั้น
สัญญาบัตร ที่พระมหารัชมังคลาจารย์
พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นที่รั้งปฏิบัติ ที่พระสาสนโสภณ

ด้านหน้าที่การงาน

- ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส
- ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาคในฝ่ายคณะธรรมยุติกนิกาย

พระสาสนโสภณ (อ่อน ชินทูโต) ได้มรณภาพอย่างสงบเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ สิริรวมอายุได้ ๗๘ ปี ๗ เดือน ๑๗ วัน พรรษา ๕๙

พระวิสุทธิธำมสฺส (ไสว จิตวิโร)

พระวิสุทธิธำมสฺส (ไสว จิตวิโร) วัดไตรมิตรวิทยาราม นามเดิมว่า ไสว นามสกุล วิจารณ์านาศาสก์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ ที่บ้านคลองสวน ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ที่วัดเพ็ญราษฎร์บำรุง ตำบลเพ็ญ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มีพระครูศรีวรพินิจ (อยู่ อินฺทโร) เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ณ อุโบสถวัดไตรมิตรวิทยาราม แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทโว) วัดสุทัศนเทพวราราม เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระวันรัต เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์เป๊าะ ธมฺมสโร วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระปฎิภาส อินฺทโชติ วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า จิตวิโร

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๗๖ สอบได้นักธรรมเอก

พ.ศ. ๒๔๘๖ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค

พระวิสุทธิธำมสฺสได้ศึกษาวิชากฎหมายและวิชาภาษาอังกฤษจนมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี และสามารถนำความรู้ด้านกฎหมายมาประยุกต์ใช้ในกิจการพระศาสนา ทำให้การคณะสงฆ์ที่ได้รับการธุดะสนั้นสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี จึงได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าคณะวินัยธร ชั้นอุทธรณ์ นอกจากนั้นยังเป็นกรรมการและอนุกรรมการหลายคณะ เพราะมีความรู้ความสามารถอย่างยิ่งทั้งคดีโลกและคดีธรรม จึงได้รับการยกย่องจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมอบปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาครุศาสตร์ เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๑

ด้านหน้าที่การงาน

พระวิสุทธิธำมณีได้รับการธุระในการงานของคณะสงฆ์ ในตำแหน่งต่างๆ นานาประการ
ดังจะยกตัวอย่างพอเป็นสังเขป เช่น

งานการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นเจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม
- พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอสามพันธงและบางรัก ซึ่งต่อมาได้รับ
แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะ และเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะผู้ตรวจการภาค ๒
รูปที่ ๑
- พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นหัวหน้าคณะวินัยธร ชั้นอุทธรณ์ เป็นสังฆมนตรี เลขาธิการ ก.ส.พ.
และได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรีรวม ๓ สมัย
- พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดกลางวรวิหาร จังหวัดสมุทรปราการ เป็น
ระยะเวลา ๘ ปี
- พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นอนุกรรมการมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นเจ้าคณะภาค ๘
- พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก

งานด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นครูสอนปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดไตรมิตรวิทยาราม
เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดไตรมิตรวิทยาราม
เป็นกรรมการตรวจธรรมและบาลีสันามหลวง
เป็นศึกษาอำเภอสามพันธงและบางรัก
เป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นสมาชิกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระ
บรมราชูปถัมภ์
เป็นเลขานุการคณบดีกองวิชาการ

- พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นผู้ช่วยแม่กองธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นศึกษาราชการจังหวัดพระนคร
เป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นกรรมการอำนวยการหน่วยอบรมประชาชนส่วนกลาง (คณะกรรมการ
อ.ป.ก.)
- พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นอนุกรรมการร่างพระราชบัญญัติวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย
- พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นผู้พิจารณาแบบรายงานการแต่งตั้งและแบบทะเบียนครูสอนพระ
ปริยัติธรรม
เป็นกรรมการจัดการสอนศีลธรรม
- พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาการศึกษาของคณะสงฆ์
- พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นผู้พิจารณาเรื่องการถวายบริการด้านการศึกษาในต่างประเทศแก่
พระภิกษุสามเณร
- พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นผู้พิจารณาโครงการอุปถัมภ์ผู้อพยพชาวเขมรในด้านการส่งเสริม
พระพุทธศาสนา
- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิวิทยาลัยศรีอีสาน

ด้านการเผยแผ่พระศาสนา

งานเผยแผ่เป็นงานที่มีความสำคัญในอันที่จะได้ปลูกฝังความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับพระศาสนา พระวิสุทธิธำมณีได้ส่งเสริมให้มีการอบรมพระภิกษุสามเณร แสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ และในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นวิทยากรถวายความรู้ความเข้าใจในพระราชบัญญัติสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบมหาเถรสมาคม และคำสั่งมหาเถรสมาคม แก่พระสังฆาธิการ

ด้านอื่นๆ

นอกจากผลงานดังได้กล่าวมาแล้ว ยังมีงานด้านสาธารณูปการ งานด้านสาธารณสงเคราะห์ เช่น การช่วยสร้างวัดและการช่วยอุปถัมภ์สร้างวัด การช่วยสร้างโรงพยาบาล งานสาธารณสงเคราะห์ ด้านการศึกษา เช่น ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ การศึกษา นอกจากนี้ยังมีงานพิเศษ เช่น เป็นกรรมการตรวจสำนวนคำแปลพระไตรปิฎก พระสูตร ตันตปิฎกฉบับหลวง เป็นผู้นำข้อสอบนักเรียนไปเปิดสอบที่มาเลเซีย แล้วเลยไปสังเกตการณ์พระ ศาสนาที่ป็นังและสิงคโปร์

ผลงานนิพนธ์

พระวิสุทธิธำมณีมีความสนใจวรรณคดีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง นอกจากจะได้รวบรวมวรรณคดีสุภาษิตจัดพิมพ์ออกแจกในบางครั้งบางคราวแล้ว ยังมีผลงานเขียนและผลงานแปลหนังสือดังต่อไปนี้

๑. บทพระธรรมเทศนา ได้เขียนไว้เป็นหมวดหมู่ เช่น ไตรมาสเทศ วิชยเทศนา เป็นต้น
๒. คำประพันธ์คำกลอน เช่น คติปฏิบัติ สุภาษิตคำโคลง กาพย์ธรรมคติ เป็นต้น
๓. คำประพันธ์ประเภทธรรม เช่น บทสนทนาธรรมระหว่างโชติปาโลภิกษุกับเมธีวังสภิกษุ เป็นต้น
๔. คำประพันธ์เชิงวิชาการ เช่น พระสงฆ์ วัด คณะสงฆ์กับสังคมไทย เป็นต้น
๕. การแปลคัมภีร์ในทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย เช่น แปลคัมภีร์วิสุทธิมรรคเผด็จมลินทปัญหา เป็นต้น
๖. จัดทำคู่มือวิชาการเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาบาลี เช่น ประมวลการสอนบาลี ไวยากรณ์ ฉบับสำนักเรียนวัดไตรมิตรวิทยาราม จัดทำชำระอักขรानุกรมธรรมบทและแปลคัมภีร์ธรรมบท ๔ ภาค เป็นสำนวนพยานุเคราะห์ เป็นต้น

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระวิริยธรรมมุณี
- พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมมหาวิธานวัตร ประสิทธิ์สุปฏิบัติ สรรพอรบปริชา มหาคณานายก ตรีปิฎกคุณวิภูษิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทียบรองสมเด็จพระมหาโพธิวงศาจารย์ ตรีปิฎกธรรมมาลังการอรรถกถาวิสุทธิจริยาภิรัต ศาสตริกบริษัทประสาทกร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระวิสุทธิธำมณี ศรีปริยัตยาภรณ์ สุนทรศีลาจารธรรมโฆทานธำรี ตรีปิฎกวิภูสิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระวิสุทธิธำมิต (ไสว จิตฺโต) มรณภาพด้วยโรคหัวใจล้มเหลว เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ สิริอายุได้ ๗๙ ปี ๓ เดือน ๒๐ วัน พรรษา ๕๗

พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร)

พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) วัดบวรนิเวศวิหาร นามเดิม สนธิ์ นามสกุล มั่งเขื่อน เป็นบุตรนายแสง นางคล้าย มั่งเขื่อน เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ ณ บ้านเหนือปากคลองบางขวาง ตำบลตะนาวศรี (สวนใหญ่) อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ได้รับการศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนวัดบางขวาง ครั้นอายุ ๑๖ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดบางขวาง เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยมีพระวิเชียรมณี วัดบุปผาราม ธนบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อบรรพชาแล้วได้ศึกษาพระปริยัติธรรม ณ วัดบางขวาง จนอายุครบอุปสมบท จึงได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดบางขวาง เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๒ โดยมีพระครูธรรมสารวิจิตร (ภาณเดโช) วัดมัทธมนิติการาม เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูศีลาภิรม (ธมฺมธโร) วัดบางขวาง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้ฉายาว่า กิจจกาโร

พระญาณวโรดมเป็นพระภิกษุที่มีความวิริยะอุตสาหะในการศึกษาเล่าเรียน ขณะจำพรรษาอยู่ ณ วัดบางขวาง ได้เดินทางมาศึกษาพระปริยัติธรรม ณ สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร ตลอดระยะเวลาหลายปี และใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้ย้ายมาศึกษาต่อ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร จนสอบไล่ได้นักธรรมเอก และเปรียญธรรม ๕ ประโยค พระญาณวโรดมได้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่การพระศาสนา ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับวัดบวรนิเวศวิหาร และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อาทิ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นอาจารย์สอนพระวินัยแก่พระนวกภิกษุ เปรียบเรียงหนังสือตำราสำหรับใช้ในการศึกษาพระปริยัติธรรมของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตลอดจนช่วยเหลืองานในส่วนของหนังสือธรรมจักร ซึ่งเป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่สำคัญ ตามลำดับคือ

พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นกรรมการคณะวินัยธร ภาค ๑ เขต ๑

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นพระอุปัชฌาย์ในคณะธรรมยุต

พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการตรวจบาลีสันามหลวง

พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นหัวหน้าคณะวินัยธร (ธรรมยุต) ชั้นต้น ภาค ๑ และรักษาราชการภาค ๒ ภาค ๖

- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นคณะกรรมการพิจารณาคำร้องในคณะสงฆ์
- พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นอนุกรรมการมหาเถรสมาคมพิจารณาอริกรณ์ รักษาการเจ้าคณะจังหวัดธนบุรี-นนทบุรี-ปทุมธานี-ชัยนาท (ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย) เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑-๗ และ ๑๒-๑๕
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นเจ้าคณะภาค ๔-๕-๖-๗
- ๒๕๑๙

นอกจากนี้ ยังเป็นกรรมการสภาการศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และกรรมการสอบข้อหน้าที่จะอุปัชฌาย์ ในคณะธรรมยุติกนิกาย

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระสาธุศีลสังวร
- พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชกวี
- พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพญาณกวี
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมโสภณ
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระญาณวโรดม

พระวิสุทฐิวงศาจารย์ (พลอย ญาณส่วโร)

พระวิสุทฐิวงศาจารย์ (พลอย ญาณส่วโร) เจ้าอาวาสวัดเทพธิดาราม นามเดิม พลอย นามสกุล ช่างเพชร เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ ณ ตำบลดอนทราย อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ขณะอายุ ๑๕ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๘ ณ วัดเทพธิดาราม โดยมีพระมงคลธรรมรังษี (ปาล อินฺทโชโต) เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออายุครบอุปสมบท ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ณ วัดหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดยมีพระมงคลธรรมรังษี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระราชาธรรมเสนานี (สุข สุกฺโก) วัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระพิบูลธรรมเวที (สมบุญรัตน์) วัดปากท่อ จังหวัดราชบุรี เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า ญาณส่วโร

พระวิสุทธิวงศาจารย์สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จากโรงเรียนวัดหนองกระทุ่ม จังหวัดราชบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ จากนั้นได้เริ่มต้นศึกษาพระปริยัติธรรม จนสามารถสอบได้นักธรรมตรี โท เอก และสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค จากสำนักเรียนวัดเทพธิดาราม ใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อการพระศาสนาในด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง อาทิ

ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดเทพธิดาราม
- พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบประโยคนักธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง

ด้านการเผยแผ่ศาสนา

- พ.ศ. ๒๕๐๙ แสดงพระธรรมเทศนาในวันสำคัญๆ ทางศาสนา
- พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นวิทยากรประจำศูนย์ครูพระปริยัติินเทศก์ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

ด้านสาธารณูปการ

- พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งมูลนิธิเทพธิดาราม เพื่อนำดอกผลมาทำนุบำรุงเสนาสนะตลอดจนถาวรวัตถุ และเพื่อบำรุงการศึกษาและสงเคราะห์ แก่พระภิกษุสามเณรวัดเทพธิดาราม ดำเนินการก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ตลอดจนถาวรวัตถุภายในวัดเทพธิดาราม

ด้านปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๘
 - ๒๕๐๘
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าคณะภาค ๑๘
 - ๒๕๑๖
- พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นเจ้าอาวาสวัดเทพธิดาราม
- พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นเจ้าคณะภาค ๓
 - ๒๕๓๒
- พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นเจ้าคณะภาค ๑๔

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีสุทธคุณ
พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชวรมุนี
พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพ
คุณาภรณ์
พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรม
เจดีย์
พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระวิสุทธิวงศาจารย์

พระวิสุทธิวงศาจารย์ เป็นพระภิกษุที่สนใจใฝ่หาความรู้ ตลอดจนให้การสนับสนุนและ
ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีแก่พระภิกษุสามเณรโดยทั่วไปที่มา
ศึกษาเล่าเรียนในสำนักเรียนวัดเทพศิราคาราม อีกทั้งยังเป็นผู้ที่เปี่ยมด้วยเมตตาธรรม คอยหมั่นอบรม
ที่แนะให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตนตามสมควรแก่หน้าที่และเคร่งครัดในพระธรรมวินัย และ
สามารถปกครองพระภิกษุสามเณรภายในวัดให้อยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก

พระธรรมปัญญาบดี (สวัสดิ กิตติสาโร)

พระธรรมปัญญาบดี (สวัสดิ กิตติสาโร) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ นามเดิมว่า
สวัสดิ นามสกุล ดวงโต เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ ณ ตำบลบางเขน อำเภอ
บางเขน กรุงเทพฯ และอุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๒ ณ วัดมหาธาตุยุวราช
รังสฤษฎิ์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ มีสมเด็จพระวันรัต (ฑิต) วัดมหาธาตุ
ยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระพุทธจาจารย์ (เข้ม) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ครั้งดำรงตำแหน่งเป็นพระเทพเมธี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระประสิทธิ์ศีลคุณ (พุทธ) วัดมหาธาตุ
ยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับนามฉายาว่า กิตติสาโร

พระธรรมปัญญาบดี ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ภายหลังจากที่พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ได้ถูกคำสั่งให้ออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จากนั้นจึงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสใน พ.ศ. ๒๕๐๕ ระหว่างดำรงตำแหน่งอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการพระศาสนาอย่างกว้างขวาง อาทิ

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นเจ้าคณะตำบลคลองสุวรรณาราม อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นกรรมการสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นเจ้าคณะอำเภอยานนาวา
- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ด้านการศึกษา

- ได้ศึกษานักธรรมตรี-โท-เอก ที่สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- พ.ศ. ๒๔๕๕ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๕๖ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๕๙ สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค
- พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นครูสอนแผนกบาลีไวยากรณ์ที่มหาวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมวัดพิเศษการ อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม วัดดุสิตาราม อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นกรรมการสอบธรรมสนามหลวง จังหวัดนครราชสีมา
- พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นครูสอนปริยัติธรรม แผนกบาลี สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม วัดบพิตรพิมุข
- พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นกรรมการอุปถัมภ์ สภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
เป็นสภานายกมหาวิทยาลัยเกษตรราชมหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ด้านสาธารณูปการ

ดำเนินการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ เสนาสนะต่างๆ ภายในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
อาทิ สร้างอาคารเรียนพระปริยัติธรรม ซ่อมแซมระเบียบังพระอุโบสถ ตลอดจน กุฏิ เสนาสนะสงฆ์
ต่างๆ ฯลฯ

หน้าที่พิเศษ

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นพระอุปัชฌาย์วิสามัญ

พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นสมาชิกสังฆสภา

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะนครหลวงกรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๕๒๑ วันที่ ๒๒ ธันวาคม เป็นประธานฝ่ายบรรพชิต วางศิลาฤกษ์พระบรม
ราชานุสาวรีย์ และเททองหล่อพระบรมรูปสมเด็จพระบวรราชเจ้า กรม
พระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์และเททองหล่อ
พระบรมรูป และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมา
ทรงเปิดพระบรมรูปสมเด็จพระบวรราชเจ้า กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิง
หนาท และทรงยกช่อฟ้าพระวิหารไพรีลังกา เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๕๒๒

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระสมุห์ ฐานานุกรมในพระศรีวิสุทธิวงศ์ (เฮง เขมจารี)

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสมุห์ ฐานานุกรมในพระราชสุธี (เฮง เขมจารี)

พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูปลัด ฐานานุกรมในพระราชสุธี (เฮง เขมจารี)

พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูปลัดสุตวัณณ ฐานานุกรมในพระธรรมไตรโลกา
จารย์ (เฮง เขมจารี)

- พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระญาณสมโพธิ
- พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอตำแหน่งชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพสุธี
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมรัตนกร
- พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระธรรมปัญญาบดี

พระธรรมปัญญาบดีเป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เอาใจใส่ดูแลความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ภายในวัดอย่างดียิ่ง นอกจากนี้ยังปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครอง ตลอดจนงานด้านการศึกษาของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เพื่อเป็นการสืบทอดพระศาสนาตลอดระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และได้มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓ สิริอายุรวม ๙๒ ปี ๕ เดือน ๑๖ วัน พรรษา ๗๑

พระญาณวโรดม (ประยูร สนตงฺกุโร)

พระญาณวโรดม (ประยูร สนตงฺกุโร) วัดเทพศิรินทราวาส นามเดิมว่า ประยูร นามสกุล พยุงธรรม เกิดเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ ณ บ้านท่าเรือ ตำบลประจันตคาม อำเภอบางขัน จังหวัดปราจีนบุรี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จากโรงเรียนประชาบาลประจำอำเภอบางขัน จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ จากนั้นได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออายุครบอุปสมบท ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อ วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ณ วัดเทพศิรินทราวาส โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอุดมศีลคุณ (อินทร์ อดิศักดิ์ตเถร) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูวินัยธรเพชร (ปวงกรเถร) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า สนตงฺกุโร

พระญาณวโรดมเป็นพระภิกษุที่มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาพระปริยัติธรรม และเชี่ยวชาญจนสามารถสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ ขณะที่อายุได้เพียง ๓๒ ปี นอกจากนี้ท่านยังได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อการศาสนาอย่างกว้างขวาง อาทิ

ด้านการศึกษา

- เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนพระสังฆาธิการระดับวัดชั้นต้น - สูง
- เป็นผู้ริเริ่มโครงการโรงเรียนฝึกหัดครูพระปริยัติธรรมระดับต้น - สูง
- เป็นผู้ริเริ่มเปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- เป็นรองเลขาธิการ เลขาธิการ และอุปนายกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นต้นมา
- เป็นผู้แทนสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมสายสามัญ และพิจารณาร่างพระราชบัญญัติสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
- เป็นผู้ริเริ่มโครงการสอนวิชาพุทธศาสนาแก่ชาวไทย และชาวต่างประเทศที่มหามกุฏราชวิทยาลัย

ฯลฯ

ด้านการเผยแผ่ศาสนา

- เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๗
- เรียบเรียง จัดแปล และจัดพิมพ์หลักสูตรนักรธรรม ธรรมศึกษา สวดมนต์แปลเป็นภาษาอังกฤษ

ฯลฯ

ด้านสาธารณูปการ

- เป็นผู้ร่วมสร้างวัดจุฬารัตนาราม
- จัดสร้างศาลา โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ อุโบสถ ตลอดจนเสนาสนะให้แก่วัดต่างๆ
- เป็นผู้แนะนำ ส่งเสริมให้มีการสร้างห้องสมุด ตลอดจนพิพิธภัณฑ์ประจำวัดต่างๆ

เพื่อให้วัดเป็นแหล่งศูนย์รวมความรู้แขนงต่างๆ

ฯลฯ

ด้านกวีนิพนธ์

เรียบเรียงแบบเรียนและหนังสือธรรม อาทิ จาริกอินเดีย จาริกจีนใหญ่ เรียนพุทธศาสนา ใน ๑๐ นาที ศาสนาเปรียบเทียบ พุทธภาสิต ๖ ภาษา แปลพระสูตรเป็นไทย แต่งคาถาภาษามคธ สันสกฤต มลีนทปัญหานามบัยยอ ไวยากรณ์ภาษาสันสกฤต

ฯลฯ

ตำแหน่งหน้าที่ทางการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส
- เป็นเลขาธิการคณะธรรมยุติศึกษา
- เป็นอุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- เป็นหัวหน้าอำนวยการงานพระธรรมทูตสายที่ ๗

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีวิสุทธิญาณ
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชสุมนต์มุนี
- พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพวิ
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมธัชมุนี
- พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นที่รัฎฐบัฏ ที่พระญาณวโรดม

พระสุเมธาธิบดี (บุญเลิศ ทตตสุทธิ)

พระสุเมธาธิบดี (บุญเลิศ ทตตสุทธิ) เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ นามเดิมว่า บุญเลิศ นามสกุล คล่องสังสอน เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ ณ ตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี บิดาชื่อนายแสง มารดาชื่อนางข้า คล่องสังสอน ได้รับการศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนประชาบาลวัดบ้านกล้วย จากนั้นได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๑ โดยมีพระพรหมจริยานุวัตรเป็นพระอุปัชฌาย์ จากนั้นได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพิมลธรรม (ช้อย จานทรโต) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระเทพมุนี (ปลื้ม อุตตโม) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่พระนิกรมุนี วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า ทตตสุทธิ

พระสุเมธาธิบดีได้ศึกษาพระปริยัติธรรมจากสำนักเรียนคณะจังหวัดลพบุรี (วัดบ้านกล้วย) จนสอบได้นักธรรมตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ และนักธรรมโท ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ จากนั้นได้เข้ามาศึกษาต่อจนจบหลักสูตรมัธยมศึกษาของมหาวิทยาลัย และศึกษาพระปริยัติธรรม จนสอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค และสอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค ณ สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๘๙ พระสุเมธาธิบดีได้ปฏิบัติหน้าที่อันเป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อวงการพระศาสนา นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการนำความก้าวหน้ามาสู่วงการศึกษาคณะสงฆ์ ทั้งยังเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสาธารณกุศลต่างๆ ดังนี้

ด้านการศึกษา

- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ณ สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และสำนักเรียนวัดบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
- เป็นกรรมการตรวจข้อสอบนักธรรมสนามหลวง นักธรรมชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ณ สนามวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- เป็นเลขานุการสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การศึกษา
- เป็นเลขานุการแม่กองธรรมสนามหลวง
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นต้นมา

ด้านสาธารณูปการ

- ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ ตลอดจนเสนาสนะต่างๆ ภายในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- ดำเนินการก่อสร้างอุโบสถวัดบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
- ดำเนินการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่างๆ ภายในวัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย
- เป็นประธานสร้างวัดไทยที่เมืองกุสินารา ประเทศอินเดีย

ด้านการเผยแผ่ศาสนา

- เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตไทยในประเทศอินเดีย
- เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสายศาสนา
- เป็นประธานกรรมการประสานงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาวันวิสาขบูชา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๗-๒๕๔๑

ด้านการปกครอง

- เป็นกรรมการบริหารคณะสงฆ์ไทย
- ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย และหัวหน้าพระธรรมทูตไทยในประเทศอินเดีย
- เป็นเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

เกียรติคุณต่างๆ ที่ได้รับ

- ได้รับดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากรัฐบาลอินเดีย
- ได้รับพระราชทานเสมาธรรมจักรในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ทางพระพุทธศาสนา สายต่างประเทศ
- ได้รับแต่งตั้งเป็นอัครมหาบัณฑิตจากรัฐบาลพม่า
- ได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ประจำคณะกรรมาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร
- ได้รับประกาศเกียรติคุณผู้ทำคุณประโยชน์ต่อการศึกษาของกรุงเทพฯ

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีสุธรรมมุนี
- พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม
- พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพวิสุทธิโมลี
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมมหาวิราญวัตร
- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นที่รัษฎ์ ที่พระสุเมธาธิปไตย

พระพรหมจริยาจารย์

(สมุท ราชตวนโณ)

พระพรหมจริยาจารย์ (สมุท ราชตวนโณ) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม นามเดิม สมุท นามสกุล รัชฎาภรณ์ เป็นบุตรนายพอง นางแก้ว รัชฎาภรณ์ เกิดเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๓ ณ บ้านเลขที่ ๗๔ หมู่ที่ ๔ ตำบลบางระกำ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ได้รับการศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนประชาบาลวัดโบสถ์ราษฎร์ศรัทธา อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง และได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เขตดุสิต กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๙ โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่พระธรรมโกศาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาได้อุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระพรหมมุนี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมงคลวัตรกิจ (คอน นนฺทิโย) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่พระสภานกวี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระราชเวที (ดอกรไม์ อุตฺตรภทฺโท) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า ราชตวนโณ

พระพรหมจริยาจารย์ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมจากสำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ตั้งแต่เปรียญธรรม ๓ - เปรียญธรรม ๖ และสอบได้เปรียญธรรม ๗ จากสำนักเรียนคณะจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อวงการพระศาสนาในด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง อาทิ

ด้านการศึกษา

- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ตามสำนักเรียนต่างๆ เช่น สำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม สำนักเรียนวัดพระสิงห์ และสำนักเรียนวัดพันอ้น จังหวัดเชียงใหม่
- เป็นกรรมการตรวจนักธรรมสนามหลวง เป็นกรรมการตรวจบาลีสสนามหลวง
- เป็นเลขานุการแม่กองบาลีสสนามหลวง ฯลฯ

ด้านการเผยแผ่ศาสนา

- เป็นวิทยากรในการประชุมพระสังฆาธิการ ตลอดจนการประชุมสัมมนาภาคปฏิบัติการระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
- เป็นประธานจัดประชุมเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดทั้งหนใต้ และจัดประชุมสัมมนาพระอุปัชฌาย์ตลอดจนพระกรรมวาจาจารย์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์หนใต้

ด้านปกครอง

- ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานด้านการบริหารในหน้าที่สำคัญต่างๆ นับตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน อาทิ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะภาค ๑๑ เจ้าคณะภาค ๕ เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่หนใต้ และหัวหน้าอำนวยการงานพระธรรมทูตสายที่ ๓ เป็นต้น

ด้านสาธารณูปการ

- ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ พระวิหาร หอสมุด ตลอดจนเสนาสนะและสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ ภายในวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ด้านกวีนิพนธ์

- มีผลงานนิพนธ์หนังสือทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองต่างๆ มากมาย อาทิ คำกลอนคาถาธรรมบท อัฐฎการธรรมบท ฯลฯ
- ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคมให้ประพันธ์บทอาเศียรวาทในโอกาสต่างๆ อาทิ บทอาเศียรวาทราชสดุดีถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ บทอาเศียรวาทรัชมิ่งมงคลภิเษกสมโภชเนื่องในพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ฯลฯ

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูปลัดสัมพิพัฒน์สุตาคารย
- พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอมรเมธี
- พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชกิตติเวที
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพกิตติเวที
- พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมกิตติโสภณ
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพรหมจริยาจารย์ สุวิธานวรกิจจานุกิจ นิวิฐสัสลาจารย์มล โสภณจินตกวีติลก ตรีปิฎกวรารังกรรม์ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

พระธรรมราชานุวัตร (กมล โกวิท)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (กมล โกวิท) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม นามเดิม กมล นามสกุล ลัมศิริชัย เกิดเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ณ ตำบลบางแหลม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ณ วัดห้วยจรเข้ม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีพระครูอุตรการบดี (สุข) เป็นพระอุปัชฌาย์ และอุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ ณ วัดพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีสมเด็จพระวันรัต (เผื่อน ติสฺสทตฺโต) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอมรเวที (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ต่อมาได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระสุธรรมมุนี (ฟุ้ง ปุณฺณโก) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า โกวิท

ด้านการศึกษา

- สอบได้นักธรรมเอก
- สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค (ป.ธ. ๖)
- สอบได้มัธยมศึกษาปีที่ ๘
- สอบได้ประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.)
- สอบได้พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นพระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ
- พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระรัตนเวที
- พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชโมลี
- พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพโสมภณ
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมราชาโนวัตร

พระวิสุทธาธิบดี (วีระ ภาทจาโร)

พระวิสุทธาธิบดี (วีระ ภาทจาโร) วัดสุทัศนเทพวราราม นามเดิม วีระ นามสกุล รอดบำเรอ เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ณ บ้านป่าฝ้าย ตำบลเขาแก้ว อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี และได้บรรพชาเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ณ วัดเขาวังกระดัง ตำบลเขาแก้ว อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี โดยมีเจ้าอธิการวงศ์ ฐมฺมปาโล เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทเมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ณ วัดเทพธิดาราม โดยมีพระมงคลธมฺมรังษี (ปาน อินฺทโรโต) เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้นามฉายาว่า ภาทจาโร

ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๙๓ สอบได้นักธรรมชั้นเอก
- พ.ศ. ๒๔๙๑ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๙๔ สอนได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค

พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

ด้านการปกครอง

พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๔

พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดสุทัศนเทพวราราม

พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นเจ้าคณะภาค ๔

พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นรองแม่กองธรรมสนามหลวง

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีวิสุทธิวงศ์

พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชเมธี

พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเวที

พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมปิฎก

พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหัวธัญญ์ ที่พระวิสุทธิธำมณี ศรีพิพัฒน์นารณ์ สุนทรศีลาจารธรรมโฆทานธำรี ตริปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน)

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม นามเดิมว่า บุญมา นามสกุล เขียวเพกา เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ณ ตำบลศาลายา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนประจำตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม จากนั้นได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม

พ.ศ. ๒๔๔๖ ณ วัดท่าพุท ตำบลบางกระทีก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยมีพระครูไพศาลธรรมวาที วัดหอมเกร็ด จังหวัดนครปฐม เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดบูรณาวาส เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ โดยมีพระครูวิภากรคุณ วัดตลิ่งชัน เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอธิการจั่น วัดบูรณาวาส เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูสุนทรกิจโกศล วัดนครชื่นชูม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า คุณสมบุญโน

พระธรรมวโรดมได้ศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างกว้างขวางและแตกฉาน จนสามารถสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ณ สำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ขณะมีอายุได้เพียง ๒๔ ปี ท่านได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาอย่างกว้างขวาง อาทิ

ด้านการศึกษา

- เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักวัดปากน้ำ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม วัดสามพระยา
- เป็นผู้ริเริ่มเปิดสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
- เป็นวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับต่างๆ

ฯลฯ

ด้านเผยแผ่ศาสนา

- เป็นผู้ริเริ่มงานพระธรรมจาริกเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสงเคราะห์ชาวเขา
- เป็นผู้ริเริ่มการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ฯลฯ

ด้านกวีนิพนธ์

- มีผลงานเรียบเรียง และรวบรวมระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ สากลทาน (คำถวายทานทุกชนิด) ตำรายากลางบ้าน คู่มือการสอนพระปริยัติธรรม

ด้านงานพิเศษ

- เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยไปร่วมประชุมในการทำปฏิญญาสังคายนา ณ สหภาพมา
- เป็นกรรมการตรวจชำระพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย
- เป็นกรรมการวัฒนธรรม สาขาทางวัฒนธรรมจิตใจ กองวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

ฯลฯ

ตำแหน่งหน้าที่ทางการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- เป็นเจ้าคณะภาค ๖
- เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
- เป็นรองแม่กองบาลีสนามหลวง
- เป็นพระอาจารย์สอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีระดับชั้นประโยค ๙ ณ โรงเรียนพระปริยัติธรรมสวนกลางของคณะสงฆ์ ณ วัดสามพระยา
- เป็นรองประธานคณะพระธรรมจาริก

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีวิสุทธิวงศ์
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชวิสุทธิเวที
- พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพวิมลโมลี
- พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมวิมลโมลี
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นที่ร่วบุญ ที่พระธรรมวโรดม

พระพรหมโมลี (วิลาส ภาณวโร)

พระพรหมโมลี (วิลาส ภาณวโร) เจ้าอาวาสวัดยานนาวา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๔๔ นามเดิมว่า วิลาส นามสกุลทองคำ เกิดเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ณ ตำบลอุโลกสีห์หมื่น อำเภอกำแพงกา จังหวัดกาญจนบุรี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนอจวิทยาการ จากนั้นได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖ โดยมีพระครูวรวัตรวิบูล วัดแสนตอ เป็นพระอุปัชฌาย์ ระหว่างนั้นได้ศึกษาพระปริยัติธรรม ณ

สำนักเรียนวัดพระแท่นดงรัง จนสอบได้นักธรรมเอกใน พ.ศ. ๒๔๘๙ เมื่ออายุครบอุปสมบทได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดดอน แขวงยานนาวา กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) วัดสามพระยา กรุงเทพฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้นามฉายาว่า ฌานวโร

พระพรหมโมลีได้ศึกษาพระปริยัติธรรมด้วยความวิริยะอุตสาหะและแตกฉาน จนสามารถสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ณ สำนักเรียนวัดยานนาวา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ขณะมีอายุได้ ๓๐ ปี และต่อมาได้เข้าศึกษา ณ โรงเรียนพระสังฆาธิการส่วนกลาง กรุงเทพฯ จนจบการศึกษาใน พ.ศ. ๒๕๑๗ นอกจากนี้ท่านยังได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๕๓๒ พระพรหมโมลีได้ปฏิบัติศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อการศาสนาอย่างกว้างขวาง ผลงานของท่านที่ปรากฏ อาทิ

ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นครูสอนปริยัติธรรม
- พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบบาลีสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นกรรมการนำประโยคบาลีสนามหลวงไปเปิดสอบในจังหวัดส่วนภูมิภาค
- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดยานนาวา

ด้านเผยแผ่พระศาสนา

พระพรหมโมลีได้รจนานั่งสี่ธรรมไว้ด้วยกันหลายเล่ม ผลงานของท่านที่ได้รับรางวัลชนะเลิศวรรณกรรมสาขาวรรณคดี ได้แก่ ภูมิวิลาสินี วิมุตติรัตนมาลี และ กรรมที่ปณี

- พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับการประกาศเกียรติคุณในฐานะผู้ทำประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาในวงวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๓๑
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต
- พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๑

นอกจากนี้ท่านยังได้ดำเนินกิจกรรมปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่างๆ ภายในวัดดอน และวัดยานนาวา ตลอดระยะเวลาที่ดำรงสมณเพศอยู่ภายในวัดดังกล่าว

ด้านงานพิเศษ

- พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นกรรมการิการแห่งสังคีตการกสงฆ์ สังกายนาพระธรรมวินัย ตรวจชำระพระไตรปิฎก
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกรรมการร่างกฎหมายเดรสมาคม
- พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นประธานกรรมการแปลพระไตรปิฎก ภาษาบาลีเป็นภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นกรรมการศูนย์ควบคุมการไปต่างประเทศ สำหรับพระภิกษุสามเณร (ศ.ต.ภ.)
- พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นผู้อำนวยการใหญ่กองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย

งานปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นเจ้าอาวาสวัดดอน
- พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นเจ้าคณะตำบลวัดพระยาไกร
- พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นเจ้าคณะเขตยานนาวา
- พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑
- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นเจ้าอาวาสวัดยานนาวา (พระอารามหลวง)
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นเจ้าคณะภาค ๑
- ๒๕๔๓
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกรรมการมหาเดรสมาคม

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระศรีวิสุทธิโสภณ
- พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชวิสุทธิโสภณ
- พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพมุณี
- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมธีรราชมหามุนี

พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้น
หิรัญบัฏ ที่พระพรหมโมลี

พระพรหมโมลีเป็นพระมหาเถระที่ทรงคุณธรรม เป็นแบบอย่างอันงดงามแห่งสมณจริยา
สมการสรรเสริญของปวงนักปราชญ์อย่างแท้จริง ท่านได้มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๑๑
มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ขณะจำวัดอยู่ ณ ที่พักในเมืองทวาย สหภาพพม่า สิริรวมอายุได้ ๗๐ ปี
๗ เดือน ๘ วัน พรรษา ๕๐

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญโญ)

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญโญ) เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม
นามเดิม ปัญญา นามสกุล ทิพย์มณฑา เกิดวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ที่บ้านบางแก้ว
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม บิดาชื่อนายไป มารดาชื่อนางแหม่ม ทิพย์มณฑา อาชีพ
กสิกรรม และได้รับพรพาเป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ณ วัดกลางบางแก้ว
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีพระครูปัจจุสมิตตบริหาร (เกิด) วัดจันทาราม อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาอุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๘๕ ณ วัดกลางบางแก้ว มีพระพุทธรูปยืน (เพิ่ม ปุณณมโน) เป็นพระอุปัชฌาย์
พระธรรมธมมุต เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระอาจารย์ชด จิตธมโม เป็นพระอนุสาวนาจารย์
ได้นามฉายาว่า อินทปญโญ

ด้านการศึกษา

พ.ศ. ๒๔๘๗ สอบได้นักธรรมเอก สำนักเรียนวัดกลางบางแก้ว จังหวัดนครปฐม

พ.ศ. ๒๔๙๕ สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค สำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัด
นครปฐม

พ.ศ. ๒๔๙๖ สอบได้ประโยคครูพิเศษมูล (พ.)

ด้านความรู้พิเศษ

สามารถพิมพ์ดีดภาษาไทยได้ดีและมีความชำนาญด้านนวงกรรม การก่อสร้างอาคารต่างๆ
เช่น อาคารมัธยมโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โรงเรียนประชาบาลวัดไร่ขิง โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์
(วัดไร่ขิง) ฯลฯ

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นพระธรรมวร จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม
รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดพระงาม จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๑๗ รักษาการเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม
เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๔^๑
- พ.ศ. ๒๕๓๓ รับพระบัญชาแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง (พระอารามหลวง)
- ปัจจุบัน เจ้าคณะภาค ๑๔

ด้านผลงานการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม
- พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบประโยคนักธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนวัดตึกตา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสหบาลีศึกษา วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม
รักษาการแทนศึกษาอำเภอมะนังนครปฐม (ทางคณะสงฆ์)
- พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นศึกษาจังหวัดนครปฐม (ทางคณะสงฆ์)
- พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนบาลี วัดอ้อมใหญ่ อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นเจ้าสำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดไร่ขิง
- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ วัดไร่ขิง
- พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นผู้อำนวยการฝึกซ้อมอบรมบาลีก่อนสอบของคณะสงฆ์ภาค ๑๔
- พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดไร่ขิง

^๑ ภาค ๑๔ ได้แก่ จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดสมุทรสาคร

ด้านสาธารณูปการ

ได้ดำเนินการบูรณะถาวรวัตถุในวัดไร่ขิงให้เป็นระเบียบสวยงามและมีจำนวนเพียงพอต่อพุทธศาสนิกชนที่มาประกอบศาสนกิจ อาทิ บูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ บูรณปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญ สร้างมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทจำลอง ภูมิสงฆ์ ตึกอเนกประสงค์ ที่พักอาศัย พระภิกษุสามเณร อาคารเรียนพระปริยัติธรรม โรงครัว ศาลาทำน้ำ กำแพงวัด ถนนคอนกรีต หองสุขา เชื้อนคอนกรีตเสริมเหล็กกันตลิ่งหน้าวัด สำนักปฏิบัติธรรม พิพิธภัณฑ์วัดไร่ขิง ตลอดจนจัดซื้อที่ดินเพื่อขยายพื้นที่วัดให้สามารถดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆ จำนวนนับร้อยไร่ รวมค่าก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ภายในวัด และซื้อที่ดินเป็นทรัพย์สินสงฆ์เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๕๗,๐๑๐,๐๘๐ บาท

ด้านศึกษาสงเคราะห์

ท่านได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาหลายประการ อาทิ จัดสร้างอาคารเรียนหอประชุม โรงอาหาร หองสุขาทัศนศึกษา วัสดุครุภัณฑ์เพื่อใช้ในการศึกษา บ้านพักครู หองสุขา เครื่องกรองน้ำ บ่อน้ำบาดาล ถนนคอนกรีต รั้วโรงเรียน รวมทั้งจัดซื้อที่ดินหลายสิบไร่ให้โรงเรียนวัดไร่ขิง (สุนทรอุทิศ) และโรงเรียนมัธยมวัดไร่ขิงวิทยา เพื่อใช้เป็นสถานศึกษา นอกจากนี้ยังอนุญาตให้สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และวิทยาลัยการอาชีพ นครปฐม (วัดไร่ขิง) ใช้ที่ดินของวัดไร่ขิงโดยมิได้เรียกค่าตอบแทนใดๆ เพื่อเป็นที่ตั้งหน่วยงานดังกล่าว อนุญาตให้โรงเรียนมหิตลวิทยานุสรณ์ และโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย (พระตำหนักสวนกุหลาบมอญ) ใช้สถานที่ภายในวัดไร่ขิงเป็นที่ทำการเรียนการสอนตลอดจนให้การอุปถัมภ์ต่างๆ

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ท่านได้ดำเนินการบอญบุญ ทานุสร้างโรงพยาบาลตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินถวายพระกรุณาที่วัดไร่ขิง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ และได้รับพระราชทานนามว่า โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ (วัดไร่ขิง) รวมมูลค่าที่ดินสิ่งปลูกสร้างและวัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์เป็นเงินประมาณ ๙๕,๗๗๘,๔๙๕ บาท นอกจากนี้ยังได้จัดสร้างโรงกรองน้ำแก่โรงเรียนและชุมชน อนุญาตให้สร้างที่ทำการโปรชนีย์โทรเลข ตึกที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล และป้อมยามรักษาการณ์ของสถานีตำรวจภูธรโพธิ์แก้ว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ในที่ดินของวัด สร้างห้องสมุดประชาชน เฉลิมราชกุมารี ตลอดจนให้การอุปถัมภ์อุปกรณ์และสถานที่แก่กรมการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เพื่อให้จัดการเรียนการสอนแก่ประชาชนที่เฝใในการศึกษาอันเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาล

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นพระธรรมทูต อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
เป็นอนุกรรมการอบรมประชาชน (อกช.)
- พ.ศ. ๒๕๐๓ ให้การอบรมพระภิกษุสามเณรในวัด หลังเวลาทำวัตรเช้า-เย็น ให้การ
อบรมศีลธรรมแก่ศิษย์วัดและนักศึกษาที่พักอยู่ในวัดพร้อมกับให้มีการให้
พระสวดมนต์เป็นประจำ อบรมอุบาสก อุบาสิกาที่มารักษาศูโบสถ์ใน
วัดเป็นประจำ
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ร่วมมือกับทางคณะสงฆ์และทางราชการ ออกอบรมประชาชนตาม
ท้องถิ่นต่างๆ ในเขตการปกครองเสมอ
- พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นผู้อำนวยความสะดวกอบรมพระอุปัชฌาย์ในเขตภาค ๑๔
- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นผู้บรรยายถวายความรู้แก่พระสงฆ์ภิกษุ ทั้งในและนอกเขตการปกครอง
เป็นประจำ

ด้านงานนิพนธ์

พระอุปาสถุคุณปมาจารย์มีผลงานนิพนธ์เกี่ยวกับการศึกษาและศาสนามากมาย อาทิ เรื่อง
แกะดำ กรรม การบูรณะพระอุโบสถหลวงพ่อดำไร่ซิง ของขลังคำกลอน คู่มือบาลีไวยากรณ์ คู่มือ
พระอุปัชฌาย์ ไตรสิกขาประยุตต์ สุตสุสัง ละภะเต ปญญัง พังติได้ปัญญา นอนสบาย บทกวี
ข้อคิด คำคม คติพจน์ บทเรียน พิมพ์สัมผัสแบบโบราณ ประวัติโรงเรียนศึกษาบาลี (โดยสังเขป)
ประวัติวัดและหลวงพ่อดำไร่ซิง รวมนิทานธรรม รวมบทความทางวิชาการ รวมพระธรรมเทศนาและ
งานนิพนธ์ เรื่องกิลล สติ สมาธิ เป็นต้น

เกียรติคุณ

- พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้รับโลประกาศเกียรติคุณบำเพ็ญประโยชน์ด้านการศึกษา และโล
ประกาศเกียรติคุณผู้บำเพ็ญประโยชน์ด้านการประถมศึกษา จากรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้รับโลเกียรติยศในฐานะผู้บริจาคทรัพย์ซื้อที่ดินมอบให้โรงเรียนภัทร
ญาณวิทยา จังหวัดนครปฐม และได้รับโลเกียรติยศ ในฐานะผู้อุปถัมภ์
การจัดงานครบรอบ ๖๐ ปี ของสมาคมศิษย์เก่าพลศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้รับโลเกียรติยศในฐานะผู้ให้การอุปการะคุณแก่ สมาคมหนังสือพิมพ์
แห่งประเทศไทย

- พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับโล่เกียรตินิยมในฐานะผู้ได้อบเงินสมทบทุนมูลนิธิคนหนังสือพิมพ์
- พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระราชทานเกียรติคุณบัตรและเสมาธรรมจักรในฐานะบุคคลผู้ทำประโยชน์ต่อพุทธศาสนาประเภทส่งเสริมพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากสมเด็จพระพรตวรราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาครุศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาการพัฒนาชุมชน) จากสภาการฝึกหัดครูและได้รับโล่เกียรตินิยมในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนกิจกรรมของสมาคมไปรษณีย์โทรเลข
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับโล่เกียรตินิยมในฐานะผู้ให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องเทคนิคการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม (Sensitivity Training) และได้รับโล่เกียรตินิยมในฐานะเป็นผู้ให้ความอนุเคราะห์ปรับปรุงห้องโสตทัศนวัสดุในห้องสมุดและโครงการห้องสมุดชุมชนของวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้รับโล่เกียรตินิยมในฐานะเป็นผู้จัดสร้างห้องสมุดประชาชน เฉลิมราชกุมารี
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับโล่เกียรตินิยมในฐานะเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์แก่วิทยาลัยราชภัฏ จากกรมสามัญศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับโล่เกียรตินิยมในฐานะเป็นบุคคลดีเด่นแห่งวงการศึกษานักเรียน สาขาพัฒนาสังคม จากสมาคมศึกษานักเรียนแห่งประเทศไทย และได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาประชากรศึกษา จากมหาวิทยาลัยมหิดล
- พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับโล่เกียรตินิยมในฐานะเป็นบุคคลดีเด่น ด้านการบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา พัฒนาสังคม การศึกษาและวัฒนธรรมไทย จากผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม และได้รับโล่เกียรตินิยมในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ต่อเยาวชนดีเด่นจากรองนายกรัฐมนตรี

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูทักษิณานุกิจ
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปัญญา
วิมลมุณี
- พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชา
ปัญญาภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพพรเวที
- พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมมหา
วิริญฺตร
- พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะรองสมเด็จพระสังฆราช ที่
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ญาณวิสุทธิจริยาปริณายก ดิลกศีลาธิขันธ์สุนทร
บวรธรรมภาณี สาธุการีธรรมกร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาสวัดไร่ขิงวรวิหาร และเป็นเจ้าคณะภาค ๑๔
เป็นพระมหาเถระที่มีศิลาจารวัดรงดงามเป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สุจิ กตสโร)

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สุจิ กตสโร) วัดพระบาทมิ่งเมือง จังหวัดแพร่ นามเดิม สุจิ
นามสกุล ขววงศ์ เกิดเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๔ ค่ำ
ปีมะเส็ง ณ ตำบลนาจักร อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ บิดาชื่อนายฉลาด มารดาชื่อนางผัน ขววงศ์

พระมหาโพธิวงศาจารย์เริ่มศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดนาจักรจนสำเร็จ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ อันเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียน ได้บรรพชาเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๗๖ ณ วัดกาญจนาราม ตำบลนาจักร อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ และอุปสมบทเมื่อวันที่
๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ณ วัดเดียวกันนั้นได้นามฉายาว่า กตสโร

ด้านการศึกษา

- สอบไล่ได้นักธรรมเอก ในสำนักวัดพระบาทมิ่งเมือง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
- สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค ในสำนักเรียนวัดพระบาทมิ่งเมือง
- ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาบริหารการศึกษา) จากสถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์

นอกจากนี้ยังมีความชำนาญในการเทศนา อ่านและเขียนภาษาล้านนาเป็นพิเศษ

ด้านการปกครอง

- เป็นเจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมือง
- เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖

ด้านหน้าที่การงาน

- เป็นครูสอนนักธรรม
- เป็นกรรมการสนามหลวงแผนบาลีและแผนกรรม

เกียรติคุณพิเศษ

พระมหาโพธิวงศาจารย์เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มีผลงานด้านการปกครองดูแล ทำนุบำรุง ส่งเสริม และพัฒนาการศึกษา ศาสนา สาธารณูปการและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ มากมาย หลายประการ จนได้รับเกียรติคุณยกย่องจากหลายหน่วยงาน อาทิ

- วัดพัฒนาดีเด่นของกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
- เสาเสมอธรรมจักร ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สาขการบริหารการศึกษา
- เกียรติบัตร ในฐานะผู้บำเพ็ญประโยชน์ด้านการพัฒนาจิตใฝ่แก่ผู้ต้องชังอย่างต่อเนื่อง จากกรมราชทัณฑ์
- เกียรติบัตร ในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรมของจังหวัด จากสภาวัฒนธรรมจังหวัดแพร่

สมณศักดิ์

- ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูธรรมสารสุจริต
- พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระภัทรสารมุนี
- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชรัตนมุนี
- พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพวิริยาภรณ์
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมรัตนาร
- พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระมหาโพธิวงศาจารย์ ญาณจริยสมบัติ พุทธิบริขารปสาทนียคุณ วิบุลพัฒน์วโรปการ ศาสนาการุณาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระโพธิวงศาจารย์เป็นพระมหาเถระที่ไม่ไถ่ใจในการศึกษาและทรงคุณธรรมสูงยิ่ง มีความวิริยะอุตสาหะมุ่งมั่นในการทำงาน มีจิตเมตตากรุณา เสียสละกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังความคิด เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า มีมนุษยสัมพันธ์ เข้าถึงจิตใจของประชาชนและเป็นที่เคารพนับถือของชาวจังหวัดแพร่

พระพุทฺธิวงศมุนี (บุญมา ฑีปธมฺโม)

พระพุทฺธิวงศมุนี (บุญมา ฑีปธมฺโม) วัดจักรวรรดิราชาวาส นามเดิม บุญมา นามสกุล สุดสุข เกิดวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ณ บ้านไร่ใต้ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี บิดาชื่อนายหนู มารดาชื่อนางหอม สุดสุข และบรรพชาเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๑ ณ วัดโพธิ์ตาก ตำบลพิบูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มีพระอธิการคำ สุวโจ (ต่อมาเป็นพระครูพิศาลโพธิวัฒน์) วัดโพธิ์ตาก เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาอุปสมบทเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ณ วัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพฯ มีพระคุณาจารย์วัตร (ใช้ สุวณฺโณ) วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาเส่ง ป.ธ. ๗ (ภายหลังเป็นสมเด็จพระธีรญาณมุนี) วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นพระอนุสาวนาจารย์ นามฉายาว่า ฑีปธมฺโม

ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๓๗ สำเร็จวิชาสามัญศึกษาจากโรงเรียนประชาบาลบ้านไร่น้ำ ตำบลบ้านไร่น้ำ อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ. ๒๔๔๔ สอบประโยคนักธรรมชั้นเอกได้ในสนามหลวง สำนักเรียนวัดอนงค์าราม เขตคลองสาน กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้เข้ารับการอบรมจากสำนักอบรมครูวัดสามพระยา (ส.อ.ส.) กรุงเทพฯ รุ่นที่ ๒
- พ.ศ. ๒๔๔๔ สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค ในสนามหลวงสำนักเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ

นอกจากนี้ยังมีความรู้ด้านวิชาโหราศาสตร์

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นเลขานุการเจ้าคณะตรวจการภาค ๓
- ๒๕๐๔
- พ.ศ. ๒๔๓๗ เป็นเลขานุการเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส
- ๒๕๐๔
- พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นรองประธานกรรมการรักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส
- ๒๕๐๕
- พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาค ๑๒ เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖ และได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌายีวิสามัญ ในเขตภาค ๑๒ เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖
- พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗
- พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๘
- พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะภาค ๑๒ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๙
- พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๑๒ เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส
- ๒๕๒๖
- พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบประโยคธรรมสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการผู้แทนแม่กองบาลีสนามหลวง นำข้อสอบประโยคบาลีไป
- ๒๕๑๐ เปิดสอบ ณ หน่วยสอบส่วนภูมิภาคหลายจังหวัด
- พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นประธานจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษแก่พระภิกษุสามเณร ณ
- ๒๕๐๕ สำนักเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส นอกจากนี้ยังได้จัดหาทุนซื้ออุปกรณ์การ
สอนมอบให้แก่สำนักเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาสและจัดหาเครื่องบันทึกเทป
มอบให้กับครูสอน เพื่อใช้บันทึกการเรียนการสอนบาลี ประโยค ๓ - ๙
เป็นประจำตลอดมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๒๖
- พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นรองผู้อำนวยการการศึกษาสำนักเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส
- พ.ศ. ๒๕๒๖ ในฐานะรองเจ้าคณะภาค ๑๒ ได้ทำหน้าที่รับผิดชอบอำนวยความสะดวก
งานการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรมและแผนกบาลี ตลอดจน
การสอบและการตรวจข้อสอบนักธรรมชั้นตรีสนามหลวงภาค ๑๒ และได้
รับมอบหมายให้อำนวยการอบรมการออกข้อสอบและการตรวจความรู้ชั้น
นวกภูมิ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๒ ตามมติมหาเถรสมาคม
- พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้จัดภัตตาหารเพลถวายแก่คณะครูและนักเรียนพระปริยัติธรรมทุกวัน อึ่ง
- ๒๕๓๗ ได้จัดให้มีการอบรมบาลีก่อนสอบแก่พระภิกษุสามเณรผู้จะเข้าสอบความรู้
ประโยค ๑-๒ ป.ธ. ๓-๔-๕ และ ๖ ประมาณ ๒๐ วัน ทุกปี จนถึงปัจจุบัน
- พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยการราชวิทยาลัยในพระบรม
ราชูปถัมภ์

ด้านการศึกษาในวัด

ได้จัดตั้งทุนนิสิตรักษาการศึกษาชั้นประถม มัธยม และอุดมศึกษา แล้วนำดอกผลมา
มอบแก่นักเรียนตามมติของมหาเถรสมาคม มอบทุนการศึกษาต่อต่างประเทศแก่พระนักศึกษ
วัดจักรวรรดิราชาวาส และมอบทุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้ใน
สนามหลวงทั้งแผนกนักธรรมและบาลี และแก่นักเรียนนักศึกษชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และ
อุดมศึกษา

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในต่างจังหวัด

ได้จัดหาทุนทรัพย์ตั้งเป็นมูลนิธิเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม ณ วัดมณีนวาราม จังหวัดอุบลราชธานี จัดสร้างห้องสมุดและบริจาคทรัพย์เพื่อต่อเติมขยายห้องเรียนแก่โรงเรียนบ้านขวดีสี จังหวัดอุบลราชธานี ร่วมบริจาคสมทบซื้อคอมพิวเตอร์มอบให้โรงเรียนมัธยมบ้านไร่ใต้ จังหวัดอุบลราชธานี มอบหนังสือพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยพร้อมตู้ มอบเงินซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์บริจาคสมทบสร้างสวนสุขภาพธรรมรัตนวิสุทธิ และถนนคอนกรีตธรรมรัตนวิสุทธิ เป็นประธานดำเนินการสร้างสนามกีฬาสุดุข โรงเรียนพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

ด้านการศึกษาอุปการ

ในส่วนของวัดจักรวรรดิราชาวาสนั้น ได้ซ่อมแซมบูรณะพระวิหาร พระอุโบสถ มณฑปพระพุทธบาท วิหาร ศาลาราย ศาลาการเปรียญ ศาลาบำเพ็ญกุศล เคาเผาศพ โรงเรียนพระปริยัติธรรม กุฏิสงฆ์ ห้องสุขา เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้สร้างซุ้มประตู กำแพง ถนน สวนหย่อมที่จอดรถติดตั้งระบบน้ำประปา-ไฟฟ้า สร้างศาลเจ้าพระยาบดินทรเดชา พระวิหารเจดีย์ (วิหารพระนอน) พระวิหารเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองราชสมบัติครบ ๕๐ ปี กับพระประธาน กุฏิสงฆ์ ศาลาบำเพ็ญกุศล ที่เก็บศพ ที่พักคนงานวัด ห้องน้ำ เป็นต้น

สำหรับงานสาธารณูปการอื่นๆ มีดังนี้ เป็นประธานจัดหาเงินสมทบทุนสร้างศาลาการเปรียญ อุโบสถ กุฏิสงฆ์ ศาลาเมรุ โรงเรียนพระปริยัติธรรม และสาธารณูปโภคอื่นๆ แก่วัดต่างๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี นครราชสีมา ศรีสะเกษ สมุทรปราการ เป็นประธานนำเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องสมณบริขารไปช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนที่ประสบภัยน้ำท่วม ฝนแล้ง ตลอดจนภัยสงครามบริเวณชายแดนภาคตะวันออกและภาคใต้ เป็นประธานจัดผ้าป่าสามัคคีสมทบทุนสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม เจดีย์ วิหาร ศาลาการเปรียญ นอกจากนี้ยังเป็นประธานอำนวยการสร้างตึกสงฆ์อาพาธพระธรรมรัตนวิสุทธิ และตั้งมูลนิธิ ณ โรงพยาบาลพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี สมทบทุนร่วมกับพระศรีธรรมนาถมุนีวัดขันธ์เงิน เจ้าคณะจังหวัดชุมพร ตั้งมูลนิธิเพื่อนำไปช่วยเหลือพระภิกษุสามเณร และประชาชนที่ประสบอุทกภัยจากพายุไต้ฝุ่นเกย์ บริจาคทรัพย์สมทบซื้อที่ดินให้วัดบ้านเมือมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ฯลฯ

ด้านงานพิเศษ

ได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณโก) อดีตเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาสให้เป็นประธานจัดงานรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในคราวเสด็จ

พระราชดำเนินทรงเททองหล่อพระประธาน ภาว. เพื่อประดิษฐาน ณ ศาลาการเปรียญของวัด และทรงวางศิลาฤกษ์เสนาสนะสงฆ์ (คณะ ภาว.)

ในฐานะเป็นเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาสได้จัดประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรชี้แจง กฎหมายคณะสงฆ์ ระเบียบจารีตประเพณี กฎมหาเถรสมาคมที่พระภิกษุสามเณรพึงทราบและ ปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ออกกฎระเบียบของวัดเกี่ยวกับการปกครองและการศึกษา ส่งเสริม พระภิกษุสามเณรปฏิบัติเคร่งครัดในพระธรรมวินัย และมีความพากเพียรในการศึกษาเล่าเรียน เพิ่มพูนสติปัญญา และวิชาการทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ขึ้นไป ตามความสามารถเพื่อนำความรู้ไป สร้างสรรค์ความเจริญมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาและประเทศชาติส่วนรวม

ในฐานะเป็นกรรมการในมหาเถรสมาคมได้จัดอบรมความรู้ในส่วนที่รับผิดชอบตามกฎหมาย ระเบียบของมหาเถรสมาคมเป็นประจำ นอกจากนี้ยังได้ไปตรวจการคณะสงฆ์ในเขตความรับผิดชอบ เพื่อสอดส่องดูแลงานด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการ โดยสม่ำเสมอ

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปัญญา
คัมภีร์
- พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชาธรรมเมธี
- พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพรัตนโมลี
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมรัตนวิสุทธิ
- พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชา
คณะชั้นหิรัญบัฏพระราชาคณะ ที่พระพุทธวงศมุนี ศรีปาพจนสุนทร บวร
ศีลาจารย์วิภู ทิพัทธ์พัฒนพิธาน บริหารศาสนกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆา
ราม ความวาสิ

พระพรหมมุนี (จุนท์ พรหมคุณโต)

พระพรหมมุนี (จุนท์ พรหมคุณโต) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ มีนามเดิม จุนท์ นามสกุล พรหมณพิทักษ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๙ ณ บ้านเกาะกูด ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด บิดาชื่อนายจันทร์ มารดาชื่อนางเหลียว พรหมณพิทักษ์ เป็นหลานของพระราชวินัยเวที (ถาวร ชานุตฺตโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดศิริวิหารและเจ้าคณะจังหวัดตราด ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เรียนหนังสือที่โรงเรียนประชาบาลวัดศิริวิหาร จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากนั้นได้บรรพชาเป็นสามเณร

พระพรหมมุนีเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่เปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรมตามราชทินนามที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ซึ่งหมายถึงมุนีผู้รู้อันประเสริฐ เป็นดริฎกบัณฑิต บรรพชาเมื่อวันจันทร์ที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ณ วัดศิริวิหาร ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด และอุปสมบทเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระราชวินัยเวที เป็นอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า พรหมคุณโต

ด้านการศึกษา

- สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕

ด้านการปกครอง

- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคมให้เป็นประธานกรรมการเสนอร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๔๔ ตามคำแนะนำของมหาเถรสมาคม
- เป็นเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร-สมุทรปราการ (ธรรมยุติกนิกาย)
- เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง

ด้านการก่อสร้างปฏิสังขรณ์

- บูรณปฏิสังขรณ์วัดอมรคีรีซึ่งอยู่ในช่วงชำรุดทรุดโทรมให้กลับเจริญรุ่งเรืองโดยใช้ปัจจัยในการบูรณะหลายสิบล้านบาท
- ร่วมกับศิษยานุศิษย์บูรณะตึกอายุรเวชบริเวณหน้าวัดบวรนิเวศวิหาร

- สร้างเสนาสนะปฏิฐานคร ที่วัดวรศิตดาราม
- สร้างอาคารสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง เพื่อให้คณะสงฆ์มีสำนักงานเพื่อสามารถสนองงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อพระศาสนา

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระอมรโมลี
- พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชสุนทรโมลี
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเวที
- พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมกวี
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพรหมมุนี ศรีวิสุทธิญาณนายก ธรรมสาธก วิจิตรปฏิภาณ ปริยัติวิธานกิจจการี ตริปิฎกบัณฑิต ธรรมยุติกคณิศสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระสาสนโสภณ (อัมพร อมฺพโร)

พระสาสนโสภณ (อัมพร อมฺพโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม นามเดิม อัมพร นามสกุล ประสัดทองศ์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๐ ณ ตำบลบางป่า อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี บรรพชาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ณ วัดสถิตนาถปริวรรต อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี โดยมีพระธรรมเสนานี (เงิน นนโท) เป็นพระอุปัชฌาย์ และอุปสมบทเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม โดยมีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ครั้นยังทรงดำรงสมณศักดิ์เป็นพระเทพโมลีเป็นพระอุปัชฌาย์ นามฉายาว่า อมฺพโร

ด้านการศึกษา

- สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔
- สอบไล่ได้ศาสนศาสตรบัณฑิต เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

ด้านการปกครอง

- เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม
- เป็นเจ้าคณะภาค ๑๔-๑๕ (ธรรมยุติกนิกาย)
- เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
- เป็นกรรมการมหาวิทยาลัย

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปริยัติวิ
พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชม
สารสุธี
พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพ
เมธาภรณ์
พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระ
ธรรมเมธาภรณ์
พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
ราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระสาสนโสภณ วิมลญาณอดุลสุนทรนายก
ตรีปิฎกธรรมการปฏิสนธิ์ ธรรมนิยสาร ศาสนิกานุการ ธรรมยุติก
คณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระธรรมปัญญาบดี

(ถาวร ติสฺสานุกโร)

พระธรรมปัญญาบดี (ถาวร ติสฺสานุกโร) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีนามเดิม
ถาวร นามสกุล เจริญพานิช เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๕๙ เดือน ๖ ปีมะโรง
ที่บ้านเลขที่ ๕ ตำบลบ้านหม้อ อำเภอฟาร์มบุรี จังหวัดสิงห์บุรี บิดาชื่อเจริญ มารดาชื่อท่ม
เจริญพานิช

ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดตราขู ตำบลบ้านหม้อ อำเภอฟาร์มบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๔ เมษายน ๒๔๗๔ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเมีย มีพระครูพรหมจริยคุณ (ติ)
วัดแจ้งพรหมนคร ตำบลคันโพธิ์ อำเภอฟาร์มบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาได้

อุปสมบทเมื่อวันศุกร์ที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๗๗ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีชวด ณ วัดตราขุ อำเภอฟาร์มบุรี มีพระธรรมปิฎก (เผื่อน ติสฺสทตฺโต ป.ธ. ๙) ภายหลังได้รับการสถาปนาให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระวันรัต วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูพรหมจริยคุณ (ดี) ภายหลังเป็นพระราชอาคันตุกะ ที่พระพรหมนราจารย์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูปลัดปิฎกวัฒน์ (หุ่ง ปุณฺณโก ป.ธ. ๓) ภายหลังได้รับสมณศักดิ์เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นธรรม ที่พระธรรมเสนานี วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า ติสฺสานุโก

ด้านการศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๗๓ สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนชุมชนวัดตราขุ อำเภอฟาร์มบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
- พ.ศ. ๒๔๗๖ สอบได้นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๔๘๐ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค สำนักเรียนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ด้านการปกครอง

- พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นเลขานุการเจ้าคณะแขวงนอก ธนบุรี
- ๒๔๙๑
- พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นเลขานุการเจ้าคณะกิ่งอำเภอบางกอกใหญ่
- พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะแขวงพระบรมมหาราชวัง
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นเจ้าคณะแขวงพระบรมมหาราชวัง
- พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นเจ้าคณะใต้ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นประธานกรรมการมูลนิธิพระราชบัญญัติ (ถาวร ติสฺสานุโก)
- พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะเขตพระนคร

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เป็นประธานกรรมการมูลนิธิทุนพระพุทธรูปทองคำ ในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นเจ้าคณะเขตพระนคร กรุงเทพฯ

งานการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี สำนักเรียนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง

เป็นเลขานุการสอบธรรมและบาลีสนามหลวง สนามสอบวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นผู้อำนวยการสอบธรรมและบาลีสนามหลวง สนามสอบวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เป็นผู้อำนวยการสอนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นรองประธานกรรมการ ทุนนิธิอุปถัมภ์การศึกษาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นประธานกรรมการ ทุนนิธิอุปถัมภ์การศึกษาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เป็นประธานอำนวยการสอบธรรมและบาลีสนามหลวง สนามสอบวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นเจ้าสำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ด้านเผยแพร่

พ.ศ. ๒๕๒๕ แสดงธรรมแก่ประชาชนที่มารักษาอุโบสถศีล ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

- ปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๓๔ จัดงานบวชเนกขัมมจารีปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติในวันเฉลิมพระชนม

- ปัจจุบัน พระราชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ

พระบรมราชินีนาถ เป็นประจำทุกปี

จัดงานเทศน์มหาชาติทำนองหลวงเป็นประจำทุกปี

จัดงานวันกรรมสมเด็จพระปรมาภิไธยในรสเป็นประจำทุกปี

พ.ศ. ๒๕๓๙ จัดงานสงกรานต์ต้นมัสการพระพุทธไสยาสน์ เป็นประจำทุกปี

- ปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๔๑ จัดพิมพ์หนังสือเรื่องโบราณวัตถุจากพระมหาเจดีย์ ๔ รัชกาล วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

จัดพิมพ์หนังสือคู่มือนำเที่ยววัดโพธิ์ ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

พ.ศ. ๒๕๔๒ จัดพิมพ์หนังสือเรื่องโบสถ์วัดโพธิ์ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๖ รอบ

จัดงานเทศกาลท่องเที่ยวงานวัดโพธิ์ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๖ รอบ

พ.ศ. ๒๕๔๓ ร่วมกับกรุงเทพมหานครจัดพิธีสืบพระชะตาหลวง (ค้ำกึ่งโพธิ์) ถวายพระพรราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุเท่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จัดพิมพ์หนังสือ ตึกดาจีนวัดโพธิ์ เนื่องในโอกาสอายุครบ ๘๔ ปี

พ.ศ. ๒๕๔๔ จัดพิมพ์หนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพน

กิจกรรมเผยแพร่อื่นๆ

- จัดให้มีการทำพิธีมาฆบูชา วิสาขบูชา อัฐภูมิบูชา และอาสาฬหบูชา เป็นประจำทุกปี
- มีศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- จัดวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนนักศึกษาที่มาทัศนศึกษาที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และได้จัดพิมพ์หนังสือออกเผยแพร่เกี่ยวกับประวัติวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และผลงานพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาภิไธยในรส
- จัดพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะให้แก่นักเรียนโรงเรียนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โรงเรียนตั้งตรงจิตรพณิชยการ โรงเรียนราชินี และโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ
- จัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ ในกรุงเทพฯ

ดำเนินงานสาธารณูปการ

๑. การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส

- พ.ศ. ๒๕๓๖ บูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์หมู่ ๕ ฐานเดียว จำนวน ๔ หมู่ และพระเจดีย์ราย ๑๕ องค์ เป็นจำนวนเงิน ๑๒,๒๔๔,๗๓๕ บาท (สิบสองล้านสองแสนสี่หมื่นสี่พันเจ็ดร้อยสามสิบห้าบาทถ้วน) โดยงบประมาณรัฐบาล
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ปรับปรุงเขามอและสวนไม้ประดับ เป็นจำนวนเงิน ๓,๔๕๙,๑๖๕.๔๕ บาท - ๒๕๔๒ (สามล้านสี่แสนห้าหมื่นเก้าพันหนึ่งร้อยหกสิบห้าบาทสี่สิบห้าสตางค์)
- พ.ศ. ๒๕๓๖ บูรณองค์พระพุทธรูปในพระระเบียงพระอุโบสถ พระวิหารคด พระระเบียง - ๒๕๔๒ พระมหาเจดีย์ เป็นจำนวนเงิน ๗,๕๒๙,๕๐๐ บาท (เจ็ดล้านห้าแสนสองหมื่นเก้าพันห้าร้อยบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๗ บูรณปฏิสังขรณ์ศาลารายรอบพระมณฑปในเขตพุทธาวาส ๓ หลัง เป็นจำนวนเงิน ๔,๖๕๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านหกแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
ติดโคมไฟในพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ เป็นจำนวนเงิน ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๘ บูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารคด ๔ หลัง เป็นจำนวนเงิน ๒,๗๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านเจ็ดแสนบาทถ้วน)
สร้างศาลาทรงไทย ๑ หลัง พร้อมอุปกรณ์ เป็นจำนวนเงิน ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนบาทถ้วน)
เขียนรูปภาพบานประดู่สวนไม้ต่อ เป็นจำนวนเงิน ๑๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนหนึ่งหมื่นบาทถ้วน)
ปิดทองลายฉลุในศาลารายรอบพระมณฑป เป็นจำนวนเงิน ๓๕๐,๐๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
ติดกรอบกระจกพระพุทธรูปรอบพระมหาเจดีย์ ๔ รัชกาล เป็นจำนวนเงิน ๖๕๓,๒๐๐ บาท (หกแสนห้าหมื่นสามพันสองร้อยบาทถ้วน)
ติดกรอบกระจกพระพุทธรูปในพระวิหารคดหน้าแดง เป็นจำนวนเงิน ๒๘๐,๐๐๐ บาท (สองแสนแปดหมื่นบาทถ้วน)
อนุรักษ์ซ่อมแซมจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ เป็นจำนวนเงิน ๑๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สิบสามล้านบาทถ้วน)

บูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปในพระระเบียงชั้นในและชั้นนอก ในเขต
พุทธาวาส เป็นจำนวนเงิน ๔,๙๙๔,๙๐๐ บาท (สี่ล้านเก้าแสนเก้าหมื่นสี่
พันเก้าร้อยบาทถ้วน)

สร้างสำนักงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และโรงครัว เป็น
จำนวนเงิน ๑,๐๐๐,๗๒๔ บาท (หนึ่งล้านเจ็ดร้อยยี่สิบสี่บาทถ้วน)

ปรับปรุงภูเขาน้ำตกและสวนหย่อมหน้าพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ เป็น
จำนวนเงิน ๑,๕๗๔,๔๒๑ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนเจ็ดหมื่นสี่พันสี่ร้อยยี่สิบ
เอ็ดบาทถ้วน)

บูรณปฏิสังขรณ์พระระเบียงพระอุโบสถ เป็นจำนวนเงิน ๒๕,๕๒๘,๗๘๘
บาท (ยี่สิบห้าล้านห้าแสนสองหมื่นแปดพันเจ็ดร้อยแปดสิบแปดบาทถ้วน)

ทำรำนบันไดพระอุโบสถ เป็นจำนวนเงิน ๔๐,๖๓๔ บาท (สี่หมื่นหกร้อย
สามสิบแปดบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๓๘ ปรับปรุงทอระบายน้ำและถังเก็บน้ำในเขตพุทธาวาส เป็นจำนวนเงิน
๘๒๕,๘๕๘ บาท (แปดแสนสองหมื่นห้าพันแปดร้อยห้าสิบแปดบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๓๙ ปิดทองข้อฟ้า ใบระกา และทางหงส์พระวิหารคด ๔ หลัง เป็นจำนวนเงิน
๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านสองแสนบาทถ้วน)

สร้างห้องสุขา ๑๖ เป็นจำนวนเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านบาท
ถ้วน)

บูรณการ่างวัดประดับกระเบื้องเคลือบหัวเม็ดทรงมัน เป็นจำนวนเงิน
๒,๐๔๑,๗๑๕ บาท (สองล้านสี่หมื่นหนึ่งพันเจ็ดร้อยสิบห้าบาทถ้วน)

บูรณปฏิสังขรณ์พระมณฑปและศาลารายรอบพระมณฑป เป็นจำนวนเงิน
๓,๘๕๘,๙๗๒.๗๕ บาท (สามล้านแปดแสนห้าหมื่นแปดพันเก้าร้อยเจ็ด
สิบสองบาทเจ็ดสิบห้าสตางค์)

บูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารทิศและพระวิหารคด เป็นจำนวนเงิน ๕,๗๙๔,๑๐๘
บาท (ห้าล้านเจ็ดแสนเก้าหมื่นสี่พันหนึ่งร้อยแปดบาทถ้วน)

ทาสีพระระเบียงพระมหาเจดีย์ เป็นจำนวนเงิน ๒๖๐,๔๐๐ บาท (สอง
แสนหกหมื่นสี่ร้อยบาทถ้วน)

ติดตั้งเสาประตูปเครื่องเคลือบดินเผาในเขตพุทธาวาส เป็นจำนวนเงิน
๗,๔๑๖,๗๐๘.๗๒ บาท (เจ็ดล้านสี่แสนหนึ่งหมื่นหกพันเจ็ดร้อยแปดบาท
เจ็ดสิบสองสตางค์)

บูรณะศาลาพงศาข้านาญกิจ (ศาลาทิพยโรฐาน) เป็นจำนวนเงิน ๓,๖๑๑,๑๓๐ บาท (สามล้านหกแสนหนึ่งหมื่นหนึ่งพันหนึ่งร้อยสามสิบ บาทถ้วน)

สร้างร้านจำหน่ายของที่ระลึก เป็นจำนวนเงิน ๖๔๙,๕๓๑ บาท (หกแสนสี่หมื่นเก้าพันห้าร้อยสามสิบเอ็ดบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๐ สร้างศาลาเสริมพระเบี่ยงพระอุโบสถ ด้านสังฆทาน ๒ หลัง เป็นจำนวนเงิน ๖๐๔,๐๓๐ บาท (หกแสนสี่พันสามสิบบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๐ ปฏิสังขรณ์ประตูทางเข้าพระมหาเจดีย์ เป็นจำนวนเงิน ๗๕,๕๐๐ บาท (เจ็ดหมื่นห้าพันห้าร้อยบาทถ้วน)

จำลองโบราณวัตถุ มีพระกรัณฑ์ทองคำใส่พระบรมสารีริกธาตุ เบญจาจำลอง และแผ่นทองคำจารึกพระไตรปิฎก เป็นต้น บรรจุในพระมหาเจดีย์ ๔ รัชกาล เป็นจำนวนเงิน ๑,๘๓๐,๗๒๙ บาท (หนึ่งล้านแปดแสนสามหมื่นเจ็ดร้อยยี่สิบเก้าบาทถ้วน)

บูรณะหลังคาพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ร่วมกับกรมศิลปากร เป็นจำนวนเงิน ๑๑,๔๐๐,๐๐๐ บาท (สิบเอ็ดล้านสี่แสนบาทถ้วน) โดยงบประมาณรัฐบาล ๑๐ ล้านบาท และมูลนิธิทุนพระพุทธยอดฟ้า ในพระบรมราชูปถัมภ์ ๑.๔ ล้านบาท

พ.ศ. ๒๕๔๑ บูรณะซุ้มประตูทรงนาฬิกาฬรั้ง (มารวิโคปโล) ๒ ซุ้ม เป็นจำนวนเงิน ๑,๐๔๑,๓๖๓.๕๐ บาท (หนึ่งล้านสี่หมื่นหนึ่งพันสามร้อยหกสิบสามบาทห้าสิบสตางค์)

จัดทำพิพิธภัณฑ์แสดงโบราณวัตถุ (เครื่องทอง) จากพระมหาเจดีย์ ๔ รัชกาล ที่มุขหลังพระวิหารทิศตะวันตก (ทิศพระนาครปรก) เป็นจำนวนเงิน ๖๐๐,๐๐๐ บาท (หกแสนบาทถ้วน)

ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมซุ้มประตู หน้าต่าง มุขหลังพระวิหารทิศเหนือทิศใต้ และทิศตะวันตก เป็นจำนวนเงิน ๖๐๐,๐๐๐ บาท (หกแสนบาทถ้วน)

บูรณะซ่อมแซมตะเกียง (เจดีย์จีน) รวม ๖ องค์ เป็นจำนวนเงิน ๕๑๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนหนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

ดำเนินการจัดสร้างอุทยาน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นจำนวนเงิน ๑๘๔,๕๐๐ บาท (หนึ่งแสนแปดหมื่นสี่พันห้าร้อยบาทถ้วน)

รื้อถอนบ้านพักคนงานแล้วจัดสร้างห้องสุขาชาย-หญิง รวม ๒๐ ห้อง
ขนาดกว้าง ๔.๕๐ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาชมวัด
ที่ด้านหลังพระวิหารคดหน้าแดง (ติดถนนท้ายวัง) เป็นจำนวนเงิน
๑,๙๘๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านเก้าแสนแปดหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๒ ซ่อมแซมซุ้มประตูกำแพงแก้วและซุ้มเสมารอบพระอุโบสถด้วยการลงรัก
ปิดทองใหม่ เป็นจำนวนเงิน ๖๐๐,๐๐๐ บาท (หกแสนบาทถ้วน)

บูรณะซ่อมแซมพระพุทธรูปปางนาคปรก ในพระวิหารทิศตะวันตก โดย
ซ่อมแซมองค์พระพุทธรูป ลวดลายที่ฐานซุกชีและโต๊ะหมู่บูชา ทำการ
ลงรักปิดทอง ประดับกระจกใหม่ทั้งหมด เป็นจำนวนเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐
บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน)

จัดทำพิธีอภิเษกแสดงพระพุทธรูป คัมภีร์พระไตรปิฎกโบราณ และ
เครื่องถ้วย ในศาลาราย ๓ หลัง รอบพระมณฑป เป็นจำนวนเงิน
๓,๔๗๙,๒๘๐.๕๐ บาท (สามล้านสี่แสนเจ็ดหมื่นเก้าพันสองร้อยแปดสิบ
บาทห้าสิบบาทต่างค์)

รื้อถอนบ้านพักคนงานแล้วสร้างห้องสุขาข้างพระวิหารคดนิพนพาน เป็น
จำนวนเงิน ๒,๐๕๐,๐๐๐ บาท (สองล้านห้าหมื่นบาทถ้วน)

บูรณะกำแพงเขตพุทธาวาส เป็นจำนวนเงิน ๔,๑๐๘,๘๓๒ บาท (สี่ล้าน
หนึ่งแสนแปดพันแปดร้อยสามสิบสองบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๓ ปรับปรุงห้องพัสดุและห้องสุขาโรงเรียนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็น
จำนวนเงิน ๖๒๕,๕๑๕ บาท (หกแสนสองหมื่นห้าพันห้าร้อยสิบห้า
บาทถ้วน)

สร้างอาคารชั่วคราวข้างพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ เป็นจำนวนเงิน
๖๔๒,๒๑๕ บาท (หกแสนสี่หมื่นสองพันสองร้อยสิบห้าบาทถ้วน)

สร้างห้องเก็บพัสดุและห้องน้ำข้างพระวิหารคดพระนิพนพาน เป็นจำนวนเงิน
๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๔ บูรณะพระพุทธรูป พระปัจจุวัคคีย์ ฐานพระ โต๊ะหมู่ ตู้มนั และปูพื้นหิน
อ่อนพระวิหารทิศใต้ เป็นจำนวนเงิน ๕๘๒,๒๐๐ บาท (ห้าแสนแปดหมื่น
สองพันสองร้อยบาทถ้วน)

สร้างอาคารจำหน่ายบัตรผ่านประตูข้างพระวิหารคดกรมหลวงชุมพร เป็น
จำนวนเงิน ๖๓๐,๖๑๙ บาท (หกแสนสามหมื่นหกร้อยสิบเก้าบาทถ้วน)

- พ.ศ. ๒๕๔๔ สร้างห้องสุขาข้างวิหารคดกรมหลวงชุมพร และถังเก็บน้ำใต้ดิน เป็นจำนวนเงิน ๕๖๙,๕๒๑ บาท (ห้าแสนหกหมื่นเก้าพันห้าร้อยยี่สิบเอ็ดบาทถ้วน)
- บูรณะศาลาพระอุบาลีที่ถูกเพลิงไหม้ เป็นจำนวนเงิน ๕,๐๘๐,๓๔๖ บาท (ห้าล้านแปดหมื่นสามร้อยสี่สิบหกบาทถ้วน)

๒. การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตสังฆาวาส

- พ.ศ. ๒๕๒๙ บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิคณะใต้ ต. ๓๔ ด้านตะวันออก เป็นจำนวนเงิน ๑,๓๐๘,๑๙๑ บาท (หนึ่งล้านสามแสนแปดพันหนึ่งร้อยเก้าสิบเอ็ดบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๐ บูรณปฏิสังขรณ์หอพระไตรปิฎก คณะใต้ ต. ๓๔ เป็นจำนวนเงิน ๒,๑๑๒,๔๔๕ บาท (สองล้านหนึ่งแสนหนึ่งหมื่นสองพันสี่ร้อยสี่สิบห้าบาทถ้วน)
- บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิคณะใต้ ต. ๒๓ เป็นจำนวนเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๑ บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิ ๒ ชั้น คณะใต้ ต. ๓๔ เป็นจำนวนเงิน ๘๐๖,๔๖๘ บาท (แปดแสนหกพันสี่ร้อยหกสิบแปดบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๒ บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิคณะใต้ ต. ๓๔ ด้านใต้ เป็นจำนวนเงิน ๑,๑๖๓,๔๗๔.๕๐ บาท (หนึ่งล้านหนึ่งแสนหกหมื่นสามพันสี่ร้อยเจ็ดสิบแปดบาทห้าสิบบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๓ บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิคณะใต้ ต. ๓๔ ด้านเหนือ เป็นจำนวนเงิน ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๔ ปรับปรุงระบบไฟฟ้าและประปา เป็นจำนวนเงิน ๑๘,๑๗๕,๙๕๒.๒๐ บาท (สิบแปดล้านหนึ่งแสนเจ็ดหมื่นห้าพันเก้าร้อยห้าสิบสองบาทยี่สิบบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๖ บูรณปฏิสังขรณ์ด้านหน้ากุฏิ เป็นจำนวนเงิน ๘,๒๖๐,๓๖๐ บาท (แปดล้านสองแสนหกหมื่นสามร้อยหกสิบบาทถ้วน) โดยงบประมาณรัฐบาล
- พ.ศ. ๒๕๓๗ บูรณปฏิสังขรณ์แก่งจันทน์ด้านหน้ากุฏิ เป็นจำนวนเงิน ๗๓๕,๑๗๕ บาท (เจ็ดแสนสามหมื่นห้าพันหนึ่งร้อยเจ็ดสิบห้าบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๗ ซ่อมถนนและวางท่อระบายน้ำในเขตสังฆาวาส เป็นจำนวนเงิน ๓,๕๘๙,๘๕๒.๕๕ บาท (สามล้านห้าแสนแปดหมื่นเก้าพันแปดร้อยห้าสิบสองบาทห้าสิบบาทถ้วน)

- พ.ศ. ๒๕๓๘ เขียนลวดลายที่แก่งจัน คณะเหนือ น. ๑๖ เป็นจำนวนเงิน ๑๕๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
- บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิคณะใต้ ต. ๒๑ เป็นจำนวนเงิน ๑๓๖,๙๖๘ บาท (หนึ่งแสนสามหมื่นหกพันเก้าร้อยหกสิบแปดบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๙ บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิแถว คณะเหนือ น. ๕-๑๓ (เฉพาะภายนอก) เป็นจำนวนเงิน ๑,๓๒๐,๕๓๖.๔๐ บาท (หนึ่งล้านสามแสนสองหมื่นห้าร้อยสามสิบหกบาทสี่สิบสตางค์)
- บูรณกุฏิหมู่ คณะเหนือ น. ๑๕ เป็นจำนวนเงิน ๖๘๒,๒๗๘ บาท (หกแสนแปดหมื่นสองพันสองร้อยเจ็ดสิบแปดบาทถ้วน)
- บูรณปฏิสังขรณ์โรงเรียนสุขุมลธัมมุตติส เป็นจำนวนเงิน ๑,๕๗๙,๐๐๙ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนเจ็ดหมื่นเก้าพันเก้าบาทถ้วน)
- บูรณปฏิสังขรณ์โรงเรียนศาลาแดงและศาลาเหลือง เป็นจำนวนเงิน ๘๙๔,๓๘๙ บาท (แปดแสนเก้าหมื่นสี่พันสามร้อยแปดสิบเก้าบาทถ้วน)
- บูรณปฏิสังขรณ์ตึกกวี เขียวระวี เป็นจำนวนเงิน ๑,๘๔๔,๒๑๕ บาท (หนึ่งล้านแปดแสนสี่หมื่นสี่พันสองร้อยสิบห้าบาทถ้วน)
- บูรณกุฏิแถวคณะกลาง ก. ๒๐-๓๒ เป็นจำนวนเงิน ๘,๙๘๖,๙๓๒ บาท (แปดล้านเก้าแสนแปดหมื่นหกพันเก้าร้อยสามสิบสองบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๔๐ บูรณกุฏิหมู่ คณะกลาง ก. ๑๙ เป็นจำนวนเงิน ๑,๘๐๙,๘๐๖,๘๕ บาท (หนึ่งล้านแปดแสนเก้าพันแปดร้อยหกบาทแปดสิบห้าสตางค์)
- พ.ศ. ๒๕๔๐ บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิแถวคณะใต้ ต. ๑-๓๓ เป็นจำนวนเงิน ๑๐,๘๔๔,๗๐๒.๒๖ บาท (สิบล้านแปดแสนสี่หมื่นสี่พันเจ็ดร้อยสองบาทยี่สิบหกสตางค์)
- ๒๕๔๑ บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิหมู่ คณะเหนือ น. ๑๘ เป็นจำนวนเงิน ๑,๘๕๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านแปดแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
- บูรณปฏิสังขรณ์โรงเรียนมงคลทิพย์อภิรรมมูลนิธิเป็นจำนวนเงิน ๑,๘๔๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านแปดแสนสี่หมื่นบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๔๑ บูรณปฏิสังขรณ์หอสมุดสมเด็จพระเจ้า ว.ม.ด. โดยรื้ออาคารเดิมชั้นเดียวออกทั้งหมด แล้วสร้างใหม่เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๓ ชั้น กว้าง ๑๓.๗๕ เมตร ยาว ๑๗ เมตร ใช้เป็นหอสมุด พิพิธภัณฑ์ และห้องประชุมประจำวัด เป็นจำนวนเงิน ๒๔,๖๑๖,๗๐๘.๗๘ บาท (ยี่สิบล้านหกแสนหนึ่งหมื่นหกพันเจ็ดร้อยแปดบาทเจ็ดสิบแปดสตางค์)
- ๒๕๔๒

ปรับปรุงสำนักงานวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โดยจัดทำผู้เก็บเอกสาร
โต๊ะคอมพิวเตอร์และชั้นวางของ เป็นจำนวนเงิน ๑๙๐,๐๐๐ บาท
(หนึ่งแสนเก้าหมื่นบาทถ้วน)

บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิ คณะเหนือ น. ๘ เป็นจำนวนเงิน ๕,๔๗๖,๐๐๐
บาท (ห้าล้านสี่แสนเจ็ดหมื่นหกพันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๒ หล่อรูปเหมือนอดีตเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ขนาดหน้า
ตัก ๙ นิ้ว จำนวน ๑๓ องค์ประดิษฐานอยู่ที่หอสมุดสมเด็จพระเจ้า ว.ม.ด.
เป็นจำนวนเงิน ๒๓๔,๐๐๐ บาท (สองแสนสามหมื่นสี่พันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๓ บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิ คณะเหนือ น. ๙ เป็นจำนวนเงิน ๒๔๙,๐๐๐ บาท
(สองแสนสี่หมื่นเก้าพันบาทถ้วน)

บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิ คณะกลาง ก. ๔ เป็นจำนวนเงิน ๒๕๔,๗๕๐ บาท
(สองแสนห้าหมื่นสี่พันเจ็ดร้อยห้าสิบบาทถ้วน)

บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิ คณะกลาง ก. ๑๗ เป็นจำนวนเงิน ๒๘๑,๕๑๔
บาท (สองแสนแปดหมื่นหนึ่งพันห้าร้อยสิบสี่บาทถ้วน)

บูรณะกำแพงเขตสังฆาวาส เป็นจำนวนเงิน ๒,๓๗๐,๗๑๕ บาท
(สองล้านสามแสนเจ็ดหมื่นเจ็ดร้อยสิบห้าบาทถ้วน)

บูรณะกุฏิคณะกลาง ก. ๑๐ เป็นจำนวนเงิน ๖๕,๐๐๐ บาท
(หกหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๒ บูรณะซุ้มประตูเขตสังฆาวาส ๘ ซุ้ม เป็นจำนวนเงิน ๒,๐๖๕,๗๕๐ บาท
- ๒๕๔๓ (สองล้านหกหมื่นห้าพันเจ็ดร้อยห้าสิบบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๓ ปรับปรุงห้องครัว คณะ น. ๑ เป็นจำนวนเงิน ๑๕๐,๐๐๐ บาท
(หนึ่งแสนห้าพันบาทถ้วน)

ปรับปรุงห้องครัวและห้องสุขา คณะ ต. ๓๔ เป็นจำนวนเงิน ๔๒๒,๑๔๙
บาท (สี่แสนสองหมื่นสองพันหนึ่งร้อยสี่สิบบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๔ บูรณปฏิสังขรณ์คณะ ก. ๓๘ ด้านหลัง เป็นจำนวนเงิน ๗๓๓,๗๒๗ บาท
(เจ็ดแสนสามหมื่นสามพันเจ็ดร้อยยี่สิบบาทถ้วน)

บูรณปฏิสังขรณ์คณะ น. ๕ เป็นจำนวนเงิน ๒๒๖,๓๐๕ บาท (สองแสนสอง
หมื่นหกพันสามร้อยห้าบาทถ้วน)

บูรณะกำแพงและด้านหลังกุฏิคณะ ก. ๓๗ เป็นจำนวนเงิน ๔๐๙,๔๖๘ บาท (สี่แสนเก้าพันสี่ร้อยหกสิบแปดบาทถ้วน)

ด้านศึกษาสงเคราะห์

๑. ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นประธานกรรมการบริหารทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา วัด

- ปัจจุบัน พระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๕๓๓ จัดตั้งมูลนิธิพระราชบัญญัติ (ถาวร ตีสุสานุกร) ได้บริจาคทรัพย์ส่วนตัว เป็นจำนวนเงิน ๓๖๑,๔๐๓.๔๑ บาท (สามแสนหกหมื่นหนึ่งพันสี่ร้อยสามบาทสี่สิบเอ็ดสตางค์) ปัจจุบันมีเงินทุน ๕,๑๙๓,๓๓๔.๐๗ บาท (ห้าล้านหนึ่งแสนเก้าหมื่นสามพันสามร้อยสามสิบสี่บาทเจ็ดสตางค์) และได้นำดอกผลของมูลนิธิวิมลมังคลาราม มามอบเป็นทุนการศึกษาแก่กษุสามเณรและนักเรียนนักศึกษาเป็นระยะเวลา ๑๐ ปี เป็นจำนวนเงิน ๙๑๓,๙๐๐ บาท (เก้าแสนหนึ่งหมื่นสามพันเก้าร้อยบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๑ มอบทุนสงเคราะห์นักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้แก่นักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ ๒๙ แห่ง จำนวน ๑๐๐ ทุน เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๔๔,๕๐๐ บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นสี่พันห้าร้อยบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๒ มอบทุนสงเคราะห์นักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้แก่นักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ ๒๗ แห่ง จำนวน ๙๘ ทุน เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๔๒,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นสองพันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๓ มอบทุนสงเคราะห์นักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้แก่นักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ ๒๘ แห่ง จำนวน ๑๐๐ ทุน เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๔๘,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นแปดพันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๐ มอบทุนอาหารกลางวันให้นักเรียนโรงเรียนวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- ๒๕๔๓ เป็นประจำทุกปีปีละ ๖๐,๐๐ ๐ บาท (หกหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๓ บริจาคเงินส่วนตัวสมทบทุนมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) เนื่องในโอกาสบำเพ็ญกุศลอายุครบ ๘๔ ปี

๒. ที่โรงเรียนชุมชนวัดตราฐ (ถาวรพรเพ็ญปราณีตอุปถัมภ์) จังหวัดสิงห์บุรี

พ.ศ. ๒๕๐๘ บริจาคสมทบทุนสร้างอาคารให้แก่โรงเรียนชุมชนวัดตราฐ (ถาวรพรเพ็ญปราณีตอุปถัมภ์) จังหวัดสิงห์บุรี หลังที่ ๑ เป็นจำนวนเงิน ๒๐๔,๐๐๐ บาท (สองแสนสี่พันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๒ บริจาคสร้างอาคารโรงเรียนชุมชนวัดตราฐ (ถาวรพรเพ็ญปราณีตอุปถัมภ์) จังหวัดสิงห์บุรี หลังที่ ๒ เป็นจำนวนเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๘ บริจาคสร้างอาคารโรงเรียนชุมชนวัดตราฐ (ถาวรพรเพ็ญปราณีตอุปถัมภ์) จังหวัดสิงห์บุรี หลังที่ ๓ เป็นจำนวนเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๓๖ ก่อตั้งทุนบุญนิธิพระธรรมเสนานี เพื่อเป็นทุนค่าอาหารกลางวันเด็กนักเรียน ปัจจุบันมีเงินทุน ๑,๒๒๒,๒๐๖ บาท (หนึ่งล้านสองแสนสองหมื่นสองพันสองร้อยหกบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๓๗ บริจาคทรัพย์ซ่อมรั้วและถนนโรงเรียนชุมชนวัดตราฐ จังหวัดสิงห์บุรี เป็นจำนวนเงิน ๑๔๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นบาทถ้วน)

๓. ที่โรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก จังหวัดสิงห์บุรี

พ.ศ. ๒๕๑๔ บริจาคที่ดินเป็นที่ตั้งของโรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก จำนวน ๑๐ ไร่ เชิญชวนคุณนายพรเพ็ญ หงส์ลดารมภ์ และคณะบริจาคทรัพย์ซื้อที่ดินสร้างโรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก จำนวน ๔๔ ไร่ ๒ งาน

จัดหาทุนเพื่อซื้อที่ดินสร้างโรงเรียนเพิ่มเติม จำนวน ๑๘ ไร่ ๔๘ ตารางวา (ปัจจุบันโรงเรียนมีที่ดิน จำนวน ๗๒ ไร่ ๒ งาน ๔๘ ตารางวา คิดราคาตามการประเมินเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐) เป็นจำนวนเงิน ๒๔,๘๐๐,๐๐๐ บาท (ยี่สิบล้านแปดแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๓๔ นำคณะชาวกรุงเทพฯ บริจาคสมทบสร้างรั้วโรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก (ด้านหน้า) เป็นจำนวนเงิน ๓๒๘,๕๐๐ บาท (สามแสนสองหมื่นแปดพันห้าร้อยบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๓๕ บริจาคทรัพย์สร้างอาคารหอสมุดและซั้อร์ถยนต์ ๖ ล้อ ให้โรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก จำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านบาทถ้วน)

- พ.ศ. ๒๕๓๖ บริจาคทรัพย์สร้างรั้วและป้ายโรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก จังหวัดสิงห์บุรี จัดซื้อเสื้อผ้าให้นักเรียนและมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน เป็นจำนวนเงิน ๔๒๔,๐๙๑ บาท (สี่แสนสองหมื่นสี่พันเก้าสิบเอ็ดบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๗ บริจาคทรัพย์ซื้ออุปกรณ์การศึกษา สร้างรั้วโรงเรียนและมอบทุนการศึกษา โรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก จังหวัดสิงห์บุรี เป็นจำนวนเงิน ๑,๐๕๕,๗๐๐ บาท (หนึ่งล้านห้าหมื่นห้าพันเจ็ดร้อยบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๗ นำคณะชาวกรุงเทพฯ บริจาคเพื่อสมทบสร้างรั้วโรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก (ด้านทิศใต้) เป็นจำนวนเงิน ๓๕๐,๐๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๘ นำคณะชาวกรุงเทพฯ ร่วมบริจาคสมทบทุนซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ให้โรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก เป็นจำนวนเงิน ๑๗๔,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนเจ็ดหมื่นสี่พันบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๙ เชิญชวนคุณประจักษ์ คุณสายพิน พงศ์ไพฑูรย์ และคณะชาวกรุงเทพฯ ร่วมจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การศึกษาพระธรรมเสนานิ ธน์ โรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก เป็นจำนวนเงิน ๑,๑๔๐,๐๕๐ บาท (หนึ่งล้านหนึ่งแสนสี่หมื่นห้าสิบบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๔๐ เชิญชวนชาวกรุงเทพฯ บริจาคทรัพย์เข้ากองทุนสงเคราะห์การศึกษาพระธรรมเสนานิ ธน์ โรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก เป็นจำนวนเงิน ๑,๒๔๖,๘๐๐ บาท (หนึ่งล้านสองแสนสี่หมื่นหกพันแปดร้อยบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๔๔ บริจาคทรัพย์ส่วนตัวสร้างโรงอาหารพระธรรมปัญญาบดี ๘๕ ปี เป็นเงิน ๖๐๐,๐๐๐ บาท และชักชวนผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคสมทบรวมเป็นเงิน ๑,๑๘๑,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านหนึ่งแสนแปดหมื่นหนึ่งพันบาทถ้วน)

ด้านสาธารณสงเคราะห์

๑. ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

- พ.ศ. ๒๕๓๘ บริจาคทรัพย์ช่วยผู้ประสบอุทกภัย ๕๒ จังหวัด เป็นจำนวนเงิน ๒๓,๘๒๗ บาท (สองหมื่นสามพันแปดร้อยยี่สิบเจ็ดบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๓๙ จัดตั้งโรงงานโดยเสด็จพระราชกุศลงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี วันที่ ๙-๑๑ มีนาคม

พ.ศ. ๒๕๓๙ รวม ๓ วัน เป็นจำนวนเงิน ๖๔๐,๗๒๒ บาท (หกแสนสี่หมื่นเจ็ดร้อยยี่สิบสองบาทถ้วน)

บริจาคเงินส่วนตัวให้แก่ชมรมศิษย์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๑ ดำเนินการโอนเงินวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ให้แก่มูลนิธิทุนพระพุทธรูปทองคำ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นจำนวนเงิน ๑๑๗,๓๗๔,๔๒๕.๗๓ บาท (หนึ่งร้อยสิบเจ็ดล้านสามแสนเจ็ดหมื่นสี่พันสี่ร้อยยี่สิบห้าบาทเจ็ดสิบสามสตางค์)

พ.ศ. ๒๕๔๒ ทูลเกล้าฯ ถวายเงินมูลนิธิทุนพระพุทธรูปทองคำ ในพระบรมราชูปถัมภ์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเสด็จพระราชกุศล เนื่องในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๖ รอบ เป็นจำนวนเงิน ๖,๑๑๑,๑๗๓ บาท (หกล้านหนึ่งแสนหนึ่งหมื่นหนึ่งพันหนึ่งร้อยเจ็ดสิบสามบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๓ บริจาคเงินมูลนิธิทุนพระพุทธรูปทองคำ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสือของกรมศิลปากร เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในพระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุเท่าพระบาทสมเด็จพระพุทธรูปทองคำจุฬาลงกรณ์ราชรวม ๑๐ รายการ เป็นจำนวนเงิน ๔,๔๔๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านสี่แสนสี่หมื่นบาทถ้วน)

สร้างแก้อัศจรรย์ประตูปมูก จำนวน ๕๐ ตัว โต๊ะลอย ๑๐ ตัว พร้อมแก้อัศจรรย์รับแขก ๑ ชุด ด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัวเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสอายุครบ ๘๔ ปี ถวายวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นจำนวนเงิน ๒๖๕,๐๐๐ บาท (สองแสนหกหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

๒. ที่วัดตราขุ อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

พ.ศ. ๒๕๒๑ จัดหาทุนสร้างอุโบสถวัดตราขุ อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นจำนวนเงิน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านบาทถ้วน) ได้บริจาคทรัพย์ส่วนตัว เป็นจำนวนเงิน ๑๐๐,๔๘๕ บาท (หนึ่งแสนสี่ร้อยแปดสิบห้าบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๒๘ บริจาคเงินให้แก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านตราขุ จังหวัดสิงห์บุรี เป็นจำนวนเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นผู้เริ่มก่อตั้งมูลนิธิเจริญ - พุ่ม เจริญพานิช โดยความอุปถัมภ์ของพระธรรมเสนานี (ถาวร เจริญพานิช) และบริจาคทรัพย์ส่วนตัวเป็นทุนประเดิมจำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านบาทถ้วน) ณ วัดตราขู อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

๓. ที่โรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก จังหวัดสิงห์บุรี

พ.ศ. ๒๕๓๖ บริจาคทรัพย์สมทบทุนช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยที่จังหวัดสิงห์บุรี และมอบทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนโรงเรียนพรหมบุรีรัชดาภิเษก จังหวัดสิงห์บุรีเป็นจำนวนเงิน ๕๑๘,๒๐๐ บาท (ห้าแสนหนึ่งหมื่นแปดพันสองร้อยบาทถ้วน)

๔. ที่โรงพยาบาลพรหมบุรี อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

พ.ศ. ๒๕๒๗ บริจาคที่ดินให้แก่โรงพยาบาลพรหมบุรี จำนวน ๑๒ ไร่ ๒ งาน ๘๑ ตารางวา และได้บริจาคเงินเป็นค่าถมดินเพื่อสร้างโรงพยาบาลพรหมบุรีเป็นจำนวนเงิน ๑๙๕,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนเก้าหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๑ จัดตั้งกองทุนพระธรรมเสนานี เพื่อนำดอกผลมาใช้ในกิจการของโรงพยาบาลพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีทุนเริ่มต้น ๕๖๔,๑๒๘.๗๒ บาท (ห้าแสนหกหมื่นสี่พันหนึ่งร้อยยี่สิบแปดบาทเจ็ดสิบสองสตางค์) ขณะนี้มีเงินกองทุนหนึ่งล้านบาทเศษ

บริจาคเงินสร้างโรงจอดรถ ในโรงพยาบาลพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นจำนวนเงิน ๑๘,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นแปดพันบาทถ้วน)

บริจาคเงินสร้างศาลาพักญาติในโรงพยาบาลพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นจำนวนเงิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท (สามแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้ชักชวนผู้มีจิตศรัทธาไปบริจาคทรัพย์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงโรงพยาบาลพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ร่วมกับผู้อำนวยการโรงพยาบาลเมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๓ เป็นจำนวนเงิน ๕๒๑,๘๓๔ บาท (ห้าแสนสองหมื่นหนึ่งพันแปดร้อยสามสิบสี่บาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๔๔ บริจาคทรัพย์ส่วนตัวสร้างอาคารผู้ป่วยพิเศษ ๒ ชั้น ๑ หลัง กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๕ เมตร พร้อมทางเดินเชื่อม ยาว ๑๙ เมตร

ให้แก่โรงพยาบาลพระหมบุรี เป็นจำนวนเงิน ๔,๖๔๖,๐๐๐ บาท (สี่ล้านหกแสนสี่หมื่นหกพันบาทถ้วน) มีผู้บริจาคทรัพย์ซื้ออุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในอาคารรวม ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท และชักชวนผู้บริจาคสมทบกองทุนเพื่อใช้ในกิจการของโรงพยาบาลเป็นเงิน ๑,๖๘๓,๒๑๐ บาท (หนึ่งล้านหกแสนแปดหมื่นสามพันสองร้อยสิบบาทถ้วน)

๕. อื่นๆ

พ.ศ. ๒๕๓๙ บริจาคเงินส่วนตัวให้ใช้ในกิจการของโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราช ๑๗ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๕ เข้ารับการอบรมพระสังฆาธิการที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ. ๒๕๑๗

เป็นกรรมการสอบความรู้พระสังฆาธิการที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ที่วัดสามพระยา กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๕๑๙ ร่วมฝึกซ้อมอบรมพระสังฆาธิการที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ในเขตหนเหนือ ที่วัดสุทัศนเทพวราราม

พ.ศ. ๒๕๒๑ เข้ารับการอบรมพระสังฆาธิการ ที่วัดวชิรธรรมสาธิต กรุงเทพฯ

เข้ารับการอบรมพระสังฆาธิการ ที่วัดสังฆะวิศยาราม กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๕๒๒ เข้ารับการอบรมพระสังฆาธิการ ศึกษากฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ ว่าด้วยเรื่องการลงนิคหกรรม ที่วัดดอนเมือง กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๕๒๓ เข้ารับการอบรมพระสังฆาธิการ ที่วัดเวฬุาราม กรุงเทพฯ

เป็นกรรมการจัดงานผูกพัทธสีมา พระอุโบสถวัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๕๒๔ เข้ารับการอบรมพระสังฆาธิการระดับวัดและแขวง ที่วัดหัวลำโพง กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๕๒๙ เข้ารับการอบรมพระสังฆาธิการระดับวัดและแขวง ที่วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๕๓๐ เข้ารับการอบรมพระสังฆาธิการระดับวัดและแขวง ที่วัดหัวลำโพง กรุงเทพฯ

เป็นประธานคณะกรรมการควบคุมและประสานงาน การบูรณปฏิสังขรณ์
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ไปประชุมร่วมกับกรมศิลปากร ในการ
บูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เป็นประธานคณะกรรมการเฉพาะกิจ เพื่อดำเนินการกับผู้ทำการค้าร่วม
กัน (สหกรณ์) ณ ศาลาพิพิธโรฐาน เขตพุทธาวาส วัดพระเชตุพนวิมล
มังคลาราม

เป็นประธานคณะกรรมการฝ่ายว่าจ้างและอนุมัติจ่ายเงิน ในการก่อสร้าง
ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามทั้งหมด

พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นประธานคณะกรรมการจัดงานวันมหามงคลรัชมังคลาภิเษกที่วัด
พระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เป็นประธานจัดงานในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระราชดำเนินทรงเปิดทองพระพุทธรูปไสยาสน์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ไปร่วมประชุมพระสังฆาธิการระดับวัด (เฉพาะวัดอาวาส) ที่วัดหัวลำโพง
เรื่องประกอบพิธีวันมหามงคลรัชมังคลาภิเษก

พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ไปร่วมประชุมแทนพระสังฆาธิการ และ
พระภิกษุสามเณร เพื่อความมั่นคงแห่งสังฆมณฑล ที่หอประชุมพุทธ
มณฑล จังหวัดนครปฐม

พ.ศ. ๒๕๓๓ เข้ารับการศึกษาดูงานโรงเรียนพระสังฆาธิการ (ธรรมเสนา) ที่วัดหัวลำโพง
กรุงเทพฯ

เป็นประธานกรรมการมูลนิธิพระราชปัญญาสุธี (ถาวร ดิสุสานุกร)

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นผู้อำนวยความสะดวกพระนวกะหน่วยที่ ๑ ที่วัดพระเชตุพนวิมล
- ๒๕๔๐ มังคลาราม

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นประธานกรรมการมูลนิธิทุนพระพุทธรูปอดฟ้า ในพระบรมราชูปถัมภ์
เป็นประธานกรรมการมูลนิธิวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อการศึกษา
พระอภิธรรม

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นพระครูทักษิณคณิศร พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก ในพระอัฐมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
- พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นพระทักษิณคณิศร บวรสังฆสิทธิการ วิจารณ์กิจโกศล สกลมหาคณาธิบดี ตริปิฎกธรรมรักขิต พระราชาคณะปลัดขวา ในพระอัฐมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
- พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชปัญญาสุธี ศรีปริยัติธาดา มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพวรมณี ศรีปริยัติวิสิฐ สิกขกิจวโรปร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมเสนานี ศีลาจารวัตรวิมล มงคลธรรมนิวิฐ สิกขกิจวโรปร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี ในวโรกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ๑๐ มิถุนายน ๒๕๓๙
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นบริหาร ที่พระธรรมปัญญาบดี ศรีวิสุทธิคุณ สุนทรวรนายก ดิลกธรรมานุสิฐ กิจจานุกิจจาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระธรรมปัญญาดี (ถาวร ตีสถานุกโร) เป็นพระมหาเถระที่มีวัตรปฏิบัติงดงามเป็นที่เคารพนับถือของพระสงฆ์ด้วยกันและพุทธศาสนิกชน มีจิตเมตตาต่อผู้ได้เข้าไปพบสม้าเสมอ ด้านการปกครองก็ปฏิบัติศาสนกิจได้เรียบร้อยเป็นประโยชน์ต่อการพระศาสนาอย่างยิ่ง

พระพรหมเมธี (สมชาย วรชาโย)

พระพรหมเมธี (สมชาย วรชาโย) วัดเทพศิรินทราวาส นามเดิม สมชาย มีนามสกุล พุกพุ่มพวง เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ บรรพชาเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ณ วัดท่าตำหนัก ตำบลท่าตำหนัก อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยมีพระวินัยวงศ์จารย์ (อสีนาโคเถระ) เป็นพระอุปัชฌาย์ และอุปสมบทเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ โดยมีพระธรรมธัชมนี (เอื้อน ชินทตฺโต) เป็นพระอุปัชฌาย์ นามฉายา ว่า วรชาโย

ด้านการศึกษา

- สอบไล่ได้นักธรรมเอก
- สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖

ด้านการปกครอง

- เป็นเจ้าคณะภาค ๑-๒-๓ และ ๑๒-๑๓ (ธรรมยุตติกนิกาย)
- เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส

สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูปลัดอรรถจริยานุกิจ
- พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระอมรวิสุทธิ
- พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชธรรมสุธี
- พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่พระเทพวรเมธี
- พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมวรเมธี
- พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ ที่พระพรหมเมธี ศรีปฏิญาณธรรมโกศล สุวิมลคณาพร บวรธรรมวรนายก ตรีปฏิภาณวิภูสิต ธรรมยุตติกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระราชอาณัติผู้ใหญ่ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
และ
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา
อานันทมหิดล

พระราชอาณัติผู้ใหญ่ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ ในวโรกาสพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมณเฑียรทอง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์และพัดยศเป็นปฐมพระฤกษ์และพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์พระราชอาณัติผู้ใหญ่ ดังนี้

๑. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (แย้ม) ป.ธ. ๖ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ เป็นพระพรหมมุนี
๒. พระโพธิ์วงศาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ป.ธ. ๔ วัดบวรนิเวศ กรุงเทพฯ เป็นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์
๓. พระเทพเมธี (ช้วน ติสฺโส) ป.ธ. ๕ วัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระโพธิ์วงศาจารย์
๔. พระราชเมธี (จุ) ป.ธ. ๗ วัดมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา เป็นพระเทพเมธี
๕. พระรัชฆมคคฺคฺมุนี (นวม) ป.ธ. ๔ วัดอนงคาราม กรุงเทพฯ เป็นพระมงคลเทพมุนี

ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนพระราชอาณัติผู้ใหญ่ให้มีสมณศักดิ์สูงขึ้น ดังนี้

๑. พระเทพสุธี (นาค สุนนาค) ป.ธ. ๗ วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมดิลก
๒. พระเทพมุนี (เผื่อน ติสฺสทฺตฺโต) ป.ธ. ๙ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมปิฎก
๓. พระราชเวที (ปลัด กิตฺติโสภโณ) ป.ธ. ๙ วัดเบญจมบพิตรสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ เป็นพระเทพมุนี
๔. พระสุธรรมธีรคุณ (ขาว) ป.ธ. ๖ วัดสามพระยา กรุงเทพฯ เป็นพระราชเมธี
๕. พระวิเชียรธรรมคุณาธาร (โสม) ป.ธ. ๕ วัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ เป็นพระราชเวที

๖. พระอมรโมลี (อาบ) ป.ธ. ๖ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ เป็นพระราชกวี
๗. พระญาณรักจิต (ศรี) ป.ธ. ๕ วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพระราชมนี
๘. พระญาณโพธิ์ (ใจ) ป.ธ. ๔ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นพระรัชมคคมนตรี

พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๗๐

ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์พระราชกณณผู้ใหญ่ ดังนี้

๑. พระเทพเวที (อยู่ ภาโณทโย) ป.ธ. ๙ วัดสระเกศ กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมเจดีย์
๒. พระศรีสมโพธิ (ช้อย จานตุดิ) ป.ธ. ๖ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ เป็นพระราชโมลี

พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๗๑

ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์พระราชกณณผู้ใหญ่นี้

๑. พระเทพโมลี (อยู่) ป.ธ. ๘ วัดประยุรวงศาวาส กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์
๒. พระราชสุธี (โชติ) ป.ธ. ๘ วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นพระเทพสุธี

สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะและพระราชทาน

เลื่อนสมณศักดิ์พระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่

พ.ศ. ๒๔๗๑

๑. พระญาณวราภรณ์ (ม.ร.ว. ชื่น) ป.ธ. ๗ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ เป็นสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์
๒. พระศาสนโศภณ (เจริญ ญาณวโร) ป.ธ. ๗ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ เป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
๓. พระธรรมปาโมกข์ (แจ่ม) ป.ธ. ๗ วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ เป็นพระศาสนโศภณ
๔. พระธรรมไตรโลกาจารย์ (แสง เขมจาโร) ป.ธ. ๙ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ เป็นพระพิมลธรรม

พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๗๒

ในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์พระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่ ดังนี้

๑. พระโพธิวงศาจารย์ (ช้วน) ป.ธ. ๕ วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา เป็นพระธรรมปาโมกข์
๒. พระมงคลเทพมุนี (นวม) ป.ธ. ๙ วัดอนงคาราม กรุงเทพฯ เป็นพระโพธิวงศาจารย์
๓. พระวัชรมงคลมุนี (ใจ) ป.ธ. ๔ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นพระมงคลเทพมุนี
๔. พระญาณกิติ (ยอด) ป.ธ. ๖ วัดเขาแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพระราชสุธี

**สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะ
และพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
พระราชาคณะผู้ใหญ่**

พ.ศ. ๒๔๗๒

๑. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (แพ ตีสุทธโว) ป.ธ. ๕ วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพฯ เป็นสมเด็จพระวันรัต
๒. พระธรรมวโรดม (เข้ม) ป.ธ. ๖ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์
๓. พระธรรมโกศาจารย์ (เซ่ง) ป.ธ. ๕ วัดราชาธิวาส กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมวโรดม

พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และพัดยศ

ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓

ชั้นธรรม

๑. พระเทพมุนี (ปลัด กิตติโสภโณ) ป.ธ. ๙ วัดเบญจมบพิตรสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมโกศาจารย์

ชั้นเทพ

๑. พระราชเวที (โสม) ป.ธ. ๕ วัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ เป็นพระเทพเวที

ชั้นราช

๑. พระมหาคณิศร (ภา ภาณโก) ป.ธ. ๓ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ เป็นพระราชเวที
๒. พระญาณดิลก (จุม) ป.ธ. ๓ วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี เป็นพระราชาภิกขุ

พระราชอาณัติผู้ใหญ่ที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และพัดยศ

ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔

๑. พระคุณวงศ์ (วอน) ป.ธ. ๓ (รามัญ) วัดปรมย์ยิกาวาส จังหวัดนนทบุรี เป็นพระ
สุเมธจารย์ บริหารธรรมชั้นตรี รามัญสังฆคณาธิบดี เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายรามัญนิกาย
(ชั้นธรรม)
๒. พระราชโมลี (ซ้อย จานทุดโต) ป.ธ. ๖ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ
เป็นพระเทพโมลี
๓. พระธรรมกิติ (นาค สุมมนาโค) ป.ธ. ๕ วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพฯ เป็นพระราช
โมลี
๔. พระเนกขัมมมุนี (เทศ นิทุเทศโก) วัดสัมพันธวงศาราม กรุงเทพฯ เป็นพระรัช
มงคลมุนี

พระราชอาณัติผู้ใหญ่ที่รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และพัดยศ

ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕

๑. พระธรรมปาโมกข์ (อ้วน ดิสฺโส) ป.ธ. ๕ วัดบรมนิवास กรุงเทพฯ เป็นพระพรหม
มุนี
๑. พระราชเมธี (ขาว) ป.ธ. ๕ วัดสามพระยา กรุงเทพฯ เป็นพระเทพมุนี
๑. พระวิสุทธิสังวรเถร (เช็ก) วัดทองธรรมชาติ กรุงเทพฯ เป็นพระมงคลทิพมุนี

พระราชอาณัติผู้ใหญ่ที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และพัดยศ ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖

๑. พระธรรมดิลก (นาค) ป.ธ. ๗ วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพฯ เป็นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์
๒. พระราชกวี (ภา ภาณโก) ป.ธ. ๓ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ เป็นพระเทพกวี
๓. พระกิตติสารมณี (จั่น) ป.ธ. ๖ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ เป็นพระราชกวี
๔. พระพุทธรักขิตมณี (แผ้ว) ป.ธ. ๓ วัดอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง เป็นพระราชนิเทศ
๕. พระภาวนาโกศลเถร (ฝิ่ง) วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพฯ เป็นพระมงคลราชมุนี

พระราชอาณัติผู้ใหญ่ที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์

ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และพัดยศ พระศาสนานุกรักษ์ (สาลิ) วัดอนงคาราม กรุงเทพฯ เป็นพระมงคลเทพมุนี

พระราชอาณัติผู้ใหญ่ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา

อานันทมหิดล

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์พระราชอาณัติผู้ใหญ่ วันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๘

๑. พระเทพกวี (ภา) ป.ธ. ๓ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมปาโมกข์
๒. พระเทพมุนี (ขาว) ป.ธ. ๖ วัดสามพระยา กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมดิลก
๓. พระเทพโมลี (ช้อย จานทรโต) ป.ธ. ๖ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์

๑. พระราชสุธี (ยอด ออกุชิตี) ป.ธ. ๖ วัดเขาแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพระเทพโมลี
๒. พระราชเวที (จุม) ป.ธ. ๓ วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี เป็น พระเทพกวี
๑. พระกิตติสารมณี (จวน อุฏฺฐายี) ป.ธ. ๙ วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ เป็นพระราชเวที
๒. พระศรีวิสุทธิวงศ์ (วิจิตร) ป.ธ. ๙ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ เป็นพระราชสุธี

ในวโรกาสพระราชพิธีรัชมงคล พ.ศ. ๒๔๗๙ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลได้พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พระอภัยสารทระ (อุทธา) วัดทุ่งยู จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นพระราชอาณัติเสมอชั้นราช ในราชทินนามเดิม

พระราชอาณัติที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และพัดยศ

ในวโรกาสพระราชพิธีรัชมงคล

วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

๑. พระปริยัติโกณ (เล็ก) ป.ธ. ๙ วัดอนงคาราม กรุงเทพฯ เป็นพระราชสุธี
๒. พระศรีสมโพธิ (ดอกไม้) ป.ธ. ๖ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ เป็นพระราชอาณัติเสมอตำแหน่งราช ในราชทินนามเดิม
๓. พระญาณไตรโลก (ฉาย) วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพระราชอาณัติเสมอตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม

พระราชทานสมณศักดิ์

เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีรัชมงคล วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะและเลื่อนพระราชอาณัติผู้ใหญ่ ดังนี้

๑. พระพรหมมุนี (ข่วน) ป.ธ. ๕ วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ เป็นสมเด็จพระมหาวิรฆัง
๒. พระธรรมปิฎก (เนื่อง) ป.ธ. ๙ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์
๓. พระธรรมโกศาจารย์ (ปลด กิตฺติโสภโณ) ป.ธ. ๙ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ เป็นพระพรหมมุนี
๔. พระเทพเวที (โสม) ป.ธ. ๕ วัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ เป็นพระธรรมดิลก
๕. พระราชเวที (จวน อุฏฺฐายี) ป.ธ. ๙ วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ เป็นพระเทพเวที
๖. พระศรีสมโพธิ (ดอกลำไย) ป.ธ. ๖ วัดเบญจมบพิตรสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ เป็นพระราชเวที
๗. พระศรีสุธรรมมุนี (อาจ อาสโน) ป.ธ. ๘ วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพระราชอาคันตุกะเสมอตำแหน่งราช ในราชทินนามเดิม
๘. พระธรรมกิติ (พร้อม) ป.ธ. ๖ วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพฯ เป็นพระราชอาคันตุกะเสมอตำแหน่งราช ในราชทินนามเดิม

สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และพัดยศ

พ.ศ. ๒๔๔๒

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ วันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๒ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีฆสเทโว) เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

อนึ่ง ในคราวเดียวกันนี้ได้ทรงตั้งสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะผู้ใหญ่อีก ๒ รูป คือ สมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่ ๑ พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ๑ มีราชทินนามดังนี้

๑. พระพิมลธรรม (เฮง เขมจารี) ป.ธ. ๙ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ เป็นสมเด็จพระวันรัต
๒. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (นาค สุนนาค) ป.ธ. ๗ วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพฯ เป็นพระพิมลธรรม

**พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ในวโรกาสพระราชพิธีรัชมงคล**

วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

๑. พระโพธิวงศาจารย์ (นวม) ป.ธ. ๔ วัดอนงคาราม กรุงเทพฯ เป็นพระมหาโพธิวงศาจารย์ พระราชาคณะเทียบชั้นเจ้าคณะรองฝ่ายอรัญวาสี
๒. พระเทพสุธี (โชติ) ป.ธ. ๘ วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นพระธรรมปิฎก
๓. พระธรรมกิติ (พร้อม) ป.ธ. ๖ วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพฯ เป็นพระราชสุธี
๔. พระวิเชียรธรรมคุณารักษ์ (วน จิตฺตภาโณ) ป.ธ. ๖ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นพระราชาคณะเสมอตำแหน่งราช ในราชทินนามเดิม
๕. พระวรญาณมุนี (พร้อม) ป.ธ. ๗ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เป็นพระราชาคณะเสมอตำแหน่งราช ในราชทินนามเดิม
๖. พระญาณสมโพธิ (สวัธฺตี) ป.ธ. ๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ เป็นพระราชาคณะเสมอตำแหน่งราช ในราชทินนามเดิม
๗. พระปริยัติบัณฑิต (ดำ) ป.ธ. ๔ วัดปทุมคงคา กรุงเทพฯ เป็นพระราชาคณะเสมอตำแหน่งราช ในราชทินนามเดิม

**พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และพัดยศในวโรกาสพระราชพิธีรัชมงคล**

วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

๑. พระอุบาสักคุณปมาจารย์ (เผื่อน ติสฺสทฺตฺโต) ป.ธ. ๙ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ เป็นสมเด็จพระวันรัต
๒. พระมหาโพธิวงศาจารย์ (นวม) ป.ธ. ๔ วัดอนงคาราม กรุงเทพฯ เป็นสมเด็จพระพุทธมาจารย์
๓. พระธรรมเจดีย์ (โชติ) ป.ธ. ๘ วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นพระธรรมวโรดม
๔. พระธรรมปาโมกข์ (ภา ภาณโก) ป.ธ. ๓ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ เป็นพระศาสนโสภณ

๕. พระธรรมไตรโลกาจารย์ (ช้อย จานทฺธโต) ป.ธ. ๖ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
กรุงเทพฯ เป็นพระพิมลธรรม
๖. พระเทพกวี (จุม) ป.ธ. ๓ วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี เป็นพระธรรมเจดีย์
๗. พระเทพโมลี (ยอด) ป.ธ. ๖ วัดเขาแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพระธรรมไตรโลกา
จารย์
๘. พระเทพเวที (จวน อุฏฺฐายี) ป.ธ. ๙ วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพฯ เป็นพระธรรม
ปาโมกข์
๙. พระราชกวี (จั่น) ป.ธ. ๖ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ เป็นพระเทพกวี
๑๐. พระธรรมลักษณะญาณ วัดโพธิ์ศักดิ์ จังหวัดพระตะบอง^๑ เป็นพระสนิทมณเฑียร วิบูล
ปริยัติกิจไศภิตปัญญาคทาธุร พระราชาคณะเสมอตำแหน่งราช

พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และพัดยศ

ในวโรกาสพระราชพิธีรัชมงคล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
พระราชาคณะผู้ใหญ่ วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

๑. พระศรีสุธรรมมุนี (อาจ อาสโภ) ป.ธ. ๘ วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เป็นพระเทพเวที
๒. พระสุพจนมุนี (ผิน สุวโจ) ป.ธ. ๖ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ เป็นพระเทพมุนี
๓. พระอมรมุนี (ปลอด อุตตการี) ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาส กรุงเทพฯ เป็นพระเทพโมลี
๔. พระธรรมจักษุญาณ (สังข์ทอง) ป.ธ. ๕ วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา เป็นพระโพธิ
วงศาจารย์
๕. พระมงคลทิพมุนี (เช็ก) วัดทองธรรมชาติ กรุงเทพฯ เป็นพระมงคลทิพมุนี
๖. พระจุลคณิศร (วาสิน วาสโน) ป.ธ. ๔ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ
เป็นพระราชกวี
๗. พระอมรเวที (ปุ่น ปุณฺณสิริ ป.ธ. ๖) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ
เป็นพระราชสุธี

^๑ จังหวัดพระตะบอง ในอดีตเคยเป็นมณฑลบูรพาของประเทศไทย แต่ปัจจุบันเป็นเมืองหนึ่งของกัมพูชา

๘. พระวิสุทธิวงศาจารย์ (เพรา) วัดมงคลนิมิตร จังหวัดภูเก็ต เป็นพระวิสุทธิวงศาจารย์
๙. พระวินัยกิจโกศล (ตี่) ป.ธ. ๗ วัดกัลยาณมิตร กรุงเทพฯ เป็นพระวินัยกิจโกศล
ตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม
๑๐. พระนิกรมุนี (ปลั่ง อุดตโร) ป.ธ. ๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ กรุงเทพฯ
เป็นพระนิกรมุนี ตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม
๑๑. พระวิสุทธิสมโพธิ (เจ้าย เขมโก) ป.ธ. ๙ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ
เป็นพระวิสุทธิสมโพธิ ตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม
๑๒. พระญาณดิลก (พิมพ์ ธมฺมธโร) ป.ธ. ๖ วัดพระศรีมหาธาตุ กรุงเทพฯ เป็นพระ
ญาณดิลก ตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม
๑๓. พระญาณโมลี (เกตุ ติสฺสโร) ป.ธ. ๔ วัดตานีนรสโมสร จังหวัดปัตตานี เป็นพระ
ญาณโมลี ตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม
๑๔. พระสมุทรคุณากร (ชิต ชิตวิบูล) ป.ธ. ๕ วัดตึกมหาศรียาราม กรุงเทพฯ เป็นพระ
สมุทรคุณากร ตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม
๑๕. พระอมรารักษ์ชิต (ทองคำ) ป.ธ. ๗ วัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ เป็นพระอมรารักษ์ชิต
ตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม
๑๖. พระปริยัติวงศาจารย์ (ฟู อุดตสิโร) ป.ธ. ๖ วัดพระบาท จังหวัดแพร่ เป็นพระ
ปริยัติวงศาจารย์ ตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม
๑๗. พระญาณโสภณ (ทรัพย์ โสมโก) ป.ธ. ๖ วัดสังเวชวิศยาราม กรุงเทพฯ เป็นพระ
ญาณโสภณ ตำแหน่งราชในราชทินนามเดิม

ภาคผนวก

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๓๓๘ / ๒๕๖๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ด้วยสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชนมายุ ๘ รอบ (๙๖ พรรษา) ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๖ นับเป็นมหามงคลสมัยพิเศษยิ่งสมควรที่รัฐบาลดำเนินการจัดงานฉลองพระเดชพระคุณให้สมพระเกียรติยศทุกประการ

ดังนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	ประธานรัฐสภา	ที่ปรึกษา
๑.๒	ประธานศาลฎีกา	ที่ปรึกษา
๑.๓	ประธานวุฒิสภา	ที่ปรึกษา
๑.๔	นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
๑.๕	รองนายกรัฐมนตรีทุกท่าน	รองประธานกรรมการ
๑.๖	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีทุกท่าน	กรรมการ
๑.๗	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง	กรรมการ
๑.๘	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๙	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	กรรมการ
๑.๑๐	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ

๑.๑๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๑๒	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๑๓	เลขาธิการนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๑๔	ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร	กรรมการ
๑.๑๕	ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านงานเฉลิมพระเกียรติ และงานกิจการพิเศษ (นางพัชราภรณ์ อินทรียงค์)	กรรมการ
๑.๑๖	เลขาธิการคณะรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๑๗	ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
๑.๑๘	ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
๑.๑๙	ปลัดกระทรวงการคลัง	กรรมการ
๑.๒๐	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๒๑	ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	กรรมการ
๑.๒๒	ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๒๓	ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	กรรมการ
๑.๒๔	ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑.๒๕	ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑.๒๖	ปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	กรรมการ
๑.๒๗	ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
๑.๒๘	ปลัดกระทรวงพลังงาน	กรรมการ
๑.๒๙	ปลัดกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ
๑.๓๐	ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๓๑	ปลัดกระทรวงยุติธรรม	กรรมการ
๑.๓๒	ปลัดกระทรวงแรงงาน	กรรมการ
๑.๓๓	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๓๔	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๓๕	ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑.๓๖	ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ

๑.๓๗	ปลัดกรุงเทพมหานคร	กรรมการ
๑.๓๘	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด	กรรมการ
๑.๓๙	ผู้บัญชาการทหารบก	กรรมการ
๑.๔๐	ผู้บัญชาการทหารเรือ	กรรมการ
๑.๔๑	ผู้บัญชาการทหารอากาศ	กรรมการ
๑.๔๒	ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๔๓	อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑.๔๔	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๔๕	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ
๑.๔๖	รองศาสตราจารย์ชัชพล ไชยพร	กรรมการ
๑.๔๗	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
		และเลขานุการ
๑.๔๘	รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
	ที่ได้รับมอบหมาย	และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๔๙	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
		และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๐	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการ
	สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๑	ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม	กรรมการ
	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	และผู้ช่วยเลขานุการ

๒. หน้าที่และอำนาจ

๒.๑ พิจารณากำหนดนโยบายและแนวทางการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก รวมทั้งอำนาจการและสั่งการให้คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน และหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการจัดงานพิธีการงานโครงการและงานกิจกรรมต่าง ๆ

๒.๒ ให้ประธานกรรมการอำนาจการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจในการพิจารณาเรื่องเร่งด่วนและจำเป็นแทนการประชุมคณะกรรมการอำนาจการจัดงานฯ

๒.๓ ให้ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจในการเชิญสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะและพระเถระ ร่วมเป็นคณะที่ปรึกษาฝ่ายบรรพชิต รวมทั้งคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นคณะที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส

๒.๔ ให้ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พิจารณาดำเนินการประสานงาน ติดตาม เร่งรัด และขับเคลื่อนการดำเนินงานของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงานและหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งประสานงานกับหน่วยราชการในพระองค์เป็นระยะ ๆ ตลอดจนพิจารณา ดำเนินการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานที่อาจจะเกิดขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๒.๕ แต่งตั้งคณะที่ปรึกษา คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม

๒.๖ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

พลเอก

(ประยุทธ์ จันทร์โอชา)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ที่ ๔ / ๒๕๖๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึก งานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๓๘/๒๕๖๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ กำหนดให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีหน้าที่และอำนาจแต่งตั้งคณะที่ปรึกษา คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม นั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติยศทุกประการ อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒.๕ ของคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๓๘/๒๕๖๕ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	ประธานกรรมการ
๑.๒	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	รองประธานกรรมการ
๑.๓	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๔	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๕	ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ

๑.๖	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๗	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๘	ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง กรมศิลปากร	กรรมการ
๑.๙	ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร	กรรมการ
๑.๑๐	ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการ
๑.๑๑	รองศาสตราจารย์ชัยพล ไชยพร	กรรมการ
๑.๑๒	นางสาวฉวีงาม มาเจริญ	กรรมการ
๑.๑๓	นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	กรรมการ
๑.๑๔	นางสาวนันทิยา สว่างวุฒิธรรม	กรรมการ
๑.๑๕	นายประสพโชค อ่อนกอ	กรรมการ
๑.๑๖	นางสาวพรทิพย์ อุดมเวทยานันท์	กรรมการ
๑.๑๗	นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบุลย์หวั่งเจริญ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอักษรศาสตร์ (ภาษา เอกสารและหนังสือ) (นักอักษรศาสตร์ทรงคุณวุฒิ)	กรรมการ
๑.๑๘	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ และเลขานุการ
๑.๑๙	ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๒๐	ผู้อำนวยการกลุ่มบันทึกเหตุการณ์ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

๒. หน้าทีและอำนาจ

๒.๑ พิจารณาและดำเนินการจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึก งานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

๒.๒ ให้ประธานกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึก งานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาเรื่องเร่งด่วนและจำเป็นแทนการประชุมคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึก

๒.๓ ให้ประธานกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึก งานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีหน้าที่และอำนาจแต่งตั้งคณะที่ปรึกษา คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม

๒.๔ รายงานการดำเนินงานเสนอประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เพื่อทราบหรือพิจารณา

๒.๕ ดำเนินการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

พลเอก

(ประยุทธ์ จันทร์โอชา)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

คำสั่งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ที่ ๒/๒๕๖๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือ “เรื่องตั้งพระราชอาคะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์”

ตามคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่ ๔/๒๕๖๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ กำหนดให้คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อช่วยในการปฏิบัติงานได้ตามความเหมาะสม นั้น

เพื่อให้การจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติยศทุกประการ อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๒.๓ ของคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ ดังกล่าว จึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือ “เรื่องตั้งพระราชอาคะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์” โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑ คณะที่ปรึกษา

- ๑.๑.๑ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม
- ๑.๑.๒ อธิบดีกรมศิลปากร
- ๑.๑.๓ รองอธิบดีกรมศิลปากร
(นายบทวิฑิต วิทยาโรจน์)
- ๑.๑.๔ นายบุญเดือน ศรีวรพจน์
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอักษรศาสตร์ (ภาษาและวรรณกรรม)
กรมศิลปากร

๑.๒ คณะอนุกรรมการ

๑.๒.๑	นางสาวศิริรัตน์ ทวีทรัพย์
ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	ประธานอนุกรรมการ
๑.๒.๒	นางสาวฉัตรภรณ์ จินดาเดช
นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการ
๑.๒.๓	นายไวยคุปต์ ธนบัตร
นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการ
๑.๒.๔	นางสาวเปรมมา สัตยาคูมพิงศ์
นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการ
๑.๒.๕	นางสาวอาทิพร ผาจีนดา
นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการ
๑.๒.๖	นายชัยสิทธิ์ ปะนันวงศ์
นักอักษรศาสตร์ชำนาญการ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการ
๑.๒.๗	นางสาวรุ่งนภา สงวนศักดิ์ศรี
นักอักษรศาสตร์ชำนาญการ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการ
๑.๒.๘	นายทัตพล พูลสุวรรณ
นักอักษรศาสตร์ปฏิบัติการ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการ
๑.๒.๙	นางสาวกมลพรรณ บุญสุทธิ
นักอักษรศาสตร์
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการ
๑.๒.๑๐	นายบัณฑิต ลีวชัยชาญ
นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	อนุกรรมการ
และเลขานุการ

๑.๒.๑๑ นางสาวระชา ภูซงค์	อนุกรรมการ
นักอักษรศาสตร์ชำนาญการ	และผู้ช่วยเลขานุการ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	
๑.๒.๑๒ นายเอกลักษณ์ ลอยศักดิ์	อนุกรรมการ
นักอักษรศาสตร์ปฏิบัติการ	และผู้ช่วยเลขานุการ
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	

๒. หน้าที่และอำนาจ

๒.๒.๑ รวบรวมเอกสารข้อมูล และเรียบเรียงต้นฉบับหนังสือ เรื่องตั้งพระราชอาณัติผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์

๒.๒.๒ พิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับหนังสือ เรื่องตั้งพระราชอาณัติผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ ให้ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ สำหรับเป็นหนังสือสำคัญของชาติสืบไป

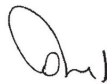
๒.๒.๓ ให้ประธานอนุกรรมการจัดทำหนังสือ “เรื่องตั้งพระราชอาณัติผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์” มีหน้าที่และอำนาจแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาและคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม

๒.๒.๔ รายงานผลการดำเนินงานเสนอประธานกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุ และหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

๒.๒.๕ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

(นายอิทธิพล คุณปลื้ม)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประธานกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือจดหมายเหตุและหนังสือที่ระลึก

งานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

เรื่องตั้งพระราชอาณัติผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘ รอบ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๖๖ จำนวน ๕,๐๐๐ ชุด

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เรื่องตั้งพระราชอาณัติผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2-- กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2566.
332 หน้า.

1. สงฆ์ -- ทำเนียบนาม. 2. สมเด็จพระสังฆราช. 3. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ,
สมเด็จพระสังฆราช (อมพร อมฺพโร), 2470-. I. ชื่อเรื่อง.

294.30922

ISBN 978-616-283-687-9

ที่ปรึกษา

นางยุพา ทวีวัฒนะกิจบวร

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

นายพนมบุตร จันทรโชติ

อธิบดีกรมศิลปากร

นายสถาพร เทียงธรรม

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นางรักชนก โคจรานนท์

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นายบพิตร วิทยาวิโรจน์

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นางสาวศิริรัตน์ ทวีทรัพย์

ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

นายบุญเดือน ศรีวรพจน์

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอักษรศาสตร์ (ภาษาและวรรณกรรม)

บรรณาธิการ

นายบัณฑิต ลีชัยชาญ

บรรณาธิการผู้ช่วย

นางสาวระชา ภูซงศ์

นายเอกลักษณ์ ลอยศักดิ์

กองบรรณาธิการ

นางสาวอัคราภรณ์ จินดาเดช

นายไอลักษณ์ ธนบัตร

นางสาวเปรมมา สัตยาวิมพิงค์

นางสาวอาทิพร ผาจินดา

นายชัยสิทธิ์ ปะนันวงศ์

นางสาวรุ่งนภา สวงศักดิ์ศรี

นายทัตพล พูลสุวรรณ

นางสาวกมลพรรณ บุญสุทธิ์

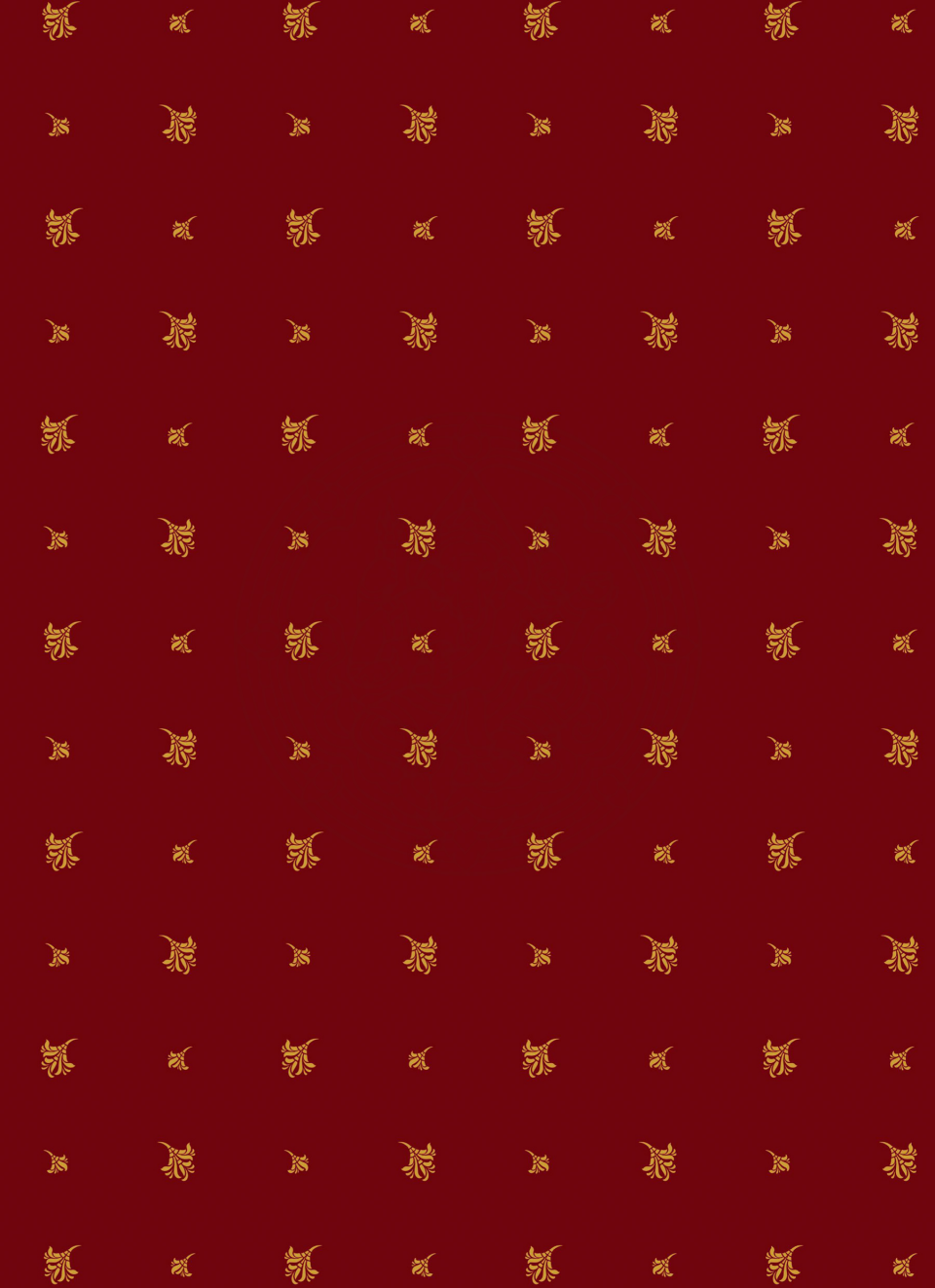
ศิลปกรรม

นายภูชัย กวมทรัพย์

พิมพ์ที่

บริษัท รุ่งศิลปการพิมพ์ (1977) จำกัด

...ขออาราธนาพระคุณทั้งปวง
ผู้ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณฐานันดร เพิ่มอิสริยยศในครั้งนี้
จงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์
และอนุเคราะห์ภิกษุสามเณรในคณะและในพระอาราม
ตามสมควรแก่กำลังและอิสริยยศที่พระราชทานนี้...

ราชกิจจานุเบกษา เรื่อง ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์
เล่ม ๖๒ ตอนที่ ๗๒ ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๔๘๘, หน้า ๗๒๓ - ๗๒๔.

